



Brüsszel, 2021.10.12.
C(2021) 7301 final

A Bizottság közleménye

Útmutató dokumentum a közösségi jelentőségű állatfajoknak az élőhelyvédelmi irányelv szerinti szigorú védelméről

A Bizottság közleménye

Útmutató dokumentum a közösségi jelentőségű állatfajoknak az élőhelyvédelmi irányelv szerinti szigorú védelméről

Útmutató dokumentum
a közösségi jelentőségű állatfajoknak az
élőhelyvédelmi irányelv szerinti szigorú
védelméről

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	4
1. HÁTTÉR	6
2. 12. CIKK	8
2.1. Általános jogi megfontolások	8
2.2. A szigorú védelmi rendszerhez szükséges intézkedések	11
2.2.1. A szigorú védelmi rendszer létrehozását és hatékony végrehajtását célzó intézkedések	12
2.2.2. A kedvező védeltségi helyzetet biztosító intézkedések	14
2.2.3. A 12. cikkben leírt helyzetekre vonatkozó intézkedések	15
2.2.4. A 12. cikk (1) bekezdése a)–d) pontjának rendelkezései a folyamatban lévő tevékenységekkel kapcsolatban	19
2.3. A 12. cikk szerinti konkrét védelmi rendelkezések	26
2.3.1. A IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok példányainak szándékos befogása vagy megölése	24
2.3.2. A IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok szándékos zavarása, különösen párzás, utódnevelés, áttelelés és vándorlás idején	28
2.3.3. Vadon élő állatok tojásainak szándékos elpusztítása vagy begyűjtése	32
2.3.4. Párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsítása vagy elpusztítása	32
2.3.5. A vadonból befogott példányok tartása, szállítása, kereskedelme, illetve cseréje, továbbá eladásra vagy cserére való felkínálása	43
2.3.6. Folyamatos figyelőrendszer a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok véletlen befogásának és megölésének ellenőrzésére	44
3. 16. CIKK	48
3.1. Általános jogi megfontolások	49
3.1.1. A 16. cikk teljes körű, egyértelmű és pontos átültetésére vonatkozó kötelezettség	49
3.1.2. Az eltérések megfelelő általános alkalmazása	51
3.2. Az eltérések engedélyezésének körültekintően ellenőrzött rendszere: a 3 próba	52
3.2.1. A 16. cikk (1) bekezdésének a)–e) pontjában foglalt okok egyikének igazolása (1. próba)	55
3.2.2. Más megfelelő megoldás hiánya (2. próba)	67
3.2.3. Az eltérés hatása a védeltségi helyzetre (3. próba)	70
3.3. További megfontolások	74
3.3.1. A fajvédelmi cselekvési tervek szerepe	74
3.3.2. A tervek vagy projektek hatásvizsgálata és a fajok védelme	75
3.3.3. A kiegyenlítő intézkedések szerepe	76

3.3.4.	Több fajra vonatkozó eltérések	77
3.3.5.	„Ideiglenes jelleg”: a IV. mellékletben felsorolt fajok fejlesztés alatt álló területeken való megtelepedésének kezelése	77
3.4. Az eltérések nyomon követése és jelentése.....		80
3.4.1.	Az eltérések hatásainak nyomon követése	80
3.4.2.	A 16. cikk (2) és (3) bekezdése szerinti jelentéstételi kötelezettségek	81
I. melléklet: Hivatkozások bírósági ügyekre		83
II. melléklet: A II., IV. és V. mellékletben szereplő állatfajok jegyzéke .		86
III. melléklet: Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének végrehajtása – A farkas példája		99

ELŐSZÓ

Miért van szükség frissített útmutató dokumentumra az állatfajok szigorú védelméről?

A közösségi jelentőségű állatfajoknak az élőhelyvédelmi irányelv¹ szerinti szigorú védelméről szóló első útmutató dokumentum közzétételére 2007-ben került sor. Célja az volt, hogy hozzájáruljon a fajok védelmére vonatkozó rendelkezések és a használt konkrét kifejezések jobb megértéséhez.

Az uniós természetvédelmi irányelvek célravezetőségi vizsgálatát követően (2014–2016) az Európai Bizottság elfogadta a *Cselekvési terv a természetért, az emberekért és a gazdaságért*² című dokumentumot az irányelvek jobb, észszerűbb és költséghatékonyabb végrehajtásának elősegítése érdekében. A cselekvési terv 1. intézkedése ezen útmutató dokumentum frissítéséről rendelkezett. Erre az Európai Unió Bíróságának (EUB) legutóbbi ítéletei fényében, valamint a szélesebb körű társadalmi-gazdasági célkitűzésekkel való jobb összhang biztosítása érdekében volt szükség.

Ez az útmutató ennek a felülvizsgálati folyamatnak az eredménye. Figyelembe veszi az élőhelyvédelmi irányelv fajvédelmi rendelkezéseinek végrehajtása során az útmutató első változatának közzététele óta eltelt évek során szerzett gyakorlati tapasztalatokat.

Az útmutató dokumentum célja

Ez a dokumentum az élőhelyvédelmi irányelv 12. és 16. cikkéből eredő kötelezettségekre összpontosít. Ezek szigorú védelmi rendszert hoznak létre az irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt állatfajok vonatkozásában, ugyanakkor meghatározott feltételek mellett lehetővé teszik az e rendelkezésektől való eltérést. A dokumentum elsősorban az EUB vonatkozó ítéletein és a különböző tagállamokban érvényben lévő fajvédelmi rendszerekre vonatkozó példákon alapul.

A dokumentum címzettjei az élőhelyvédelmi irányelv végrehajtásáért felelős vagy abban részt vevő nemzeti, regionális és helyi hatóságok, természetvédelmi szervek és egyéb szervezetek, valamint az érdekelt felek. Célja, hogy segítse őket a rendelkezések hatékony és pragmatikus alkalmazási módjainak kidolgozásában, a jogi keret teljes körű tiszteletben tartása mellett. A dokumentum különböző tervezeteivel kapcsolatban konzultációra került sor a tagállamokkal és a legfontosabb érdekelt felekkel, és észrevételeik mérlegelésre kerültek.

Az útmutató dokumentum korlátai

Ez az útmutató az irányelv vonatkozó rendelkezéseinek a Bizottság általi értelmezését tartalmazza, de önmagában nem jogalkotási jellegű; nem hoz létre új szabályokat, hanem iránymutatást ad a meglévő szabályok alkalmazásához. Az uniós jog hitelt érdemlő értelmezése az Európai Unió Bírósága kizárólagos hatáskörébe tartozik.

Az iránymutatást, amelynek további frissítésére rendszeres időközönként sor kerül, az e tárgyban felmerülő ítélkezési gyakorlat, valamint a 12. és a 16. cikk tagállamokban történő végrehajtása során szerzett tapasztalatok fényében kell értelmezni.

1 A Tanács 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről, HL L 206., 1992.7.22., 7. o.

2 További információk:

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/index_en.htm

A dokumentum felépítése

A dokumentum három fő fejezetből áll. Az 1. fejezet azt vizsgálja, hogy hol helyezkedik el a fajvédelem az élőhelyvédelmi irányelv átfogó rendszerében. A 2. fejezet alaposabban megvizsgálja az irányelv 12. cikkének vonatkozó jogi rendelkezéseit. A 3. fejezet a 16. cikk szerinti eltérési lehetőségeket vizsgálja.

Az elemzésekből leszűrt főbb megállapításokat az egyes szakaszok végén összefoglaljuk (dőlt betűkkel kiemelve). A szövegben idézett bírósági ügyekre való teljes körű hivatkozásokat az I. melléklet tartalmazza. A II. melléklet tartalmazza a fajvédelmi rendelkezések hatálya alá tartozó állatfajok jegyzékét. A III. melléklet a farkasra vonatkozó példát mutat be arra, hogy hogyan lehet alkalmazni az útmutató dokumentumot.

1. HÁTTÉR

1.1. A fajok védelme a 92/43/EGK irányelv alapján

(1-1) A 2. cikk (1) bekezdése meghatározza az irányelv célját, ami az, „hogya a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelmével hozzájáruljon a biológiai sokféleség biztosításához a Szerződésben érintett tagállamok európai területén belül”.

A 2. cikk (2) bekezdése értelmében „az irányelvnek megfelelően hozott intézkedések célja a közösségi érdekelttségű természetes élőhelyek, valamint vadon élő állat- és növényfajok kedvező védettségi helyzetének fenntartása, illetve helyreállítása”. A 2. cikk (3) bekezdése szerint ezek az intézkedések „figyelembe veszik a gazdasági, társadalmi és kulturális igényeket, valamint a regionális és a helyi sajátosságokat is”³.

Az élőhelyvédelmi irányelv elsődleges célja tehát valamennyi közösségi jelentőségű természetes élőhely és faj kedvező védettségi helyzetének fenntartása, illetve helyreállítása. Az irányelv 1. cikkének i) pontja meghatározza, hogy mit kell érteni a fajok „kedvező védettségi helyzete” kifejezés alatt⁴.

(1-2) E cél elérése érdekében az irányelv a rendelkezések két fő csoportját tartalmazza. Az első csoport a természetes élőhelyek és a fajok élőhelyeinek védelmére (3–11. cikk), a második pedig a fajok védelmére (12–16. cikk) vonatkozik.

(1-3) A fajok védelmére vonatkozó rendelkezések (12–16. cikk) a fajok teljes természetes elterjedési területén alkalmazandók a tagállamokban, a Natura 2000 területeken belül és kívül egyaránt. Ezek a rendelkezések kiegészítik a Natura 2000 területekre vonatkozó rendelkezéseket, amelyek a természetes élőhelyek és az irányelv II. mellékletében felsorolt védett fajok élőhelyei magterületeinek a védelmére összpontosítanak.

(1-4) Az irányelv az elérendő célokat illetően kötelező, azonban ennek eléréséhez a forma és az eszközök megválasztását a tagállamokra hagyja. Az állandó ítélkezési gyakorlat egyértelművé teszi, hogy a nemzeti jogba való átültetésnek világosnak és pontosnak kell lennie, és vitathatatlan kötelező erővel kell rendelkeznie (lásd az EUB által a C-363/85. számú ügyben, a C-361/88. sz. ügyben, a C-159/99. számú ügyben [32. pont], a C-415/01. számú ügyben [21. pont], a C-58/02. számú ügyben, a C-6/04. számú ügyben [21., 25., 26. pont], és a C-508/04. számú ügyben [80. pont] hozott ítéleteket).

(1-5) Az irányelv rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása során figyelembe kell venni az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 191. cikkében meghatározott **elővigyázatosság elvét** is, amelynek célja megelőző döntéshozatal révén magasabb szintű környezetvédelem biztosítása kockázat esetén.

3 A 2. cikk (3) bekezdése tükröződik például a 16. cikk rendelkezéseiben, amely cikk lehetőséget ad a szigorú fajvédelmi rendszertől való eltérésekre többek között kiemelkedően fontos közérdek esetén, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is. Ugyanakkor azonban a 2. cikk (3) bekezdése nem nyújt kiegészítő jogalapot az ezen irányelv kötelező rendelkezéseitől való eltérésre. A Natura 2000 területek 4. cikk (1) bekezdése szerinti kijelölésével összefüggésben lásd: a Bíróság 2000. november 7-i ítélete, First Cooperate Shipping, C-371/98, ECLI:EU:C:2000:600, 25. pont.

4 Lásd még: *Reporting under Article 17 of the Habitats Directive – Explanatory Notes and Guidelines for the period 2013–2018 („Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke szerinti jelentéstétel – Magyarázó megjegyzések és iránymutatások a 2013–2018 közötti időszakra)”*, 7. o., https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

(1-6) Fontos hangsúlyozni azt is, hogy az irányelv fajvédelmi rendelkezéseinek végrehajtása **fajonkénti megközelítést** igényel. A tagállamoknak ezért mindig a kitűzött cél, az érintett fajok és az egyes esetek körülményei figyelembevételével kell mérlegelniük végrehajtási intézkedéseiket.

(1-7) A rugalmasság és az arányosság ezen fogalmait nem szabad félreérteni. Ezek nem csökkentik a tagállamok azon kötelezettségét, hogy hatékonyan járjanak el, hanem elegendő mozgásteret biztosítanak a hatóságok számára ahhoz, hogy végrehajtási módszerüket konkrét körülményekhez igazítsák (a védettségi helyzet tekintetében, de társadalmi, gazdasági és kulturális szempontból is).

(1-8) A Bíróság szerint „az élőhelyekről szóló irányelv 12., 13. és 16. cikke szabályok koherens egészét alkotja, melynek célja az érintett fajok populációinak védelme, így minden eltérés, amely nem felel meg ezen irányelvnek, sérti úgy az irányelv 12. vagy 13. cikkében foglalt tilalmakat, mint azt a szabályt, mely szerint az irányelv 16. cikkének megfelelően engedélyezhető eltérések”⁵. A Bíróság pontosította továbbá, hogy „az irányelv 12–14. cikke, valamint 15. cikkének a) és b) pontja szabályok koherens egészét alkotja, amely a tagállamokat arra kötelezi, hogy az érintett állat- és növényfajokra vonatkozóan szigorú védelmi rendszert vezessenek be”⁶. Bármilyen legyen is az e rendelkezések végrehajtásával kapcsolatos megközelítés, azoknak tiszteletben kell tartaniuk az irányelv általános célkitűzését, nevezetesen a biológiai sokféleség biztosítását, valamint a közösségi jelentőségű természetes élőhelyek és fajok kedvező helyzetének fenntartását, illetve helyreállítását.

A fajok és élőhelyek természetes elterjedési területe – dinamikus koncepció

(1-9) A természetes elterjedési terület nagyjából azokat a térbeli határokat jelenti, amelyekben belül az élőhely vagy a faj előfordul. Nem azonos azokkal a pontos helyekkel (a ténylegesen elfoglalt területtel) vagy területtel, ahol egy élőhely, faj vagy alfaj állandó jelleggel előfordul. Az ilyen tényleges helyek vagy területek a természetes elterjedési területükön belül foltokban vagy szétszóróan helyezkedhetnek el (azaz előfordulhat, hogy az élőhelyek és a fajok nem egyenletesen oszlanak el). Ha az elkülönülés oka természetesnek bizonyul, vagyis ha azt ökológiai tényezők okozzák, az elszigetelt helyek nem tekinthetők összefüggő természetes elterjedési területnek. Egy alpesi faj esetében például az elterjedési terület lehet az Alpok és a Pireneusok, a közöttük lévő alföldi területek azonban nem. Ugyanakkor a természetes elterjedési terület nem állandó jelleggel használt területeket is magában foglal: vándorló fajok esetében például azok elterjedési területe magában foglalja az összes olyan szárazföldi vagy vízi területet, amelyen egy vándorló faj él, átmenetileg tartózkodik, átkel vagy átrepül szokásos vándorlása során bármikor⁷.

(1-10) A természetes elterjedési terület nem statikus, hanem dinamikus: csökkenhet és bővíthet. A természetes elterjedési terület lehet az egyik szempont egy élőhely vagy faj állapotának értékelése során. Amennyiben a természetes elterjedési terület mérete nem elegendő az adott élőhely vagy faj hosszú távú létezéséhez, a tagállamok feladata, hogy meghatározzanak egy referenciaértéket arra az elterjedési területre vonatkozóan, amely kedvező feltételeket tesz lehetővé, és törekedjenek ennek az értéknek az elérésére, például a jelenlegi elterjedési terület kibővítésének elősegítése révén.

5 A Bíróság 2005. október 20-i ítélete, Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, ECLI:EU:C:2005:626, 112. pont, valamint a Bíróság 2006. január 10-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-98/03, ECLI:EU:C:2006:3, 66. pont.

6 A Bíróság 2007. május 10-i ítélete, Bizottság kontra Osztrák Köztársaság, C-508/04, ECLI:EU:C:2007:274, 109. pont.

7 Lásd még a Bonni Egyezmény 1. cikkét.

(1-11) Ha egy faj vagy élőhely magától áterjed egy új területre vagy térségre, vagy ha egy fajt visszahonosítottak a korábbi természetes elterjedési területére (az élőhelyvédelmi irányelv 22. cikkében foglalt szabályokkal összhangban), ezt a területet a természetes elterjedési terület részének kell tekinteni. Hasonlóképpen, az élőhelyek helyreállítása vagy újbóli kialakítása vagy kezelése, valamint bizonyos mezőgazdasági és erdészeti gyakorlatok hozzájárulhatnak egy élőhely vagy faj természetes elterjedéséhez. Azonban egy faj egyedei vagy vadon élő populációi, amelyeket az ember szándékosan vagy véletlenül hurcolt be olyan helyekre, ahol azok természetesen soha nem fordultak elő, vagy ahol belátható időn belül nem terjedtek volna el természetes úton, úgy tekintendők, hogy azok kívül esnek a természetes elterjedési területükön, következésképpen pedig nem tartoznak az irányelv hatálya alá.

2. 12. CIKK

A 12. cikk szövege

12. cikk

(1) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket a IV. melléklet a) pontjában felsorolt állatfajok természetes elterjedési területükön való szigorú védelmének érdekében, megtiltva az alábbiakat:

- a) e fajok vadon befogott példányainak szándékos befogásának vagy megölésének bármely formája;
- b) e fajok szándékos zavarása, különösen párzás, utódnevelés, áttelelés és vándorlás idején;
- c) vadon élő állatok tojásainak szándékos elpusztítása vagy begyűjtése;
- d) párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsítása vagy elpusztítása.

(2) E fajok esetében a tagállamok megtiltják a vadonból befogott példányok tartását, szállítását, kereskedelmét, illetve cseréjét, továbbá eladásra vagy cserére való felkínálását azon példányok kivételével, amelyek befogása az irányelv alkalmazása előtt, jogszerűen történt.

(3) Az (1) bekezdés a) és b) pontjában, valamint a (2) bekezdésben említett tilalmak az e cikk hatálya alá tartozó állatok életének valamennyi szakaszára érvényesek.

(4) A tagállamok folyamatos figyelőrendszert hoznak létre a IV. melléklet a) pontjában felsorolt állatfajok véletlen befogásának és megölésének ellenőrzése céljából. Az összegyűlt adatok ismeretében a tagállamok további kutatási és védőintézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy az állatok véletlen befogása és megölése ne legyen jelentős negatív hatással az érintett fajokra.

(2-1) A 12. cikk a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok védelmével foglalkozik. A cikk a fajok teljes természetes elterjedési területén alkalmazandó az EU-n belül, és célja a fajokat, nem pedig az élőhelyeiket fenyegető közvetlen veszélyek kezelése, a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja kivételével.

(2-2) A IV. melléklet a) pontja a fajok széles körét öleli fel, a nagy területeken elterjedt gerincesektől a kis méretű, nagyon kicsi otthonterületekkel rendelkező gerinctelenekig. Egyes fajok a II. mellékletben is szerepelnek, és ezért azok is részesülnek a különleges természetmegőrzési területeken található élőhelyeik megőrzésére irányuló intézkedések előnyeiből (3–10. cikk). Mások azonban csak a IV. melléklet a) pontjában szerepelnek, ami azt jelenti, hogy számukra a 12. cikk (az állatfajok tekintetében) és a 13. cikk (a növényfajok tekintetében) biztosítja az irányelv 2. cikkében meghatározott természetvédelmi cél eléréséhez szükséges fő rendelkezéseket.

(2-3) Mielőtt részletesebben foglalkoznánk a 12. cikk rendelkezéseivel, érdemes felidézni az EUB által kifejtett általános jogi megfontolásokat.

2.1. Általános jogi megfontolások

A 12. cikk nemzeti jogba történő átültetésének teljes körűnek, egyértelműnek és pontosnak kell lennie. A nemzeti rendelkezéseknek kellően konkrétaknak kell lenniük ahhoz, hogy megfeleljenek az irányelv követelményeinek.

(2-4) **Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének** hatékony végrehajtásához **a tagállamok általi teljes körű, egyértelmű és pontos átültetésre van szükség.** Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében „az irányelvek rendelkezéseit vitathatatlan kötelező erővel, valamint a jogbiztonság követelményeinek teljesüléséhez szükséges konkrétsággal, pontossággal és egyértelműséggel kell végrehajtani”⁸.

(2-5) A Bíróság szerint „valamely irányelv belső jogba való átültetéséhez ugyan nem feltétlenül szükséges rendelkezéseinek kifejezett vagy sajátos jogi normába történő alak- és szövegszerű átvétele, és tartalmától függően elegendő lehet egy általános jogi keret, ennek feltétele azonban az, hogy kellően egyértelmű és pontos módon, ténylegesen biztosítsa az irányelv teljes érvényesülését”⁹. A Bíróság következetesen kiktartott amellet, hogy a jogbiztonság követelményének való megfelelés érdekében a jogalanyok számára kellően pontos és egyértelmű jogi helyzetet kell biztosítani ahhoz, hogy valamennyi jogukat megismerhessék, és azokat adott esetben a nemzeti bíróságok előtt megvédhessék¹⁰.

A különböző típusú korlátozásokat a jogszabályok különböző formákban rögzíthetik. Azonban az alkalmazott formától függetlenül annak kellően egyértelműnek, pontosnak és szigorúnak kell lennie. Például megállapítást nyert, hogy a növényvédő szerek használatának – amennyiben az valószínűleg súlyosan káros hatással van a természet egyensúlyára – tilalma nem fejezi ki kellően egyértelmű, pontos és szigorú módon annak a szükségességét, hogy megtiltsák a védett állatok párázsi, költő- vagy pihenőhelyeinek károsítását a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglaltak szerint¹¹.

(2-6) A szigorú védelmi keretet létrehozó rendelkezéseknek kifejezetten a IV. mellékletben szereplő fajokra kell vonatkozniuk, és meg kell felelniük a 12. cikkben megállapított valamennyi követelménynek. A Bíróság¹² a *Caretta caretta* (álcserapesteknős) ügyben hangsúlyozta ennek fontosságát. A Bíróság azon felkérésére, hogy azonosítsa jogrendszere azon hatályos rendelkezéseit, amelyekről úgy véli, hogy megfelelnek a 12. cikkben foglalt követelményeknek, „a görög kormány egy sor törvényi, rendeleti és közigazgatási intézkedés felsorolására szorítkozott anélkül, hogy olyan konkrét rendelkezésekre hivatkozott volna, amelyek alkalmasak e követelmények teljesítésére”.

8 Lásd különösen a Bíróság 2005. október 20-i ítéletét, Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, 27. pont, de a következő ítéleteket is: a Bíróság 1991. május 30-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-57/89, ECLI:EU:C:1991:89, 18. és 24. pont; a Bíróság 1996. szeptember 19-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-236/95, ECLI:EU:C:1996:341, 13. pont; a Bíróság 1999. május 19-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-225/97, ECLI:EU:C:1999:252, 37. pont; a Bíróság 2001. május 10-i ítélete, Bizottság kontra Hollandia, C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257, 21. pont; a Bíróság 2001. május 17-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-159/99, ECLI:EU:C:2001:278, 32. pont.

9 Például: Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, 21. pont.

10 Ezzel összefüggésben lásd: Bizottság kontra Németország, C-29/84, ECLI:EU:C:1985:229, 23. pont; Bizottság kontra Olaszország, C-363/85, ECLI:EU:C:1987:196, 7. pont; és Bizottság kontra Németország, C-57/89, ECLI:EU:C:1991:225, 18. pont.

11 Bizottság kontra Németország, C-98/03, 67–68. pont.

12 Lásd: a Bíróság 2002. január 30-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-103/00, ECLI:EU:C:2002:60, 29. pont.

Tekintettel a 12. cikk sajátos jellegére, a Bíróság úgy határozott, hogy az általános jellegű jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezések – például a 12. cikk szövegének egyszerű megisméltése a nemzeti jogban – nem minden esetben felelnek meg a fajvédelmi követelményeknek, illetve nem mindig biztosítják a 12. cikk hatékony végrehajtását. A 12. cikk nemzeti jogba történő alakszerű átültetése önmagában nem elegendő hatékony érvényesülése biztosításához. Ezt további végrehajtási rendelkezésekkel kell kiegészíteni a szigorú védelem biztosítása érdekében, amely a IV. mellékletben felsorolt fajok vagy fajcsoportok sajátosságain, valamint az őket sújtó konkrét problémákon és veszélyeken alapul.

(2-7) Az irányelv átültetésekor a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az irányelv által használt kifejezések és fogalmak jelentését az irányelv egységes értelmezésének és alkalmazásának biztosítása érdekében¹³. Ez azt is jelenti, hogy a nemzeti átültető intézkedéseknek biztosítaniuk kell az irányelv teljes körű alkalmazását anélkül, hogy módosítanák annak feltételeit, szelektíven alkalmaznák annak rendelkezéseit, vagy kiegészítenék azt az irányelvben nem szereplő további feltételekkel vagy eltérésekkel¹⁴.

Amint arra a Bíróság rámutatott, „az átültetés pontossága különös jelentőséggel bír a jelen ügghöz hasonló esetben, amikor a Közösség természeti örökségének kezelése saját területeik vonatkozásban az egyes tagállamok feladata [...]. Ebből következik, hogy az [élőhelyvédelmi] irányelv tekintetében – amely a környezetvédelmi jog területén összetett és technikai szabályokat állít fel – a tagállamoknak különösen ügyelniük kell arra, hogy az irányelv átültetésének biztosítását célzó jogszabályaik egyértelműek és pontosak legyenek”¹⁵.

Például a 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának átültetése, amely csak az „egyértelműen észlelhető” vagy „tökéletesen ismert és ekként azonosított” párási, költő- és pihenőhelyek károsítását vagy elpusztítását tiltja, vagy kizárólag a párási, költő- vagy pihenőhelyek szándékos károsítását vagy elpusztítását tiltja¹⁶, úgy tekintendő, hogy módosította a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglalt tartalmat, és korlátozza annak alkalmazási körét. Ez a rendelkezés arra kötelezi a tagállamokat, hogy tiltsák meg az összes párási, költő- és pihenőhely károsítását és elpusztítását – legyen az akár szándékos akár nem –, nem pedig csak a jól ismert helyekét. Kizárja továbbá a jogszerű cselekményeknek a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglalt tilalom alóli mentesítését. Az ilyen átültetés ezért összeegyeztethetetlen a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjával, mivel nem tiltja az összes párási, költő- és pihenőhely károsítását és elpusztítását, legyen az akár szándékos akár nem.

(2-8) Továbbá „a pusztán közigazgatási gyakorlat, ami jellegénél fogva a hatóságok kívánsága szerint megváltoztatható, a Szerződés 189. cikke szerint nem tekinthető az irányelv címzettjei közé tartozó tagállamok kötelezettségei megfelelő betartásának”¹⁷. Egy másik bírósági ügyben megerősítették ezt a határozatot¹⁸. Önmagában a nemzeti ítélkezési gyakorlat megléte – konkrét jogi rendelkezés hiányában – nem tekinthető úgy, hogy megfelelően eleget tesz az irányelv teljes körű átültetésére vonatkozó kötelezettségnek. Ezzel szemben, „még ha az alkalmazandó nemzeti szabályozás

13 Például: a Bíróság 1990. március 28.-i ítélete, G. Vessoso és G. Zanetti elleni büntetőeljárások, C-206/88. és C-207/88. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:1990:145.

14 A Bíróság 2003. február 13-i ítélete, Bizottság kontra Luxemburg, C-75/01, ECLI:EU:C:2003:95, 28. pont.

15 Lásd például: Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, 25–26. pont, valamint Bizottság kontra Németország, C-98/03, 59–60. pont.

16 Lásd még: Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, 79. pont.

17 Például: a Bíróság 1988. február 23-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-429/85, ECLI:EU:C:1988:83, 12. pont; a Bíróság 1999. november 11-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-315/98, ECLI:EU:C:1999:551, 10. pont; a Bíróság 2003. február 13-i ítélete, Bizottság kontra Luxemburg, C-75/01, ECLI:EU:C:2003:95, 28. pont.

18 Bizottság kontra Ausztria, C-508/04, 80. pont; a Bíróság 2012. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-46/11, ECLI:EU:C:2012:146, 28. pont.

önmagában összeegyeztethető is a közösségi joggal, a kötelezettségszegés a közösségi jogot sértő közigazgatási gyakorlat fennállásából is fakadhat¹⁹.

1. Az EUB ítélkezési gyakorlata: A *Caretta caretta* (álcserapesteknős) ügy Zákinthoszon

A *Caretta caretta* ügy (C-103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügy) volt az első ítélet az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének egy meghatározott fajra történő alkalmazásával kapcsolatban. A Bíróság ezen ítéletet megelőzően soha nem értelmezte annak alkalmazását és hatályát.

Az álcserapesteknős (*Caretta caretta*) közösségi jelentőségű, szigorú védelmet igénylő fajként szerepel az élőhelyvédelmi irányelv II. és IV. mellékletében. A Zákinthosz szigetén található Laganas-öböl e teknős legfontosabb költőhelye a Földközi-tengeren, és egyben Natura 2000 terület is.

1998-ban számos nem kormányzati szervezet hívta fel a figyelmet azokra a halmozott problémákra, amelyekkel ez a faj szembesül Zákinthoszon. Ez magában foglalta a sziget tengerpartjainak és a környező tengernek az idegenforgalommal kapcsolatos tevékenységek céljára történő ellenőrizetlen használatát, jogszerűtlen épületek építését, a segédmotoros kerékpárok partokon történő használatát és egyéb olyan tevékenységeket, amelyek kedvezőtlen hatást gyakorolhatnak ezekre a teknősökre.

A Bizottság felkérte a görög hatóságokat, hogy nyújtsanak tájékoztatást az ezen a szigeten élő fajok védelmére hozott intézkedésekről. Ezen információk és a bizottsági tisztviselők helyszíni szemlék során tett megállapításai alapján, az EUMSZ 258. cikke értelmében kötelezettségszegési eljárás indult arra hivatkozva, hogy Görögország nem teljesítette az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének b) és d) pontjából eredő kötelezettségeit. A pert megelőző eljárás során a görög hatóságok fenntartották, hogy a teknős védelmének biztosítása érdekében minden megfelelő intézkedést meghoztak, illetve azok elfogadása és végrehajtása folyamatban van.

Miután a Bizottság 1999-ben elkészítette a helyzet naprakész értékelését, úgy találta, hogy a helyzet továbbra sem megfelelő, és az ügyet a Bíróság elé utalta. Konkrétabban a Bizottság azt állította, hogy Görögország megsértette az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének b) és d) pontját egyrészt azért, hogy nem fogadott el olyan jogi keretet, amelynek célja a *Caretta caretta* szigorú védelmének biztosítása a párázás és költés idején történő szándékos zavarással, valamint párázási vagy költőhelyeinek károsításával vagy elpusztításával szemben, másrészt pedig azért, hogy nem hozott konkrét és hatékony intézkedéseket a helyszínen az ilyen problémák elkerülése érdekében.

2002. január 30-án a Bíróság elfogadta a Bizottság érvelését, és elítélte Görögországot, amiért nem hozott létre és nem vezetett be hatékony rendszert a Zákinthoszon élő álcserapesteknős (*Caretta caretta*) szigorú védelme érdekében. A görög hatóságok többek között nem hozták meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy elkerüljék a faj zavarását párázás és költés idején, és megelőzzék azokat a tevékenységeket, amelyek párázási és költőhelyeik károsításához vagy elpusztításához vezethetnek.

A második ítéletet követően új igazgatótanácsot hoztak létre a fészkelőhelyül szolgáló partok felügyeletére és a helyi hatóságokkal (prefektúra, önkormányzatok, rendőrség, kikötői hatóság, állami földhivatal) való kapcsolattartásra. Továbbá magatartási kódexeket írtak alá a nem kormányzati szervezetekkel, a gazdasági szereplőkkel és a földtulajdonosokkal. A fajok védelme érdekében hozott új intézkedések értékelését követően a Bizottság úgy ítélte meg, hogy Görögország teljesítette a Bíróság ítéletében foglaltakat, és 2007. június 27-én úgy határozott, hogy lezárja az ügyet.

2.2. A szigorú védelmi rendszerhez szükséges intézkedések

(2-9) Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének (1) bekezdése arra kötelezi a tagállamokat, hogy tegyék meg „a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy szigorú védelmi rendszert hozzanak létre” a IV. mellékletben felsorolt fajok számára a

19 A Bíróság 2007. június 14-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-342/05, ECLI:EU:C:2007:341, 22. pont.

természetes elterjedési területükön. Ez számos kérdést vet fel bizonyos használt kifejezések meghatározásával kapcsolatban. Az irányelv, miközben egyértelműen meghatározza a tilalmakat, nem határozza meg részletesen például azt, hogy mi értendő a „szükséges” intézkedések vagy a szigorú védelmi „rendszer” alatt.

(2-10) Ezért fontos emlékeztetni arra, hogy a 12. cikk (1) bekezdése a)–d) pontjának értelmezése és végrehajtása során figyelembe kell venni az irányelv 2. cikkben meghatározott célját. Ily módon az irányelv bizonyos mozgásteret biztosít a tagállamok számára a IV. mellékletben felsorolt fajok szigorú védelmi „rendszerének” létrehozása tekintetében. Ez a mérlegelési jogkör azonban korlátozások alá esik, és tiszteletben kell tartani az alábbiakban részletezett minimumkövetelményeket.

2.2.1. Szigorú védelmi rendszer létrehozására és hatékony végrehajtására irányuló intézkedések

A 12. cikk teljes körű és hatékony alkalmazásához az alábbiakra van szükség: 1) koherens jogi keret létrehozása a szigorú védelmi rendszer számára; 2) konkrét intézkedések a gyakorlatban történő hatékony érvényre juttatás érdekében; és 3) koherens és összehangolt megelőző jellegű intézkedések alkalmazása.

(2-11) **A 12. cikk** teljes körű és hatékony **alkalmazásához szükség van** egyrészt egy **koherens jogi keret létrehozására**, azaz konkrét törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedések elfogadására a 12. cikkben említett tevékenységek hatékony megtiltása érdekében, **másrészt** pedig **konkrét intézkedések alkalmazására e rendelkezések** gyakorlatban történő **érvényre juttatásához** a IV. mellékletben felsorolt fajok védelme érdekében. Ez a kettős biztosíték alapvető fontosságú a 12. cikk alkalmazása szempontjából.

A Bíróság megerősítette ezt a megközelítést a C-103/00. sz. ügyben (a Zákynthoszon élő *Caretta caretta* védelmével kapcsolatban²⁰), a C-518/04. sz. ügyben (a míloszi *Vipera schweizeri* védelmével kapcsolatban²¹), a C-183/05. sz. ügyben (több, a IV. mellékletben felsorolt, Írországból élő fajjal kapcsolatban²²), a C-383/09. sz. ügyben (a franciaországi *Cricetus cricetus* védelmével kapcsolatban²³) és a C-504/14. sz. ügyben (a Kyparissia térségében élő *Caretta caretta* védelmével kapcsolatban²⁴).

(2-12) A 12. cikk (1) bekezdése tehát egyaránt előírja egy szigorú védelmi rendszer létrehozását és végrehajtását, amely hatékonyan megtiltja az ott felsorolt tevékenységeket. Ezért a IV. mellékletben szereplő fajok megfelelő szigorú védelmi rendszeréhez **koherens és összehangolt megelőző jellegű intézkedésekre** is szükség van. Ezeknek adott esetben a szomszédos tagállamok közötti, határokon átnyúló koordinációra is vonatkozniuk kell, nevezetesen akkor, ha azok valamely védett faj ugyanazon populációján osztoznak.

A *Cricetus cricetus* ügyben (C-383/09) a Bíróság megállapította, hogy a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglalt rendelkezés átültetéséhez az átfogó jogszabályi keret elfogadása mellett konkrét és sajátos védelmi intézkedések végrehajtására, valamint koherens és összehangolt megelőző intézkedések elfogadására van szükség²⁵ (lásd még a C-518/04. sz. ügyet²⁶ és a C-183/05. sz. ügyet²⁷). Egy ilyen szigorú védelmi

20 C-103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügy. Lásd még: a Bíróság 1991. január 17-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-157/89, ECLI:EU:C:1991:22, 14. pont, a 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 7. cikke tekintetében.

21 A Bíróság 2006. március 16-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-518/04, ECLI:EU:C:2006:183.

22 A Bíróság 2007. január 11-i ítélete, Bizottság kontra Írország, C-183/05, ECLI:EU:C:2007:14.

23 A Bíróság 2011. június 9-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-383/09, ECLI:EU:C:2011:369.

24 A Bíróság 2016. november 10-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-504/14, ECLI:EU:C:2016:847.

25 C-383/09. sz., Bizottság kontra Franciaország ügy, 19. és 20. pont.

26 C-518/04. sz., Bizottság kontra Görögország ügy, 16. pont.

27 C-183/05. sz., Bizottság kontra Írország ügy, 29. és 30. pont.

rendszernek tehát lehetővé kell tennie az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt állatfajok párzási, költő- vagy pihenőhelyei károsodásának vagy elpusztulásának hatékony elkerülését (lásd a C-103/00. sz. ügyet²⁸).

A *Skydda Skogen* ügyben (C-473/19. és C-474/19. sz. ügy) a Bíróság megerősítette, hogy az élőhelyvédelmi irányelv céljainak elérése szempontjából valóban fontos, hogy az illetékes hatóságok előre felmérhessék az említett irányelv által védett fajokra várhatóan káros tevékenységeket, függetlenül attól, hogy e fajok megőlése vagy zavarása az adott tevékenység tárgyát képezi-e vagy sem²⁹.

(2-13) Ez közvetlenül a „szigorú védelmi rendszer” fogalmából következik, és figyelembe veszi az elfogadott intézkedések, valamint a 12. cikk és általában az irányelv célkitűzései közötti kapcsolat megteremtésének a szükségességét is. **Ezeknek az intézkedéseknek hozzá kell járulniuk a faj hosszú távú fenntartására vagy populációjának az élőhelyen való helyreállítására irányuló célhoz, és hatékonyan végre kell hajtani őket.**

Ezt az értelmezést megerősíti az irányelv (3)³⁰ és (15)³¹ preambulumbekzdése, amelyek az emberi tevékenységek ösztönzésére és a fajok kedvező védettségi helyzetének fenntartásához vagy helyreállításához szükséges kezelési intézkedésekre hivatkoznak. Maguk a preambulumbekzdések nem rendelkeznek kötelező joghatással, és soha nem élvezhetnek elsőbbséget az irányelv anyagi jogi rendelkezéseivel szemben, de egyértelműen jelzik a szándékot. Így, bár a Bíróság nem használja fel a preambulomot valamely ítélet közvetlen indokolására, azt továbbra is gyakran használják segítségül a másodlagos jog anyagi jogi rendelkezéseinek értelmezése során³².

(2-14) A IV. mellékletben felsorolt fajok szigorú védelmére vonatkozó követelmény végrehajtásához a konkrét, koherens és összehangolt megelőző jellegű intézkedések szükségessége nem feltétlenül jelenti új struktúrák vagy engedélyezési eljárások nemzeti szinten történő létrehozását. Például az olyan projektek esetében, amelyek érinthetik a IV. mellékletben felsorolt fajokat, a tagállamok kiigazíthatják a meglévő tervezési eljárásokat, hogy azok megfeleljenek a 12. cikk követelményeinek. Ez azt jelenti, hogy a fajokra, valamint azok párzási, költő- vagy pihenőhelyeikre gyakorolt hatás értékelése beépíthető az adott tagállamban különböző szinteken meglévő döntéshozatali folyamatokba, például a földhasználat tervezésére vonatkozó döntésekbe vagy a tervekre és projektekre vonatkozó környezeti hatásvizsgálati eljárásokba.

A folyamatban lévő tevékenységek tekintetében a tagállamok a 12. cikk rendelkezései végrehajtásának eszközeként tervezési eljárásokat, rendeleteket vagy a bevált gyakorlatokra vonatkozó kódexeket alkalmazhatnak (amelyeknek kellően részletesnek és egyértelműnek kell lenniük). A 2.3.4. szakaszban kifejtettek szerint azonban ezek a megközelítések és eszközök kiegészítik, nem pedig helyettesítik a formális jogvédelmet.

2. Példa bevált gyakorlatra: projektek környezetvédelmi engedélyezése, hatásvizsgálat és a fajok szigorú védelme Franciaországban

2017 óta a francia környezetvédelmi törvénykönyv (L181-1. cikk) tartalmaz egy környezetvédelmi engedélyt, amelyet a környezetre hatást gyakorló projektekre kell megadni (a nomenklátúra feltünteti az érintett projekt típusokat). Ezen engedély célja annak biztosítása, hogy a projektek

28 C-103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügy, 39. pont.

29 C- 473/19. és C-474/19. sz. ügy, 76. pont.

30 „Mivel a biológiai sokféleség fenntartása egyes esetekben megkívánja bizonyos emberi tevékenységek fenntartását és ösztönzését is.”

31 „Mivel egyes növény- és állatfajok esetében általános természetvédelmi rendszert kell kiépíteni a 79/409/EGK irányelv kiegészítéseképpen; mivel intézkedéseket kell hozni egyes fajok különleges kezelésére vonatkozóan, amennyiben ez védettségi állapotuk alapján indokolt, beleértve az állatok befogásának illetve megőlésének bizonyos módjaira vonatkozó tilalmat, meghatározott feltételekhez kötve az azoktól való eltérés lehetőségét.”

32 Például: C-57/89. sz., Bizottság kontra Németország ügy.

megfeleljenek a vonatkozó környezetvédelmi előírásoknak (víz, környezeti kockázatok, biológiai sokféleség, táj stb.), beleértve a fajok szigorú védelmére vonatkozó, az élőhelyvédelmi irányelvben foglalt rendelkezéseket is.

Ennek keretében ökológiai tanulmányokon alapuló hatásvizsgálatra van szükség, amely hozzájárulhat a védett fajokra gyakorolt hatások elkerüléséhez és csökkentéséhez szükséges intézkedések meghatározásához. Az első cél valójában a védett fajokra vonatkozó tilalmak betartása. Amennyiben ez nem lehetséges, és ezért a szigorú védelmi rendszertől való eltérésre van szükség, alapos vizsgálatot kell végezni az eltérés engedélyezéséhez szükséges feltételek teljesülésének igazolása érdekében. Az ügyet megvizsgálja a Nemzeti Természetvédelmi Tanács. A környezetvédelmi engedély csak akkor adható meg, ha a projekt teljes mértékben megfelel valamennyi vonatkozó környezetvédelmi előírásnak.

Az engedélyezést követően a projektet helyszíni és adminisztratív ellenőrzéseknek vetik alá az engedélyben foglalt rendelkezések betartásának biztosítása érdekében.

2.2.2. A kedvező védettségi helyzetet biztosító intézkedések

A 12. cikk értelmében elfogadott szigorú védelmi intézkedéseknek hozzá kell járulniuk az irányelv fő célkitűzésének megvalósításához, nevezetesen a kedvező védettségi helyzet fenntartásához vagy helyreállításához.

(2-15) A 12. cikk értelmezése során figyelembe kell venni az élőhelyvédelmi irányelv 2. cikkében meghatározott célt, amely megkülönböztetés nélkül alkalmazandó az összes mellékletben felsorolt élőhelyekre és fajokra. Következésképpen **a 12. cikk alapján elfogadott szigorú védelmi intézkedéseknek biztosítaniuk kell a IV. mellékletben felsorolt közösségi jelentőségű fajok kedvező védettségi helyzetének fenntartását vagy helyreállítását, illetve ahhoz hozzá kell járulniuk.**

(2-16) Ezenkívül a 12. cikket az 1. cikk i) pontjára tekintettel kell értelmezni, amely meghatározza egy faj kedvező védettségi helyzetét. Ez azt jelenti, hogy a végrehajtandó intézkedésekről az egyes helyzetek sajátos körülményei alapján és az egyes fajok sajátosságainak figyelembevételével kell döntést hozni. Például egy faj jellemzői – például a védettségi helyzete – indokolhatnak konkrétabb vagy intenzívebb védelmi intézkedéseket.

A *Cricetus cricetus* ügyben (C-383/09. sz. ügy, 37. és 25. pont) a Bíróság megállapította, hogy a végrehajtott intézkedések „nem voltak elegendőek ahhoz, hogy ténylegesen ki lehessen zárni a mezei hörcsög párzási vagy pihenőhelyei károsítását vagy elpusztítását.” A Bíróság úgy ítélte meg, hogy „a [mezei hörcsögre] vonatkozó helyreállítási tervben (2007–2011) megállapított intézkedések és a faj megmentésében részt vevő felek kötelezettségvállalásai ellenére az idáig elért biológiai eredmények nem elegendőek e faj megmentéséhez Franciaországban”. Ezért „a mezei hörcsögre vonatkozó intézkedések határozott és gyors javulása elengedhetetlen ahhoz, hogy rövid távon e faj helyreállítását igazoló biológiai eredményeket lehessen elérni”. Ez azt jelenti, hogy a szigorú védelmi rendszert hozzá kell igazítani a faj szükségleteihez és védettségi helyzetéhez.

3. További útmutatás: Egyes fajokra vonatkozó uniós fajvédelmi cselekvési tervek

Az Európai Bizottság 2008 óta támogatja több uniós fajvédelmi cselekvési terv kidolgozását az élőhelyvédelmi irányelvben felsorolt egyes fajok tekintetében. A tervek arra szolgálnak, hogy azokat eszközként használják az e fajok populációinak az EU-n belüli helyreállítását célzó intézkedések azonosítása és rangsorolása során. Tájékoztatást nyújtanak az egyes fajok helyzetéről, ökológiájáról, az őket fenyegető kockázatokról és a rájuk vonatkozó, érvényben lévő védelmi intézkedésekről, továbbá tartalmazzák azoknak a kulcsfontosságú intézkedéseknek a felsorolását, amelyek szükségesek a fajok védettségi helyzetének javításához az uniós tagállamokban, valamint az egyéb vonatkozó uniós jogszabályoknak való megfeleléshez. Mindegyik terv az egyes uniós szakértőkkel folytatott széles körű konzultációs folyamat eredménye.

- A közönséges dajkabéka uniós védelmére vonatkozó cselekvési terv
- A narancsszínű kéneselepké uniós védelmére vonatkozó cselekvési terv
- A közönséges ürge uniós védelmére vonatkozó cselekvési terv
- Az összes denevérfaj védelmére vonatkozó uniós cselekvési terv (2018–2024)
- A tokfélékre vonatkozó páneurópai cselekvési terv

A tervek arra szolgálnak, hogy segítsék a tagállamokat e fajok megőrzésében, bár jogilag nem kötelező erejű dokumentumok, és nem vonják be a tagállamokat az irányelv értelmében meglévő jogi kötelezettségvállalásaikon túlmenően.

Az elkészített cselekvési tervek a következő címen érhetők el:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/action_plans/index_en.htm

4. Bevált gyakorlat: Az ibériai barna medve megőrzése Spanyolországban

Spanyolországban három nagyragadozó él: Az ibériai hiúz (*Lynx pardinus*), a barna medve (*Ursus arctos*) és a farkas (*Canis lupus*). Más európai országokhoz hasonlóan az utóbbi két fajt évszázadokon át üldözték.

A huszadik század közepére a Kantábriai-hegység medveállománya mindössze 60–70 egyedből állt, amelyek két alpopulációra oszlottak. A Pireneusokban élt egy másik kisebb, 20–30 egyedből álló populáció. Az ibériai barna medve megőrzésére irányuló spanyol stratégiát 1999-ben fogadták el, majd 2019-ben aktualizálták. 2007-ben jóváhagyták a Pireneusokban élő medvepopulációkra (amelyeket visszahonosítottak a francia Pireneusokban, néhány egyed pedig a spanyol oldalon is szabadon engedtek) vonatkozó stratégiát. E stratégiák többek között az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkét végrehajtó intézkedéseket tartalmazzák.

1992-ben jóváhagyták az első LIFE projektet a Kantábriai-hegységben élő két alpopuláció helyreállítására vonatkozóan. Azóta 26, közvetlenül vagy közvetve medvékre összpontosító projektet hajtottak végre az Ibériai-félsziget északi részén található teljes elterjedési területen. Ezekre a projektekre többnyire a Kantábriai-hegységben és Galíciában, néhány esetben pedig a Pireneusokban került sor. A célok között szerepelt az élőhely javítása, az orvvadászat felszámolása, a helyi lakosság és szereplők bevonása és támogatásának megszerzése tájékoztatás révén, a populációk közötti folytonosság javítása, a mérgezés elleni küzdelem, valamint a populációk bővülésének ösztönzése.

A nemzeti és regionális kormányok, valamint a nem kormányzati szervezetek támogatásának köszönhetően a Kantábriai-hegységben megvalósított projektek jelentős sikereket értek el. A lakosok medvékhez való hozzáállása is javult, és az orvvadászat mára szinte teljesen megszűnt. A jelenlegi populáció a becslések szerint 270–310 medvéből áll³³, és továbbra is növekszik.

2.2.3. A 12. cikkben leírt helyzetekre vonatkozó intézkedések

A 12. cikk alapján meghozandó intézkedéseket az e cikkben foglalt tilalmak és egyéb kötelezettségek tartalma határozza meg. Ez magában foglalhatja olyan megelőző intézkedések elfogadását és végrehajtását, amelyek során felmérik és kezelik azokat a veszélyeket és kockázatokat, amelyekkel egy adott faj szembesülhet.

³³ További információk:

A Kantábriai-hegységben élő barna medvék megőrzésére vonatkozó nemzeti stratégia:

<https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/publicaciones/pbl-fauna-flora-estrategias-oso-cantabrico.aspx>

A Pireneusokban élő barna medvék megőrzésére vonatkozó nemzeti stratégia:

<https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/conservacion-de-especies/especies-proteccion-especial/ce-proteccion-estr-oso-pirineos.aspx>

(2-17) A szigorú védelmi rendszer létrehozása érdekében hozott intézkedések körét és típusát a 12. cikkben szereplő tilalmak és egyéb kötelezettségek listája határozza meg (lásd még az alábbi 2.3. szakaszt). Következésképpen a meghozott intézkedéseknek olyan tevékenységekre kell vonatkozniuk, amelyek magukat a fajokat (12. cikk (1) bekezdés a)–c) pont, 12. cikk (2) bekezdés, 12. cikk (3) bekezdés és 12. cikk (4) bekezdés) vagy élőhelyük meghatározott elemeit (12. cikk (1) bekezdés d) pont) fenyegetik. A 12. cikk (1) bekezdése önmagában vagy a 2. cikkel összefüggésben nem kötelezi a tagállamokat proaktív élőhelykezelési intézkedések meghozatalára³⁴; csupán olyan intézkedéseket ír elő, amelyek hatékonyan megtiltják a 12. cikk (1) bekezdésében felsorolt valamennyi tevékenységet. Ezen túlmenően, a 12. cikk (4) bekezdése értelmében „a tagállamok további kutatási és védőintézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy az állatok véletlen befogása és megölése ne legyen jelentős negatív hatással az érintett fajokra.”

(2-18) Különböző típusú intézkedésekre lehet szükség a IV. mellékletben felsorolt különböző fajok, valamint a különböző helyzetek esetében. Ez a fajok eltérő ökológiai szükségleteitől, valamint a fajokat vagy fajcsoportokat érintő sajátos problémáktól és veszélyektől függően változhat. **A 12. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalmak hatékony végrehajtásához és a fajok szigorú védelmének biztosításához szükséges intézkedések meghatározása a nemzeti hatóságok feladata.**

(2-19) Ezért a tagállamok kötelesek tilalmat beilleszteni a jogszabályba (a 12. cikk (1) bekezdésével összhangban), valamint hatékonyan végre is kell hajtaniuk ezt a tilalmat, amely megelőző intézkedéseket is magában foglal (például az érvényben lévő tilalmakra vonatkozó tájékoztatást, nyomon követést stb.). A 12. cikk és az 1. cikk i) pontjának szövegéből, valamint a kedvező védettségi helyzet „fenntartásának” célkitűzéséből következik továbbá, hogy a tagállamokat már azt megelőzően kötik a 12. cikk szerinti kötelezettségeik, hogy a fajok számának csökkenése megerősítést nyerne, vagy a védett fajok eltűnésének kockázata valós veszéllyé válna³⁵. Még abban az esetben is, ha egy faj védettségi helyzete kedvező, és a belátható jövőben valószínűleg az is marad, **a tagállamoknak megelőző intézkedéseket is kell hozniuk annak érdekében, hogy megvédjék a fajokat** a 12. cikkben felsorolt tevékenységektől.

Az EUB egyértelművé tette, hogy „az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjában előírt védelmi rendszer végrehajtása nem függ attól a feltételtől, hogy egy adott tevékenység negatív hatással lehet az érintett állatfaj védettségi állapotára”³⁶, és „az említett rendelkezés által biztosított védelem alkalmazása nem szűnik meg azon fajok esetében, amelyek kedvező védettségi állapota megvalósult”³⁷. Továbbá, „mivel az ezen irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában előírt védelmi rendszer alkalmazása nem függ az érintett faj példányainak számától, e rendszer alkalmazását (...) nem lehet az e faj védettségi állapotára gyakorolt negatív hatás kockázatától függővé tenni”³⁸.

(2-20) Ezt az álláspontot támasztja alá a C-103/00., C-518/04., C-183/05. és C-383/09. sz. ügy is, amelyben a Bíróság hangsúlyozta a meghozott intézkedések megelőző jellegének fontosságát³⁹. A Bíróság elutasította a görög kormány érvelését, mely szerint bizonyítani kell a fészkek számának csökkenését annak igazolásához, hogy a *Caretta caretta* nem részesül szigorú védelemben. A Bíróság szerint „az, hogy nem úgy tűnik, hogy e faj fészkeinek száma csökkent volna az elmúlt 15 évben, önmagában nem

³⁴ Ugyanakkor adott Natura 2000 területen aktív kezelési intézkedésekre lehet szükség, ha az érintett faj az irányelv II. mellékletében is szerepel, a 6. cikk (1) bekezdésével összhangban.

³⁵ Lásd különösen a főtanácsnok indítványának 43. pontját és a C-504/14. sz. *Caretta caretta* ügyben hozott ítélet 31. pontját, valamint a C-518/04. sz. *Vipera schweizeri* ügyben hozott ítélet 21. pontját.

³⁶ A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 57. pontja.

³⁷ A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 78. pontja.

³⁸ A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 84. pontja.

³⁹ E megoldás korábbi alkalmazásáért lásd: a Bíróság 1993. augusztus 2-i ítélete, Bizottság kontra Spanyolország, C-355/90, ECLI:EU:C:1993:331, 15. pont.

kérdőjelezi meg ezt a megállapítást”, vagyis a *Caretta caretta* számára létrehozott szigorú védelmi rendszer hiányát.

A Bíróság kimondta, hogy a 12. cikk átültetése nemcsak teljes jogszabályi keret létrehozását követeli meg a tagállamoktól, hanem az erre vonatkozó konkrét és különleges védelmi intézkedések megtételét is, továbbá hogy a szigorú védelmi rendszer összefüggő és összehangolt, megelőző jellegű intézkedések meghozatalát is feltételezi⁴⁰. Egy ilyen szigorú védelmi rendszernek tehát lehetővé kell tennie az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt állatfajok párzási, költő- vagy pihenőhelyei károsításának vagy elpusztításának hatékony elkerülését (lásd e tekintetben a C 103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügyet, a Bíróság Határozatainak Tára, 2002., I-1147, 39. pont).

(2-21) Ez a megközelítés továbbá az EUMSZ 191. cikkére támaszkodik, amely szerint „az Unió környezetpolitikájának célja a magas szintű védelem”, továbbá az elővigyázatosság és a megelőzés elvén alapul. A megelőző intézkedések felmérik és kezelik azokat a veszélyeket és kockázatokat, amelyekkel egy adott faj szembesülhet. Következésképpen egyes fajok esetében a megelőző intézkedéseknek a szigorú védelmi rendszer létrehozásához „szükséges intézkedések” részét kell képezniük.

5. További útmutatás: példák a 12. cikkben foglalt tilalmak hatékony, „gyakorlati” végrehajtását támogató megelőző intézkedésekre

- Tájékoztató kampányok a nagyközönség vagy valamely célközönség (pl. földtulajdonosok) tudatosságának növelése érdekében bizonyos fajokra valamint azok helyére, továbbá párzási, költő- vagy pihenőhelyeire vonatkozó védelmi követelményekkel kapcsolatban.
- Intézkedések annak biztosítására, hogy a fajvédelmi megfontolásokat figyelembe vegyék az olyan releváns gazdasági tevékenységek (pl. mezőgazdaság, erdészet vagy halászat) során, amelyek hatással lehetnek a IV. mellékletben szereplő fajokra, bizonyos szárazföldi vagy tengeri hasznosítási gyakorlatok negatív hatásainak elkerülése érdekében. Ez magában foglalhatja a következőket: képzés, magatartási kódexek, iránymutatásokat tartalmazó dokumentumok, erdészeti vagy mezőgazdasági tervek vagy halászati gyakorlatok kiigazítása, továbbá bevált gyakorlatok vagy közigazgatási eljárások.
- A valószínűsíthető zavarások aktív megelőzése (pl. a denevérek barlangjaihoz való hozzáférés korlátozása érzékeny időszakokban a zavarás vagy a vandalizmus elkerülése érdekében, mezőgazdasági, erdészeti vagy halászati gyakorlatok módosítása vagy korlátozása).
- Azon különösen káros tevékenységek azonosítása, amelyeket külön engedélyezés vagy helyi ellenőrzés hatálya alá kell vonni.
- Azon potenciálisan káros tevékenységek azonosítása, amelyeket nyomon kell követni.
- A projekteknek és terveknek a IV. melléklet szerinti fajokra, valamint azok párzási, költő- vagy pihenőhelyeire gyakorolt hatásai értékelésére vonatkozó követelményeknek a környezeti hatásvizsgálatba és a stratégiai környezeti vizsgálati eljárásokba történő beépítése.
- Ellenőrzések, valamint vadőrök alkalmazása a felügyelet érdekében.
- Nemzeti természetvédelmi tervek készítése, amelyek részletesen meghatározhatják a fent említett intézkedéseket, és gyakorlati iránymutatást nyújthatnak a helyi/regionális hatóságok, az érintett érdekcsoportok stb. számára e rendelkezések hatékony végrehajtásához konkrét fajok vonatkozásában.

40 A Bíróság 2012. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Ciprus, C-340/10, EU:C:2012:143, 60. és 61. pont.

6. Példa bevált gyakorlatra: a kardszárnyú delfinre vonatkozó nemzeti védelmi terv Spanyolországban

2017-ben Spanyolország a kardszárnyú delfinre (*Orcinus orca*) vonatkozó védelmi tervet fogadott el a Gibraltári-szorosra és a Cádizi-öbölre – vagyis a faj spanyol vizeken való két előfordulási helyére – kiterjedően. Ez az első olyan védelmi terv, amelyet tengeri fajok vonatkozásában hagytak jóvá Spanyolországban. A Gibraltári-szorosban és a Cádizi-öbölben élő kardszárnyú delfinek populációjának helyzetét „sebezhetőnek” minősítették a veszélyeztetett fajok spanyol jegyzékében (CEEa), viszont Spanyolország legutóbbi, 17. cikk szerinti jelentésében kedvezőnek értékelték. Ez a terv intézkedéseket tartalmaz a területen élő kardszárnyú delfinre fenyegető veszélyek csökkentésére a kedvező védettségi helyzet biztosítása érdekében.

A fő veszélyeket a prédafajok populációinak a túlhalászás miatti csökkenése, a hajókkal való interakciók, valamint a zajszennyezés és a vegyi szennyezés jelentik. A terv ezért olyan intézkedéseket tartalmaz, mint a bizonyos övezetekben szeizmikus felmérések útján végzett olaj- és gázfeltárás tilalma, a bálnamegfigyelés szabályozása, a halászati erőfelfejtés csökkentése annak érdekében, hogy elegendő táplálékforrás álljon rendelkezésre a delfinpopuláció számára, a szennyezés csökkentése a területen, valamint a populáció nyomon követése.

A cetfélék védelmére vonatkozóan egyéb jogi aktusok elfogadására került sor. Az 1727/2007. számú királyi rendelet a cetfélékre vonatkozó védelmi intézkedéseket állapít meg, amelyek többek között a bálnamegfigyelési tevékenységekre is kiterjednek. A 699/2018. sz. királyi rendelet a cetfélék földközi-tengeri vándorlási folyosóját védett tengeri területté nyilvánítja. Jóváhagy továbbá egy megelőző védelmi rendszert, és javasolja, hogy a vándorlási folyosót vegyék fel a Barcelonai Egyezmény keretében a Földközi-tenger szempontjából fontos fokozottan védett területek jegyzékére.

Vannak olyan célzott projektek is – például a LIFEIP INTEMARES projekt –, amelyek a cetfélék védelmére irányuló intézkedéseket hajtanak végre – például a tengeri forgalom és a cetfélék elterjedésének elemzése – a cetfélék ütközés általi elpusztulásának csökkentése érdekében a Baleár-szigetek és a Kanári-szigetek körüli vizeken. Léteznek továbbá a cetfélék megközelítésével járó szabadidős tevékenységek szabályozására irányuló intézkedések, valamint a tengerben a zaj csökkentését elősegítő intézkedések⁴¹.

7. Bevált gyakorlat: denevérek barlangjainak védelme Romániában

A romániai Király-erdő-hegységben (Pădurea Craiului), Bihar-hegységben (Bi-hor) és Torockói-hegységben (Trascău) különböző méretű látványos föld alatti barlangok sokasága található. Ezek az élőhelyvédelmi irányelv által védett különböző denevérfajok jelentős kolóniáinak adnak otthont. A denevérek nagyon érzékenyek bármilyen zavarásra, különösen a pihenési és az áttelelési időszak során.

Azért, hogy megóvják meglévő pihenőhelyeket a turisták általi zavarástól, 2010-ben LIFE-projekt⁴² indult annak érdekében, hogy lezárják 15 olyan barlang bejáratát, amelyek denevérek fontos pihenőhelyei (csak a szolcsvai Búvópatak barlangja – Peștera Huda lui Papară – 100 000 denevér pihenőhelye). Erre úgy került sor, hogy a barlangok bejáratánál külön erre a célra kialakított rácsot

⁴¹ További információk:

Estrategias marinas. [Tengeri stratégiák]

<http://www.miteco.gob.es/es/costas/temas/proteccion-medio-marino/estrategias-marinas/>

LIFE IP INTEMARES: <https://fundacion-biodiversidad.es/es/biodiversidad-marina-y-litoral/proyectos-proprios/life-ip-paf-intemares>

Sociedad Española de cetáceos. [Spanyol társaság a cetekért]

<https://cetaceos.com/>

⁴² <http://www.batlife.ro/>

vagy kerítést helyeztek el az emberi hozzáférés szabályozása érdekében, miközben akadálytalan hozzáférést biztosítottak a denevérek számára.

Az e barlangokba szervezett vezetett látogatásokra továbbra is sor kerülhet kis csoportokban, de magatartási kódexet kell követni annak biztosítása érdekében, hogy ne zavarják a denevéreket. Tájékoztató táblákat helyeztek el a barlangok bejáratánál is, amelyeken elmagyarázzák, hogy miért zárták le a barlangokat, és milyen típusú denevéreket védenek.

2.2.4. A 12. cikk (1) bekezdése a)–d) pontjának, valamint a 12. cikk (4) bekezdésének rendelkezései a folyamatban lévő tevékenységekkel kapcsolatban

A folyamatban lévő tevékenységek – például a mezőgazdaság, az erdészet vagy a halászat – esetében a kihívást a 12. cikk fajvédelmi rendelkezéseinek olyan módon történő alkalmazása jelenti, amely eleve megelőzi az esetleges konfliktusokat. Az olyan eszközök használata, mint a tervezési eszközök, a magatartási kódexek, valamint a gyakorlati tájékoztatás és iránymutatás potenciálisan kielégíthetik a természetvédelmi szükségleteket, miközben figyelembe veszik a gazdasági, társadalmi és kulturális követelményeket is. Ezeket az eszközöket azonban olyan jogi keretnek kell kísérnie, amely a szabályok be nem tartása esetén biztosítja a szabályozó hatóságok általi megfelelő végrehajtást. Az egyes példányoknak a folyamatban lévő tevékenységek során történő nem szándékos megzavarását vagy véletlen megölését illetően a 12. cikk (4) bekezdése szerint kell eljárni.

(2-22) Míg a védelmi előírások alkalmazása egyértelműen kapcsolódhat a projektjövahagyási eljárásokhoz (pl. építési és infrastrukturális projektek esetében), az ismétlődő és széles körben elterjedt tevékenységek – például a **mezőgazdaság, az erdészet vagy a halászat**⁴³ – esetében történő alkalmazásuk már összetettebb kérdés lehet.

Az irányelv mindamelllett ezekre a tevékenységekre is alkalmazandó. Az EUB valójában egyértelművé tette, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjában foglalt tilalmak alkalmazhatók olyan tevékenységekre, mint például az erdészeti munkák vagy a területfejlesztés, amelyek célja egyértelműen nem az állatfajok befogása, megölése vagy megzavarása, sem pedig a tojások szándékos elpusztítása vagy begyűjtése⁴⁴. Analógia útján ugyanez vonatkozik az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában foglalt tilalomra is.

A tagállamoknak ezért biztosítaniuk kell, hogy eleget tegyenek a IV. mellékletben szereplő fajok védelmére vonatkozó kötelezettségeiknek a folyamatban lévő tevékenységek esetében is. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy nemzeti szinten új struktúrákat vagy engedélyezési eljárásokat kell bevezetni. A tagállamok minden valószínűség szerint rendelkeznek olyan tervezési eljárásokkal, rendeletekkel vagy a bevált gyakorlatokra vonatkozó szabályzatokkal, amelyek módosíthatók annak érdekében, hogy tartalmazzák a 12. cikk rendelkezéseit.

⁴³ A mezőgazdasággal, az erdészettel és a halászattal mint igen széles körben elterjedt tevékenységekkel részletesen foglalkozunk ebben a fejezetben. Mindazonáltal, miközben a folyamatban lévő tevékenységek törvényi szabályozása változó lehet, az ebben a fejezetben foglalt elveket más folyamatban lévő tevékenységek (pl. közlekedési útvonalak karbantartása, akvakultúra, nyersanyag-kitermelés, turizmus, karbantartási tevékenységek, stb.) vonatkozásában is általános érvényűnek kell tekinteni.

⁴⁴ A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 53. pontja.

Mindazonáltal, a 12. cikk követelményeinek a folyamatban lévő tevékenységekre való alkalmazása (új mechanizmus létrehozása vagy a meglévő mechanizmusok kiigazítása) tekintetében választott megközelítéstől függetlenül a tagállamoknak biztosítaniuk kell a szigorú védelmi követelmények megfelelő teljesítését. Mivel a mezőgazdaság, az erdészet és a halászat e tekintetben jelentősen eltér egymástól, az alábbiakban ezeket külön-külön tárgyaljuk.

(2-23) Ami a **mezőgazdaságot**⁴⁵ illeti, számos tagállam megelőző intézkedések mellett döntött a 12. cikknek való megfelelés biztosítása érdekében. Ez magában foglalhatja például kellően részletes és egyértelmű **iránymutatások és magatartási kódexek** kidolgozását (még akkor is, ha azok jogilag nem kötelező erejűek). Érdemes megjegyezni, hogy az alapvető gazdálkodási gyakorlatra vonatkozó szabályok gyakran magukban foglalják bizonyos tájképi elemek – például sövények, tavak stb. – védelmét, amelyek a IV. mellékletben felsorolt fajok élőhelyei is lehetnek. Az érintett fajok köre azonban igen széles, és egyes esetekben a tagállamok helyénvalónak találták részletesebb fajspecifikus iránymutatások kidolgozását.

Az irányelv mindazonáltal előírja, hogy **az ilyen megközelítések és eszközök inkább kiegészítik, mintsem helyettesítik a formális jogvédelmet**, azaz ha ezeket az eszközöket (pl. magatartási kódexeket, bevált gyakorlatokat) figyelmen kívül hagyják vagy nem megfelelően hajtják végre, jogi eljárásokat kell bevezetni a 12. cikk szerinti szigorú fajvédelmi rendszer hatékony érvényesítése érdekében.

(2-24) Ezzel összefüggésben hangsúlyozni kell, hogy a védett fajok mezőgazdasági területeken való előfordulása gyakran a hagyományos, általában extenzív földhasználati és gazdálkodási gyakorlatok eredménye. Amennyiben a földhasználati gyakorlatok egyértelműen támogatják valamely vizsgált faj védettségi helyzetét, nyilvánvaló, hogy ösztönözni kell az ilyen gyakorlatok folytatását. A 12. cikk (1) bekezdésében foglalt követelményeken túlmenően a védett állatfajoknak az ilyen, folyamatban lévő tevékenységekhez kapcsolódó véletlen befogását vagy megölését a 12. cikk (4) bekezdésével összhangban ellenőrizni és értékelni kell.

(2-25) A 12. cikk **erdészetre** történő alkalmazása némely tekintetben összetettebb, mivel valószínűbb, hogy a kitermelésre szánt fák maguk is a IV. mellékletben felsorolt, érintett fajok élőhelyei (párási, költő- vagy pihenőhelyek). Az ágazat sajátos jellemzői, azaz a hosszú termelési ciklusok és ebből következően a hosszú távú tervezés szükségessége tovább súlyosbítja a fajok védelmével kapcsolatos különleges kihívásokat az erdőkben.

A természetvédelmi követelményekkel összhangban álló fenntartható erdőgazdálkodási gyakorlatok keresése során a különböző tagállamokban számos megközelítést dolgoztak ki a probléma kezelésére. A meglévő megközelítések a részletes erdőgazdálkodási

45 A mezőgazdaság és a környezetvédelem közötti kapcsolat vonatkozásában a közös agrárpolitika (KAP) 2003. évi reformja két szempontból is jelentőséggel bír. Először is megszüntette a kapcsolatot az uniós támogatások és a termőföld termékenysége között. Azóta a mezőgazdasági termelők többsége egységes támogatásban részesül, ami már nem áll összefüggésben a termelékenységükkel. A mezőgazdasági termelők ösztönzése a termelékenységük növelésére kizárólag a piaci árak által meghatározott gazdasági megfontolásokon alapul. Másodsorban, az egységes támogatások, valamint a KAP keretében bármely egyéb támogatás odaítélésének a feltétele az, hogy megfeleljenek számos, jogszabályban foglalt gazdálkodási követelménynek (JFGK), beleértve a köz-, állat- és növényegészségügyre, az állatjólétre, valamint a környezetre vonatkozó uniós szabályokat; valamint hogy betartsák az alapvető gazdálkodási gyakorlatra vonatkozó szabályokat (jó mezőgazdasági és környezeti állapot – GAEC). Az egyik ilyen szabály – a GAEC 7 előírás – értelmében a mezőgazdasági termelőknek biztosítaniuk kell azon tájképi elemek – pl. falak, sövények, partok, vízfolyások, fák – megővését, amelyek kedvező hatással bírnak a biológiai sokféleség számára (lásd: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en). Lásd még az Európai Bizottság 2017 decemberében közzétett, ökológizálásról szóló értékelését https://ec.europa.eu/agriculture/evaluation/market-and-income-reports/greening-of-direct-payments_en), valamint az Európai Számvevőszék 2017 decemberében közzétett, „A zöldítés: bonyolultabb, környezetvédelmi szempontból egyelőre még nem eredményes jövedelemtámogatási rendszer” című jelentését (<https://www.eca.europa.eu/en/Pages/NewsItem.aspx?nid=9338>).

tervezéstől és az erdőgazdálkodási tervek előzetes jóváhagyásától vagy az általános gyakorlati kódexektől a kitermelési javaslatok előzetes bejelentéséig terjednek, hogy lehetővé tegyék a környezetvédelmi hatóságok számára a beavatkozást, amennyiben védett fajok ismert populációi érintettek lehetnek.

A mezőgazdasági gyakorlatokhoz hasonlóan ezek a megelőző megközelítések is biztosíthatják az érintett fajok védelmét, feltéve, hogy azokat hatékonyan kommunikálják, és jó szándékkal és elegendő erőforrással valósítják meg. A gazdasági ösztönzők elősegíthetik egy ilyen megközelítés elfogadását, mint például az erdőtanúsítási rendszerek esetében, amelyek megkövetelhetik bizonyos környezetvédelmi rendelkezések betartását, beleértve a biológiai sokféleség és a fajok védelmét. Természetesen szükség lehet a megközelítések kiigazítására, hogy azok megfeleljenek a IV. mellékletben felsorolt fajokra vonatkozó védelmi követelményeknek. Ezek a megközelítések azonban nem nyújtanak abszolút garanciát, kivéve, ha az erdőgazdálkodási tervek teljes körű előzetes jóváhagyása kötelező, és ezért azokat (a fentieknek megfelelően) végrehajtható jogvédelmi rendszerrel kell alátámasztani.

(2-26) Az erdészeti intézkedések akkor is megfelelnek a 12. cikknek, ha azokat úgy tervezik, hogy eleve ne fordulhassanak elő a 12. cikkben meghatározott helyzetek. Megfelelő megelőző megközelítéssel elkerülhető a 12. cikkben foglalt tilalmakkal való összeférhetetlenség, ha az kizárja a káros erdőgazdálkodási gyakorlatokat akkor, amikor a fajok a leginkább sebezhetőek, pl. párzás vagy költés idején. A párzási vagy költési időszakon kívül a 12. cikkben előírt intézkedéseket eseti alapon, a fajok ökológiai szükségletei alapján kell meghatározni, ideális esetben erdőgazdálkodási tervek keretében⁴⁶, célul tűzve a párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsításának vagy elpusztításának elkerülését.

Az EUB egyértelművé tette, hogy az erdészeti munkáknak megelőző megközelítésen kell alapulniuk, figyelembe véve az érintett fajok védelmi szükségleteit, és azokat úgy kell megtervezni és végrehajtani, hogy ne sértsék az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjából eredő tilalmakat, miközben – amint az az irányelv 2. cikkének (3) bekezdéséből kitűnik – figyelembe kell venni a gazdasági, társadalmi, kulturális, regionális és helyi követelményeket⁴⁷. Analógia útján ugyanez vonatkozik az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában foglalt tilalomra is.

8. Példa bevált gyakorlatra: denevérek védelme az erdőkben, Németország

2000-ben a német tájgazdálkodási szövetség (egy ernyőszervezet, amelyben együttműködnek a földhasználók – például mezőgazdasági termelők és erdészek –, valamint a természetvédelmi szakemberek és a helyi politikusok) az erdőkben élő denevérek ökológiájára irányuló K+F projektet hajtott végre, amelyben országos szinten 50 szakértő vett részt. A projekt eredményei alapján az erdőgazdálkodóknak szóló ajánlásokat fogalmaztak meg, amelyeket a szövetségi természetvédelmi ügynökség tett közzé. Az egyik ajánlás például arra vonatkozik, hogy megfelelő számú pihenőhelyet kell biztosítani a denevérfajok természetes közössége számára, melynek érdekében azt javasolják, hogy egy 120 éves gazdasági erdőnek egy hektár megfelelő faállományra vetítve állandó jelleggel 25–30 faodút kell biztosítani. Ez 7-10 pihenőfa/hektár átlagos sűrűségnek felel meg.

Azóta több tartomány (Bajorország, Berlin, Saar-vidék, Schleswig-Holstein) is bevált gyakorlatként ajánlja hektáronként legfeljebb 10 öreg fa megőrzését.

9. Példa bevált gyakorlatra: denevérek védelme Kasztília és León autonóm közösségben (Spanyolország)

⁴⁶ C-473/19. és C-474/19. sz. egyesített ügyek – Föreningen Skydda Skogen – a 12. cikk erdőgazdálkodási intézkedések tekintetében történő alkalmazásával kapcsolatban.

⁴⁷ A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 77. pontja.

Kasztília és León regionális kormánya 1997 és 2000 között több denevérfaj védelmére irányuló LIFE projektet indított (LIFE96 NAT/E/003081). A fő eredmények közé tartozott a denevérek régióbeli elterjedésének a felmérése és feltérképezése, valamint az erdei denevérek számára 5 000 mesterséges menedékhely sikeres kialakítása, továbbá a denevérek védelmének más társadalmi-gazdasági tevékenységekbe való beépítése. A projekt folytatásaként a regionális kormány két kézikönyvet dolgozott ki: az egyik az egyes fajok védelmével foglalkozik, a második pedig tartalmazza azoknak az intézkedéseknek a felsorolását, amelyeket alkalmazni kell annak érdekében, hogy az erdőgazdálkodás összeegyeztethető legyen az erdőkhöz kapcsolódó madarak és denevérek védelmével. 2011-ben elfogadták a Natura 2000 területeken végzett erdészeti tervezésre vonatkozó második módszertani útmutatót.

Az „összeegyeztethető gazdálkodás” kézikönyve olyan intézkedéseket tartalmaz, mint:

1. Az erdei denevérfajok által menedékként használt erdőterületeken legalább 15 ha védelmi környezetet kell hagyni. Ennek tartalmaznia kell a denevérek által kiválasztott facsoportokat, amelyek ezt követően védettek.
2. Azokon a területeken, ahol bizonyított e fajok jelenléte, fel kell mérni, meg kell jelölni és meg kell őrizni azokat a fákat, amelyek a denevérek potenciális menedékei lehetnek vagy azzá válhatnak.
3. Az erdei denevérpéldányok jelenlétét ellenőrizni kell a megjelölési műveletek előtt.
4. Az erdő és a kapcsolódó élőhelyek mozaikját a táj szintjén fenn kell tartani, figyelembe véve, hogy a túlnyomórészt lomblevelű erdők a legalkalmasabbak a denevérek megőrzésére, továbbá kifejlett fák 10–15 hektáros csoportjai.

2015-ben rendeletet fogadtak el (FYM/775/2015 rendelet), amelyben jóváhagyták az összes Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi terveket, valamint az élőhelytípusokra és a fajokra vonatkozó terveket, beleértve az egyes denevérfajokra vonatkozó egyedi terveket is⁴⁸.

10. Az EUB ítékezési gyakorlata: Skydda Skogen ügy – fák kivágása

C-473/19. és C-474/19. sz. egyesített ügyek

A svéd Härryda településen található erdőterület vonatkozásában fák kivágásáról szóló bejelentést nyújtottak be az erdészeti hivatalhoz. A bejelentés tárgyát képező erdőterület több védett faj, köztük több madár és a mocsári béka – *Rana arvalis* – (az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt fajok) természetes élőhelye. Az e területen tervezett erdészeti munkák az említett védett fajok egyedeinek megzavarásához vagy megöléséhez vezetnének.

A hivatal úgy ítélte meg, hogy amennyiben az általa nyújtott iránymutatást követik, a tevékenység nem ellentétes az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkében foglalt, a svéd fajvédelmi rendeletbe átültetett tilalokkal. Három természetvédelmi egyesület sikertelenül kérte, hogy a regionális közigazgatási tanács lépjen fel a fák kivágásáról szóló bejelentéssel és a hivatal véleményével szemben, ezt követően pedig keresetet indítottak a nemzeti bíróság előtt.

A nemzeti bíróság úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és felkérte az Európai Unió Bíróságát, hogy előzetes döntéshozatali eljárásban válaszoljon a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv, különösen pedig az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke értelmezésére vonatkozó kérdésekre:

- Az egyik kérdés lényegében arra irányult, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjában szereplő „szándékos megölés / zavarás / elpusztítás” kifejezéseket úgy kell-e értelmezni, hogy amennyiben az intézkedések célja nyilvánvalóan nem a fajok megölése vagy megzavarása (például erdészeti intézkedések vagy területfejlesztés), akkor a 12. cikkben foglalt tilalmak csak abban az esetben alkalmazandók, ha fennáll az érintett fajok védettségi helyzetére gyakorolt káros hatások kockázata.
- Egy másik kérdés lényegében az volt, hogy a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában az állatok párási, költő- vagy pihenőhelyei vonatkozásában említett „károsítás / elpusztítás” kifejezéseket úgy kell-e értelmezni, hogy a tilalom csak akkor alkalmazandó, ha az érintett faj védettségi helyzete vagy érintett helyi populációjának a helyzete valószínűleg romlani fog.

48 LIFE projekt. Quirópteros/Castilla León – *Kiemelt intézkedések a denevérek védelmére Kasztília és León közösségi jelentőségű területein* (LIFE96 NAT/E/003081)
http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=424

A nemzeti bíróság továbbá azt kérdezte, hogy az irányelvekben foglalt szigorú védelem vonatkozik-e azokra a fajokra, amelyek esetében az élőhelyvédelmi irányelv célkitűzése (kedvező védettségi helyzet) már megvalósult.

Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének értelmezését illetően az EUB válasza a következő volt:

- a 12. cikk (1) bekezdésének a)–c) pontjában megállapított tilalmak bármilyen intézkedésre vonatkoznak, beleértve azokat is, amelyek célja egyértelműen nem az állatfajok megőlése vagy megzavarása;
- ezek a tilalmak az egyes példányok szintjén alkalmazandók, és nem vonatkozik rájuk az a feltétel, hogy egy adott tevékenység az érintett állatfaj védettségi helyzetére gyakorolt káros hatás kockázatát okozza;
- a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglalt rendelkezés, amely tiltja a párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsítását vagy elpusztítását, az érintett faj adott területen jelen lévő példányainak számától függetlenül alkalmazandó, és nem függhet az adott faj védettségi helyzetére gyakorolt káros hatás kockázatától;
- a fajok 12. cikk (1) bekezdésének a)–c) pontja szerinti szigorú védelme a IV. mellékletben felsorolt valamennyi fajra vonatkozik, függetlenül attól, hogy azok elérték-e már a kedvező védettségi helyzetet vagy sem.

(2-27) Az ismétlődő tevékenységek másik példája a **közcélú infrastruktúra karbantartása**. A karbantartási intézkedések úgy tervezhetők, hogy elősegítsék a szigorúan védett fajok élőhelyeinek megőrzését és összekapcsolását, például a fürge gyík (*Lacerta agilis*) esetében a vasútvonalakon (pl. az út menti zöld területek, a vasúti síneknél használt zúzalék és a folyami növényzet gondos karbantartása). A tagállamok az élőhelyvédelmi irányelv követelményeinek való megfelelés biztosítása érdekében iránymutatásokat dolgozhatnak ki az ilyen karbantartási intézkedésekre vonatkozóan.

(2-28) A tagállamok a 12. cikk rendelkezéseinek végrehajtásához való hozzájárulás érdekében **önkéntes intézkedéseket is alkalmazhatnak**, például erdő-környezetvédelmi és éghajlattal kapcsolatos szolgáltatásokra és erdővédelemre vonatkozó szerződéseket a közös agrárpolitika keretében. Az ilyen intézkedések alkalmasak arra, hogy sikeresen ötvözzék a preventív megközelítést az (önkéntes) proaktív élőhelykezeléssel. **Ezek az intézkedések azonban csak kiegészíthetik, de nem helyettesíthetik a formális jogvédelmet.**

(2-29) A 12. cikk **halászatra** való alkalmazásához szükség van a halászati tevékenységek szabályozására a szigorúan védett fajokra gyakorolt kedvezőtlen hatások – például a párzási, költő- vagy pihenőhelyeik károsodása, e fajok szándékos befogása vagy megőlése, illetve a halászeszközökben ejtett járulékos fogás – megelőzése érdekében. A szükséges megelőző intézkedések alkalmazására sor kerülhet olyan tervezési eszközök révén, mint a halászati gazdálkodási tervek vagy a konkrét követelményeket tartalmazó halászati jogosítványok. A megfelelő és hatékony védelem biztosítása érdekében ezeknek a halászeszközök bizonyos típusai által jelentett kockázatok alapos ismeretén kell alapulniuk. Emellett különös figyelmet kell fordítani azokra a területekre, ahol fennáll a járulékos fogásokhoz vezető interakciók kockázata.

Mivel a tengerek biológiai erőforrásainak megőrzése az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe tartozik a közös halászati politika alapján, a szükséges intézkedéseket e politikai keret részeként kell végrehajtani. Az alkalmazandó alapvető szabályokat az 1380/2013/EU rendelet határozza meg, amely ökoszisztéma-alapú megközelítést alkalmaz a halászati gazdálkodásra, melynek célja a környezeti hatások korlátozása és a környezetvédelmi jogszabályokkal való összhang biztosítása. Különböző halászati gazdálkodási eszközök használhatók a szükséges megelőző intézkedések

végrehajtásához, mint például a technikai intézkedésekről szóló rendeletben ((EU) 2019/1241 rendelet⁴⁹) foglaltak.

Az említett rendelet szerinti regionalizációs folyamat keretében a tagállamoknak közös ajánlásokat kell benyújtaniuk a Bizottsághoz a szükséges intézkedéseket tartalmazó, felhatalmazáson alapuló jogi aktusok elfogadása céljából. Általános szabályként a tagállamok a szükséges szabályokat és megelőző intézkedéseket a saját lobogójuk alatt közlekedő halászflokkák tekintetében alkalmazhatják. A tagállamok tengeri területein halászó más flották esetében az intézkedéseket a Bizottság felhatalmazáson alapuló jogi aktusai révén kell végrehajtani. Az 1380/2013/EU rendelet értelmében a tagállamok bizonyos feltételek mellett valamennyi hajóra alkalmazandó szükséghelyzeti intézkedéseket fogadhatnak el a fajokat fenyegető súlyos veszély enyhítése érdekében. Továbbá a partvonaluktól számított 12 tengeri mérföldes övezeten belül megkülönböztetéstől mentes intézkedéseket hozhatnak, amelyek bizonyos feltételek mellett valamennyi hajóra alkalmazandók.

Tekintettel arra, hogy a jelenlegi ismeretek szerint a járulékos fogások jelentik a védett tengeri fajokra, különösen a cetfélékre, a teknősökre és a tengeri madarakra nehezedő egyik legnagyobb terhet, nagyon fontos, hogy a vonatkozó halászati tevékenységekre irányuló, hatékony megelőző intézkedéseket fogadjanak el és hajtsanak végre. E célra a közös halászati politika keretében rendelkezésre álló mechanizmusokat, konkrétan a technikai intézkedésekről szóló rendeletet ((EU) 2019/1241 rendelet) kell alkalmazni. A megelőző intézkedések közé tartozhatnak például bizonyos típusú halászeszközök módosításai vagy korlátozásai, a halászati tevékenység térbeli / időbeli szabályozása (pl. bizonyos halászeszközök használatának teljes tilalma egy adott területen, ahol az ilyen eszközök veszélyeztetik a területen élő fajok védettségi helyzetét vagy élőhelyeit), vagy alternatív eszközök kifejlesztése.

11. További iránymutatás: az (EU) 2019/1241 rendelet

Az (EU) 2019/1241 rendelet (a technikai intézkedésekről szóló rendelet), amely 2019-ben lépett hatályba, többek között technikai intézkedések elfogadását írja elő a halászeszközök által az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett fajokra és azok élőhelyeire gyakorolt hatások megelőzése vagy enyhítése érdekében. A rendelet szerint többek között:

- Tilos bizonyos típusú halászeszközök használata, például olyan eresztőhálók használata, amelyek hossza meghaladja a 2,5 km-t, és amelyek nem szelektívek, ezáltal pedig károsíthatják a tengeri élővilágot.
- Tilos az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletében felsorolt hal- és kagylófajok fogása, fedélzeten tartása, átrakása és kirakodása, kivéve, ha arra vonatkozóan – az említett irányelv 16. cikke szerint – eltérések engedélyezésére került sor. A véletlenül kifogott egyedeket meg kell óvni az esetleges sérülésektől és haladéktalanul vissza kell engedni a tengerbe, a véletlenszerűen megölt egyedek tudományos kutatási célra való felhasználásának kivételével, amennyiben az az irányelv 16. cikke szerint engedélyezett.
- Tilos az élőhelyvédelmi irányelv II. és IV. mellékletében felsorolt tengeri emlősök vagy tengeri hüllők, valamint a madárvédelmi irányelvben említett tengeri madárfajok fogása, fedélzeten tartása, átrakása vagy kirakodása. A kifogott egyedeket meg kell óvni az esetleges sérülésektől és haladéktalanul szabadon kell engedni.

Továbbá a rendelkezésre álló legjobb tudományos szakvélemények alapján a tagállamok a lobogójuk alatt közlekedő hajókra vonatkozóan bevezethetnek enyhítő intézkedéseket, vagy korlátozhatják számukra bizonyos halászeszközök használatát. Az ilyen intézkedéseknek a lehető legkisebbre kell csökkenteniük, illetve – amennyiben lehetséges – ki kell küszöbölniük az uniós védelem alatt álló fajok fogásait. A tagállamok ellenőrzési célból tájékoztatják a többi érintett

49 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1241 rendelete (2019. június 20.) a halászati erőforrások és a tengeri ökoszisztémák technikai intézkedések révén történő védelméről.

tagállamot az e cikk (4) bekezdése szerint elfogadott intézkedésekről. Nyilvánosan hozzáférhetővé teszik továbbá az ilyen intézkedésekkel kapcsolatos megfelelő információkat.

A XIII. melléklet tartalmazza az alkalmazandó enyhítő intézkedéseket, amelyek magukban foglalják az aktív akusztikus riasztóberendezések kötelező használatát a legalább 12 méter teljes hosszúságú hajók esetében bizonyos típusú halászeszközökön, a mellékletben meghatározott területeken. Ilyen esetekben a tagállamok megteszik az ahhoz szükséges lépéseket, hogy tudományos tanulmányok és kísérleti projektek segítségével figyelemmel kísérjék és értékeljék az akusztikus riasztóberendezések használatának az idő előrehaladtával az érintett halászatokban és területeken tapasztalt hatásait. Azok a tagállamok, amelyek közvetlen gazdálkodási érdekeltséggel rendelkeznek, a XIII. mellékletben felsorolt intézkedések módosítására, kiegészítésére, hatályon kívül helyezésére vagy az azoktól való eltérésre vonatkozó szükséges intézkedéseket tartalmazó közös ajánlásokat nyújthatnak be, amelyeket a Bizottságnak felhatalmazáson alapuló jogi aktusként kell elfogadnia.

Ami a védett fajok élőhelyeit illeti, a rendelet II. mellékletében felsorolt számos terület bizonyos halászati tevékenységek tekintetében tilalom alá vont terület. Amennyiben a legjobb tudományos szakvélemény az említett jegyzék módosítását ajánlja, a Bizottság felhatalmazást kap arra, hogy a rendeletben meghatározott szabályoknak megfelelően felhatalmazáson alapuló jogi aktusokat fogadjon el.

(2-30) Az e szakaszból levonható általános következtetés az, hogy a folyamatban lévő tevékenységeket ideális esetben úgy kell végezni, hogy eleve elkerüljék a fajok védelmére vonatkozó rendelkezésekkel való ütközéseket. Ez a megközelítés továbbá azzal az előnnyel jár, hogy potenciálisan védi a tevékenységet folytató személyt (a büntetőeljárással szemben), amennyiben az adott személy betartja ezeket az intézkedéseket. E célból alkalmazható eszközök lehetnek a tervezési eszközök, az előzetes hozzájárulási rendszerek, a magatartási kódexek és a gyakorlati tájékoztatás vagy iránymutatás. Ezek az intézkedések:

- a) a 12. cikkben a „szigorú védelem hatékony rendszerének létrehozásához és végrehajtásához szükséges intézkedések” részét képezik;
- b) magukban foglalják a szigorú védelmi követelményeket;
- c) biztosítják, hogy minden káros tevékenység során teljes mértékben figyelembe vegyék az érintett fajok vagy populációk védelmi szükségleteit, és hogy azokat a szigorú védelemre vonatkozó jogi keret kísérje, amely biztosítja a szabályozó hatóságok általi megfelelő végrehajtást a szabályok be nem tartása esetén (a jogbiztonsági szempontok teljesülnek); valamint
- d) segítenek megfelelő felügyeleti szintek (az irányelv 11. cikkének előírása szerint) és azok finanszírozási módja meghatározásában.

2.3. A 12. cikk szerinti konkrét védelmi rendelkezések

2.3.1. A IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok szándékos befogása vagy megölése

A 12. cikk (1) bekezdésének a) pontja tiltja a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok példányai szándékos befogásának vagy megölésének minden formáját. Ehhez egyértelmű, hatékony és megfelelően nyomon követett intézkedések végrehajtására van szükség a szándékos megölés vagy befogás megelőzése érdekében. Az illetékes hatóságok által nyújtott megfelelő tájékoztatás és iránymutatás hozzájárul e rendelkezések gyakorlati végrehajtásához. A „szándékos” kifejezést az EUB úgy értelmezi, hogy az túllép a „közvetlen szándékon”. „Szándékos” cselekmények alatt olyan személy vagy szervezet cselekménye értendő, amely tudja, hogy cselekménye nagy valószínűséggel egy fajjal szemben elkövetett bűncselekményhez vezet, de ez a bűncselekmény a szándékában áll, vagy legalábbis tudatosan elfogadja cselekményének előrelátható eredményeit.

(2-31) A 12. cikk (1) bekezdésének a) pontja tiltja a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok példányai szándékos befogásának vagy megölésének minden formáját⁵⁰. A 12. cikk (3) bekezdésével összhangban ez a tilalom az állatok életének valamennyi szakaszára érvényes. Az 1. cikk m) pontja értelmében „példány: a IV. vagy az V. mellékletben felsorolt fajba tartozó, élő vagy elpusztult állat illetve növény, továbbá annak bármely része, származéka, valamint minden egyéb olyan termék, amelyről kísérőokmány, csomagolás, jelölés, címke vagy bármely egyéb körülmény alapján megállapítható, hogy az érintett fajba tartozó állat illetve növény része vagy származéka”.

(2-32) A C-103/00. sz. *Caretta caretta*-ügyben (37. pont) a Bíróság a „szándék” elemére hivatkozott, megállapítva, hogy: „megtiltották segédmotoros kerékpárok használatát a költőhelyül szolgáló partokon, és a partokon a teknősök fészkeinek jelenlétére figyelmeztető hirdetőtáblákat helyeztek ki. A Gerakas és Dafni tengerpartokat övező tengeri területet pedig teljes védelem alatt álló területnek minősítették, és különleges hirdetőtáblákat helyeztek ott el.” A Bíróság szerint az a tény, hogy a nagyközönség számára az ezen területek védelmének szükségességével kapcsolatban rendelkezésre álló információk ellenére az emberek mégis használtak segédmotoros kerékpárokat a tengerpartokon, és vízibiciklik és csónakok közlekedtek a környező tengeri területen⁵¹, a teknősök költés idején történő szándékos zavarásának minősült a 12. cikk (1) bekezdésének b) pontja értelmében. Úgy tűnik tehát, hogy a Bíróság „értelmezése szerint a »szándékos« kifejezés a következmények tudatos elfogadásaként értelmezendő”⁵².

(2-33) A C-221/04. sz. ügyben⁵³ a Bíróság érvelése konkrétabb volt. Ebben az ügyben a Bizottság azért fordult a Bírósághoz, mert a Kasztília és León hatóságai által több magánvadászati területen engedélyezett csapdák okán Spanyolország a vidra (*Lutra lutra*) védelme tekintetében megsértette a 12. cikk (1) bekezdésének a) pontját. A Bíróság emlékeztetett a *Caretta caretta* ügyben tett megállapításaira, és kijelentette, hogy **„ahhoz, hogy teljesüljön az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a) pontjában szereplő feltétel, bizonyítani kell, hogy a tett elkövetőjének szándéka**

50 2006. május 18-i ítéletében (Bizottság kontra Spanyolország, C-221/04, ECLI:EU:C:2006:329, 69. pont) a Bíróság megállapította, hogy a különböző nyelvi változatok olvasatából az derül ki, hogy a „szándékoság” egyaránt vonatkozik a védett állatfajok befogására és megölésére.

51 Mivel a Bíróság hangsúlyozta, hogy sem a segédmotoros kerékpárok használata, sem pedig a vízibiciklik és csónakok jelenléte nem elszigetelt jelenség volt, a gyakorlatban úgy tűnik, hogy a jogsértések ismétlődő jellege döntő jelentőséggel bírt a szándékos zavarás igazolása tekintetében.

52 Lásd a főtanácsnok indítványának 118. pontját a C-6/04. sz. ügyben.

53 C-221/04. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügy.

kiterjedt valamely védett állatfaj példányának befogására vagy megölésére, vagy legalábbis belenyugodott a befogás vagy megölés lehetőségébe”⁵⁴.

Ezt a Bíróság „szükséges tényállási elemként” alkalmazta, és ebben az ügyben megállapította, hogy a vitatott engedély rókadadásra vonatkozott, és ezért önmagában nem volt célja a vidrák befogásának lehetővé tétele. A Bíróság hangsúlyozta továbbá, hogy a vidra előfordulását az érintett területen nem bizonyították alakszerűen, így azt sem bizonyították, hogy a spanyol hatóságok a róka vadászatára vonatkozó vitatott engedély kiadásakor tudatában voltak, hogy veszélyeztetik a vidrákat. A Bíróság tehát arra a következtetésre jutott, hogy a valamely védett állatfaj egyedei befogásának vagy megölésének szándékosságára vonatkozó feltétel teljesüléséhez szükséges tényállási elemek fennállását nem bizonyították⁵⁵.

A C-340/10. sz. ügyben a Bíróság megállapította, hogy Ciprus nem teljesítette a 12. cikk (1) bekezdéséből eredő kötelezettségeit azáltal, hogy eltúrta azokat a tevékenységeket, amelyek súlyosan veszélyeztették a Paralimni-tó ökológiai jellemzőit, és nem tette meg a *Natrix natrix cypriaca* (ciprusi vízisikló) populációjának fenntartásához szükséges védelmi intézkedéseket, és nem tette meg e faj tekintetében a szigorú védelmi rendszer létrehozásához és alkalmazásához szükséges intézkedéseket.

(2-34) A Bíróság által a C-103/00. és a C-221/04. sz. ügyekben alkalmazott megközelítés alapján „szándékos” cselekmények alatt olyan személy által végzett cselekmények értendők, aki tudatában van annak, hogy ezek a cselekmények a IV. mellékletben felsorolt fajok befogásához vagy megöléséhez vezetnek, vagy tudatosan elfogadja ilyen bűncselekmény lehetőségét.

Másként fogalmazva, **a rendelkezés nemcsak arra a személyre vonatkozik, akinek eltökélt szándéka valamely védett faj példányának a befogása vagy megölése, hanem olyan személyre is, aki kellően tájékozott és tisztában van tevékenységének valószínű következményeivel, és ennek ellenére is elvégzi a cselekményt, ami a példányok befogásához vagy megöléséhez vezet** (pl. nemkívánatos, de elfogadott mellékhatásként) (feltételes szándék).

A nemzeti hatóságoknak minden megfelelő eszközzel, proaktív módon terjeszteniük kell a védett fajok előfordulására és a védelmükre vonatkozó hatályos szabályokra vonatkozó információkat. Erre példa a *Caretta caretta* ügy kapcsán a teknősfészkek jelenlétére figyelmeztető hirdetések kihelyezése a tengerpartokon.

(2-35) A tájékoztatás szükségessége nagy jelentőséggel bír a halászati szabályok megsértésével végzett halászati műveletek során véletlenül kifogott fajok esetében is. Az EU bizonyos szabályokat fogadott el a cetféléknek a halászeszközökben való befogással és elpusztulással szembeni védelme érdekében. Az (EU) 2019/1241 rendelet megtiltja bizonyos hajók számára, hogy meghatározott területeken bizonyos típusú halászeszközöket használjanak olyan aktív akusztikus riasztóberendezések egyidejű alkalmazása nélkül, amelyek megakadályozhatják a barna delfinek halászhálóba való belegabalyodását (lásd még a 2.3.6. szakaszt). Ilyen esetekben a tagállamoknak nem csupán az akusztikus riasztóberendezések használatának a hatékony ellenőrzését és érvényre juttatását kell biztosítaniuk, hanem azt is, hogy a halászok teljes körű tájékoztatást kapjanak erről a kötelezettségről.

54 C-221/04. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügy, 71. pont.

55 C-221/04. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügy, 72-74. pont.

12. Példa bevált gyakorlatra: a halászhajók együttműködése a *Monachus monachus* megmentése érdekében Görögországban

A mediterrán barátfóka *Monachus monachus* az élőhelyvédelmi irányelv értelmében veszélyeztetett faj, amely a II. és a IV. mellékletben egyaránt szerepel. Görögország az elmúlt néhány évtizedben védelmi programot vezetett be e fajra vonatkozóan. A program a sérült egyedek megmentésére és rehabilitációjára, védett területek létrehozására, valamint kezelésre, nyomon követésre, a nyilvánosság tájékoztatására, környezetvédelmi oktatásra és a megfelelő jogi keret kialakítására irányuló intézkedéseket tartalmaz. E védelmi erőfeszítések egyik kulcseleme a halászhajókkal együtt végzett munka.

A mediterrán barátfóka tanulmányozásával és védelmével foglalkozó görög társaság (MOM) számos intézkedést vezetett be a halászhajók és a mediterrán barátfókák közötti, gyakran konfliktusos kapcsolat javítása érdekében. 2009-ben a társaság *Görögországban a mediterrán barátfókák és a halászhajók közötti interakciók enyhítésére irányuló cselekvési tervet* dolgozott ki, amely számos olyan jogalkotási, kezelési és technikai intézkedést határoz meg, amelyek korlátozzák a fajt érintő kockázatokat, és védik annak táplálékforrását. Nagyon fontos, hogy ezek az intézkedések korlátozzák a halászhajóknak a halászeszközökben és a fogásaikban keletkező károkból eredő pénzügyi terheit is.

Kiterjedt kutatások folytak a mediterrán barátfóka táplálékpreferenciáival kapcsolatban, amelyek összekapcsolódtak az azonosított kritikus pontokon (vagyis azokon a területeken, ahol a mediterrán barátfókák jelentős számban előfordulnak) a halászhajók tonnatartalma és sűrűsége, a halászeszközök használata és a halászhajókra gyakorolt hatások tekintetében végzett kutatásokkal. A halászhajó vállalkozások és más érdekelt felek, úgymint a kikötői rendőrség, a halászhajó szervezetek és a halgazdaságok tulajdonosai közvetlenül részt vettek a kutatási tevékenységekben. A halászhajók továbbá képzésben részesültek arra vonatkozóan, hogy mit kell tenniük abban az esetben, ha a mediterrán barátfókák belegabalyodnak a halászeszközökbe, valamint kísérleti halászhajó módszerek tesztelésére is sor került az együttműködésükkel. Sor került egy kifejezetten a halászhajó ágazat igényeihez igazított kommunikációs kampányra is⁵⁶. Mindez a halászhajó által véletlenül kifogott vagy megölt mediterrán barátfókák számának jelentős csökkenését, valamint a görögországi mediterrán barátfókák állományának folyamatos növekedését eredményezte.

2.3.2. A IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok szándékos zavarása, különösen párzás, utódnevelés, áttelelés és vándorlás idején

(2-36) A 12. cikk (1) bekezdésének b) pontja tiltja a IV. mellékletben szereplő fajok szándékos zavarását, különösen párzás, utódnevelés, áttelelés és vándorlás idején, amikor a fajok sebezhetőbbek⁵⁷. A 12. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy ez a tilalom az érintett fajok életének valamennyi szakaszára érvényes.

2.3.2.a) Szándékos zavarás

Minden olyan szándékos zavarás, amely befolyásolhatja egy védett faj túlélési esélyeit, szaporodási sikerét vagy szaporodási képességét, vagy amely az elfoglalt terület csökkenéséhez vagy a fajok átteleléséhez vagy kiszorításához vezet, a 12. cikk értelmében „zavarásnak” tekintendő.

(2-37) Sem az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke, sem pedig 1. cikke nem tartalmazza a „zavarás” fogalmának meghatározását⁵⁸. A rendelkezés nem korlátozódik kifejezetten a

56 LIFE MOFI:

https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/2592_h

Cselekvési terv a mediterrán barátfókák és a halászhajók közötti interakciók enyhítésére Görögországban – összefoglaló jelentés angol nyelven (<https://www.monachus-guardian.org/library/mom09a.pdf>).

Nemzeti stratégia és cselekvési terv a mediterrán barátfóka védelmére Görögországban, 2009–2015

(<https://www.monachus-guardian.org/library/notarb09b.pdf> www.mom.gr).

57 A Bizottság kontra Luxemburg, C-75/01. sz. ügyben hozott ítélet 53–54. pontjában a Bíróság megállapította, hogy Luxemburg nem biztosította a 12. cikk (1) bekezdése b) pontjának teljes körű átültetését, mivel nem tiltotta meg a fajok szándékos zavarását vándorlás idején.

58 Mindazonáltal a 6. cikk szerinti iránymutatás hasznos információkat tartalmaz ezzel a kifejezéssel kapcsolatban az élőhelyek vonatkozásában. Lásd: A Natura 2000 területek kezelése: A 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének rendelkezései

„jelentős” zavarásokra, mint az irányelv 6. cikkének (2) bekezdése esetében, hanem a rendelkezés alkalmazási körét az irányelv átfogó célkitűzésének fényében kell értelmezni.

Amint azt feljebb már említettük, az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének a)–d) pontjában előírt védelmi rendszer végrehajtása „nem függ attól a feltételtől, hogy egy adott tevékenység negatív hatással lehet az érintett állatfaj védettségi állapotára”,⁵⁹ és „az említett rendelkezés által biztosított védelem alkalmazása nem szűnik meg azon fajok esetében, amelyek kedvező védettségi állapota megvalósult”⁶⁰.

Egyértelmű, hogy a 12. cikk értelmében **„zavarásnak” minősül minden olyan tevékenység, amellyel szándékosan megzavarnak egy fajt olyan mértékben, amely befolyásolhatja annak túlélési esélyeit, szaporodási sikerét vagy szaporodási képességét, vagy amely az elfoglalt terület csökkenéséhez vagy a fajok áttelepítéséhez vagy kiszorításához vezet.**

(2-38) Figyelembe véve bizonyos állatok sajátos életmenetét (különösen szaporodási stratégiáját vagy mobilitását) és sok esetben összetett társas interakcióit, az egyedek megzavarása gyakran hatással lehet a populációszintekre. Ez a helyzet például akkor, ha megzavarják a vemhes nőstényeket, vagy elválasztják az anyát a borjától olyan nagy méretű, hosszú életű és nagymértékben mozgékony, kevésbé termékeny állatok esetén, mint például a tengeri emlősök.

(2-39) Általában véve a zavarás intenzitása, időtartama és ismétlődésének gyakorisága fontos paraméterek a fajokra gyakorolt hatás értékelése során. A különböző fajok eltérő mértékben érzékenyek vagy eltérően reagálnak ugyanarra a zavartípusra, amit figyelembe kell venni. Előfordulhat, hogy azok a tényezők, amelyek az egyik fajt zavarják, nem jelentenek zavarást egy másik faj számára. Emellett egy bizonyos faj adott egyedének az érzékenysége az idénytől vagy az életciklusa bizonyos időszakaitól (pl. szaporodási időszak) függően változó lehet.

A 12. cikk (1) bekezdésének b) pontja figyelembe veszi ezt a lehetőséget, hangsúlyozva, hogy a szándékos zavarást meg kell tiltani, különösen a szaporodás, az utódnevelés, az áttelelés és a vándorlás érzékeny időszakaiban. Azt is figyelembe kell venni, hogy a zavarás (pl. zaj, fényforrás) nem feltétlenül gyakorol közvetlen hatást egy faj testi épségére. Közvetett negatív hatást is gyakorolhat a fajra (pl. azzal, hogy arra kényszeríti őket, hogy sok energiát fordítsanak menekülésre: ha például a denevéreket áttelelés során megzavarják, ennek következtében felmelegszenek és felrepülnek, így a nagy energiavesztés miatt kevésbé valószínű, hogy túléljék a telet).

(2-40) **Ezért eseti megközelítésre van szükség.** Az illetékes hatóságoknak gondosan mérlegelniük kell azt, hogy milyen szintű zavarás tekintendő károsnak, figyelembe véve az érintett fajok sajátos jellemzőit és az adott helyzetet, a fent leírtak szerint. Például a cetfélék bálnamegfigyelő hajók általi ismételt megzavarása jelentős hatással lehet az egyes példányokra, ami negatív következményekkel járhat a helyi populációra nézve. Másrészt az olyan szórványos zavarások, amelyek valószínűleg nem gyakorolnak kedvezőtlen hatást az egyes állatokra vagy a helyi populációra, mint például a kár megelőzése érdekében egy farkas elrettentése attól, hogy behatoljon a juhok tartási területére, nem tekintendők a 12. cikk szerinti zavarásnak.

(2-41) A zavarásnak továbbá „szándékosnak” kell lennie ahhoz, hogy a 12. cikk (1) bekezdése b) pontjának hatálya alá tartozzon (a „szándékos” kifejezés meghatározását

(https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_.nov_2018_endocx.pdf).

59 A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 57. és 84. pontja.

60 A C- 473/19. és C- 474/19. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 78. pontja.

lásd a 2.3.1. szakaszban). A C-103/00. sz. *Caretta caretta* ügyben a Bíróság a költőhelyül szolgáló tengerpartokon végzett különböző tevékenységek mindegyikét megvizsgálta annak megállapítása érdekében, hogy van-e ok-okozati összefüggés e tevékenységek és a faj megzavarása között. Mindenekelőtt azt állapította meg, hogy a segédmotoros kerékpárok használata a *Caretta caretta* költőhelyül szolgáló tengerpartokon valószínűleg zavarja ezt a fajt, főként a zajártalom miatt, különösen tojásrakás, költés és kikelés idején, valamint amikor a fiatal teknősök a tenger felé veszik az útjukat. A teknősök életére és jóllétére a költőhelyül szolgáló tengerpartok közelében jelen lévő kis vízi járművek is veszélyt jelentenek. A Bíróság szerint a 12. cikk (1) bekezdésének b) pontja alkalmazásában ez kimeríti a szóban forgó faj szaporodás idején történő szándékos zavarásának fogalmát.

13. Az EUB ítélkezési gyakorlata: az álcserapesteknős (*Caretta caretta*) zavarása Kyparissia térségében

Az álcserapesteknős (*Caretta caretta*) szerepel az élőhelyvédelmi irányelv II. és IV. mellékletében, tehát szigorú védelmet igényel. A Földközi-tenger nem csupán ivadéknevelő terület, de tavasszal és nyáron a felnőtt egyedek közkedvelt helye is. A Földközi-tenger mentén Görögország a legnépszerűbb fészkelőhelyük, ahol évente több mint 3 000 fészket raknak. A Zákinthosz szigetén lévő Laganas-öbölben található a legnagyobb földközi-tengeri fészkelőterület, majd ezt követi a Kyparissia-öböl (Natura 2000 terület (GR2550005)), amely élvezi ugyan a jó állapotban lévő dűnerendszer és a tengerparti erdő nyújtotta előnyöket, de veszélyben van az ellenőrizetlen fejlesztések miatt.

Eddig két bírósági ügyben (C-103/00. sz. és C-504/14. sz.) foglalkoztak a 12. cikk (1) bekezdése b) és d) pontjának alkalmazásával az e területeken élő álcserapesteknős hatékony és szigorú védelmi rendszerének létrehozása és végrehajtása tekintetében. A Bíróság megállapította, hogy mivel Görögország nem hajtott végre megfelelő intézkedéseket a faj szaporodás idején történő zavarásának, valamint párzási és költőhelyei károsításának vagy elpusztításának elkerülése érdekében, nem teljesítette az irányelv rendelkezéseiből eredő kötelezettségeit.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy integrált és koherens nemzeti jogszabályi keret hiányában – beleértve a jóváhagyott kezelési terv hiányát is – nem biztosítható az álcserapesteknős és költőhelyei szigorú védelme. Nem elégséges védelmi rendszer létrehozása olyan elszigetelt intézkedések töredékes együttese útján, amelyek a környezetvédelmet általában érintik, de nem irányulnak konkrét módon az érintett faj minden, különösen párzás és költés idején történő szándékos zavarásának, valamint a párzási és költőhelyeit valószínűleg károsító vagy elpusztító tevékenységeknek a megakadályozására⁶¹.

14. További útmutatás: az ember okozta víz alatti zaj cetfélékre gyakorolt hatásainak kezelése

A szigorúan védett tengeri fajok, például a cetfélék megzavarását okozó tevékenységek közé tartozik a hajózás vagy a tengeri szélerőműparkok a folyamatos zaj és építkezés miatt, továbbá az olaj- és gázfeltárás vagy az impulzusos zajokkal járó katonai tevékenységek. A cetfélékre gyakorolt következmények a zavarástól és a kommunikáció során használt hang elnyomásától a rövid és hosszú távú halláskárosodásig és fizikai sérülésekig terjedhetnek, sőt akár halálosak is lehetnek. A stressz, a zavartság és a pánik további hatásaival együtt ez pusztító lehet az egyes állatokra és egész populációkra nézve.

A hajózás tekintetében a tagállamok számos megelőző intézkedést mérlegelhetnek, többek között a hajók sebességének csökkentését vagy a forgalom átirányítását. Ami a légpuskás eljárással

61 Források: <https://rm.coe.int/threats-to-marine-turtles-in-thines-kiparissias-greece-complainant-rep/168073e91b>

Az EUB ítélete (C-504/14): <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-504/14>.

végzett szeizmikus vizsgálatokat vagy a cölöpveréssel járó tengeri építkezéseket illeti, ezekhez a tevékenységekhez általában engedélyre van szükség. Ezért az ilyen tervek és projektek esetében javaslat tehető a szükséges megelőző intézkedésekre a stratégiai környezeti vizsgálatról és a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelvek szerinti környezeti hatásvizsgálatok keretében.

Nemzetközi szinten már elismerték a megfelelő enyhítő intézkedések meghatározásával kapcsolatos kihívásokat, és sor került a vonatkozó módszertani iránymutatások elfogadására – pl. a cetfélékre összpontosító ACCOBAMS⁶² és ASCOBANS⁶³ keretében –, a vándorló, vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény keretében pedig iránymutatásokat dolgoztak ki a tengeri zajkeltő tevékenységek környezeti hatásvizsgálataira vonatkozóan. Ezek az útmutató dokumentumok nagyon hasznos keretet biztosítanak az élőhelyvédelmi irányelv szabályainak való megfelelés biztosításához. Alkalmazásuk során azonban mindig figyelembe kell venni a területre vonatkozó legújabb tudományos és szakértői ismereteket, és annak az egyes tevékenységek részletes vizsgálatán és az adott fajokra gyakorolt hatásain kell alapulnia.

15. További iránymutatás a szeizmikus feltárással és annak a tengeri emlősökre gyakorolt lehetséges hatására vonatkozóan, Írország

Írország szilárd szabályozási és irányítási rendszert alakított ki a szeizmikus feltárással kapcsolatos vonatkozóan annak érdekében, hogy elkerülje az összes tengeri emlősfajra gyakorolt potenciálisan jelentős hatásokat a Natura 2000 területeken belül és kívül egyaránt. 2014-ben a művészetek, a kulturális örökség és a Gaeltacht (ír ajkú területek) minisztériuma – Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht – átfogó útmutató dokumentumot tett közzé „Az ember okozta hangforrásokból származó, tengeri emlősöket érintő kockázatok kezelése az ír vizeken”⁶⁴ címmel. Az útmutató ismerteti az esetlegesen felmerülő kockázatokat (pl. kotrás, fúrás, cölöpverés, geofizikai akusztikai vizsgálatok, robbantás), és elmagyarázza, hogyan kell elvégezni a kockázatértékelést, példákkal alátámasztva. Ezt követően ismerteti a megteendő szabályozási válasz lépéseket (pl. hozzájárulás megtagadása, feltételekhez kötött hozzájárulás...)

2.3.2.b) Párási, utódnevelési, áttelelési és vándorlási időszakok

A párási, utódnevelési, áttelelési és vándorlási időszak különösen érzékeny időszaknak számít a zavarás vonatkozásában. Ezeket az időszakokat csak fajonkénti megközelítés alkalmazásával lehet meghatározni, a fajok közötti ökológiai, biológiai és viselkedésbeli különbségek miatt.

(2-42) A párási, utódnevelési, áttelelési és vándorlási időszak **a zavarás vonatkozásában különösen érzékeny időszak a fajok számára.** Ezeket a fogalmakat azonban az élőhelyvédelmi irányelv nem határozza meg. Mivel az irányelv IV. mellékletének a) pontja a fajok igen széles skáláját tartalmazza, amelyek ökológiai, biológiai és viselkedési szempontból nagyon eltérőek, a párási, utódnevelési, áttelelési és vándorlási időszak meghatározásakor szintén fajonkénti megközelítést kell alkalmazni (amennyiben ezek az időszakok egyáltalán alkalmazhatók).

(2-43) A 12. cikk alkalmazásában a következő fogalommeghatározások alkalmazandók:

- **Párási és utódnevelési időszak:** Ez az időszak (adott esetben) magában foglalhatja az udvarlás és a párosodás időszakát, a fészeképítést, illetve a tojásrakás vagy az ellés helyének kiválasztását, az ellést vagy a tojásrakást, illetve ivartalan szaporodás esetén az utódok létrehozását, a tojások fejlődését és a kikelést, valamint az utódok nevelését.
- **Áttelelési időszak:** Az áttelelés az az időszak, melynek során az állat inaktívvá válik, és tartósan alvó, eltompult vagy nyugalmi állapotban van, általában télen. Az ilyen

⁶² <https://accobams.org/>

⁶³ <https://www.ascobans.org/>

⁶⁴ https://www.npws.ie/sites/default/files/general/Underwater%20sound%20guidance_Jan%202014.pdf

állapotot általában alacsonyabb testhőmérséklet, lelassult szívverés és légzés jellemzi. Az áttelelés lehetővé teszi, hogy az állat túlélje a nehéz körülményeket azáltal, hogy kevesebb energiát használ, mintha aktív lenne (például egyes denevérek, rágcsálók, kétlélűek vagy hüllők).

- Vándorlási időszak: A vándorlás a példányok adott területről egy másik területre történő időszakos mozgása az életciklusuk természetes részeként, általában az évszakokhoz kapcsolódó változásokra vagy a táplálék rendelkezésre állásában bekövetkező változásokra reagálva.

2.3.3. Vadon élő állatok tojásainak szándékos elpusztítása vagy begyűjtése

(2-44) A 12. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében tilos a vadon élő állatok tojásainak szándékos elpusztítása vagy begyűjtése.

2.3.4. Párási, költő- vagy pihenőhelyek károsítása vagy elpusztítása

(2-45) A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja önálló rendelkezés. A 12. cikkben foglalt egyéb tilalmakkal ellentétben ez nem közvetlenül a példányokra vonatkozik, hanem az élőhelyek fontos elemeinek védelmére irányul, mivel megtiltja a párási, költő- vagy pihenőhelyek károsítását vagy elpusztítását. Továbbá, míg a 12. cikk (1) bekezdésének a), b) és c) pontja a „szándékos” kifejezést használja, a d) pont esetében nem ez a helyzet.

2.3.4.a) **Annak következményei, hogy a „szándékos” szó nem szerepel a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában**

Az a tény, hogy a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában nem szerepel a „szándékos” szó, kiemeli a tagállamok által teendő megelőző intézkedések fontosságát a párási, költő- vagy pihenőhelyek emberek által okozott minden valószínű károsításának vagy elpusztításának elkerülése érdekében. A természeti okokból eredő (azaz nem közvetlenül emberi tevékenység következményeként előforduló, például természeti katasztrófák) vagy előre nem látható események által okozott károsodás vagy elpusztulás esetei nem tartoznak a 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának hatálya alá.

(2-46) A 12. cikk (1) bekezdésének a)–c) pontja értelmében csak a szándékos cselekmények tiltottak, és azokat meg kell akadályozni, míg a d) pont értelmében a szándékos cselekmény nem szükséges feltétel⁶⁵. **A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja előírja minden olyan cselekmény tilalmát, amely a párási, költő- vagy pihenőhelyek károsításához vagy elpusztításához vezet, függetlenül attól, hogy azok szándékosak-e vagy sem**⁶⁶.

A Bíróság megerősítette továbbá, hogy „azáltal, hogy nem korlátozta a szándékos tevékenységekre az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában előírt tilalmat,

65 Érdemes megemlíteni, hogy ez a pont jelenti az egyik különbséget az élőhelyvédelmi irányelv és a Berni Egyezmény között. Míg a 12. cikknek ebben a konkrét részében nem szerepel a „szándékos” szó, ez a kifejezés megjelenik a Berni Egyezmény hasonlóan megfogalmazott 6. cikkében.

66 2005. október 20-i ítéletében (Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, a Bíróság Határozatainak Tára, 9017. o., 79. pont) a Bíróság megállapította, hogy „a Gibraltar vonatkozásában alkalmazandó szabályozás, mivel kizárólag az érintett fajok párási, költő- vagy pihenőhelyei szándékos károsítását vagy elpusztítását tiltja, nem tesz eleget az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában foglaltaknak”. A Bíróság ugyanezt a megközelítést alkalmazta a 2007. január 11-én hozott ítéletében (Bizottság kontra Írország, C-183/05, a Bíróság Határozatainak Tárában még nem tették közzé, 47. pont): „mivel kizárólag a vadon élő állat- és növényfajok párási, költő- vagy pihenőhelyei szándékos károsítását vagy elpusztítását tiltja, a Wildlife Act 23. cikke (7) bekezdésének b) pontja nem tesz eleget a 92/43/EGK irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában foglaltaknak, amely szerint az ilyen cselekmény attól függetlenül tilos, hogy szándékos vagy gondatlan volt-e”.

ellentétben az említett cikk a) és c) pontjával, a közösségi jogalkotó azt a szándékát bizonyította, hogy a párzási, költő- vagy pihenőhelyek számára fokozott védelmet kíván nyújtani a károsításukra vagy elpusztításukra irányuló tevékenységekkel szemben. Tekintettel a biológiai sokféleség védelmének céljára, amelynek megvalósítására irányul az irányelv, egyáltalán nem aránytalan, hogy a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában előírt tilalmat nem korlátozták a szándékos tevékenységekre⁶⁷.

(2-47) A büntetőjog különbséget tesz a szándékos vagy tudatos, és a nem szándékos cselekmények között. A „szándékos” kifejezés azokat a helyzeteket is magában foglalja, amikor az eredmény nem közvetlenül megfontolt, de az adott személynek figyelembe kellett volna vennie a cselekményből esetlegesen eredő következményeket. Ez egyértelműen jelzi, hogy amikor a d) pontból kihagyták a „szándékos” szót, a jogalkotó szándéka az volt, hogy e rendelkezés hatályát kiterjessze az olyan nem szándékos cselekményekre is, amelyek károsításhoz vagy elpusztításhoz vezetnek. Ez különleges minőséget ad ennek a rendelkezésnek: a párzási, költő- vagy pihenőhelyek minden károsítását vagy elpusztítását hatékonyan meg kell tiltani, azaz el kell kerülni.

(2-48) Ez azonban nem jelenti azt, hogy az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontja értelmében proaktív élőhelykezelési intézkedésekre lenne szükség (pl. egy rét aktív kezelése pillangók számára). Mindazonáltal a párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsítással vagy elpusztítással szembeni védelme érdekében egy jogi szövegben szereplő egyszerű tilalom nem elegendő, és azt megfelelő végrehajtási mechanizmussal kell alátámasztani, beleértve a megelőző intézkedéseket is. Szigorú védelmi rendszer keretében **a tagállamoknak fel kell mérniük a területeket fenyegető, emberi tevékenységből eredő veszélyeket**, és intézkedéseket kell hozniuk annak biztosítására, hogy azok, akik valószínűleg bűncselekményt követnek el (szándékosan vagy sem), tisztában legyenek a hatályos tilalommal, és ennek megfelelően járjanak el.

(2-49) Az első *Caretta caretta* ügyben⁶⁸ a Bíróság megállapította, hogy a faj számára költőhelyül szolgáló tengerparton található épületek az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontja értelmében a költőhely károsításához vagy elpusztításához vezethetnek⁶⁹. Lényeges, hogy a Bíróság nem szögezte le, hogy ezek az épületek „jogellenesek”. A Bíróság fő érve az a pusztán tény volt, hogy az épületeket ott felépítették, és azok károsodást és elpusztulást okozhattak. Következésképpen a „teljes védelem alatt álló területnek” minősített tengerparton történő építkezés, és különösen, ha ezen túlmenően „különleges hirdetőanyagokat helyeztek ki”, elegendő a 12. cikk (1) bekezdése d) pontja megsértésének megállapításához.

(2-50) A C-441/17. számú ügyben (bizonyos, a IV. mellékletben felsorolt kéregrágó bogarak – *Buprestis splendens*, *Cucujus cinnaberinus*, *Phryganophilus ruficollis* és *Pytho kolwensis* – védelme a Białowieża-erdőben, Lengyelország)⁷⁰ a Bíróság tisztázta, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkében szereplő tilalmak alkalmazandók, függetlenül a szigorú védelem hatálya alá tartozó fajok példányainak számától. A Bíróság a közelmúltban emlékeztetett arra, hogy „az ezen irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontjában előírt védelmi rendszer végrehajtása nem függ az érintett fajok példányainak számától”⁷¹. Másként fogalmazva, az a tény, hogy egy faj egy adott helyen erőteljes jelenléttel rendelkezik, és a területen való fennmaradását nem fenyegeti veszély, nem csökkenti a faj szigorú védelmére vonatkozó kötelezettségeket. Ezeket a tényeket inkább az eltérési eljárás során kell figyelembe venni. Az ellenkező eset is igaz: vagyis az a tény, hogy egy terület a IV. melléklet a) pontjában szereplő faj csak egy vagy néhány

67 Lásd: a Bíróság 2006. január 10-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-98/03, a Bíróság Határozatainak Tára, 53. o., 55. pont.

68 C-103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügy.

69 Az ítélet 38. pontjában foglaltak szerint „nem kétséges, hogy az épületek jelenléte olyan, fészkelőhelyül szolgáló partokon, mint a Dafni strand, a fészkelőhely károsításához vagy elpusztításához vezethet az irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontja értelmében.

70 A Bíróság 2018. április 17-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255.

71 C-473/19. és C-474/19. sz. ügy, 84. pont.

egyede számára szolgál párzási, költő- vagy pihenőhelyként, nem csökkenti az e terület károsítással vagy elpusztítással szembeni védelmére vonatkozó kötelezettséget.

(2-51) Másfelől előfordulnak olyan esetek, amikor a természetes élőhelyek pusztulása természetes módon történik (többek között egy bizonyos földhasználat, például a mezőgazdaság megszűnését követő természetes utánpótlás révén), vagy azt előre nem látható események okozzák, és így az élőhely többé nem megfelelő párzási, költő- vagy pihenőhely bizonyos fajok számára. Ebben az esetben, amikor nem következtek el a párzási, költő- vagy pihenőhelyek károsítását vagy elpusztítását előidéző cselekményt, hanem az természetes okok miatt következett be, nem alkalmazható a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja⁷².

16. Az EUB ítélkezési gyakorlata: bizonyos kéregrágó bogarak szigorú védelme biztosításának elmulasztása

A Puszcza Białowieża Natura 2000 terület (PLC 200004 Białowieża-erdő) magában foglalja a Białowieża Nemzeti Parkot és három erdőkerület (Białowieża, Browsk és Hajnówka) erdőgazdálkodási erdőit. Ez Európa egyik legjobb állapotban megmaradt természetes lombhullató és vegyes erdeje, amelyet az öreg fák nagy száma és nagy mennyiségű száradék jelleméz. A biológiai sokféleség szempontjából jelentős értékkel bír, egyedi terület, valamint tudományos ismeretek fontos forrása, különösen az ökológiai folyamatok tekintetében.

A betűzőszú folyamatos elszaporodása miatt (amit többek között a változó éghajlati viszonyok okoznak) a lengyel környezetvédelmi miniszter 2016-ban jóváhagyta a 2012. évi erdőgazdálkodási terv módosítását. Ez lehetővé tette, hogy a 2012 és 2021 közötti időszakban csak a białowieżai erdőkerületben csaknem megháromszorozzák a faanyag-kitermelést, valamint lehetővé vált bizonyos erdészeti tevékenységek – például egészségügyi fakitermelés vagy mesterséges helyreállítás – végzése a gazdasági tevékenységekből kizárt területeken. Ezt követően, 2017-ben az állami erdészeti hivatal főigazgatója határozatot fogadott el a białowieżai, browski és hajnówkai erdőkerületre vonatkozóan a betűzőszú által érintett fák kivágásáról és eltávolításáról közbiztonsági okokból, valamint a tűzveszély csökkentése érdekében az erdő valamennyi korcsoportjában. Ezzel megkezdődött a munka annak érdekében, hogy eltávolítsák a száraz fákat és a betűzőszúval fertőzött fákat ebből a három erdőkerületből körülbelül 34 000 hektárra kiterjedően, míg a Puszcza Białowieża Natura 2000 területen ez több mint 63 147 hektárra terjedt ki.

Az Európai Bizottság úgy ítélte meg, hogy a lengyel hatóságok nem győződtek meg arról, hogy ezek az erdőgazdálkodási intézkedések nem fogják hátrányosan befolyásolni a Puszcza Białowieża Natura 2000 terület épségét. A Bizottság ezért 2017 júliusában keresetet indított a Bíróság előtt annak megállapítása iránt, hogy Lengyelország nem teljesítette az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdéséből, valamint 12. cikke (1) bekezdésének a) és d) pontjából eredő kötelezettségeit. 2018. április 17-i határozatában⁷³ az EUB megállapította, hogy a „megfelelő vizsgálatot” nem végezték el szabályszerűen, valamint hogy a lengyel kormány nem teljesítette a Białowieża-erdő védelmére vonatkozó kötelezettségeit. A Bíróság hangsúlyozta továbbá, hogy tudományos vita alakult ki a betűzőszú terjedésének megállítására legalkalmasabb intézkedéseket illetően. Következésképpen a lengyel hatóságoknak nem kellett volna fokozniuk a fakitermelést, mivel nem volt tudományos bizonyosság arról, hogy az aktív erdőgazdálkodási műveletek nem fognak tartósan káros hatást gyakorolni a Białowieża-erdő épségére és a védett fajokra (többek között a kéregrágó bogarakra).

A Bíróság tisztázta továbbá, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkében foglalt tilalmak a szigorú védelmi rendszer hatálya alá tartozó fajok példányainak számától függetlenül alkalmazandók. Másként fogalmazva, az a tény, hogy egy faj egy adott helyen erőteljes jelenléttel rendelkezik, és a

72 A természetes okok vagy előre nem látható események miatt bekövetkező károsodás kezelésének megfelelő eszköze az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (2) bekezdése, amely azonban csak a Natura 2000 területekre vonatkozik. A Bíróság a 2005. október 20-i ítéletében (Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, a Bíróság Határozatainak Tára, 9017. o., 34. pont) megállapította, hogy „az élőhelyekről szóló irányelv 6. cikke (2) bekezdésének végrehajtásához szükséges lehet mind az ember által okozott külső veszélyeztetések és zavarások elhárítását célzó, mind pedig a különleges természetmegőrzési területeken belüli fajok és természetes élőhelyek védettségi állapotának károsítására alkalmas természetes folyamatok megfékezésére szánt intézkedések megtétele”.

73A Bíróság 2018. április 17-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255.

területen való fennmaradását nem fenyegeti veszély, nem mentesít a faj szigorú védelmére vonatkozó kötelezettségek alól. Ezt inkább az eltérési eljárás során kell figyelembe venni.

17. Példa bevált gyakorlatra: szélérőműpark-érzékenységi térképek a flamand régióban élő madarak és denevérek vonatkozásában (Belgium)

A vadvilágra vonatkozó érzékenységi térképek hatékony eszköznek tekinthetők azon területek azonosításához, ahol a megújulóenergia-hasznosítás hatással lehet a vadon élő növények és állatok érzékeny közösségeire, ezért kerülendő. Felhasználhatók a tervezési folyamat korai szakaszában a szélenergia-hasznosításra érzékeny ökológiai közösségeket tartalmazó területek azonosítására. A vadvilágra vonatkozó érzékenységi térképek általában a hasznosítási folyamat kezdeti, helyszínválasztási szakaszában szolgálnak információval a stratégiai tervezési döntésekhez, ezért területi szinten kell működniük, gyakran regionális, országos vagy multinacionális lefedettséggel.

A flamand régióban élő madarak és denevérek szélérőműpark-érzékenységi térképének célja azon területek feltüntetése, ahol a szélturbinák elhelyezése veszélyt jelenthet a madarakra vagy a denevérekre. További tájékoztatásul és útmutatásul szolgál a területszintű értékelésekhez és a stratégiai tervezéshez. A több fajra kiterjedő érzékenységi térképek példaként bemutatja, hogy a különböző csoportok miként értékelhetők egyetlen eszközzel.

A térkép a régiót négy kategóriába sorolja: nagy, közepes és potenciális kockázattal, valamint kis kockázattal / adathiánnyal jellemezhető területek. Magában foglal egy, a földrajzi információs rendszeren alapuló, madarakra vonatkozó sebezhetőségi térképet, amely többkomponensű térképekből jön létre, beleértve a fontos madárterületekre és vándorlási útvonalakra vonatkozó információkat. Az érzékenységi térképeket és az azokat kísérő iránymutatásokat gyakran használják az elhelyezéssel kapcsolatos döntéshozatal során a flamand régióban. A projektgazdák és a tanácsadók stratégiai tervezés céljából és a részletesebb, területszintű projektértékelések „kiindulási pontjaként” használják ezeket. A helyi és regionális hatóságok ugyanerre a célra alkalmazzák őket, és ellenőrzik, hogy a projektgazdák és a tanácsadók jól végezték-e munkájukat.

A térkép a denevérekre vonatkozó információkat is tartalmaz, de eltér a madarakra vonatkozó tematikus térképektől, mivel olyan alkalmas élőhely meghatározásán alapul (légi fényképek és felszínborítás-nyilvántartás segítségével), amelyet a denevér jelenlétének előrejelzésére használtak. Meg kell azonban jegyezni, hogy a rendelkezésre álló adatok szintje sokkal alacsonyabb a denevérek, mint a madarak vonatkozásában. Következésképpen nagyobb körültekintéssel kell eljárni a denevérekre vonatkozó érzékenységi előrejelzések értelmezése során.

Forrás: Wildlife sensitivity manual [A vadvilágra vonatkozó érzékenységi kézikönyv]

<https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/wildlife%20manual%20final.pdf>

2.3.4.b) A „párási, költő- és pihenőhelyek” azonosítása

A párási, költő- és pihenőhelyeket szigorúan védeni kell, mivel alapvető fontosságúak az állatok életciklusa szempontjából, és egy faj teljes élőhelyének létfontosságú elemei. A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontját ezért úgy kell értelmezni, hogy célja az e területek és helyek folyamatos ökológiai funkcionalitásának megőrzése, hogy azok továbbra is biztosítsák az állat számára a pihenéshez vagy a sikeres szaporodáshoz szükséges valamennyi elemet. A védelem egész évben alkalmazandó e területek rendszeres használata esetén.

(2-52) Az irányelv célkitűzéseinek fényében a párási, költő- és pihenőhelyek szigorú védelmet igényelnek, mivel alapvető fontosságúak az állatok életciklusa szempontjából,

és egy faj teljes élőhelyének nagyon fontos elemei⁷⁴, amelyek a túlélés biztosításához szükségesek. Védelmük közvetlenül kapcsolódik egy adott faj védettségi helyzetéhez. **A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában foglalt rendelkezést ezért úgy kell értelmezni, hogy az a párzási, költő- és pihenőhelyek ökológiai funkcionalitásának megőrzésére irányul.** A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja tehát előírja, hogy az ilyen területek és helyek emberi tevékenységek végzésével nem károsíthatók, illetve nem pusztíthatók el, annak érdekében, hogy továbbra is képesek legyenek biztosítani mindazt, ami az adott állat pihenéséhez vagy sikeres szaporodásához szükséges.

(2-53) A C-383/09. sz. ügyben Kokott főtanácsnok úgy értelmezte a „párzási, költő- és pihenőhelyek” fogalmát, hogy az nemcsak az üregekre, hanem a környező élőhelyekre is kiterjed. A Bíróság a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja szerinti kötelezettségek elmulasztásának tekintette nem csupán az üregek közvetlen elpusztítását, hanem az urbanizációs folyamatokat és a vegetatív struktúra változásait is a tágabb területeken⁷⁵.

(2-54) A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjából tehát az következik, hogy az ilyen párzási, költő- és pihenőhelyeket akkor is védeni kell, ha azokat csak alkalmanként használják, vagy akár elhagyják őket⁷⁶, de várhatóan nagy a valószínűsége annak, hogy az érintett fajok e területekre és helyekre visszatérnek. Ha például egy bizonyos barlang minden évben számos denevér áttelelő helye (mivel a faj szokása, hogy minden évben visszatér ugyanarra a téli pihenőhelyre), akkor nyáron is védeni kell ennek a barlangnak a funkcionalitását, hogy a denevérek télen megint használhassák azt.

(2-55) Nehéz meghatározni a párzási, költő- és pihenőhelyekre vonatkozó általános kritériumokat, mivel a IV. melléklet a) pontja számos taxonból származó, különböző életmenet-stratégiákkal rendelkező fajokat sorol fel. Nem lehet megadni a „párzási, költő- és pihenőhelyek” olyan körülhatárolt meghatározását, amely valamennyi taxonra érvényes lesz. A „párzási, költő- és pihenőhelyek” kifejezés bármely értelmezésének tehát figyelembe kell vennie ezt a sokféleséget, és tükröznie kell a különböző fennálló viszonyokat. A következő általános fogalom meghatározások célja, hogy iránymutatást nyújtsanak e tekintetben, és azon a feltételezésen alapulnak, hogy a szóban forgó területek azonosíthatók és észszerűen körülhatárolhatók. A figyelembe veendő elemek ellenőrzőlistájaként használhatók, mivel ezen elemek nem mindegyike alkalmazható minden fajra. A fajokkal kapcsolatos ismeretek hiányosságai is meghatározhatók. Az alábbi két fogalom meghatározást külön szakaszokban részletezzük, bár a gyakorlatban gyakran összekapcsolódnak és átfedik egymást, így együtt vizsgálhatók.

(2-56) A 12. cikk alkalmazásában a következő fogalom meghatározások alkalmazandók.

- Párzási és költőhelyek

A párzás magában foglalja a párosodást és az utódok világrahozatalát (beleértve a tojásrakást), illetve ivartalan szaporodás esetén az utódok létrehozását. A párzási és költőhely itt a párzáshoz és az utódok világrahozatalához szükséges területeket jelenti, és kiterjed a fészkelőhely vagy az ellés helyének környezetére is, amennyiben az utódok függenek az ilyen területektől. Egyes fajok esetében a párzási és költőhely magában foglalja a területkijelöléshez és a védekezéshez szükséges kapcsolódó struktúrákat is. Ivartalanul szaporodó fajok esetében a párzási és költőhely az utódok létrehozásához szükséges területet jelenti. A rendszeresen – az év során vagy évről-évre – használt párzási és költőhelyeket akkor is védeni kell, amikor nincsenek használatban.

74 Az 1. cikk f) pontjában foglalt meghatározás szerint „egy faj élőhelye: olyan sajátos, abiotikus és biotikus tényezők által meghatározott élőhely, amelyben az adott faj életciklusának valamely szakaszát tölti”.

75 A Bíróság 2011. június 9-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-383/09, ECLI:EU:C:2011:369.

76 A C-477/19. számú, folyamatban lévő ügyben az EUB abban a kérdésben fog döntést hozni, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontja szerinti „pihenőhely” kifejezés akként értelmezendő-e, hogy az magában foglalja a korábbi, már elhagyott pihenőhelyeket is.

A párzási és költőhely tehát magában foglalhat olyan területeket, amelyek az alábbiakhoz szükségesek:

1. udvarlás;
2. párosodás;
3. fészekrakás, illetve tojásrakó hely vagy ellési hely kiválasztása;
4. ellésre vagy tojásrakásra, illetve ivartalan szaporodás esetén utódok létrehozására használt helyek;
5. a tojás fejlődésére és kikelésére szolgáló helyek;
6. fészkek vagy ellési helyek, amennyiben azokat az adott területtől függő fiatal egyedek foglalják el; valamint
7. a sikeres szaporodást elősegítő tágabb élőhelyek, beleértve a táplálkozási területeket is.

- Pihenőhelyek

A pihenőhelyek itt azokat a területeket jelentik, amelyek valamely állat vagy állatok egy csoportja számára a passzív időszakban szükséges a túléléshez. Helytuló életmódú fajok esetében a pihenőhely a rögzülés helye. A pihenőhelyek magukban foglalják az állatok által pihenőhely céljára kialakított struktúrákat, pl. ülőhelyeket, üregeket vagy rejtkehelyeket. A rendszeresen – az év során vagy évről-évre – használt pihenőhelyeket akkor is védeni kell, amikor nincsenek használatban.

A túléléshez nélkülözhetetlen pihenőhelyek magukban foglalhatnak egy vagy több, az alábbiakhoz szükséges struktúrát és élőhelyelemet:

1. hőszabályozási viselkedés, pl. *Lacerta agilis* (fürgé gyík);
2. pihenés, alvás vagy rekuperáció, pl. a *Nyctalus leisleri* (szőröskarú koraidenevér) szálláshelyei;
3. elrejtőzés, védelem vagy menedék, pl. a *Macrothele calpeiana* üregei; valamint
4. áttelelés, pl. denevérek szálláshelyei, a *Muscardinus avellanarius* (mogyorós pele) rejtkehelyei.

(2-57) **A 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának megfelelő végrehajtása megköveteli a faj ökológiájának** (biológia, élőhelyek, populációméret, elterjedés és dinamika) és viselkedésének (életciklus, szervezet, a fajokon belüli és a fajok közötti interakciók) **alapos ismeretét.**

Példák párzási, költő- és pihenőhelyekre

	Párzási és költőhely	Pihenőhely
<i>Triturus cristatus</i> (közönséges tarajosgőte)	A párosodásra használt tóban a hímek egyedi területekkel rendelkeznek, ahol sor kerül az udvarlásra és a párosodásra. A petéket egyenként rakják le vízi növényekre, és azok 12–18 napon át fejlődnek. A petékből lárvák kelnek ki és szabadon úsznak. A tó tehát a párzási és költőhely.	Életének szárazföldi szakaszában a <i>T. cristatus</i> napközben kövek, fák gyökerei és rönkök között talál menedéket. Hasonló menedékeket használ az áttelelési időszakban (hideg vidékeken) vagy a nyári nyugalmi állapot során (meleg vidékeken). A vízi életszakasz során a kifejlett egyedek és a lárvák a víz alatti és a vízből kinövő növényzetet használják menedékhelyként. A <i>T. cristatus</i> a szomszédos tavakba is áttelepül. A <i>T. cristatus</i> egészséges populációi egyszerre több tavat is használnak és azok között mozognak, megfelelő összeköttetést biztosító szárazföldi élőhelyen szétszóródva. Az egyedek akár 1 km-re eltávolodhatnak az eredeti tavuktól. A <i>T. cristatus</i> pihenőhelyei tehát az általuk lakott tavak és a szomszédos szárazföldi élőhelyek, amelyek

		életciklusuk szárazföldi részében nyújtanak számukra támogatást.
Nyctalus leisleri (szőröskarú koraidenevér)	<p>A hímek a nőstényektől külön élnek a szaporodás ideje alatt. A hímek ősszel párosodási területeket alakítanak ki fák odvában. A párosodásra késő ősszel kerül sor, a nőstények pedig tavaszig késleltetik a megtermékenyülést. Az utódok ellőhelyen jönnek világra, és az anyjuktól függenek a nyáron történő elválasztásukig.</p> <p>A költőterületek és az ellőhelyek ezért párzási és költőhelynek minősülnek. A fogalommeghatározás e szigorú alkalmazása figyelmen kívül hagyja a téli áttelelő helyeket, amelyekre a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjában meghatározott „pihenőhely” vonatkozik.</p>	<p><u>Átteleléshez</u></p> <p>Az <i>N. leisleri</i> elsősorban fán lakó denevér, amely a tél folyamán téli álmat alszik. Télen megfelelő mikroklímát biztosító faodúkban, épületekben, esetenként pedig barlangokban és alagutakban pihen. Mesterséges pihenődobozokat is elfoglal. Parkokban és városi területeken, valamint lombhullató és tűlevelű erdőterületeken is találtak már fákon lévő pihenőhelyeket. Ezeknek a szálláshelyeknek viszonylag zavartalan helyzetben kell lenniük, mivel a téli álomból felébresztett denevérek olyan értékes energiatartalékokat élnek fel, amelyeket télen nem tudnak visszapótolni.</p> <p>Az aktív időszakban (tavasszal) a nappali szálláshelyek is alapvető fontosságúak minden denevérfaj számára, amelyek a nappali órákban viszonylag zavartalan helyre húzódnak, megint csak öreg fák és épületek repedéseibe és hasadékaiba. A helyszíntől függően egy kolónia egyszerre több nyári szálláshelyet is használhat, amelyek közül a legnagyobb ellőhelyként szolgálhat, a hímek pedig magányosan vagy kisebb csoportokban élnek.</p> <p><u>Vándorlás során</u></p> <p>A szőröskarú koraidenevérről tudjuk, hogy európai elterjedési területének bizonyos részein vándorol: találtak olyan, Németországban meggyűrtött egyedeket, amelyek Franciaországban és Svájcban teleltek (2003. évi nemzeti jelentés⁷⁷). A pontos vándorlási minták nem ismertek. Úgy tűnik ugyanakkor, hogy más populációk kevésbé vándorló természetűek, mivel ellőhelyeik és áttelelő helyeik ugyanazon a helyszínen találhatóak. A <i>N. leisleri</i> által napközbeni pihenésre és áttelelésre használt szálláshelyek pihenőhelyek.</p>

	Párzási és költőhely	Pihenőhely
Maculinea arion (nagyfoltú hangyaboglárka)	<p>A nagyfoltú hangyaboglárka olyan területet igényel, ahol előfordul az a tápnövény, amellyel lárva állapotában táplálkozik (<i>Thymus</i> fajok), valamint az a gazdaszervezet és táplálékforrás, amelyre lárva állapotában szüksége van ahhoz, hogy teljesen kifejlődjön (<i>Myrmica</i> hangyafészkek). Petéiket a <i>Thymus</i> virág bimbójában helyezik el, ahol azok táplálkoznak és fejlődnek. A lárvák egy bizonyos szakaszban lepottyannak a növényről, és magukhoz vonzanak egy</p>	<p>Ennek a fajnak nincsenek egyértelműen meghatározott pihenőhelyei, csupán azok a helyek, amelyekhez a lárvák fejlődéséhez és a bebábozódáshoz szükség van. Ezekre az életszakaszokra a párzási és költőhely baloldalt olvasható fogalommeghatározása vonatkozik.</p>

77 http://www.eurobats.org/sites/default/files/documents/pdf/National_Reports/Inf.MoP7_20-National%20Implementation%20Report%20of%20Germany.pdf

	<p>hangyát, amely felveszi és a hangyafészekbe viszi őket. A lárvák a hangyafészekben fejlődnek tovább, ahol a hangyák lárváival táplálkoznak. A fészekben bebábozódnak, a kifejlett egyedek pedig nyár elején jelennek meg.</p> <p>A <i>M. arion</i> párzási és költőhelye olyan terület, ahol a <i>Thymus</i> fajhoz tartozó növények fordulnak elő közel ahhoz a helyhez, ahol a kifejlett egyedek megjelennek, valamint ahol megtalálható a <i>Myrmica</i> hangyák fészke, amelyben a lárvák és a bábok fejlődnek.</p>	
<p><i>Osmoderma eremita</i> (remetebogár)</p>	<p>A pihenőhely, valamint a párzási és költőhely valójában ugyanazt jelenti az <i>O. eremita</i> számára.</p> <p>Ez a kéregrágó faj életének nagy részében kifejlett lombhullató fák – általában a <i>Quercus</i> fajok – korhadt üregeiben él. Az egyedek nagy része nem hagyja el azt a fát, ahol a világra jött. A párosodásra a szubsztrátumon belül kerül sor, petéiket mélyen a szubsztrátum belsejében helyezik el. Több év kell ahhoz, hogy a petéből kifejlődjön a bogár. A bábok összesen fejlődnek ki; a kifejlett egyedek késő tavasszal vagy nyár elején jelennek meg.</p> <p>Az <i>O. eremita</i> pihenőhelyei kifejlett és lényegében üreges belsejű, többnyire a <i>Quercus</i> fajhoz tartozó, szívrothadással fertőzött lombhullató fák.</p>	

(2-58) A *Triturus cristatus* fajra vonatkozó példa (lásd a fenti táblázatot) azt mutatja, hogy egyes, kis méretű otthonterülettel rendelkező fajok esetében a párzási és költőhelyek, valamint a pihenőhelyek átfedhetik egymást. Ilyen esetekben fontos egy funkcionálisan életképes és összefüggő terület védelme a faj számára, amely terület egyaránt magában foglalja a faj pihenőhelyeit, párzási és költőhelyeit, valamint a párzási, költő- és/vagy pihenőhelyek ökológiai funkcionalitásának fenntartásához szükségesnek tartott egyéb területeket. Egy ilyen faj „helyi” populációjának meghatározása hasznos szerepet játszhat ennek a területnek a meghatározásában.

(2-59) Azt is meg kell vizsgálni, hogy a 12. cikkkel összefüggésben hogyan kell kezelendő a **nagy területen elterjedt fajok**. A nagy területen elterjedt fajok sajátos problémáját az irányelv 4. cikkének (1) bekezdése már elismeri. E tekintetben tanácsos lehet a párzási, költő- és pihenőhely meghatározását egy egyértelműen körülhatárolható helyszínre korlátozni: pl. denevérek szálláshelyei, medvék téli kuckói, vidrák vacka, vagy más, a párzás, költés vagy a pihenés szempontjából egyértelműen fontos területek.

(2-60) A *Caretta caretta* ügyben a Bíróság semmilyen meghatározást nem adott a faj párzási, költő- és pihenőhelyeire vonatkozóan, és eseti / fajonkénti megközelítést követett. Az említett ügyben a Bíróság hangsúlyozta a Laganas-öböl mint „a *Caretta caretta* védett faj létfontosságú párzási és költőhelye” jelentőségét⁷⁸. Ez a terület rendelkezett azokkal a fizikai és biológiai tényezőkkel, amelyek elengedhetetlenek a faj szaporodásához (tengeri terület és fészkelőhelyül szolgáló tengerpartok). Nehéz meghatározni a „párzási és költőhely”, valamint a „pihenőhely” fogalmát a faj ökológiai jellemzői közötti nagy különbségek miatt. Figyelembe kell venni a faj ökológiájával és viselkedésével kapcsolatban rendelkezésre álló naprakész ismereteket.

2.3.4.c) A „károsodás” fogalma

⁷⁸ C-103/00. sz., Bizottság kontra Görögország ügy, 27. pont.

A károsodás a párzási, költő- vagy pihenőhelyet érintő fizikai állapotromlásként határozható meg. Az elpusztulással ellentétben az ilyen állapotromlás lassan és fokozatosan is bekövetkezhet, így csökkentve a terület vagy a hely funkcionalitását. A 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja akkor alkalmazandó, ha egyértelmű ok-okozati összefüggés állapítható meg egy vagy több emberi eredetű tevékenység és a párzási, költő- vagy pihenőhely károsodása között.

(2-61) Sem az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdésének d) pontja, sem 1. cikke nem tartalmazza a „károsodás” fogalmának meghatározását, jóllehet ez a fogalom szerepel az irányelv más rendelkezéseiben is (pl. a 6. cikk (2) bekezdése).

(2-62) Általában véve a károsodás egy élőhelyet (ebben az esetben párzási, költő- vagy pihenőhelyet) érintő fizikai állapotromlásként határozható meg. Az elpusztulással ellentétben az ilyen **állapotromlás lassan és fokozatosan következhet be, fokozatosan csökkentve a terület vagy a hely funkcionalitását.** A károsodás tehát nem vezethet azonnal a terület vagy a hely funkcióinak elvesztéséhez. Ugyanakkor hátrányosan befolyásolja a funkcionalitást a jelen lévő ökológiai elemek minősége vagy mennyisége tekintetében, és idővel a funkcionalitás teljes elvesztését okozhatja. A IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok sokfélesége miatt egy adott párzási, költő- vagy pihenőhely károsodásának értékelését eseti alapon kell elvégezni.

(2-63) Amikor megpróbáljuk azonosítani és elkerülni azokat az okokat, amelyek a párzási, költési vagy pihenési funkció károsodásához, vagy akár elvesztéséhez vezetnek, fontos egyértelmű **ok-okozati összefüggést** megállapítani egy vagy több emberi eredetű tevékenység és a párzási, költő- vagy pihenőhely károsodása vagy elpusztulása között. Nyilvánvaló, hogy a károsodás okai lehetnek a vizsgált párzási, költő- vagy pihenőhelyen belül vagy kívül, vagy attól akár bizonyos távolságra is. Ezeket az okokat és tevékenységeket aztán olyan módon kell szabályozni, hogy elkerülhető legyen a károsodás és az elpusztulás. Csak az okok egyértelmű tisztázása teszi lehetővé a hatóságok számára, hogy ennek megfelelően járjanak el, és elkerüljék a további vagy a jövőbeli károsodást vagy elpusztulást.

(2-64) Ezért az olyan tevékenységek eltűrése, amelyek közvetlenül vagy közvetve károsítják vagy elpusztítják a védett fajok élőhelyét, a 12. cikk (1) bekezdésének megsértésének minősülhet, amint azt a Bíróság a C-340/10. sz. ügyben elismerte. Ebben az ügyben a Bíróság megállapította, hogy a túlzott vízkivétel és a Paralimni-tó közelében végzett egyéb káros tevékenységek, különösen a száraz években, súlyosan hátrányosan hathattak a ciprusi vízisikló élőhelyére és e faj védelmére. Ciprus, mivel megtúrta az ilyen típusú műveletet, nem teljesítette a 12. cikk (1) bekezdéséből eredő kötelezettségeit.

(2-65) Annak meghatározásához, hogy mi tekinthető „károsodásnak”, elengedhetetlen a 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának teljes egészében történő elemzése. A 12. cikk célja, hogy szigorú védelmi rendszert vezessen be a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok számára. A párzási, költő- és pihenőhelyek kifejezett védelme magának a fajnak a védelme mellett – a „szándékos” minősítés nélkül – bizonyítja az irányelv által az e területeknek tulajdonított jelentőséget. A párzási, költő- és pihenőhelyek károsítása vagy elpusztítása elleni különleges védelem magától értetődően kapcsolódik e területek alapvető funkciójához, amelyeknek továbbra is biztosítaniuk kell az adott állat (vagy állatok csoportja) számára a szaporodáshoz vagy a pihenéshez szükséges valamennyi elemet.

(2-66) Példák olyan tevékenységekre, amelyek a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontja értelmében **károsodáshoz** vezethetnek:

- A közönséges tarajosgöte (*Triturus cristatus*) vagy más, szigorúan védett kétéltűek **ívóhelyei** bizonyos részeinek **feltöltése**, ezáltal csökkentve (összességében) az ívóhelyek párzási és költőhelyként betöltött szerepét.

- A **hőrcsögök üregei** – mint párzási, költő- és pihenőhelyek – bizonyos részeinek a funkciójában a mélyszántás által okozott **károsodás**.
- **Építési munkák** egy **folyó** azon szakasza mentén, amely a közönséges tok (*Acipenser sturio*) vagy más, szigorúan védett halak párzási vagy pihenőhelye.
- **Leccapolás** vagy egyéb olyan tevékenységek, amelyek olyan hidrológiai változásokat okoznak, amelyek súlyosan veszélyeztetik az élőhely ökológiai jellemzőit, és érintik a *Natrix natrix cyprica* (ciprusi vízisikló, lásd a 2.33. szakaszt) populációját.
- Olyan **holt vagy elhaló fák kivágása / eltávolítása**, amelyek a IV. mellékletben szereplő egyes kéregrágó bogárfajok (*Buprestis splendens*, *Cucujus cinnaberinus*, *Phryganophilus ruficollis* és *Pytho kolwensis*) fontos élőhelyei⁷⁹.
- Házak, üdülőhelyek, utak és egyéb **infrastruktúrák**, valamint **fényszennyezés** vagy **halászati** tevékenységek az álcserapesteknős (*Caretta caretta*) költőhelyein vagy azok közelében⁸⁰.

18. Példa bevált gyakorlatra: a dunai tokfélékre irányuló stratégiai program

A tokfélék a Duna vízgyűjtő területe és a Fekete-tenger természeti örökségének fontos részét képezik. **Kiváló mutatóként** működnek a tekintetben, hogy **hol jó a víz és az élőhely minősége**. Napjainkban hat fajból négy státusza súlyosan veszélyeztetett, egyé sebezhető, egy pedig kihalt. **Az EU élőhelyvédelmi irányelve ma már** mindegyiket **védelemben részesíti**.

2011 júniusában az Európai Unió Duna régióra vonatkozó stratégiája egyik céljaként (PA6 cél) tűzte ki, hogy „2020-ra biztosítja, hogy a dunai tokfajoknak és egyéb őshonos halfajoknak életképes állományai alakuljanak ki”. A **dunai tokfélékkel foglalkozó munkacsoport** egy évvel később, 2012 januárjában jött létre, hogy meghatározza, hogyan kell együttműködni e cél elérése érdekében. A munkacsoport összefogta a tokfélékkel foglalkozó szakértőket, a nem kormányzati szervezetek küldötteit, a Nemzetközi Duna-védelmi Bizottság, a dunai stratégia és a nemzeti kormányok képviselőit.

A munkacsoport első intézkedéseinek egyike a Tokfélék 2020 program kidolgozása volt, amellyel a későbbi összehangolt fellépésnek kívántak keretet biztosítani. A program végrehajtásához a kormányok, a döntéshozók, a helyi közösségek, az érdekeltek, a tudósok és a nem kormányzati szervezetek elkötelezettségére és átfogó együttműködésére volt szükség.

A Tokfélék 2020 program keretében javasolt intézkedések előrevitelének egyik nyilvánvaló eszköze a Duna vízgyűjtő területének gazdálkodási terve és annak közös intézkedési programja. A vízgyűjtő gazdálkodási terv 2015-ben naprakésszé tett második tervezetének egyik elgondolása és gazdálkodási célkitűzése, hogy „*az antropogén akadályok és az élőhelyek hiányosságai ne gátolják soha többé a halak vándorlását és ívását, továbbá a tokfélék és más meghatározott vándorló fajok átjárhassanak a Dunán és mellékfolyóin. A tokfélék és más meghatározott vándorló fajok önfenntartó populációkkal jelennek meg a dunai vízgyűjtő-gazdálkodási tervben, korábbi eloszlásuknak megfelelően*”.

Az e gazdálkodási célkitűzés elérése érdekében végrehajtandó, azonosított intézkedések többek között a következők:

79 A Bíróság 2018. április 17-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255, 233–236. pont.

80 A Bíróság 2016. november 10-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-504/14, ECLI:EU:C:2016:847, 160. és 114. pont.

- A halak vándorlását segítő eszközök számának és elhelyezésének meghatározása és más intézkedések a vízfolyás folytonosságának megvalósítása / javítása érdekében, amelyeket az egyes országok 2021-ig hajtanak végre.
- A folyó morfológiájának helyreállítással, védelemmel és fejlesztésekkel történő javítását szolgáló intézkedések helyének és mértékének meghatározása, amely intézkedéseket az egyes országok 2021-ig hajtanak végre.
- A halak vándorlásának útjában álló új akadályok létesítésének elkerülése, amelyek az új infrastruktúra-projektekkel járnak együtt; az elkerülhetetlen új akadályok tekintetében már a projekttervbe bele kell foglalni a szükséges mérséklő intézkedéseket, például a halak vándorlását elősegítő eszközöket vagy más alkalmas intézkedéseket.
- A tokfélék és más meghatározott vándorló fajok Vaskapu I és II duzzasztógátakon keresztül történő vándorlásának lehetőségét érintő ismeretbeli hiányosságok felszámolása, ideértve az élőhelyekkel kapcsolatos felméréseket.
- Ha e vizsgálatok pozitív eredménnyel zárulnak, végre kell hajtani a megfelelő intézkedéseket, és megvalósíthatósági tanulmányt kell készíteni a Bős duzzasztógát és a Duna felsőbb szakasza tekintetében.

A dunai vízgyűjtő-gazdálkodási terv szerint 2021-re **140, a halak vándorlását segítő eszköz** lesz telepítve a vízgyűjtő területén (120 már megépült az első dunai vízgyűjtő-gazdálkodási terv elfogadása óta). Ezeknek biztosítaniuk kell valamennyi halfaj – köztük a tok – és korosztály vándorlását, a rendelkezésre álló legjobb technikák segítségével. **Megközelítőleg 330 további intézkedést** terveznek a **vízfolyás folytonossága megszakadásainak helyreállítására** 2021 utáni végrehajtással (a víz-keretirányelv 4. cikkének (4) bekezdése). <http://www.dstf.eu>

2.3.4.d) A párzási, költő- és pihenőhely folyamatos ökológiai funkcionalitását biztosító intézkedések

Adott párzási, költő- és pihenőhely folyamatos ökológiai funkcionalitását biztosító intézkedéseknek – az ilyen helyekre esetlegesen hatást gyakorló projektek és tevékenységek esetén – mérséklő intézkedéseknek (azaz a negatív hatás minimálisra csökkentését vagy akár megszüntetését célzó intézkedéseknek) kell lenniük. Olyan intézkedéseket is tartalmazhatnak, amelyek egy adott párzási, költő- vagy pihenőhely aktív javítására vagy kezelésére irányulnak, annak érdekében, hogy az semmikor ne szenvedjen az ökológiai funkcionalitás csökkenésétől vagy elvesztésétől. Mindaddig, amíg ez az előfeltétel teljesül, és az ilyen folyamatokat az illetékes hatóságok szabályozzák és ellenőrzik, nincs szükség a 16. cikk alkalmazására.

(2-67) **A folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések olyan megelőző intézkedések, amelyek célja adott tevékenység által a védett fajok párzási, költő- vagy pihenőhelyeire gyakorolt negatív hatás minimálisra csökkentése vagy akár megszüntetése.** Ezek azonban meghaladhatják ezt a mértéket, és olyan intézkedéseket is magukban foglalhatnak, amelyek **aktívan javítanak** egy adott párzási, költő- vagy pihenőhelyet annak érdekében, hogy az semmikor ne szenvedjen az ökológiai funkcionalitás csökkenésétől vagy elvesztésétől. Ez magában foglalhatja például a terület bővítését vagy új élőhelyek létrehozását egy párzási, költő- vagy pihenőhelyen vagy azzal közvetlen funkcionális kapcsolatban, a terület funkcionalitásának fenntartása érdekében. Természetesen egyértelműen igazolni kell az ilyen intézkedésekhez kapcsolódó ökológiai funkcionalitás fenntartását vagy javítását a szóban forgó fajok tekintetében.

(2-68) Ilyen intézkedések csak olyan helyzetekben alkalmazhatók, amikor hivatalos eljárásokkal rendelkező engedélyezési vagy tervezési rendszer van érvényben, és az illetékes hatóságok képesek felmérni, hogy a terület „párzási vagy költőhely”, illetve „pihenőhely” funkciójának megőrzése érdekében hozott intézkedések elegendőek-e. A folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések akkor jelenthetnek megoldást, ha egy tevékenység esetleg csak a párzási, költő- vagy pihenőhely egyes részeit érinti. Ha a párzási, költő- vagy pihenőhely a folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések eredményeként legalább azonos méretű marad (vagy

nagyobb lesz), és megőrzi ugyanazt a minőséget (vagy jobb lesz) a szóban forgó faj számára, akkor a terület funkciója, minősége vagy épsége nem károsodik. Alapvető fontosságú a terület folyamatos ökológiai funkcionalitásának fenntartása vagy javítása. Ezért fontos a folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések hatékonyságának nyomon követése.

(2-69) Az elővigyázatosság elve alapján, ha a javasolt intézkedések (pl. a projektgazda által egy projekt keretében) nem garantálják egy terület folyamatos ökológiai funkcionalitását, nem tekinthetők a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjával összhangban állónak. A 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának való megfeleléshez **nagy fokú bizonyossággal kell rendelkezni arról, hogy az intézkedések elegendőek a károsodás vagy az elpusztulás elkerüléséhez**, és az intézkedéseknek a megfelelő időben és formában ténylegesen hatályban kell lenniük a károsodás vagy elpusztulás elkerülése érdekében. A siker valószínűségének értékelését objektív információk alapján, valamint az érintett terület jellemzőinek és sajátos környezeti feltételeinek figyelembevételével kell elvégezni.

(2-70) A folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló megfelelő intézkedések, amelyek biztosítják, hogy a terület funkciója, minősége vagy épsége ne romoljon, összességében pozitív hatást gyakorolnak az érintett fajok védelmére.

(2-71) A folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések szerves részét képezhetik egy tevékenység vagy projekt leírásának; megelőző intézkedések részét is képezhetik egy szigorú védelmi rendszer keretében, a 12. cikk (1) bekezdése d) pontjának való megfelelés érdekében.

(2-72) A párzási, költő- és pihenőhelyek fogalom meghatározása alapján (lásd a 2.3.4.b) szakaszt) a fent vázolt megközelítés különösen relevánsnak tűnik a kis otthonterülettel rendelkező állatok esetében, amikor a párzási, költő- vagy pihenőhelyeket „funkcionális egységekként” jelölik ki (azaz tágabb megközelítést alkalmaznak). Itt hangsúlyozni kell, hogy a tagállamoknak következeteseknek lenniük egy adott faj párzási, költő- és pihenőhelyeinek meghatározása, ebből következően pedig a területükön azok védelmének biztosítása tekintetében.

(2-73) **A folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések eltérnek a szigorú értelemben vett kiegyenlítő intézkedésektől** (beleértve az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdése szerinti kiegyenlítő intézkedéseket). A kiegyenlítő intézkedések célja egy adott fajra gyakorolt konkrét negatív hatások ellentételezése, ami következetesképpen azt jelenti, hogy fennáll vagy már bekövetkezett egy párzási, költő- vagy pihenőhely károsodása vagy elpusztulása. Nem így van ez a folyamatos ökológiai működés biztosítására irányuló intézkedések esetében, amelyek biztosítják, hogy a párzási, költő- vagy pihenőhely folyamatos ökológiai funkcionalitása sértetlen maradjon a tevékenység elvégzését követően (mennyiségi és minőségi szempontból). A párzási, költő- vagy pihenőhely károsítása vagy elpusztítása esetén minden esetben szükség van a 16. cikk szerinti eltérés alkalmazására, amennyiben az ott megállapított feltételek teljesülnek. A 3.2.3.b) szakasz a 16. cikk szerinti kiegyenlítő intézkedések alkalmazásával foglalkozik.

2.3.5. A vadonból befogott példányok tartása, szállítása, kereskedelme vagy cseréje, továbbá eladásra vagy cserére való felkínálása

A 12. cikk (2) bekezdésében említett tilalmak a IV. melléklet a) pontjában szereplő fajok életének valamennyi szakaszára érvényesek.

(2-74) A IV. melléklet a) pontjában szereplő fajok esetében a 12. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy: „A tagállamok megtiltják a vadonból befogott példányok tartását, szállítását, kereskedelmét, illetve cseréjét, továbbá eladásra vagy cserére való

felkínálását azon példányok kivételével, amelyek befogása az irányelv alkalmazása előtt, jogszerűen történt.” A 12. cikk (3) bekezdése előírja, hogy a 12. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontjában, valamint a 12. cikk (2) bekezdésében említett tilalmak a IV. melléklet a) pontjában szereplő fajok életének valamennyi szakaszára érvényesek.

2.3.6. Figyelőrendszer a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok véletlen befogásának és megölésének ellenőrzése céljából

A 12. cikk (4) bekezdése előírja, hogy a tagállamok folyamatos figyelőrendszert hoznak létre a véletlen befogás és megölés ellenőrzése céljából, és további kutatási és védőintézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a véletlen befogás és megölés ne legyen jelentős negatív hatással az érintett fajokra.

(2-75) A 12. cikk (4) bekezdése előírja, hogy a tagállamok folyamatos figyelőrendszert hoznak létre a IV. melléklet a) pontjában felsorolt állatfajok véletlen befogásának és megölésének ellenőrzése céljából. **A figyelőrendszernek kellően stabilnak kell lennie ahhoz, hogy megbízható adatokat tudjon szerezni minden olyan tevékenység hatásáról, amely az érintett fajok véletlen befogásának és megölésének kockázatával járhat.** Az összegyűjtött információknak alkalmasnak kell lenniük arra, hogy megbízható becslést nyújtsanak a véletlen befogásról és megölésről, amely a fajok védettségi helyzete felügyeletének eredményeivel együtt megalapozott döntés alapjául szolgálhat arra vonatkozóan, hogy szükség van-e védelmi intézkedésekre annak biztosítása érdekében, hogy ne legyen az érintett fajra gyakorolt jelentős negatív hatás.

Példa lehet erre a cetfélék vagy a tengeri teknősök halászeszközökkel történő járulékos kifogásának vagy a hajókkal való ütközések miatti megölésének nyomon követése, a denevérek szélturbinák körüli pusztulásának megfigyelése vagy a közúti gázolások megfigyelése (pl. kételtűek tavaszi vándorlása során). A C-308/08. sz. ügyben a Bíróság foglalkozott a 12. cikk (4) bekezdésének Andalúziában, az ibériai hiúz (*Lynx pardinus*) tekintetében történő végrehajtásával, és megállapította, hogy létezik az ibériai hiúzok közúti közlekedéssel összefüggő véletlen megölésének a nyomon követésére szolgáló rendszer (lásd az alábbi keretes írást).

19. Példa bevált gyakorlatra: az ibériai hiúz területén áthaladó út korszerűsítése

Az ibériai hiúz (*Lynx pardinus*) a világ legveszélyeztetettebb macskaféléje. Szinte kizárólag üregi nyúlra vadászik, ami a fajt még sebezhetőbbé teszi szűk körű ökológiai szükségletei miatt. Az ibériai hiúz egyszerre több fenyegetés fennállása miatt veszélyeztetett: a táplálékbázis csökkenése (az évek során járványok, például myxomatosis és vérzéses betegség sújtották a nyúlpopulációkat) járművekkel való ütközés (az élőhelyük számos országút általi széttagozottsága miatt), az élőhelyek elvesztése és károsodása (az infrastruktúrák – például utak, gátak, vasutak – további fejlesztése és egyéb emberi tevékenységek), valamint a jogellenes megölés (a fajt a múltban vonzó vadászati trófeának és kártevőnek is tekintették). A 21. század fordulójára az ibériai hiúz a kihalás szélén állt: Andalúziában (Spanyolország) és Portugália egyes részein csak mintegy 100 egyed élt két elszigetelt alpopulációban. 2019-re ez a szám 600 kifejlett egyedre emelkedett nyolc alpopulációban, melyek között fokozódott az összekapcsoltság.

A LIFE program keretében az Európai Unió nagymértékben támogatta e faj helyreállítását, amelynek populációja az elmúlt évtizedben jelentősen javult. A LIFE Iberlince⁸¹ projekt keretében a spanyol hatóságok számos intézkedést dolgoztak ki azzal a céllal, hogy javítsák a populáció különböző egységei közötti folytonosságot, és 30 %-kal csökkentsék az ibériai hiúz járművekkel való ütközéssel összefüggő mortalitását. Az e tekintetben végrehajtott intézkedések magukban foglalták vadátjárók, kerítések építését és átalakítását, jelzések elhelyezését, valamint sebességkorlátozások megállapítását. A spanyol építési beruházási és közlekedési minisztérium, amely a közúti biztonságért felelős illetékes hatóság, társult kedvezményezettje lett ennek a LIFE-projektnek az ütközési kockázatok csökkentését célzó intézkedések végrehajtásának elősegítése

81 <http://www.iberlince.eu/index.php/esp/>

érdekében. További erőfeszítésekre és intézkedésekre lehet szükség a közúti ütközések okozta véletlen megölés és a nem természetes elhullás egyéb okai megfelelő kezelésének biztosítása, valamint az ibériai hiúz populációjára gyakorolt jelentős hatások elkerülése céljából.

20. Példa bevált gyakorlatra: a LIFE SAFE-CROSSING projekt – Az állatok járművekkel való ütközésének megelőzése

A LIFE SAFE-CROSSING projekt célja a közutak hatásának csökkentésére irányuló intézkedések végrehajtása négy európai országban, bizonyos veszélyeztetett fajok tekintetében: az appennini barnamedve (*Ursus arctos marsicanus*) és a farkas (*Canis lupus*) Olaszországban, az ibériai hiúz (*Lynx pardinus*) Spanyolországban, valamint a barna medve (*Ursus arctos*) Görögországban és Romániában.

Ezekre a fajokra komoly veszélyt jelentenek a közúti infrastruktúrák, mind a közvetlen elhullás, mind pedig az akadályozó hatás tekintetében. E hatások enyhítése érdekében egy korábbi LIFE projekt, a LIFE STRADE projekt keretében szerzett tapasztalatokra fogunk támaszkodni, melynek során Közép-Olaszország 17 területén sikeresen telepítettek egy innovatív eszközt az állatok járművekkel való összeütközésének megelőzésére. Megállapították továbbá, hogy a közúti gázolások egyik fő oka az, hogy a járművezetők kevéssé vannak tudatában a vadon élő állatokkal való ütközések kockázatának, és csekély figyelmet fordítanak arra.

A LIFE SAFE-CROSSING projekt célja ezért a következő célkitűzések elérése:

- az [állatok járművekkel való összeütközésének](#) megelőzésére irányuló innovatív rendszer (AVC PS) használatának bemutatása,
- a célfajjal való közúti ütközések kockázatának csökkentése,
- a folytonosság javítása és a célpopulációk mozgásának támogatása,
- a projektterületeken a járművezetők figyelmének felhívása a célfajokkal való ütközések kockázatára.

A projektben 13 partner vesz részt: nem kormányzati szervezetek, magánvállalatok és állami szervek. Terni megye részvétele biztosítja a LIFE STRADE projektből származó szakértelem átadását az új területeknek. A SAFE-CROSSING projekt területe 29 Natura 2000 területet foglal magában (községi jelentőségű természeti területek). A közvetlen mortalitás és az utak miatti széttagozottság csökkentése révén a projekt hozzájárul a biológiai sokféleség javításához a Natura 2000 területeken, valamint a területek közötti folytonosság elősegítéséhez. A módszerek és gyakorlatok egységesítése valamint a tájékoztatási tevékenységek előmozdítják a bevált gyakorlatok más területeken történő elterjesztését. Végezetül a projekt során a tudatosság növelésére irányuló intenzív erőfeszítések növelik a helyi közösségek és a turisták ismereteit a Natura 2000 hálózatról.

<https://life.safe-crossing.eu/>

(<http://www.lifestrade.it/index.php/en/>) (LIFE11BIO/IT/072)

(2-76) A **szisztematikus megfigyelés és a véletlen befogásra és megölésre vonatkozó megbízható adatok gyűjtése** alapvető előfeltétele a hatékony védelmi intézkedések végrehajtásának. Például a halászeszközökkel történő járulékos fogások tekintetében a figyelőrendszer támaszkodhat a tagállamok által a halászati adatgyűjtési keretrendszerben gyűjtött adatokra⁸². Az (EU) 2017/1004 rendelet szabályokat állapít meg a halászati ágazatra vonatkozó biológiai, környezeti, műszaki és társadalmi-gazdasági adatok gyűjtésére, kezelésére és felhasználására vonatkozóan, hozzájárulva ezáltal a közös halászati politika és a környezetvédelmi jogszabályok célkitűzéseéhez. A korszerű ellenőrzési technológiák, például a zártláncú televíziót és érzékelőket magukban

82 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1004 rendelete (2017. május 17.) a halászati ágazatban az adatok gyűjtésére, kezelésére és felhasználására szolgáló uniós keretrendszer létrehozásáról, valamint a közös halászati politika tekintetében a tudományos tanácsadás támogatásáról és a 199/2008/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dd3dc59f-557f-11e7-a5ca-01aa75ed71a1>).

foglaló elektronikus távellenőrzési eszközök sok lehetőséget rejtenek magukban. A mesterséges intelligencia terén bekövetkezett legújabb fejlemények megkönnyíthetik a nagy mennyiségű elektronikus távellenőrzési adatok automatikus felülvizsgálatát. Az ilyen ellenőrzési eszközök költséghatékony és életképes eszközt jelentenek a hatóságok számára az érzékeny fajok járulékos kifogásainak nyomon követésére és számontartására. Az ilyen elektronikus távellenőrzési eszközöket világszerte növekvő mértékben használják különböző halászati ellenőrzési problémák megoldására olyan forgatókönyvek esetében, amikor az adatgyűjtéshez, valamint ellenőrzési és végrehajtási célokra költséghatékony, folyamatos megfigyelésre van szükség.

A tagállamok kötelesek nemzeti munkaterveket készíteni a többéves uniós adatgyűjtési programmal összhangban. A 2020–2021-es időszakra vonatkozó program az (EU) 2019/910 felhatalmazáson alapuló bizottsági határozattal és az (EU) 2019/909 bizottsági végrehajtási határozattal került elfogadásra. A program kötelezettséget tartalmaz az uniós jog és nemzetközi megállapodások értelmében védett madár-, emlős-, hüllő- és halfajok járulékos fogásaira vonatkozó adatok gyűjtésére. Adatokat kell gyűjteni minden típusú halászat és hajó esetén, a haláshajón végzett tudományos megfigyelés során vagy a halászok fedélzeti naplóba bevezetett feljegyzései révén.

Amennyiben a halászati megfigyelők által tett utak során gyűjtött adatok nem tekinthetők elégségesnek a végfelhasználó szempontjából a járulékos fogások megismeréséhez, a tagállamoknak más módszereket kell alkalmazniuk, mint például elektronikus távellenőrzés a hajókon elhelyezett kamerákkal, amelyek rögzítik a halászeszköz kiemelését és a fogást. Az adatgyűjtési módszereknek és a minőségnek meg kell felelniük a tervezett céloknak, és követniük kell az illetékes tudományos testületek által javasolt bevált gyakorlatokat és releváns módszertanokat. A járulékos fogás megbízható becsléséhez az adatgyűjtésnek ki kell terjednie a flotta megfelelő nagyságú hányadára. A védett és érzékeny fajok véletlen kifogására vonatkozó, a megfelelő rendeletek és irányelvek szerinti adatgyűjtéshez, valamint a megfelelő védelmi intézkedések végrehajtásához szoros ágazatközi és intézményközi együttműködésre, a szabályok érvényesítésére, valamint a halászoknak és a halászok által nyújtott megfelelő támogatásra van szükség.

(2-77) A nagy területen elterjedt fajok esetében, mint például a ceffélék, amelyek több tagállam vizeiben mozognak, alapvető fontosságú a fajok természetes elterjedési területén lévő más országokkal való együttműködés, mivel a megfigyelés és az intézkedések különböző országokból származó haláshajókra vonatkoznak. Ezért hasznos kiemelni, hogy a 12. cikk szerinti kötelezettségek teljesítése a tagállamok közös felelőssége. Ezt az álláspontot támasztja alá a fent említett rendelkezések szövege és az irányelv nemzetek feletti célkitűzése – azaz a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelme a természetes elterjedési területükön – továbbá a Szerződés szerinti lojális együttműködési kötelezettség. Ezért, noha a 12. cikk végrehajtása elsődlegesen annak a tagállamnak a feladata, amelynek a területén a faj él, a többi tagállamnak együtt kell működnie, amennyiben szükség van ilyen együttműködésre jogi kötelezettségeik teljesítése érdekében. Ez egyaránt érvényes a megfigyelés és a védelmi intézkedések végrehajtása esetében.

(2-78) A figyelőrendszer keretében összegyűjtött adatok ismeretében a tagállamok további kutatási és védelmi intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy az állatok véletlen befogása és megölése ne legyen jelentős negatív hatással az érintett fajokra. Ezért elengedhetetlen, hogy megbízható információk álljanak rendelkezésre a faj populációjáról, elterjedéséről és védettségi helyzetéről, ami megköveteli az irányelv 11. cikkében előírt felügyelet teljes körű végrehajtását.

(2-79) A 12. cikk (4) bekezdése ugyan nem határozza meg a „jelentős negatív hatás”⁸³ fogalmát, érthető, hogy ez magában foglalja a véletlen befogás és megölés által a fajok alpopulációinak és populációinak helyzetére, valamint a kedvező védettségi helyzet elérésére vagy fenntartására gyakorolt hatás részletes vizsgálatát. A hatás jelentőségét eseti alapon kell értékelni, figyelembe véve a faj életmenetét, a negatív hatás horderejét és időtartamát, valamint az érintett faj védettségi helyzetét és trendjét. A hatás például jelentősnek tekinthető akkor, ha egy faj kedvezőtlen védettségi helyzetben van, és egyedei száma tovább csökken véletlen befogás és megölés következtében, különösen, ha ez hatással van a jövőbeli helyreállítási kilátásokra. A hatást akkor is jelentősnek kell tekinteni, ha rendszeresen és nagy számban fognak be és ölnek meg véletlenül állatokat, ami érintheti az érintett faj alpopulációját vagy helyi populációját. **A védelmi helyzetre és/vagy a véletlen befogás és megölés tényleges szintjére vonatkozó adatok hiányában az elővigyázatosság elvét kell alkalmazni.**

(2-80) A szigorúan védett tengeri fajok véletlen megölését okozó másik tevékenység a tengeri közlekedés, különösen az állatok hajókkal való ütközése révén. A tagállamok számos megelőző intézkedést mérlegelhetnek, többek között a hajók sebességének csökkentését vagy a forgalom átirányítását. Ezeket az intézkedéseket általában a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) szabályai szerint kell végrehajtani. A javasolt intézkedések hatályától és a rendes tengeri forgalomra gyakorolt hatásuktól függően, valamint a 2002/59/EK irányelv értelmében ezt az IMO-hoz benyújtott uniós beadvány útján kell megtenni.

(2-81) Egyes katonai tevékenységek – különösen aktív hanglokátorok tengeri környezetben történő használata vagy fel nem robbant lőszeres lerakása vagy megsemmisítése – érzékeny fajok, például cetfélék megölését okozhatják. A katonai tevékenységek nem mentesülnek a 12. cikk rendelkezései alól, ezért különböző tagállami flották szakpolitikai kezdeményezéseket dolgoztak ki a katonai hanglokátor használatára vonatkozóan, figyelembe véve a lehetséges környezeti hatások minimalizálásának szükségességét. Például elővigyázatossági zónákat lehet kijelölni, ahol korlátozzák az ilyen hanglokátoros tevékenységeket. Ennek során tiszteletben kell tartani a meglévő nemzetközi jogszabályokat, amelyeket főként az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezményének keretében szabályoznak, beleértve a hadihajók különleges jogaira és kötelezettségeire vonatkozó egyedi rendelkezéseket is.

83 Az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése „jelentős hatást” említ. Erre vonatkozó iránymutatás az alábbi címen érhető el: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/EN_art_6_guide_jun_2019.pdf

3. 16. CIKK

A 16. cikk szövege

(1) Amennyiben nincs más megfelelő megoldás, és az eltérés megengedése nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi állapotának fenntartását az elterjedési területükön, a tagállamok engedélyezhetik a 12., 13., 14. cikkben, valamint a 15. cikk a) és b) pontjában foglalt rendelkezésektől való eltérést az alábbiak érdekében:

- a) a vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme;*
- b) termést, állatállományt, erdőt, halastavat, vizeket és más típusú, tulajdont érintő súlyos károk megelőzése;*
- c) közegészség, közbiztonság vagy más kiemelkedően fontos közérdek, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is, továbbá a környezet számára kiemelkedően előnyös hatás elérése;*
- d) az érintett fajok újbóli elszaporításával és visszahonosításával kapcsolatos kutatás és oktatás, továbbá az e célok érdekében végzett tenyésztés és nemesítés, növények esetében a mesterséges szaporítást is beleértve;*
- e) a IV. mellékletben felsorolt fajok korlátozott és az illetékes tagállami hatóságok által meghatározott számú példányai szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogásának, begyűjtésének vagy tartásának engedélyezése.*

(2) A tagállamok kétévenként eljuttatnak a Bizottságnak egy, a bizottság által meghatározott formában készült jelentést az (1) bekezdés értelmében engedélyezett eltérésekről. A Bizottság a jelentés kézhezvételétől számított 12 hónapon belül véleményezi az eltéréseket és tájékoztatja azokról a bizottságot.

(3) A jelentés az alábbiakat tartalmazza: a) az eltérés által érintett fajok és az eltérés okai, beleértve a kockázat jellegét, adott esetben megfelelő utalással az elvetett alternatív megoldásokra és a felhasznált tudományos adatokra; b) az egyes állatfajok befogásának vagy megölésének engedélyezett eszközei és módszerei, valamint alkalmazásuk indoklása; c) az engedélyezett eltérések időbeli és helyi körülményei; d) a szükséges feltételek betartásának megállapítására és ellenőrzésére, továbbá az eszközök és módszerek, az azok alkalmazására vonatkozó korlátozások, valamint az alkalmazásra jogosult szervek és a feladatot végrehajtó személyek meghatározására jogosult hatóság; e) az alkalmazott felügyeleti intézkedések és az elért eredmények.

(3-1) Az irányelv 16. cikke rendelkezik az eltérések lehetőségéről, beleértve az állatfajok 12. cikk alapján létrehozott szigorú védelmi rendszerétől való eltérést is.

(3-2) A 16. cikk alapján korlátozott lehetőség van a 12. cikk szerinti korlátozásoktól és tilalmaktól való eltérésre. Az eltéréseket nemcsak az irányelv általános célja alapján kell megindokolni, hanem három konkrét feltételnek is alá kell támasztania (lásd a 3.2. pontot).

(3-3) E feltételek bármelyikének be nem tartása érvénytelenné teszi az eltérést. A tagállami hatóságoknak ezért az eltérés engedélyezése előtt alaposan meg kell vizsgálniuk az összes általános és egyedi követelményt.

3.1. Általános jogi megfontolások

3.1.1. A 16. cikk teljes körű, egyértelmű és pontos átültetésére vonatkozó kötelezettség

A 16. cikket teljes mértékben és alakszerűen, vitathatatlan kötelező erővel kell átültetni. Az eltérés megadása előtt teljesítendő kritériumokat konkrét nemzeti rendelkezésekben meg kell ismételni. A nemzeti átültető intézkedéseknek biztosítaniuk kell a 16. cikk teljes körű alkalmazását anélkül, hogy módosítanák annak feltételeit, szelektíven alkalmaznák annak rendelkezéseit, vagy kiegészítenék azt az irányelvben nem szereplő eltéréstípusokkal. A közigazgatási rendelkezések önmagukban nem elegendőek.

(3-4) A 16. cikk nemzeti jogba való átültetésének garántálnia kell az eltérési rendelkezések illetékes hatóságok általi végrehajtását. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy az irányelv az elérendő eredményt tekintve kötelező erejű, de a tagállamokra bízva annak eldöntését, hogy hogyan érik el ezt az eredményt. A Bíróság azonban korlátozta ezt a mozgásteret. Ennélfogva a 16. cikk szerinti eltérési rendszer nemzeti átültetésének meg kell felelnie az uniós jog valamennyi alapelvének és számos követelménynek, az alábbiak szerint.

(3-5) Az EUB ítélkezési gyakorlata szerint⁸⁴ „**az irányelv belső jogba való átültetéséhez** nem feltétlenül szükséges rendelkezéseinek valamely kifejezett vagy sajátos jogi normába történő alak- és szövegszerű átvétele. Elegendő lehet hozzá az általános jogi kontextus, amennyiben ez **kellően világosan és meghatározottan, hatékonyan biztosítja az irányelv teljes érvényesülését.**” Önmagukban a közigazgatási rendelkezések, amelyek jellegüknél fogva a hatóságok igénye szerint módosíthatók, és nem rendelkeznek megfelelő nyilvánossággal, nem tekinthetők a tagállamokat az EUMSZ és az irányelv értelmében terhelő kötelezettségek megfelelő végrehajtásának⁸⁵.

(3-6) Ennek megfelelően a 16. cikkben foglalt követelmények gyakorlati alkalmazása nem helyettesíti az alakszerű átültetést. A C-46/11. sz. ügyben a Bíróság megerősítette, hogy valamely irányelv rendelkezéseinek helyes végrehajtása önmagában nem biztosíthatja a jogbiztonság elvének való megfeleléshez szükséges egyértelműséget és pontosságot. Ezenkívül **a közigazgatási gyakorlat önmagában nem tekinthető a tagállamok azon kötelezettsége végrehajtásának, hogy az irányelvet átültessék⁸⁶ a nemzeti jogba.**

(3-7) Ezen túlmenően **az irányelvek rendelkezéseit vitathatatlan kötelező erővel,** valamint a jogbiztonság követelményeinek teljesüléséhez szükséges konkrétsággal, pontossággal és egyértelműséggel kell végrehajtani⁸⁷. A Bíróság határozottabb volt a C-339/87. sz. ügyben és kimondta, hogy „egyértelmű tagállami rendelkezésekben kell meghatározni azokat a feltételeket, amelyek betartásával egy tagállam eltérhet az irányelvben megfogalmazott tilalmaktól, mivel az átültetés pontossága különös jelentőséggel bír olyan esetben, amikor a közös örökség kezelése saját területeik vonatkozásában az egyes tagállamok feladata”. 2005. október 20-i ítéletében a Bíróság

⁸⁴ Lásd a Bíróság 1991. február 28-i ítéletét, Bizottság kontra Németország, C-131/88, ECLI:EU:C:1991:87.

⁸⁵ Lásd például: C-315/98. sz., Bizottság kontra Olaszország ügy, 10. pont.

⁸⁶ A Bíróság 2012. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-46/11, ECLI:EU:C:2012:146, 28. és 56. pont.

Lásd még: A főtanácsnok 2007. január 11-i indítványa a C-508/04. sz. ügyben, 31. pont.

⁸⁷ Lásd különösen az alábbi ítéleteket: C-59/89. sz., Bizottság kontra Németország ügy, 18. és 24. pont; C-225/97. sz., Bizottság kontra Franciaország ügy, 37. pont; 2001. május 17.; C-159/99. sz., Bizottság kontra Olaszország ügy, 32. pont; C-75/01. sz., Bizottság kontra Luxembourg ügy, 28., valamint 87–88. pont; C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 27. pont.

ezt az ítélkezési gyakorlatot alkalmazta az élőhelyvédelmi irányelvre, és megállapította, hogy „az élőhelyvédelmi irányelv tekintetében – amely a környezetvédelmi jog területén összetett és technikai szabályokat tartalmaz – a tagállamoknak különösen ügyelniük kell arra, hogy ezt az irányelvet átültető jogszabályaik egyértelműek és pontosak legyenek”⁸⁸.

(3-8) Amint azt a Bíróság megállapította, az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkét illetően a nemzeti jogi rendelkezésekben egyértelműen meg kell jeleníteni azokat a kritériumokat, amelyek alapján a tagállamok eltérhetnek az irányelv által előírt tilalmaktól. Ennek során az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkét megszorítóan kell értelmezni, mivel pontosan meghatározza azokat a körülményeket, amelyek fennállása esetén a tagállamok eltérhetnek az irányelv 12–15. cikkétől⁸⁹. A Bíróság a C-46/11. sz. ügyben hozott ítéletében⁹⁰ megerősítette ezt az álláspontot.

(3-9) A 16. cikk átültetése során a tagállamoknak követniük kell az irányelv által használt kifejezések és fogalmak jelentését az egységes értelmezés és alkalmazás biztosítása érdekében⁹¹. Ez azt is jelenti, hogy a nemzeti átültető intézkedéseknek **biztosítaniuk kell az irányelv teljes körű alkalmazását anélkül, hogy módosítanák annak feltételeit, szelektíven alkalmazzák annak rendelkezéseit, vagy kiegészítenék azt az irányelvben nem szereplő további feltételekkel vagy eltérésekkel**⁹². A C-6/04. sz. ügyben⁹³ például a Bíróság megállapította, hogy az olyan cselekményeket engedélyező eltérés, amelyek védett fajok megöléséhez, valamint párási, költő- és pihenőhelyeik károsításához vagy elpusztításához vezetnek, amennyiben az ilyen cselekmények jogszerűek és észszerűen nem kerülhetők el, „ellentétes mind az élőhelyekről szóló irányelv szellemével és rendeltetésével, mind az irányelv 16. cikkének szövegével”.

A C-183/05. sz. ügyben⁹⁴ a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az ír jogszabályok szerinti eltérések rendszere (a Wildlife Act 23. cikke (7) bekezdésének b) pontja) nem egyeztethető össze az irányelv 12. és 16. cikkével. Az ír jogszabályok értelmében azok a cselekmények, amelyek nem szándékosan zavarják meg vagy pusztítják el vadon élő fajok párási, költő- vagy pihenőhelyeit, nem minősülnek bűncselekménynek. A Bíróság szerint amellet, hogy ez a rendelkezés nem felel meg az irányelv 12. cikke (1) bekezdése d) pontja követelményeinek, amely tiltja az ilyen cselekményeket, legyenek azok akár szándékosak, akár nem, túlmegy az irányelv 16. cikkében előírtakon is, mivel az irányelv kimerítően meghatározza az eltérések engedélyezésének feltételeit.

(3-10) **A nemzeti rendelkezéseknek biztosítaniuk kell a 16. cikkben megállapított valamennyi feltétel szigorú és alapos átültetését, csupán néhány rendelkezés szelektív alkalmazása nélkül.** A C-98/03. sz. ügyben⁹⁵ a Bíróság megállapította, hogy a német jog (a szövetségi természetvédelmi törvény 43. cikkének (4) bekezdése) nem egyeztethető össze a 16. cikkel, mivel nem teszi függővé az eltérések megadását az e cikkben előírt valamennyi feltétel teljesülésétől.

A C-508/04. sz. ügyben⁹⁶ a Bíróság tisztázta, hogy „nem hozhatnak létre az e cikknek megfelelő rendszert azok a nemzeti intézkedések, amelyek az irányelv 12–14. cikkében, valamint 15. cikkének a) és b) pontjában előírt tilalmaktól való eltérés engedélyezéséhez nem az irányelv 16. cikkében felsorolt valamennyi kritérium és feltétel teljesülését

88 C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 25–26. pont.

89 C-508/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügy, 110. pont.

A főtanácsnok 2007. január 11-i indítványa a C-508/04. sz. ügyben, 53. pont.

90 C-46/11. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügy, 29. pont.

91 Például: C-206/88. és C-207/88. sz. egyesített ügyek – Vessoso és G. Zanetti

92 C-75/01. sz., Bizottság kontra Luxembourg ügy, 28. pont.

93 C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 109–113. pont.

94 C-183/05. sz., Bizottság kontra Írország ügy, 47–49. pont.

95 C-98/03. sz., Bizottság kontra Németország ügy, 57–62. pont.

96 C-508/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügy, 111. pont.

követelik meg, hanem részleges módon csupán azok néhány elemének teljesülését”. A C-46/11. sz. ügyben a Bíróság megállapította, hogy a lengyel jog nem egyeztethető össze a 16. cikkel, mivel az eltérések engedélyezéséhez nem követeli meg az említett cikkben felsorolt valamennyi kritérium és feltétel teljesülését.

3.1.2. Az eltérések megfelelő általános alkalmazása

A 16. cikk szerinti eltérések a legvégső esetben alkalmazandók. Az eltérésre vonatkozó rendelkezéseket megszorítóan kell értelmezni: pontos követelményekre és konkrét helyzetekre kell kiterjedniük. A tagállamok feladata annak biztosítása, hogy a területükön engedélyezett valamennyi eltérés együttes hatása ne váltson ki olyan hatásokat, amelyek ellentétesek az irányelv célkitűzéseivel.

(3-11) A 16. cikk szerinti eltérések a legvégső esetben alkalmazandók⁹⁷. Az eltérések engedélyezéséért felelős nemzeti hatóságoknak figyelembe kell venniük, hogy **az eltéréseket megszorítóan kell értelmezni és végrehajtani annak érdekében, hogy az irányelv általános célkitűzése és kulcsfontosságú rendelkezései ne kerüljenek veszélybe**⁹⁸. A C-6/04. sz. ügyben a Bíróság egyértelművé tette, hogy ez az elv a 16. cikkel összefüggésben is alkalmazandó⁹⁹. A C-674/17. sz. ügyben az EUB kimondta, hogy „az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésén alapuló eltérést megfelelően kell alkalmazni a pontos követelmények és konkrét helyzetek kezelése érdekében”¹⁰⁰.

(3-12) Ami az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke alapján meghozandó intézkedéseket illeti, hangsúlyozták a megfelelő és hatékony intézkedések kellően és ellenőrizhető módon történő végrehajtásának szükségességét. Ugyanez a megközelítés alkalmazható az eltéréseket biztosító rendszer esetében is. Helyes alkalmazás esetén ez biztosítja, hogy az eltérések engedélyezése ne legyen ellentétes az irányelv célkitűzésével¹⁰¹. A C-6/04. sz. ügyben a Bíróság megállapította, hogy „az élőhelyekről szóló irányelv 12., 13. és 16. cikke szabályok koherens egészét alkotja, melynek célja az érintett fajok populációinak védelme, így minden eltérés, amely nem felel meg ezen irányelvnek, sérti úgy az irányelv 12. vagy 13. cikkében foglalt tilalmakat, mint azt a szabályt, mely szerint az irányelv 16. cikkének megfelelően engedélyezhető eltérések”.

Általános szabályként az eltérés valamely fajra vagy populációra gyakorolt lehetséges hatásának súlyosságával együtt növekedni fog bármelyik feltétel vagy „próba” súlyossága.

(3-13) Az eltérés megadása azt feltételezi, hogy az illetékes nemzeti hatóságok meggyőződtek arról, hogy a 16. cikkben meghatározott valamennyi feltétel teljesült. **A tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy az eltérések kumulatív hatásai ne váltsanak ki olyan hatásokat, amelyek ellentétesek a 12. cikk és az irányelv egészének célkitűzéseivel**¹⁰².

(3-14) Következésképpen az eltérések alkalmazását gyakran a nemzeti védelmi kereten belül lehet a legjobban kezelni annak biztosítása érdekében, hogy az eltérések kumulatív

⁹⁷ Lásd a főtanácsnok indítványának 33. pontját a C-10/96. sz. ügyben.

⁹⁸ Lásd az EUB következő ítéleteit a madárvédelmi irányelv szerinti eltérések vonatkozásában: 1987. július 8-i ítélet, Bizottság kontra Olasz Köztársaság, C-262/85, ECLI:EU:C:1987:340; 1996. március 7-i ítélet, WWF Olaszország kontra Regione Veneto, C-118/94, ECLI:EU:C:1996:86, 1996. december 12-i ítélet, Ligue royale belge pour la protection des oiseaux és Société d'études ornithologiques kontra Région Wallonne, C-10/96, ECLI:EU:C:1996:504.

⁹⁹ C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 111. pont.

Lásd még: C-508/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügy, 110. pont, a 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikkében foglalt hasonló eltérési rendelkezéssel összefüggésben.

¹⁰⁰ A bíróság 2019. október 10-i ítélete, Tapiola, C-674/17, ECLI:EU:C:2019:851, 41. pont.

¹⁰¹ C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 112. pont.

¹⁰² 674/17. sz. ügy, 59. pont.

hatásai adott faj tekintetében összességében ne befolyásolják hátrányosan a faj kedvező védettségi helyzetének fenntartását nemzeti és/vagy bioföldrajzi szinten egy adott tagállamban. A tagállamoknak minden esetben nemzeti szinten **át kell látniuk és ellenőrizniük kell az eltérések alkalmazását** (és szükség esetén rálátással kell bírniuk a határokon túl is, a határokon áttekintő populációk tekintetében). Ehhez szükség lehet arra, hogy az adott tagállam szervezeti felépítésétől függően a regionális vagy helyi hatóságok a saját területükön kívül is megvizsgálják az eltérések hatásait.

A C-342/05. sz. ügyben található példa arra, hogy a nemzeti hatóság hogyan tudja szabályozni a területén engedélyezett eltérések alkalmazását. Ebben az ügyben a Bíróság egyértelművé teszi, hogy „azon tényt illetően, miszerint a farkasvadászati engedélyek megadására vonatkozó határozatokat a vadvédelmi körzetenként kilőhető egyedekre vonatkozó felső regionális határ figyelembevételével hozzák meg, az nem tekinthető az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésével ellentétesnek. E határ, amelyet az érintett faj veszélyeztetése nélkül kilőhető egyedek száma alapján állapítanak meg, csupán a keret, amelyen belül a vadvédelmi körzetek vadászati engedélyeket adhatnak ki, **amennyiben az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében meghatározott feltételek teljesülnek.**”¹⁰³ Másként fogalmazva, meg lehet határozni a kilőhető egyedek számának felső határát (a védettségi helyzetre gyakorolt negatív hatás elkerülése érdekében), de ez nem szünteti meg annak a szükségességét, hogy minden eltérés esetében teljesülnie kell a 16. cikk (1) bekezdésében meghatározott összes feltételnek.

3.2. Az eltérések engedélyezésének körültekintően ellenőrzött rendszere: a három próba

(3-15) A 16. cikk **három próbát határoz meg, amelyek mindegyikét teljesíteni kell** az eltérés engedélyezése előtt:

1. a 16. cikk (1) bekezdésének a)–d) pontjában foglalt egy vagy több indok igazolása, vagy a IV. mellékletben felsorolt fajok korlátozott és az illetékes tagállami hatóságok által meghatározott számú példányai szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogásának, begyűjtésének vagy tartásának engedélyezése e) pont).
2. más megfelelő megoldás hiánya, és
3. annak biztosítása, hogy az eltérés nem befolyásolja hátrányosan a populációk kedvező védettségi helyzetének fenntartását.

A harmadik próba az élőhelyvédelmi irányelv átfogó célkitűzését tükrözi, ami az, hogy a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelmével hozzájáruljon a biológiai sokféleség biztosításához (2. cikk (1) bekezdés). A meghozott intézkedéseknek a védett természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állat- és növényfajok kedvező védettségi helyzetének fenntartására vagy helyreállítására kell irányulniuk. Figyelembe kell venniük továbbá a gazdasági, társadalmi és kulturális igényeket, valamint a regionális és helyi sajátosságokat (2. cikk (2) és (3) bekezdés).

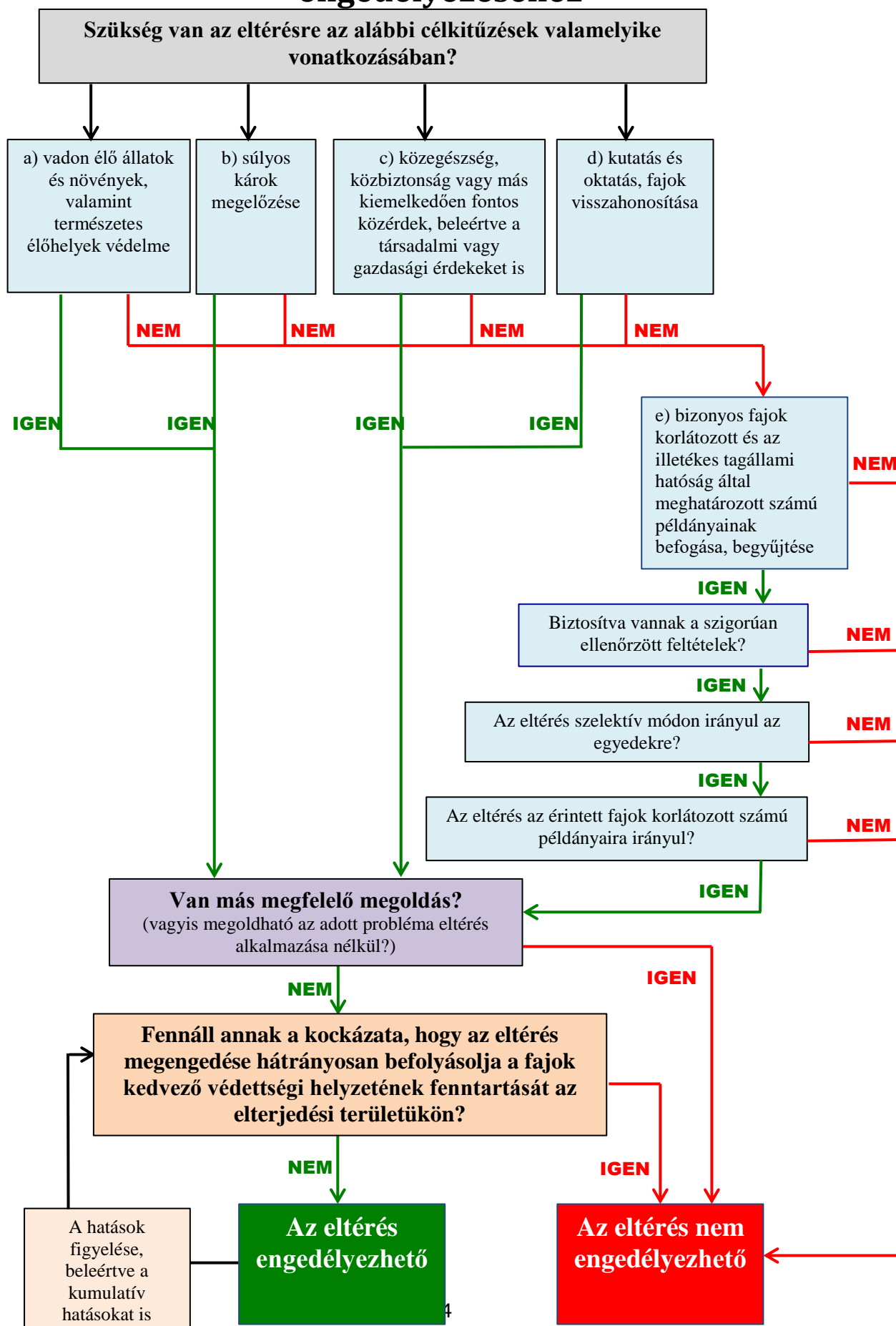
A második és a harmadik próba vizsgálata előtt a kérelemnek teljesítenie kell az első próbát. Gyakorlati szempontból nem sok értelme van megvizsgálni a kielégítő alternatívák és a védettségi helyzetre gyakorolt hatás kérdését, ha az intézkedés nem felel meg a 16. cikk (1) bekezdése a)–e) pontjának.

103 A Bíróság 2007. június 14-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-342/05, ECLI:EU:C:2007:341, 45. pont.

(3-16) **Mindenesetre a tagállamoknak biztosítaniuk kell mindhárom próba teljesítését.** A bizonyítási teher az illetékes hatóságokra hárul annak igazolása tekintetében, hogy minden eltérés kiállja az összes próbát, amint azt a Bíróság a C-342/05. sz. ügyben kifejtette: „Mivel a 16. cikk (1) bekezdése meghatározza a kivételek rendszerét, amely megszorítóan értelmezendő, és amely a megkövetelt feltételek minden egyes eltérés esetében történő teljesülésével kapcsolatos bizonyítási terhet az arról határozatot hozó hatóságra ró, a tagállamok kötelesek annak biztosítására, hogy védett fajt érintő beavatkozás engedélyezésére kizárólag pontos és megfelelő, az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében meghatározott okokra, feltételekre és követelményekre utaló indokolást tartalmazó határozattal kerülhet sor.”¹⁰⁴

104 C-342/05. sz., Bizottság kontra Finnország ügy, 25. pont.

Folyamatábra a 16. cikk (1) bekezdése szerinti eltérés engedélyezéséhez



3.2.1. 1. PRÓBA: A 16. cikk(1) bekezdésének a)–d) pontjában szereplő okok valamelyikének igazolása, vagy a IV. mellékletben felsorolt fajok korlátozott és az illetékes tagállami hatóságok által meghatározott számú példányai szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogásának, begyűjtésének vagy tartásának engedélyezése (16. cikk(1) bekezdés e) pont).

Az eltérés esetének értékelése során a nemzeti hatóságoknak mérlegelniük kell, hogy azt a 16. cikk (1) bekezdésének a)–d) vagy e) pontjában említett okok valamelyike indokolja-e. Az ok jellegét és súlyát a védett fajoknak a szóban forgó konkrét körülmények között fennálló érdekével összefüggésben kell vizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy az eltérés helyénvaló-e.

(3-17) Az eltérést azért engedélyezik, mert van egy probléma vagy helyzet, amit meg kell oldani. **Az eltéréseknek a 16. cikk (1) bekezdésének a), b), c), d) és e) pontjában felsorolt okok legalább egyikén kell alapulniuk.** Azok az eltérések, amelyek nem indokolhatók ezen okok / opciók egyikével sem, ellentétesek mind az élőhelyvédelmi irányelv szellemével és rendeltetésével, mind pedig a 16. cikk szövegével¹⁰⁵.

A C-508/04. sz. ügyben¹⁰⁶ a Bíróság megállapította, hogy az osztrák jogszabály nem felel meg az irányelv 16. cikke (1) bekezdésének, részben azért, mert az eltérésnek az osztrák jogszabályban meghatározott okai (mezőgazdasági vagy erdészeti jellegű kereskedelmi tevékenység, italgyártás, berendezések építése) nem tartoznak az irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében kimerítően felsorolt okok/opciók egyike alá sem.

(3-18) Az eltérés engedélyezése során **az elérni kívánt célt egyértelműen és pontosan kell meghatározni, és a nemzeti hatóságnak szigorú tudományos adatok alapján bizonyítania kell, hogy az eltérések alkalmasak a cél megvalósítására,** meg kell indokolnia a 16. cikk (1) bekezdésének a)–e) pontjában szereplő valamely ok/opció kiválasztását, és ellenőriznie kell a konkrét feltételek teljesülését¹⁰⁷.

a) A vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme

(3-19) Az eltérés engedélyezésének első oka a vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme. A 16. cikk (1) bekezdésének a) pontja sem az érintett állatok, növények vagy természetes élőhelyek típusát, sem pedig a veszélyek típusát nem határozza meg. Tekintettel az irányelv általános céljára, ez az ok inkább a **sebezhető, ritka, veszélyeztetett vagy őshonos fajokra és természetes élőhelyekre** (például az élőhelyvédelmi irányelv mellékleteiben felsoroltakra) vonatkozik, egy adott faj rájuk gyakorolt negatív hatásának hatékony csökkentése érdekében. Szokatlan lenne egy elterjedt és viruló faj érdekeit előnyben részesíteni egy olyan faj érdekeivel szemben, amely megfelel az irányelv 1. cikkének g) pontjában foglalt kritériumoknak.

(3-20) Az illetékes hatóságnak alaposan, eseti alapon meg kell vizsgálnia, hogy egy közösségi jelentőségű élőhely vagy faj védelme indokolhatja-e más közösségi jelentőségű fajok befolyásolását, például ha egy préda fajt helyi szinten veszélyeztethet

105 Lásd még: C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügy, 109–113. pont.

106 C-508/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügy, 120. és 128. pont.

107 A Bíróság 2019. október 10-i ítélete, C-674/17. sz. ügy.

egy ragadozó faj¹⁰⁸. Egy prédafaj védelmére vonatkozó eltérés engedélyezésének a mérlegelése előtt értékelni és kezelni kell az összes egyéb lehetséges veszélyt (pl. élőhely károsodása, túlvadászás, zavarás, a házasított fajok által támasztott verseny). Az értékelésnek ki kell terjednie a lehetséges eltérés hatálya alá tartozó fajok védettségi helyzetére, összevetve a szóban forgó „állatok, növények és élőhelyek” védettségi helyzetével, az érintett populáció(k)ra gyakorolt hosszú távú hatásra, a veszély csökkentésének hosszú távú hatékonyságára stb. Az értékelésnek az arányosság elvét kell követnie: az okozott hátrányok nem lehetnek aránytalanok az elérni kívánt célokhoz képest.

b) Termést, állatállományt, erdőt, halastavat, vizeket és más típusú, tulajdont érintő súlyos károk megelőzése

(3-21) Az eltérés engedélyezésének második oka a termést, állatállományt, erdőt, halastavat, vizeket és más típusú, tulajdont érintő súlyos károk megelőzése. Ez az eltérés gazdasági érdekeket vesz figyelembe, és – amint az említésre kerül – a megelőzendő kárnak súlyosnak kell lennie. A lista azonban nem kimerítő, és más típusú tulajdonra is kiterjedhet. A súlyos kár konkrét érdekekre vonatkozik, azaz többek között közvetlen vagy közvetett gazdasági és/vagy pénzügyi veszteséghez, vagyoni érték elvesztéséhez vagy termelési anyagok elvesztéséhez vezet vagy vezethet.

(3-22) Amint azonban a Bíróság a C-46/11. sz. ügyben hozott döntésében kiemelte, **a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja nem teszi lehetővé a hatóságok számára, hogy eltérjenek a 12. cikkben foglalt tilalmaktól pusztán azért, mert az ilyen tilalmak betartása szükségessé teszi a mezőgazdasági, erdészeti vagy haltenyésztési tevékenységek megváltoztatását.** A C-46/11. sz. ügyben hozott ítéletében a Bíróság megállapította, hogy a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja nem engedélyezi a 12. cikk szerinti tilalmaktól való eltérést azon az alapon, hogy e tilalmak betartása nem tenné lehetővé a mezőgazdaságban, erdészetben vagy haltenyésztésben szokásosan alkalmazott technológiák használatát¹⁰⁹.

(3-23) A 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti hasonló eltérési eljárással kapcsolatban hozott döntésében a Bíróság megállapította, hogy az irányelv célja nem a kisebb kár megelőzése, hanem csak a súlyos, azaz egy bizonyos mértéket meghaladó kár megelőzése¹¹⁰. Ebből következik, hogy a kellemetlenségek és a szokásos üzleti kockázatok nem jelenthetnek jogos indokot az eltérések engedélyezésére. **A probléma felmerülésekor eseti alapon** kell értékelni, hogy mi minősül súlyos kárnak.

(3-24) A Bíróság rámutatott arra, hogy „az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdése nem írja elő az eltérést lehetővé tevő intézkedések elfogadásának előfeltételeként a jelentős károk bekövetkeztét”¹¹¹. Mivel e rendelkezés célja a súlyos károk megelőzése, nem szükséges, hogy a súlyos kár maga már bekövetkezett legyen; elegendő a súlyos kár bekövetkezésének a valószínűsége. **A kár bekövetkezésének pusztán esélye azonban nem elegendő; a kár bekövetkezésének nagyon valószínűnek, a kárnak pedig nagymértékűnek kell lennie.** A súlyos kár bekövetkezésének nagy valószínűségét megfelelő bizonyítékkal alá kell támasztani. Megfelelő bizonyítéknak kell lennie arra vonatkozóan is, hogy a súlyos kár kockázata nagyrészt azoknak a fajoknak róható fel, amelyekre az eltérés irányul, és nagyon

108 Kojala, I., Huitu, O., Toppinen, K., HEIKURA, K., Heikkinen, S. és Ronkainen, S. (2004). Predation on European forest reindeer (*Rangifer tarandus*) by wolves (*Canis lupus*) in Finland (A rénszarvas [*Rangifer tarandus*] mint farkasok [*Canis lupus*] prédafaja Finnországban). *Journal of Zoology*, London 263(3): 229–236.

109C-46/11. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügy, 31. pont.

110 A Bíróság 1987. július 8-i ítélete, Bizottság kontra Belgium, C-247/85, ECLI:EU:C:1987:339, 56. pont. „Az irányelv e rendelkezésének célja nem a kisebb károk kockázatának megelőzése. Az, hogy az általános védelmi rendszertől való eltéréshez bizonyos mértékű kárra van szükség, összhangban áll az irányelv által biztosítani kívánt védelem szintjével.”

111 C-342/05. sz., Bizottság kontra Finnország ügy, 40. pont.

valószínűnek kell lennie annak, hogy intézkedés hiányában súlyos kár következne be. Múltbeli tapasztalatokkal bizonyítani kell a kár bekövetkezésének nagy valószínűségét.

(3-25) Eltérések engedélyezése esetén **a tagállamoknak bizonyítaniuk kell, hogy az eltérés keretében a súlyos károk megelőzése vagy korlátozása érdekében alkalmazott ellenőrzési módszerek hatékonyak és tartósak**, pl. kifejezetten arra a helyre és időre irányulnak, ahol és amikor a kár bekövetkezik vagy valószínűleg bekövetkezik, valamint a kárt okozó egyénekre irányulnak stb. A C-342/05. sz. ügyben¹¹² a Bíróság megállapította, hogy Finnország nem teljesítette az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke (1) bekezdéséből, valamint 16. cikke (1) bekezdésének b) pontjából eredő kötelezettségeit, mivel megelőzés címén engedélyezte a farkasvadászatot, anélkül, hogy megállapítást nyert volna, hogy az alkalmas a jelentős károk megelőzésére a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja értelmében. Ebből következik, hogy az eltéréseket **a szükséges mértékben kell alkalmazni**, még az egyes példányok esetében is (pl. egyetlen problémás medve).

(3-26) A súlyos károk megelőzésére vonatkozó eltéréseket leginkább olyan fajok vonatkozásában engedélyezik, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a különböző ágazatokra, mint például a nagyragadozók, a *Castor fiber* és – kisebb mértékben – a *Lutra lutra*. Ezek olyan fajokra példák, amelyek jelenléte és elterjedése számos esetben ellentétes lehet az emberi érdekekkel a különböző tagállamokban. Ezen ellentétek enyhítéséhez szükség lehet átfogó védelmi stratégiák kidolgozására és – amennyiben lehetséges – a konfliktusokhoz vezető emberi gyakorlatok kiigazítására az együttélés kultúrájának kialakítása érdekében. Szükség lehet továbbá olyan tervek kidolgozására, amelyek helyi szinten igazodnak a fajok és az érintett tevékenységek sajátosságaihoz, és amelyek eltéréseket is tartalmazhatnak a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontjával összhangban.

(3-27) Az Európai Bizottság számos olyan LIFE projektet és kezdeményezést támogatott, amelyek során bevált gyakorlatokra vonatkozó iránymutatásokat dolgoztak ki a védett fajokkal kapcsolatos konfliktusok kezelésére (pl. az alábbi keretes írásban ismertetett, *az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform*¹¹³). Több tagállamban fajspecifikus iránymutatásokat dolgoztak ki nemzeti vagy regionális szinten¹¹⁴. Amikor a terv eltérés kérése, tanácsos megvizsgálni az ezen iránymutatásokban javasolt vagy máshol tapasztalt intézkedéseket, gyakorlatokat és eszközöket annak érdekében, hogy megtalálják a károk és konfliktusok csökkentésére alkalmas, helyi szinten legmegfelelőbb megoldásokat, az arányosság elvét követve.

21. Példa bevált gyakorlatra: az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform

Négy nagyragadozó faj, a barna medve (*Ursus arctos*), a farkas (*Canis lupus*), az eurázsiai hiúz (*Lynx lynx*) és a rozsomák (*Gulo gulo*) uniós szinten védelmi szempontból az egyik legnagyobb kihívást jelentő fajcsoport. Ennek az az oka, hogy a regionális és nemzeti határokat átlépő nagy mozgásterületekkel rendelkeznek, és potenciálisan konfliktusba kerülhetnek olyan emberi gazdasági tevékenységekkel, mint például a mezőgazdaság. A kérdést tovább bonyolítja az a tény, hogy a különböző populációk eltérő védettségi helyzettel, eltérő védelmi és kezelési rendszerekkel és eltérő társadalmi-gazdasági környezettel rendelkeznek.

Az emberek és nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform, amelyet az Európai Bizottság 2014-es elindítása óta támogat, olyan különböző érdekcsoportokat képviselő szervezetek tömörülése, amelyek megállapodtak az alábbi közös küldetésben: „*az emberi érdekek és a*

112 C-342/05. sz., Bizottság kontra Finnország ügy, 41–44. és 47. pont.

113 http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

114 Lásd például a bajor környezetvédelmi minisztériumnak a bajorországi hódok kezelésére vonatkozó iránymutatásait: Bayerisches Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz, 2016. «Richtlinien zum Bibermanagement». https://www.stmuv.bayern.de/service/recht/naturschutz/doc/bibermanagement_2016/richtlinien_bibermanagement_2016.pdf

nagyragadozó fajok jelenléte közötti konfliktusok csökkentését célzó módozatok és eszközök előmozdítása és lehetőség szerint megoldásának megtalálása a tudásmegosztás és a nyitott, konstruktív és kölcsönös tiszteletben zajló együttműködés révén.” Az üléseken a különböző érdekcsoportok képviselői, köztük vadászok, földtulajdonosok, rénszarvastartók és természetvédelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetek vesznek részt.

A platform összegyűjti a különböző tagállamokból származó információkat és bevált gyakorlatokat, és a honlapján és az információs csatornáin keresztül ismerteti az eredményeket. A kármegelőzési intézkedések elfogadásának előmozdítása és támogatása uniós vidékfejlesztési forrásokon keresztül, valamint esettanulmányok gyűjtése és értékelése régóta a platform munkájának részét képezi.

A platform kommunikációs terve ismerteti az eddig levont tanulságokat. A közös tevékenységek a legsikeresebbek, mivel könnyebb számos különböző érdekelt féllel együttműködni, ha érzik azt, hogy képviselik az érdekeiket. A platform és az Európai Bizottság nemzetközi képviselőinek jelenléte a regionális rendezvényeken értékes hozzájárulást jelent mind a lefedett témák tekintetében, mind pedig abban, hogy a résztvevők úgy érzik, hogy problémáikat szélesebb körben meghallgatják. Az eseményeket követően általában közös nyilatkozatokat fogadnak el, amelyek mutatókat határoznak meg a jövőbeli események számára, és lehetővé teszik, hogy a korábbi tevékenységekre építsenek¹¹⁵.

22. Példa bevált gyakorlatra: az európai hód kezelése Franciaországban

Franciaországban az európai hód szigorúan védett faj, és védettségi helyzete javul. Egyes területeken azonban a hódok kárt okoznak az erdészet számára azzal, hogy szétrágják az erdőállományt, és gátépítési tevékenységeikkel elárasztják az erdős területeket.

Az ilyen károk rendszeres megismétlődését követően az érintett személyek és szervezetek arra kérték a nemzeti hatóságokat, hogy engedélyezzenek eltérést a faj szigorú védelme alól. A folytatódó konfliktus ösztönözheti az egyedek illegális leölését vagy a faj élőhelyein előforduló ellenőrizetlen beavatkozásokat (gátak elpusztítása), ami egyes területeken érintheti a populációk fennmaradását. Annak érdekében, hogy a faj védettségi helyzetével és szimbolikus jelentőségével összhangban álló, kielégítő megoldást találjanak, eltéréseket engedélyeztek a példányok más területekre történő átvitele tekintetében, amennyiben arra szükség volt, illetve, amikor a fajjal való együttélés elősegítése érdekében hozott egyéb intézkedések nem bizonyultak elegendőek. E művelet végrehajtása azonban nem könnyű, és szükség van hozzá az új területen tevékenykedő érdekelt felek beelegyezésére, akik esetleg szintén tartanak attól, hogy a faj milyen hatásokat okoz a jövőben.

Ezzel a helyzettel szembesülve a nemzeti vadászati és vadon élő állatokkal foglalkozó hivatal (ONCFS – *Office national de la chasse et de la faune sauvage*) szakértők bevonásával a hódokkal foglalkozó szakmai hálózatot hozott létre a fajra vonatkozó ismeretek bővítése és a hódok által okozott károk által érintett személyek helyszíni támogatása érdekében. Jelenleg zajlik a szerzett tapasztalatok összeírása a bevált gyakorlatokat tartalmazó iránymutatásokban a faültetvények károsodásának megelőzése, valamint a faj élőhelyei ökológiai funkcionalitásának megőrzése és egyben az áradások megakadályozása érdekében.

A konfliktusok csökkentésére irányuló intézkedéseket fokozatosan fejlesztik, ezért hatékonyságukat hosszú távon kell értékelni. Ezek az intézkedések sokfélék, és olyan műszaki megoldásokat foglalnak magukban, mint a hódok ásását megakadályozó rendszerek telepítése, a hódgáton átvezetett csövek, áramlásszabályozó eszközök, a fák és a termények mechanikus védelme védőborítással, cölöpökkel vagy elektromos kerítésekkel, valamint a gát eltávolítására, eltolására

115 További információké:

Uniós platform (2014), Megállapodás az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platformban való részvételről:

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/EN_Agreement.pdf

Uniós platform (2018a), Kommunikációs terv, 2. verzió:

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/2014_LC%20Platform%20Communication%20Plan%20v2.pdf

Uniós platform (2018a), honlap.

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

vagy átvágására vonatkozó eltérések alkalmazása stb. Ezeket az intézkedéseket eseti alapon fogadják el.

Nagyobb léptékben differenciált cselekvési területeket tartalmazó helyi kezelési terveket dolgoznak ki a kockázattól, valamint a kapcsolódó megelőző, mérséklő és kiegyenlítő intézkedésektől függően. Ez magában foglalhatja olyan természeti területek létrehozását, ahol a hód élőhelyeit helyreállítják, és ahol a hódgátak vizes élőhelyeket hozhatnak létre. A kezelési intézkedések magukban foglalják a faj és az általa okozott hatás nyomon követését, valamint a kommunikációs és tájékoztatási tevékenységeket is.

c) Közegészség, közbiztonság vagy más kiemelkedően fontos közérdek, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is, továbbá a környezet számára kiemelkedően előnyös hatás elérése

(3-28) Az eltérés engedélyezésének harmadik lehetséges oka a „kiemelkedően fontos közérdeken alapuló kényszerítő indok”. Ezt a fogalmat az irányelv nem határozza meg, a bekezdés azonban olyan közérdekű okokat említ, mint a közegészségügy és a közbiztonság. Kiterjed továbbá egyéb, meg nem határozott okokra is, például társadalmi vagy gazdasági okokra, olyan okokra, amelyek a környezet szempontjából elsődleges fontosságú előnyökkel járnak stb. (a felsorolás nem kimerítő).

(3-29) Az uniós jog más olyan területein, ahol hasonló fogalmak jelennek meg – például az áruk szabad mozgása –, a Bíróság kimondta, hogy a kiemelkedően fontos követelmények vagy közérdek megalapozza a szabad mozgás elvét korlátozó nemzeti intézkedéseket. Ebben az összefüggésben a Bíróság a közegészség és a környezet védelmét, valamint a gazdaság- és szociálpolitika legitím céljait ismerte el ilyen kiemelkedően fontos követelményekként.

(3-30) Ugyanez a fogalom szerepel az irányelv 6. cikkének (4) bekezdésében is. A Bíróság mind ez idáig nem dolgozott ki ítélezési gyakorlatot arra vonatkozóan, hogy hogyan kell értelmezni ezt a konkrét fogalmat, de úgy tekinthető, hogy a tervre vagy projektre vonatkozó kiemelkedően fontos megfontolások igazolását ugyanúgy alkalmazni kell az eltérésekre is. A Bizottság 6. cikk szerinti útmutatójában¹¹⁶ szereplő elemzés segít megérteni ezt a fogalmat.

(3-31) Először is, a megfogalmazásból egyértelműen kitűnik, hogy **az irányelv természetvédelmi céljaival szemben csak** a köz- vagy a magánszektorhoz tartozó jogalanyok által képviselt **közérdekek mérlegelhetők**. Így azok a projektek, amelyek teljes mértékben vállalatok vagy magánszemélyek érdekeit szolgálják, jellemzően nem tekinthetők közérdekűnek.

(3-32) Másodszor hangsúlyozni kell e közérdek „kiemelkedően fontos” jellegét. Ez azt is magában foglalja, hogy a társadalmi vagy gazdasági jellegű közérdek nem minden formája jelent elegendő indokot, különösen akkor, ha azt az irányelv által védett érdekek különleges súlyával állítjuk szembe. Ennek során az érdekek gondos mérlegelésére van szükség. Észszerűen feltételezhető továbbá, hogy **a legtöbb esetben a közérdek valószínűleg csak akkor kiemelkedően fontos, ha hosszú távú érdekről van szó**: a csak rövid távon hasznos rövid távú érdekek nem elegendőek a fajok védelmével kapcsolatos hosszú távú megőrzési érdekek felülírásához.

(3-33) Az illetékes hatóságnak eseti alapon, alaposan meg kell vizsgálnia a közérdek „kiemelkedően fontos” jellegét, és megfelelő egyensúlyt kell teremtenie az irányelv célkitűzéseinek eléréséhez fűződő általános közérdekkel. Észszerűnek tűnik az a

116

A Bizottság közleménye, C(2018) 7621 final, Brüsszel, 2018.11.21., A Natura 2000 területek kezelése – Az élőhelyek védelméről szóló 92/43/EGK irányelv 6. cikkének rendelkezései.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125\(07\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125(07))

megállapítás, csakúgy, mint a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja vonatkozásában, hogy a 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérések alkalmazásához nem előírás az emberi egészség vagy biztonság károsodása az eltérést lehetővé tevő intézkedések elfogadásának előfeltételeként. Ezen eltérés alkalmazásakor azonban a tagállamoknak hitelt érdemlően bizonyítaniuk kell, hogy kapcsolat áll fenn az eltérés és a kiemelkedően fontos közérdek hivatkozott céljai között.

(3-34) A Natura 2000 területeket érintő tervek vagy projektek esetében – a 6. cikk (3)–(4) bekezdésében foglalt követelményekre is figyelemmel – szükség lehet a fajokra vonatkozó, kiemelkedően fontos közérdeken alapuló eltérésre. A 6. cikkben előírányzott megelőző, mérséklő és kiegyenlítő intézkedéseknek ezért figyelembe kell venniük az eltérések által érintett fajokat is. A 16. cikk szerinti eljárásoknak a 6. cikk szerinti értékelésekkel való összhangja és észszerűsítése érdekében szükség szerint tanácsos észszerűsíteni az eltérési feltételek ellenőrzését is (a megfelelő alternatív megoldások és a fajra gyakorolt káros hatások hiánya), adott esetben a megfelelő vizsgálat keretében.

23. A 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérések engedélyezése során alkalmazott bevált gyakorlatok

A tagállamok eltérési jelentéseinek áttekintése alapján a 16. cikk (1) bekezdésének c) pontjában foglalt „más kiemelkedően fontos közérdek” számos országban az egyik legszélesebb körben alkalmazott indok az eltérés engedélyezésére. Ezek az eltérések általában építési munkálatokhoz kapcsolódnak, gyakran fejlesztési projektek vagy tervek keretében. Az engedélyezett tevékenységek sok esetben a fajok zavarásához, párási, költő- vagy pihenőhelyeik károsításához vagy elpusztításához, néha pedig a példányok megöléséhez vezetnek. Ezek az eltérések a legtöbb esetben több fajra vonatkoznak, és gyakran denevéreket, kétlélűeket és hullóket, továbbá rovarokat és más emlősöket érintenek.

A tagállamok különböző intézkedéseket írtak elő, amelyeket ezen eltérések engedélyezése előtt kell alkalmazni, a végrehajtás során és azt követően is. Ilyen intézkedések a következők:

- megvalósíthatósági tanulmány az összes alternatív lehetőségről, egyensúlyt teremtve az egyéb fajokra vagy élőhelyekre gyakorolt hatás, valamint más ökológiai / társadalmi / gazdasági szempontok között,
- a tevékenység fajra gyakorolt hatásának értékelése a munkálatok alatt és után egyaránt,
- a negatív hatások minimalizálását célzó intézkedések (a munka időzítése, ökológusok általi felügyelet stb.),
- intézkedések annak érdekében, hogy növeljék a helyszín vonzerejét és hozzáférhetőségét a fajok számára a munkálatokat követően,
- ideiglenes menedékhelyek biztosítása, ha az élőhely átmenetileg nem áll rendelkezésre,
- kiegyenlítő intézkedések, például helyettesítő terület biztosítása a projektterület közelében a munkálatok megkezdése előtt vagy az új fejlesztésen belül, annak befejezésekor,
- a terület használatában bekövetkező változások, valamint az érintett populáció által a meghozott intézkedésekre adott válasz nyomon követése,
- az eltérés végrehajtásának nyomon követésére szolgáló ellenőrzési rendszer, amely biztosítja valamennyi feltétel teljesülését,
- az érintett fajok védettségi helyzetének felmérése a természetes elterjedési területükön,
- a munkálatok elvégzésére vonatkozó külön iránymutatásokban foglalt eljárások alkalmazása.

Ezen intézkedések némelyikére azért van szükség, hogy az eltérések ne befolyásolják hátrányosan az érintett fajok populációinak védettségi helyzetét. Mások túlmutatnak a követelményeken, mivel aktívan javíthatják a terület eredeti viszonyait, illetve új, tágabb vagy megfelelőbb élőhelyeket hozhatnak létre.

Ezek az intézkedések hasonlóak a 6. cikk (3) és (4) bekezdése szerinti értékelési eljárásokban előírányzott intézkedésekhez. Amennyiben a 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérések a 6. cikk hatálya alá tartozó projektekhez vagy tervekhez kapcsolódnak (például egy Natura 2000 területen belül a II. vagy a IV. mellékletben szereplő fajok élőhelyeinek elpusztítása vonatkozásában), az értékelés elvégezhető a 16. cikkben foglalt kritériumok alapján, és további intézkedések határozhatók meg a megfelelő vizsgálat keretében. Ez a megközelítés időt takarít meg és elkerüli a kettős értékelés költségeit, ugyanakkor pedig biztosítja a koherenciát a 6. és a 16. cikk követelményeinek teljesítése terén, és átfogóbb eredményt nyújt a védelmi célkitűzések teljesítése tekintetében.

d) Az érintett fajok újbóli elszaporításával és visszahonosításával kapcsolatos kutatás és oktatás, továbbá az e célok érdekében végzett tenyésztés és nemesítés, növények esetében a mesterséges szaporítást is beleértve

(3-35) Ezek az eltérések kiterjedhetnek például egy faj bizonyos egyedeinek a megjelölésére (pl. rádióadóval felszerelt nyakörvek) kutatás céljából, a viselkedésük jobb megértése érdekében, vagy pedig a fajok visszahonosítására irányuló megőrzési projektek céljából. A kutatási projekteknek természetesen alternatív módszereket is figyelembe kell venniük. Például abban az esetben, ha a kutatás részét képezi egy példány megölése, ösztönözni kell az egyéb okokból megölt egyedek tetemeinek vagy az ilyen egyedekből vett mintáknak a használatát¹¹⁷. Igazolni kell továbbá, hogy az ilyen kutatás célja elsőbbséget élvez a faj szigorú védelmének érdekével szemben.

(3-36) A tojások begyűjtése, az állatok befogása és fogságban történő tenyésztése, áttelepítése stb. egyaránt megengedhető a megfogyott populációk pótlása, genetikai sokféleségük növelése vagy egy faj visszahonosítása céljából. Jóllehet ezen eltérések célja a fajok védelme, azoknak negatív hatásai is lehetnek, amelyek ökológiai, társadalmi és gazdasági szempontokat, valamint állatjóléti megfontolásokat vetnek fel. Ezért az ilyen típusú eltérések engedélyezése során ajánlatos a rendelkezésre álló legjobb adatokat, mechanizmusokat és eszközöket (IUCN *Irányelvek a visszahonosításokhoz és egyéb természetvédelmi célú áttelepítésekhez*¹¹⁸), továbbá a vonatkozó fajspecifikus tapasztalatokat felhasználni a siker esélyének növelése, valamint a visszatelepített fajokat vagy más fajokat érintő lehetséges kockázatok megelőzése érdekében.

Amennyiben az a faj, amelynek újbóli elszaporítását vagy visszahonosítását tervezik, szerepel az élőhelyvédelmi irányelv IV. és II. mellékletében is, és a célterületek a Natura 2000 hálózaton kívül esnek, a hatóságoknak értékelniük kell annak a lehetőségét / szükségességét is, hogy az újból elszaporított vagy visszahonosított fajpopuláció fő szaporodási és táplálkozási területeit Natura 2000 területnek minősítik, különösen veszélyeztetett fajok vonatkozásában. Ezen túlmenően a visszahonosítás vagy az áttelepítés helyetti lehetséges alternatívákat már korábban kevésbé hatékonyak vagy alkalmatlannak kell nyilvánítani a visszahonosítás vagy az áttelepítés konkrét és egyértelműen meghatározott védelmi célkitűzéseinek elérésére.

e) A IV. mellékletben felsorolt fajok korlátozott és az illetékes tagállami hatóságok által meghatározott számú példányai szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogásának, begyűjtésének vagy tartásának engedélyezése

(3-37) Az eltérés megadásának ötödik és egyben utolsó oka a IV. mellékletben felsorolt fajok bizonyos példányainak szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív alapon és korlátozott mértékben történő befogása vagy tartása.

(3-38) A 16. cikk (1) bekezdésének a)–d) pontjában foglalt rendelkezésekkel ellentétben a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja nem határozza meg az eltérés alkalmazása során követendő célt. Mindazonáltal **a 16. cikk (1) bekezdése e) pontjának alkalmazásakor akkor is meg kell határozni egy célt, és azt teljes mértékben indokolni kell.** A célkitűzésnek összhangban kell állnia az irányelv általános célkitűzéseivel is. Az EUB a C-674/17. sz. ügyben egyértelművé tette, hogy „az eltérésről szóló határozatnak egyértelműen és pontosan meg kell határoznia az eltérés alátámasztása érdekében hivatkozott célkitűzéseket”. A Bíróság továbbá úgy véli, hogy

117 Lásd még: Linnell J., V. Salvatori és L. Boitani (2008). Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission. (Iránymutatás a nagyragadozók populációs szintű kezelésére vonatkozó tervekhez Európában. Az Európai Bizottság számára készített jelentés a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezésről.)

118 Lásd: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/2013-009.pdf>

az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésén alapuló mentességet „megfelelően kell alkalmazni a pontos követelmények és a konkrét helyzetek kezelése érdekében”¹¹⁹. Ezért egyértelmű, hogy lennie kell egy konkrét célkitűzésnek az eltérés engedélyezéséhez.

(3-39) A C-674/17. sz. ügyben¹²⁰ az EUB kimondta, hogy „az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdésének e) pontján alapuló eltérés célja főszabály szerint nem keveredhet az ezen irányelv 16. cikke (1) bekezdésének a)–d) pontján alapuló eltérések céljaival, miáltal az előbbi rendelkezés csak azokban az esetekben szolgálhat eltérés elfogadásának alapjául, amikor az utóbbi rendelkezések nem irányadóak”, valamint hogy „az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdésének e) pontja nem szolgálhat általános jogalapul az ezen irányelv 12. cikkének (1) bekezdése szerinti eltérések nyújtásához, különben az említett irányelv 16. cikkének (1) bekezdése szerinti többi tényállást és az említett szigorú védelmi rendszert megfosztaná azok hatékony érvényesülésétől”.

A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja tehát nem szolgál általános jogalapul az eltérések engedélyezéséhez, és csak akkor alkalmazható, ha az eltéréssel elérni kívánt célok nem tartoznak a 16. cikk (1) bekezdése a)–d) pontjának hatálya alá. Ellenkező esetben a 16. cikk (1) bekezdése a)–d) pontjának rendelkezései és a szigorú védelmi rendszer elveszítené hatékonyságát. Ebben a konkrét ügyben az EUB kifejezetten foglalkozott a védett fajok orvvadászatának problémájával, amelyet nagy kihívásnak tekint a veszélyeztetett fajok védelme terén. A Bíróság elismerte, hogy főszabály szerint lehet hivatkozni az orvvadászat elleni küzdelemre mint olyan módszerre, amely hozzájárul az érintett faj kedvező védettségi helyzetének fenntartásához vagy visszaállításához, ennél fogva pedig mint az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdése e) pontjának hatálya alá tartozó célra¹²¹.

(3-40) A C-674/17. sz. ügyben hozott ítéletből következik, hogy a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja nem korlátozza az eltéréssel jogszerűen elérni kívánt célok körét. Az orvvadászat elleni küzdelem mellett más okok is indokolhatják a 16. cikk (1) bekezdése e) pontjának alkalmazását, feltéve, hogy az eltérés célja összhangban áll az irányelvnek az érintett fajok kedvező védettségi helyzetének fenntartására és helyreállítására vonatkozó általános célkitűzésével.

Ugyanakkor azonban a C-674/17. sz. ügyben az EUB azt is kimondta, hogy „a nemzeti hatóság feladata, hogy **szigorú tudományos adatokkal – beleértve** adott esetben az állománygazdálkodási célú vadászat által a farkasok védettségi helyzetére gyakorolt hatásokra vonatkozó összehasonlító adatokat – támassza alá azt az állítást, miszerint az állománygazdálkodási célú vadászat ténylegesen olyan mértékben képes csökkenteni az illegális vadászatot, hogy összességében pozitív hatást gyakorolna a farkaspopuláció védettségi helyzetére, figyelembe véve az engedélyezett eltérések tervezett számát és az illegálisan levadászott farkasok számára vonatkozó legfrissebb becsléseket is”¹²².

Az EUB hangsúlyozta továbbá, hogy „meg kell állapítani, hogy önmagában egy olyan jogellenes tevékenység megvalósulása, mint amilyen az orvvadászat vagy az annak ellenőrzése során felmerülő nehézségek, nem mentesíthetik a tagállamot azon kötelezettsége alól, hogy biztosítsa az élőhelyvédelmi irányelv IV. melléklete alapján védett fajok védelmét. Ellenkezőleg: ilyen helyzetben a tagállamnak az a feladata, hogy egyrészt e jogellenes tevékenység szigorú és hatékony ellenőrzését helyezze előtérbe, másrészt hogy olyan eszközöket alkalmazzon, amelyek nem járnak az ezen irányelv 12–

119 C-674/17. sz. ügy, 41. pont.

120 Lásd a C-674/17. sz. ügyben hozott ítélet 34–37. pontját.

121 C-674/17. sz. ügy, 43. pont.

122 C-674/17. sz. ügy, 45. pont.

14. cikkében, valamint 15. cikkének a) és b) pontjában foglalt tilalmak megsértésével”.¹²³

(3-41) Még akkor is, ha bizonyítást nyert, hogy az eltérés a fenti feltételeket teljesítő, jogszerű célon alapul, az eltérés **csak abban az esetben engedélyezhető, ha egy sor további kritériumnak is megfelel**, nevezetesen csak a faj korlátozott számú egyedére vonatkozhat, szelektív alapon és korlátozott mértékben kell alkalmazni, és szigorúan ellenőrzött feltételek mellett kell végrehajtani¹²⁴. E kritériumok mindegyikét az alábbiakban ismertetjük részletesen.

- Korlátozott szám

(3-42) Ez egy olyan relatív kritérium, amelyet össze kell vetni a faj állományszintjével, valamint éves szaporodási és elhullási arányával, és közvetlenül kapcsolódik a faj védettségi helyzetéhez¹²⁵. Ezért alapvető fontosságú a befogható/tartható egyedek számára vonatkozó küszöbérték meghatározása. A C-674/17. sz. ügyben az EUB tisztázta, hogy **ez a szám a populáció szintjétől (egyedek száma), védettségi helyzetétől és biológiai jellemzőitől függ**. A „korlátozott számot” az illetékes nemzeti hatóság felelősségi körében, földrajzi, éghajlati, környezeti és biológiai adatokból származó szigorú tudományos információk alapján kell megállapítani, figyelembe véve a szaporodási arányt és a természetes okok miatti teljes éves mortalitást, továbbá az egyéb okok, például balesetek, egyéb eltérések (pl. a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja) és a „hiányzó” példányok miatti veszteségeket is.

A befogott állatok **számának azt is biztosítania kell, hogy az ne hordozza magában az adott populáció szerkezetére gyakorolt jelentős negatív hatás kockázatát, még akkor sem, ha önmagában nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi helyzetének a fenntartását azok természetes elterjedési területén**¹²⁶. A „korlátozott számot” egyértelműen meg kell említeni az eltérésről szóló határozatokban¹²⁷. Ezt a határértéket a populáció szintjén kell meghatározni; ehhez együttműködésre van szükség az érintett populációval foglalkozó valamennyi gazdálkodási egység között. A határokon átnyúló populációkkal rendelkező, nagy területen elterjedt gerincesek, például a nagyragadozók esetében az egyazon populáción osztozó tagállamoknak együtt kell működniük annak érdekében, hogy közös álláspontot alakítsanak ki azzal kapcsolatban, hogy mi tekinthető korlátozott számnak az eltérések engedélyezése céljából.

(3-43) Nem engedélyezhető eltérés abban az esetben, ha fennáll a kockázata annak, hogy az eltérés mennyiségi vagy minőségi szempontból (pl. a populáció szerkezete tekintetében) jelentős negatív hatással lehet az érintett helyi populáció védelmére (lásd még a 3.2.3. szakaszt). Tekintettel arra, hogy minden eltérésnek minden esetben pontosan meg kell felelnie a 16. cikk (1) bekezdésében foglalt feltételnek, miszerint „nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi állapotának fenntartását az elterjedési területükön”, a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontjában szereplő, „korlátozott számra” való kifejezett utalás arra enged következtetni, hogy a jogalkotó nagyobb mértékű korlátozást kívánt elérni.

¹²³ C-674/17. sz. ügy, 48. pont.

¹²⁴ Lásd a C-674/17. sz. ügyben hozott ítélet 35. pontját.

¹²⁵ A 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikkében foglalt hasonló rendelkezést érintő ügyben (a Bíróság 1988. április 27-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-252/85, ECLI:EU:C:1988:202), a Bíróság megállapította, hogy: „A 2. cikknek az irányelv (11) preambulumbekkezdésével együttes olvasatából kitűnik, hogy a kis mennyiségre vonatkozó kritérium nem abszolút kritérium, hanem a teljes populáció szintjének a fenntartására és az érintett faj szaporodási helyzetére vonatkozik.

¹²⁶ C-674/17. sz. ügy, 72. pont. Lásd még: a Bíróság 2006. június 8-i ítélete, WWF Italia és társai, C-60/05, EU:C:2006:378, 25. és 29. pont, valamint a Bíróság 2018. június 21-i ítélete, Bizottság kontra Málta, C-557/15, EU:C:2018:477, 62. pont, a 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikkével összefüggésben.

¹²⁷ C-674/17. sz. ügy, 70–72. pont.

(3-44) **A szigorúan védett fajok esetében a „korlátozott szám” fogalma sokkal inkább korlátozó jellegű, mint a „legnagyobb fenntartható kvóta” vagy az „optimális fenntartható hozam” a vadászat tárgyát képező és az irányelv V. mellékletében felsorolt fajok esetében.** A „korlátozott számra” vonatkozó feltétel összhangban áll az irányelv által a nem hasznosítható fajok tekintetében elérni kívánt védelmi szinttel. A feltétel szigorúbb, mint az érintett fajok populációi kedvező védelmi helyzetének fenntartására vonatkozó általános eltérési feltétel. Ebből adódóan tehát szigorúbb, mint az V. mellékletben szereplő fajok tekintetében a 14. cikk értelmében megkövetelt „fenntartható” felhasználás, amely biztosítja, hogy használatuk összeegyeztethető legyen kedvező védelmi helyzetük fenntartásával¹²⁸.

(3-45) A „korlátozott számú” küszöbértéket az egyes fajokra vonatkozó egyedi kritériumok alapján kell meghatározni, mivel az az egyes fajok ökológiai szükségleteitől függ. Ezek magukban foglalhatják a térbeli elterjedést, az élőhelyek és a táj szétaprózódását, a prédafajok rendelkezésre állását, a fajok társas szerveződését, a fenyegetettség formáit és szintjét, beleértve a betegségeket, a szennyezést és a szennyező anyagokat, az illegális tevékenységekből származó és véletlen elhullást, valamint az éghajlatváltozást. A „korlátozott szám” minden esetben **„precíz tudományos adatok alapján megállapítandó felső érték”**¹²⁹.

- Szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben

(3-46) Ez a minősítés egyértelműen tanúsítja, hogy az uniós jogalkotó jelentős korlátozásokat kívánt bevezetni. A szigorúan ellenőrzött feltételek elve azt is jelenti, hogy az ilyen típusú eltérés alkalmazásának egyértelmű, konkrét személyekhez vagy személyek csoportjaihoz, helyszínekhez, időpontokhoz és mennyiségekhez kapcsolódó engedélyezéseket kell magában foglalnia. A „korlátozott mértékben” kifejezés ezt az értelmezést támasztja alá. Ez azt is jelenti, hogy szigorú területi, időbeli és személyes ellenőrzésekre van szükség az eltérések érvényesítése és a megfelelés biztosítása érdekében.

(3-47) A szelektivitás elve ugyanakkor azt jelenti, hogy **az adott tevékenységnek nagyon specifikus hatással kell járnia**, ami egyetlen faj bizonyos egyedeire irányul, vagy akár az adott faj egyik nemére vagy korcsoportjára (pl. csak a kifejlett hímekre), az összes többi egyed kizárásával. Ezt a megközelítést támasztja alá a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontjában szereplő előírás, amely szerint a befogásnak, begyűjtésnek vagy tartásnak „bizonyos példányokra” kell korlátozódnia. Ez azt is magában foglalja, hogy az alkalmazott módszer egyes műszaki vonatkozásai ellenőrizhetően biztosítják a szelektivitást.

A C-674/17. sz. ügyben az EUB ezt a szempontot az alábbiak szerint hangsúlyozta: „A fajok egyes példányai szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogására vagy tartására vonatkozó feltétellel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy e feltételek azt követelik meg, hogy az eltérés a lehető legszűkebb, legkonkrétabb és legszükségesebb módon meghatározott számú példányra vonatkozzon, tekintettel a szóban forgó eltérés által követett célra. A populáció szintjére, védelmi állapotára és biológiai jellemzőire tekintettel ekként szükséges lehet, hogy az eltérést ne csak az érintett fajra, illetve annak egyedei típusaira vagy csoportjaira korlátozzák, hanem egyénileg meghatározott példányokra is”¹³⁰.

128 Ez összhangban áll a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK tanácsi irányelv szerint folytatott vadászatról szóló útmutató dokumentumban foglalt javaslatokkal is a „kis számú” kifejezés meghatározása tekintetében. Az útmutató dokumentum szerint „kis szám” alatt sokkal alacsonyabb számot kell érteni, mint a madarak 7. cikk szerint végzett elejtésére jellemző értékek, és még ennél is alacsonyabbat a nem vadászható fajok vonatkozásában.

129A Bíróság 2006. június 8-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-60/05, ECLI:EU:C:2006:378.

130 C-674/17. sz. ügy, 73. pont.

Ugyanez az ítélet tisztázta a „szigorúan felügyelt feltételek mellett” kifejezés jelentését az alábbiak szerint: „... különösen azt jelenti, hogy e feltételek, valamint tiszteletben tartásuk felügyeletének módja lehetővé teszi az érintett fajok példányai elejtése szelektív és korlátozott voltának biztosítását. Így az illetékes nemzeti hatóságnak az e rendelkezésen alapuló bármely eltéréshez még annak meghozatala előtt biztosítania kell az ott előírt feltételek teljesítését, **és felügyelnie kell azok hatását a posteriori**. A nemzeti szabályozásnak **biztosítania kell** ugyanis, hogy az e rendelkezés címén eltérést megadó határozatok és azok végrehajtásának módja, ideértve **a helyszínekre, időpontokra, mennyiségekre és az érintett fajok mennyiségére és típusaira vonatkozó feltételeket, észszerű időben lefolytatott, hatékony ellenőrzésnek legyen alávetve**”¹³¹.

(3-48) A „szelektív módon” feltétel megismétli a 15. cikk a) pontjában foglalt tilalmat, amely a VI. melléklet a) pontjában felsorolt, az állatok befogása és megölése során alkalmazott nem szelektív módszerek használatára vonatkozik a IV. melléklet a) pontjában felsorolt fajok eltérések keretében történő befogása, fogva tartása vagy megölése tekintetében. A befogáshoz vagy csapdába ejtéshez használt módszernek szelektívnek kell lennie a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja szerinti eltérések alkalmazása esetén.

24. Az EUB ítélezési gyakorlata: Tapiola-ügy. Eltérések alkalmazása a farkasok állomány szabályozó vadászata érdekében – C-674/17. sz. ügy

Háttér:

2015-ben a finn mezőgazdasági és erdészeti minisztérium új nemzeti kezelési tervet fogadott el a farkasok finnországi populációjára vonatkozóan, amelynek célja a farkaspopuláció kedvező védettségi helyzetének megteremtése és fenntartása volt. A terv adatokat tartalmazott a farkasok bizonyos körülmények között történő jogellenes vadászatának egyre növekvő társadalmi elfogadottságára vonatkozóan, és rámutatott az orvvadászat és a farkasok számának közelmúltbeli jelentős változásai közötti potenciális összefüggésre.

Ennek alapján megállapította, hogy a terv célkitűzései csak akkor érhetők el, ha figyelembe veszik a farkasok területén élő és dolgozó emberek szükségleteit, valamint szorgalmazta eltérések alkalmazását a károsító egyedekkel szemben, a farkasok jogellenes kilövésének megelőzése érdekében. Ezeknek az eltéréseknek olyan területekre kellett vonatkozniuk, ahol nagy számú farkas található, és nem haladhatták meg az elejtendő állatoknak a hatóságok által meghatározott maximális számát (a 2016–2018 időszakban évi 53 egyed a rénszarvastartási területen kívül).

2015 decemberében a finn vadközpont két eltérést engedélyezett összesen hét farkas kilövésére Észak-Szavónia régióban, és azt ajánlotta, hogy az eltérések címzettjei fiatal vagy kárt okozó példányokat vegyenek célba, és ne domináns hímekeket. A Tapiola természetvédelmi szövetség keresetet nyújtott be e határozat ellen, és az ügyet Finnország legfelsőbb közigazgatási bírósága elé terjesztette. Ez a bíróság úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és iránymutatást kér az Európai Unió Bíróságától a 16. cikk (1) bekezdése e) pontjának értelmezésére vonatkozóan.

1. kérdés: A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja értelmében az egyes vadászok elvére kiadható- e regionálisankorlátozott külön engedélyek úgynevezett „állomány szabályozó vadászat” céljából?

Az EUB emlékeztet arra, hogy a 16. cikk (1) bekezdésének alkalmazása az irányelv által előírt védelmi rendszer alóli kivételnek minősül, amelyet ezért megszorítóan kell értelmezni. Eltérés csak akkor lehetséges, ha bizonyított, hogy nincs más megfelelő megoldás, és az eltérés megengedése nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi helyzetének fenntartását a természetes elterjedési területükön.

A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja csak akkor alkalmazható, ha az (1) bekezdés a)–d) pontja szerinti eltérés engedélyezésének okai nem relevánsak. Ebben az ügyben a Bíróság megállapítja, hogy az eltérésről szóló határozatok és a farkasokra vonatkozó vadgazdálkodási terv tartalmából

¹³¹ C-674/17. sz. ügy, 74. pont.

kitűnik, hogy az orvvadászat jelentős kihívást jelent a farkasok kedvező védettségi helyzetének fenntartása vagy helyreállítása szempontjából a természetes elterjedési területükön. Ennélfogva arra a következtetésre jut, hogy főszabály szerint, ha bizonyítható, hogy ezek az eltérések valóban hozzájárulnak az orvvadászat elleni küzdelemhez, akkor ez a 16. cikk (1) bekezdése e) pontjának hatálya alá tartozó releváns célkitűzésnek tekinthető.

A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja szerinti eltérés engedélyezése előtt azonban a nemzeti hatóságnak szigorú tudományos adatok alapján bizonyítania kell, hogy az ilyen eltérések ténylegesen képesek csökkenteni a jogellenes kilövést, mégpedig olyan mértékben, hogy pozitív nettó hatást gyakorolna a farkaspopuláció védettségi helyzetére. Ebben az ügyben nem nyújtottak be ilyen tudományos bizonyítékokat.

Ezen túlmenően az illetékes nemzeti hatóságok feladata annak megállapítása, hogy tekintettel a legjobb tudományos és műszaki ismeretekre, továbbá az adott ügy konkrét helyzetét jellemző körülmények fényében, nincs más olyan megfelelő megoldás, amely lehetővé tenné a követett cél megvalósítását. A finn vadközpont ezt nem bizonyította.

Végezetül a Bíróság kiemelte, hogy önmagában egy olyan jogellenes tevékenység megvalósulása, mint amilyen az orvvadászat vagy az annak ellenőrzése során felmerülő nehézségek, nem mentesíthetik a tagállamot azon kötelezettsége alól, hogy biztosítsa a faj védelmét. Ellenkezőleg: ilyen helyzetben a tagállamnak az a feladata, hogy e jogellenes tevékenység szigorú és hatékony ellenőrzését helyezze előtérbe, valamint hogy olyan eszközöket alkalmazzon, amelyek biztosítják a 12–14. cikkben szereplő tilalmak teljes körű betartását.

2. kérdés: A regionálisan korlátozott külön engedélyek megadásánál hogyan kell értékelni a 16. cikk (1) bekezdésében foglalt, a fajok populációi védettségi helyzetének fenntartására vonatkozó feltételt?

A Bíróság megállapítja, hogy az eltérés hatásának a helyi populáció területének szintjén történő értékelése általában az általa az adott populáció védettségi helyzetére gyakorolt hatás nagyobb léptékben történő értékelése céljából szükséges. Továbbá valamely populáció tagállami vagy bioföldrajzi szintű védettségi helyzete a helyi területeket érintő különböző eltérések kumulált hatásától is függ. Következésképpen ilyen eltérés nem engedélyezhető anélkül, hogy értékelnék – a tagállam, vagy adott esetben, ha e tagállam határai több bioföldrajzi régiót szelnek át, az érintett bioföldrajzi régió területének szintjén, illetve, ha a faj természetes elterjedési területe azt megköveteli, lehetőség szerint határokon átnyúló szinten – az érintett faj populációinak védettségi helyzetét, valamint azt a hatást, amelyet a tervezett eltérés erre a helyzetre gyakorolhat.

Elvben egy vadgazdálkodási terv, amely rögzíti egy adott vadászidényben az ország területén kilőhető egyedek maximális számát, alkalmas lehet annak biztosítására, hogy az egyéni eltérések éves kumulatív hatása nem sérti az érintett faj populációinak kedvező védettségi helyzetben való fenntartását vagy annak helyreállítását. Ha azonban a szám túl magas, ez az előfeltétel nyilvánvalóan nem teljesül.

Ebben az esetben a 2015–2016-os vadászidényben Finnország teljes farkaspopulációjának több mint 14 %-át (275 és 310 közötti példányból 43 vagy 44 farkast) külön engedély alapján lőtték ki, köztük számos szaporodóképes egyed is. Ezek hozzáadódtak továbbá ahhoz a hozzávetőleg 30 példányhoz, amelyeket minden évben jogellenesen ejtenek el (a vadgazdálkodási tervben foglalt becslés szerint). Végezetül úgy tűnik, hogy az eltérések növelték az összesen kilőtt farkasok számát, ami nettó negatív hatást gyakorolt a farkasok populációjára.

A tekintetben, hogy valamely faj kedvezőtlen védelmi helyzete milyen hatást gyakorol az eltérések 16. cikke (1) bekezdése címén történő engedélyezésének lehetőségére, a Bíróság emlékeztet arra, hogy az ilyen eltérések engedélyezése csak *kivételes esetben* lehetséges, ha megfelelően megállapítást nyert, hogy azok nem súlyosbítják az említett populációk kedvezőtlen védettségi helyzetét, illetve nem akadályozzák azok kedvező védettségi helyzetének helyreállítását. Az ilyen eltéréseknek tehát semlegeseknek kell lenniük az érintett faj szempontjából. (Bizottság kontra Finnország, C-342/05, EU:C:2007:341, 29. pont).

Ugyanakkor, amint arra a Bíróság rámutatott, az elővigyázatosság elvével összhangban, amennyiben a rendelkezésre álló legjobb tudományos adatok vizsgálata bizonytalanságnak enged helyt a tekintetben, hogy az eltérés hátrányosan érinti- e, vagy sem, egy veszélyeztetett faj populációja kedvező védettségi helyzetben való fenntartását vagy annak helyreállítását, a tagállamnak el kell tekintenie annak elfogadásától vagy végrehajtásától.

3.2.2. 2. PRÓBA: Más megfelelő megoldás hiánya

A második szempont az, hogy az eltérésnek van-e megfelelő alternatívája, azaz hogy az a probléma, amellyel a hatóság szembesül, megoldható-e olyan módon, amely nem jár eltérés alkalmazásával.

(3-49) A 16. cikk (1) bekezdése értelmében, eltérés alkalmazása előtt a tagállamoknak meg kell bizonyosodniuk arról, hogy nincs más megfelelő megoldás. Ez az összes eltérésre alkalmazandó átfogó feltétel. Az illetékes nemzeti hatóságok feladata a szükséges összehasonlítások elvégzése és az alternatív megoldások értékelése. Erre a mérlegelési jogkörre azonban **számos korlátozás vonatkozik**.

(3-50) A Bíróságnak a 79/409/EGK madárvédelmi irányelv 9. cikkében foglalt hasonló rendelkezéssel kapcsolatos ítélezési gyakorlata¹³² – különösen a C-10/96. sz. ügy – alapján annak vizsgálata, hogy van-e „más megfelelő megoldás”, három részből áll: **Mi a megoldandó probléma vagy konkrét helyzet? Vannak-e más megoldások?** Ha igen, **orvosolják-e ezek a problémát vagy a konkrét helyzetet**, amely miatt eltérést kívánnak alkalmazni? A következő megjegyzések az Európai Unió Bíróságának a madárvédelmi irányelv 9. cikkében foglalt hasonló, eltérést engedélyező rendelkezéssel kapcsolatos ítélezési gyakorlatán alapulnak, és analógia útján alkalmazhatók a 16. cikkre.

(3-51) Annak vizsgálata, hogy van-e „más megfelelő megoldás”, azt feltételezi, hogy egy konkrét probléma vagy helyzet áll fenn, amit kezelni kell. Az illetékes nemzeti hatóságokat felszólítják arra, hogy oldják meg ezt a problémát vagy helyzetet úgy, hogy a lehetséges alternatívák közül kiválasztják a legmegfelelőbbet, amely a probléma / helyzet megoldása mellett biztosítja a fajok leghatékonyabb védelmét. A fajok szigorú védelmének biztosítása érdekében az alternatívákat a 12. cikkben felsorolt tilalmak fényében kell értékelni. Ilyen alternatívát jelenthet például egy másik helyszín keresése a projekt számára, a fejlesztés léptékének vagy kialakításának megváltoztatása, illetve másféle tevékenységek, folyamatok vagy módszerek alkalmazása.

Például annak értékelése során, hogy vannak-e „más megfelelő megoldások” a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja szerinti intézkedésekre, amelyek célja a termést, állatállományt, erdőt, halastavat, vizeket és más típusú, tulajdont érintő súlyos károk megelőzése, először a 12. cikkel összeegyeztethető megelőző, halált nem okozó eszközöket kell alkalmazni, vagy legalábbis komolyan megvizsgálni. A legtöbb esetben a termést vagy az állatállományt károsító **megelőző intézkedések** (például megfelelő kerítések, a vadak elrettentésére szolgáló eszközök, őrzőkutyák használata, terelés vagy az állattartási gyakorlatok megváltoztatása, továbbá az élőhelyek állapotának javítása vagy az érintett faj rendelkezésére álló prédafajok populációinak javítása) megfelelő alternatívát jelenthetnek a 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja szerinti eltérések alkalmazása helyett. A 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja és a 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérések keretében alkalmazott, halált okozó szabályozás megfelelő alternatívái közé tarthatnak más megelőző intézkedések, mint például tudományosan megalapozott információk terjesztése a konfliktusok csökkentése érdekében (például tartási módszerek vagy emberi magatartás).

¹³² Ligue royale belge pour la protection des oiseaux ASBL és Société d'études ornithologiques AVES ASBL kontra Région Wallonne, C-10/96. sz. ügy; a Bíróság 2003. október 16-i ítélete, Ligue pour la protection des oiseaux és társai kontra Premier ministre et Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, C-182/02, ECLI:EU:C:2003:558.

(3-52) Annak megállapítása során, hogy létezik-e más megfelelő megoldás egy konkrét helyzetre, minden ökológiai, gazdasági és társadalmi előnyt és hátrányt figyelembe kell venni az adott eset optimális alternatívájának meghatározása érdekében. Az **előnyök és hátrányok elemzése** során meg kell vizsgálni a lehetséges megoldások esetleges negatív hatásait, valamint a negatív hatások megszüntetésére vagy minimalizálására szolgáló lehetőségeket és eszközöket. Ezt követően a probléma megoldása és a másodlagos hatások elkerülése vagy minimalizálása tekintetében elért nettó eredményt össze kell vetni az eltérés által okozott hatásokkal, figyelembe véve az irányelv általános célkitűzését.

(3-53) Az eltérések engedélyezése során az illetékes nemzeti hatóságoknak ismételt meg kell győződniük arról, hogy nincsenek-e olyan kielégítő alternatívák, amelyek alkalmasak a kitűzött cél elérésére, figyelembe véve különösen a legjobb vonatkozó tudományos és műszaki bizonyítékokat, a konkrét helyzet körülményeinek fényében, az élőhelyvédelmi irányelvben foglalt tilalmakkal összhangban.¹³³

(3-54) A C-674/17. sz. ügyben például az EUB úgy ítélte meg, hogy önmagában egy olyan jogellenes tevékenység megvalósulása, mint amilyen az orvvadászat vagy az annak ellenőrzése során felmerülő nehézségek, nem mentesíthetik a tagállamot azon kötelezettsége alól, hogy biztosítsa a fajok védelmét az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletével összhangban. Ilyen esetben előtérbe kell helyezni e jogellenes tevékenység szigorú és hatékony ellenőrzését, valamint olyan eszközök alkalmazását, amelyek összhangban állnak az említett irányelv 12–14. cikkében, valamint 15. cikkének a) és b) pontjában foglalt tilalmakkal¹³⁴.

(3-55) Az eltérés alkalmazása csak akkor indokolható, ha kellően bizonyított, hogy a lehetséges alternatívák nem kielégítőek – vagy azért, mert nem alkalmasak a konkrét probléma megoldására, vagy pedig azért, mert műszakilag nem megvalósíthatók –, és ha a többi feltétel is teljesül.

Ugyanakkor azonban, **ha egy intézkedés részben megfelelő, még akkor is, ha nem kellőképpen kezeli a problémát, de még mindig csökkentheti vagy enyhítheti azt, akkor először azt kell végrehajtani.** Halált okozó beavatkozásra vonatkozó eltérések csak akkor indokolhatók a fennmaradó probléma tekintetében, ha más módszer nem lehetséges, de annak arányosnak kell lennie a halált nem okozó intézkedések meghozatalát követően továbbra is fennálló problémával.

(3-56) Az annak a megállapítására irányuló eljárást, hogy egy másik megoldás megfelelő-e, az összes rendelkezésre álló lehetőség jól dokumentált értékelése alapján kell elvégezni, többek között a lehetőségek hatékonysága vonatkozásában is, a rendelkezésre álló legjobb tények és adatok fényében. Az alternatívák értékelésének kiegyensúlyozottnak kell lennie, tekintettel az érintett közösségi jelentőségű fajok kedvező védettségi helyzetének fenntartására vagy helyreállítására irányuló átfogó célkitűzésre (tehát figyelembe kell venni a védettségi helyzetet, a példányok további véletlenszerű vagy jogellenes eltávolításának hatását és az érintett populáció kilátásait). Az értékelés során figyelembe lehet venni az arányosságot is a költségek tekintetében. Az alternatív megoldások elemzése során azonban a gazdasági költség nem lehet az egyetlen meghatározó tényező. A megfelelő alternatív megoldások nem utasíthatók el eleve azon az alapon, hogy túl sokba kerülnének¹³⁵.

133 C-674/17. sz. ügy, 51. pont.

134 C-674/17. sz. ügy, 48. pont.

135 A 6. cikkel összefüggésben az arányosság elve vonatkozásában lásd: A Bizottság közleménye C(2018) 7621 final, A Natura 2000 területek kezelése – Az élőhelyek védelméről szóló 92/43/EGK irányelv 6. cikkének rendelkezései, 55. o.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125\(07\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125(07))

(3-57) **A 16. cikk szerinti eltérés engedélyezése** minden esetben **végső lehetőségként alkalmazható**¹³⁶. Minden eltérési rendszer alapvető közös jellemzője, hogy azt a megőrzés érdekében alá kell rendelni az irányelvben meghatározott egyéb követelményeknek.

(3-58) Ugyanez a megközelítés vonatkozik a „megfelelő” kifejezés értelmezésére is. Tekintettel az eltérési rendszer kivételes jellegére és a tagállamoknak az EUSZ 4. cikkének (3) bekezdése szerinti azon kötelezettségére, hogy segítik az EU-t a feladatok végrehajtásában, az eltérés csak annak objektív bizonyításával lenne indokolt, hogy nincs más megfelelő megoldás¹³⁷.

(3-59) A főtanácsnok a C-342/05. sz. ügyben tisztázta az arányosság elvét, amely szerint¹³⁸ „az intézkedést nem lehet végrehajtani, ha célja kevésbé drasztikus eszközökkel is elérhető, azaz más megfelelő megoldással az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdése értelmében”. „Egy más megoldás nem csak akkor megfelelő, ha a kivétel célját ugyanolyan jól elérné, hanem akkor is, ha a kivétel által okozott hátrányok nem állnának arányban a követett célokkal, és a másik megoldás megfelelő arányt biztosítana”.

(3-60) **Annak megállapítását, hogy valamely alternatíva egy adott tényállási helyzetben megfelelő-e, objektíven ellenőrizhető tényezőkre, például tudományos és műszaki megfontolásokra kell alapozni.** Tekintettel az eltérési rendszer kivételes jellegére, az eltérés csak azon okok objektív bizonyításával indokolható, amelyek alapján nem lehet más, első látásra elfogadható megfelelő megoldást elfogadni¹³⁹. Nyilvánvaló, hogy az egyéb alternatívák alapos megfontolásának követelménye elsődleges fontosságú. A tagállamok korlátozott mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, és amennyiben létezik más megoldás, minden olyan érvnek, amely szerint az nem megfelelő, meggyőzőnek kell lennie. A C-182/02. sz. ügyben hozott ítélet szemlélteti a madárvédelmi irányelv szerinti eltérések tekintetében a Bíróság által alkalmazott szigorú megközelítést. Annak megállapítása érdekében, hogy létezik-e más megfelelő megoldás, a Bíróság az eltérés „szükségességét” és „célját” egyaránt értékelte¹⁴⁰.

Ez az ítélet megerősíti annak fontosságát, hogy bizonyítsák, hogy vannak olyan kényszerítő okok, amelyek indokolják az eltérést¹⁴¹. **Egy másik megoldás nem tekinthető nem megfelelőnek pusztán amiatt, hogy az több kényelmetlenséggel járna** az eltérés kedvezményezettjei számára, **vagy viselkedésük megváltoztatására kényszerítené** őket. E tekintetben a vadászati gyakorlatok „mélyen gyökerező hagyományán” vagy „történelmi és kulturális hagyományán” alapuló érvek elégtelennek bizonyultak a madárvédelmi irányelvtől való eltérés szükségességének igazolásához¹⁴². Ugyanez a logika vonatkozik az élőhelyvédelmi irányelv szerinti eltérésekre is.

136 Lásd a főtanácsnok indítványának 33. pontját a C-10/96. sz. ügyben.

137 A C-10/96. sz. ügyben a főtanácsnok szerint ezt a fogalmat „úgy kell értelmezni, hogy az a megoldás, amely rendezi a nemzeti hatóságok adott problémáját, és amely emellett a lehető legteljesebb mértékben tiszteletben tartja az irányelvben foglalt tilalmakat; valamely eltérés csak akkor megengedett, ha nem fogadható el más megoldás, amelyhez nem kell ezeket a tilalmakat hatályon kívül helyezni”.

138 Lásd a főtanácsnok indítványának 24–27. pontját a C-342/05. sz. ügyben.

139 Lásd még a főtanácsnok indítványának 39. pontját a C-10/96. sz. ügyben.

140 Ligue pour la protection des oiseaux és mások kontra Premier ministre és Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, C-182/02. sz. ügy, 16. pont.

141 Lásd még a Bíróság 2005. december 15-i ítéletét, Bizottság kontra Finnország, C-344/03, ECLI:EU:C:2005:770, 18–46. pont.

142 A Bíróság 2004. december 9-i ítélete, Bizottság kontra Spanyolország, C-79/03, ECLI:EU:C:2004:782, 27. pont. Lásd még a főtanácsnok 1996. november 7-én ismertetett indítványát a C-10/96. sz. ügyben, ECLI:EU:C:1996:430, 36. pont: „A 9. cikk csak akkor engedélyez eltérést, »ha nincs más kielégítő megoldás«, és nem akkor, ha valamely tiltás alkalmazása pusztán kellemetlenséget okozna az érintetteknek vagy szükségessé tenné viselkedésük megváltoztatását”. „A környezetvédelem jellegéből adódik, hogy emberek bizonyos csoportjainak egy általánosan helyes cél érdekében meg kell változtatniuk viselkedésüket; ebben az esetben a »tenderie« vagy a »madarak kedvtelési célból történő befogása«

(3-61) Ezen túlmenően a végül kiválasztott megoldást, még ha az eltérést is foglal magában, objektív módon az adott probléma megoldásához szükséges mértékre kell korlátozni¹⁴³. Ez azt jelenti, hogy **az eltéréseket korlátozni kell az idő, a hely, az érintett példányok száma**, az érintett konkrét példányok, az engedéllyel rendelkező személyek stb. tekintetében. Az eltérésnek a probléma megoldásához szükséges mértékre való korlátozása szükségességét a madárvédelmi irányelv 9. cikkének hasonló rendelkezéséről szóló C-10/96. sz. ügyben ismételten megerősítették¹⁴⁴. A Bíróság szerint az eltérés által érintett példányok számát „olyan szinten kell megállapítani, amely objektíve szükségesnek bizonyul a fenti problémák megoldásához”. Ez a határérték eltér a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontjában szereplő „korlátozott számú” egyedre vonatkozó korlátozástól, amelyet általános „felső értéként” kell betartani e konkrét eltérés alkalmazása esetén¹⁴⁵.

3.2.3. 3. PRÓBA: Az eltérés hatása a védettségi helyzetre

Az irányelv 17. cikke tekintetében elfogadott harmonizált jelentéstételi kerettel összhangban egy adott faj általános védettségi helyzetét az egyes tagállamokban bioföldrajzi szinten értékeli. Egy adott eltérés hatásának értékeléséhez azonban ezt alacsonyabb szinten (pl. terület, populáció szintje) kell elvégezni annak érdekében, hogy az eltérés konkrét összefüggésében értelmezhető legyen.

(3-62) A 16. cikk (1) bekezdése szerint az eltérés nem befolyásolhatja „hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi állapotának fenntartását az elterjedési területükön”. E rendelkezés végrehajtásának kétlépcsős értékelést kell magában foglalnia: először a faj adott populációinak védettségi helyzetét kell értékelni a természetes elterjedési területükön az érintett tagállamon belül (és adott esetben a nemzeti határokon túl, ha a populációk a szomszédos országokkal közösek), másodsor pedig el kell végezni az eltérés által az érintett populáció vagy populációk védettségi helyzetére gyakorolt hatás értékelését. Az egyértelműség kedvéért a „populáció” itt ugyanazon faj egyedeinek csoportját jelenti, amely egyedek egyidejűleg egy meghatározott földrajzi területen élnek, és (potenciálisan) egymással keverednek (azaz közös génállományon osztoznak)¹⁴⁶.

3.2.3.a) Az értékelés léptéke:

(3-63) Felmerül tehát a kérdés, hogy milyen szintet kell figyelembe venni annak értékelése során, hogy az eltérés hatása káros, semleges vagy pozitív lehet-e egy adott faj védettségi helyzetére nézve. Az 1. cikk i) pontjának megfelelően egy faj védettségi helyzetét végső soron a természetes elterjedési területén kell figyelembe venni. Az élőhelyvédelmi bizottsággal folytatott megbeszélések során megállapodás született arról, hogy a 17. cikk szerinti jelentéstétel céljából (a 11. cikkel összefüggésben) a védettségi helyzetet minden tagállamban bioföldrajzi szinten kell értékelni. Ez végső soron lehetővé tenné az információk összesítését egész uniós bioföldrajzi régiókra vonatkozóan. Egy tagállam adott bioföldrajzi régiójában található fajok védettségi helyzete ezért rendkívül fontos információ egy eltérés mérlegelése során.

eltörlése az irányelv következményeként. Az, hogy ezek a tevékenységek esetleg »ősi« jellegűek, vagy »történelmi és kulturális hagyomány« részét képezik, nem elegendő az irányelvtől való eltérés indoklására.”

143 Lásd az ítélet 21–22. és 26–27. pontját.

144 Ligue royale belge pour la protection des oiseaux ASBL és Société d'études ornithologiques AVES ASBL kontra Région Wallonne, C-10/96. sz. ügy.

145 A vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK tanácsi irányelv szerint folytatott vadászatról szóló útmutató dokumentum 3.4.12. pontjában leírtak szerint.

146 Az „elterjedési terület” és a „populáció” meghatározásáért lásd még: Jelentéstétel az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke értelmében – Magyarázó megjegyzések és iránymutatások a 2013–2018 közötti időszakhoz, 29. o.

https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

(3-64) **Egy adott eltérés hatásának értékelését azonban az esetek többségében a bioföldrajzi régiónál alacsonyabb szinten kell elvégezni** ahhoz, hogy ökológiai értelemben észszerű legyen. Hasznos szint lehet a (helyi) populáció szintje. A 16. cikk szövege, amely „*az érintett fajok populációit*” említi, megerősíti ezt az értelmezést.

Természetesen a megközelítést az adott fajhoz kell igazítani: a nagy területen elterjedt nagyragadozó egyedek megölésének kumulatív hatásait a populáció szintjén (adott esetben határokon átnyúlóan¹⁴⁷) kell értékelni, míg kételtűek meglehetősen szétaprózódott élőhelyén egy párzási vagy költőhely elpusztításának a hatása jobban értékelhető az adott területen vagy a metapopuláció szintjén¹⁴⁸.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az eltéréseket megfelelően kell alkalmazni a pontos követelmények és a konkrét helyzetek kezelése érdekében¹⁴⁹. Ebből következik, hogy az alacsonyabb szinten végzett értékelések rendszerint alapvető fontosságúak, mivel az eltéréseknek konkrét problémákkal kell foglalkozniuk, és megfelelő megoldásokat kell nyújtaniuk. Az eltéréseket ezért **konkrét hely vonatkozásában kell engedélyezni, mivel azok elsődleges hatása helyi szinten jelentkezik**. Az alacsonyabb szinten végzett értékelést ezt követően nagyobb léptékben (pl. bioföldrajzi, határokon átnyúló vagy nemzeti szinten), az adott helyzet figyelembevételével kell értékelni, hogy teljes képet kaphassunk a helyzetről.

A farkasokra vonatkozó eltérésekkel kapcsolatos C-674/17. sz. ügyben hozott ítéletében az EUB ezt az érvelést követi, és kimondja, hogy az eltérések engedélyezése előtt a nemzeti hatóságoknak **értékelniük kell az érintett populáció védettségi helyzetét és a tervezett eltérések hatását mind helyi szinten, mind a tagállam területének szintjén**, vagy ha e tagállam határai több bioföldrajzi régiót szelnek át, az érintett bioföldrajzi régió területének szintjén, illetve, ha a faj természetes elterjedési területe azt megköveteli, lehetőség szerint határokon átnyúló szinten. Az EUB tisztázta, hogy: „az eltérés hatásának a helyi populáció területének szintjén történő értékelése általában az általa az adott populáció védettségi állapotára gyakorolt hatás nagyobb léptékben történő értékelése céljából szükséges. (...) Ezen eltérés következményei elméletileg az általa érintett helyi területen érzékelhetők a legközvetlenebbül. Márpedig valamely populáció tagállami vagy bioföldrajzi szintű védettségi állapota a helyi területeket érintő különböző eltérések kumulált hatásától is függ”¹⁵⁰. „Következésképpen ilyen eltérés nem fogadható el anélkül, hogy értékelnék – a tagállam, vagy adott esetben, ha e tagállam határai több bioföldrajzi régiót szelnek át, az érintett bioföldrajzi régió területének szintjén, illetve, ha a faj természetes elterjedési területe azt megköveteli, lehetőség szerint határokon átnyúló szinten – az érintett faj populációinak védettségi állapotát, valamint azt a hatást, amelyet a tervezett eltérés ezen állapotra gyakorolhat”¹⁵¹. Mindazonáltal „nem megengedhető, hogy ezen értékelés szempontjából figyelembe vegyék az érintett populáció természetes elterjedési területének azon részét, amely áthúzódik valamely harmadik állam területének bizonyos részéig, amely tagállamot nem kötik az európai uniós jelentőségű fajok szigorú védelmére vonatkozó kötelezettségek”¹⁵².

147 A határokon áterjedő populációkkal rendelkező fajok vagy az uniós határokon átvándorló fajok tekintetében e fajok teljes természetes elterjedési területét kell figyelembe venni, amikor csak lehetséges vagy kivitelezhető.

148 A metapopuláció ugyanazon faj egymástól térben elkülönült, de valamilyen szinten kölcsönhatásban lévő populációinak a csoportja. A „metapopuláció” kifejezést először Richard Levins használta 1969-ben rovarkártevők populációdinamikai modelljének leírására mezőgazdasági területeken, de azóta az elképzelést leginkább természetes vagy mesterséges módon szétaprózódott élőhelyeken élő fajok vonatkozásában alkalmazzák.

149 Lásd különösen: 247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügy, 7. pont; a Bíróság 1987. július 8-i ítélete, 262/85. sz., Bizottság kontra Olaszország ügy, 7. pont; C-118/94. sz., WWF Olaszország kontra Regione Veneto ügy, 21. pont; C-674/17. sz. ügy, 41. pont.

150 C-674/17. sz. ügy, 59. pont.

151 C-674/17. sz. ügy, 61. pont.

152 C-674/17. sz. ügy, 60. pont.

(3-65) Amennyiben az eltérések engedélyezésére nemzeti szint alatti szinten (pl. a regionális közigazgatás által) kerül sor, szükség van az eltérések engedélyezésének tagállami szintű (és a határokon átnyúló populációk esetében a nemzeti határokon túli) koordinálására, **áttekintésére és felügyeletére** annak a kockázatnak az elkerülése érdekében, hogy az eltérések összessége hátrányosan befolyásolja az érintett fajok populációinak védettségi helyzetét (nemzeti) természetes elterjedési területükön (lásd még a 3.1.2. pontot).

3.2.3.b) *Eltérések és a védettségi helyzetre gyakorolt hatás*

Az eltérés nettó eredményének semlegesnek vagy pozitívnak kell lennie a faj védettségi helyzetére nézve. Bizonyos körülmények között kiegyenlítő intézkedések alkalmazhatók például az eltérés párzási, költő- és pihenőhelyekre gyakorolt hatásának ellentételezésére, de ezek nem helyettesítik vagy csökkentik a három próba teljesítésének szükségességét. A fajvédelmi tervek nem kötelezőek, de ajánlottak, mivel hozzájárulnak annak biztosításához, hogy az eltérések engedélyezése az irányelv célkitűzéseivel összhangban történjen.

(3-66) Amint arra alkalmazandó ítélkezési gyakorlatában az EUB rámutatott¹⁵³, „az irányelv 16. cikkének (1) bekezdése szerint az érintett fajok populációinak a természetes elterjedési területükön fennálló kedvező védettségi állapota az előírt eltérések engedélyezésének szükséges előfeltétele”. Az irányelv nem rendelkezik kifejezetten sem a kedvezőtlen védettségi helyzetben lévő fajokra vonatkozó eltérések engedélyezéséről, sem pedig a kiegyenlítő intézkedések alkalmazásáról. Mindazonáltal a 16. cikk (1) bekezdésében szereplő rendelkezés olyan módon történő értelmezése és végrehajtása révén, amely a kedvező védettségi helyzetre vonatkozó átfogó célkitűzés elérésére helyezi a hangsúlyt, mindkét fogalom beépíthető az értelmezésbe, feltéve, hogy e cél elérése semmilyen módon nem kerül veszélybe.

(3-67) Az érintett fajok populációinak kedvező védettségi helyzete a természetes elterjedési területükön főszabály szerint szükséges előfeltétele az eltérés engedélyezésének¹⁵⁴. Mindazonáltal a C-342/05.sz. ügyben, miután a Bíróság megállapította, hogy a farkas védettségi helyzete nem kedvező Finnországban, kimondta¹⁵⁵, hogy a farkasok példányainak megölésére vonatkozó eltérések engedélyezése csak „kivételes esetben” lehetséges, és „ha megfelelő megállapítást nyert, hogy azok nem súlyosbítják az említett populációk kedvezőtlen védettségi helyzetét, illetve nem akadályozzák azok kedvező védettségi helyzetének helyreállítását”. A korlátozott számú példány megölése elhanyagolható hatással lehet az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében kitűzött célra, azaz a farkaspopuláció kedvező védettségi helyzetének fenntartására vagy helyreállítására a természetes elterjedési területén. Egy ilyen eltérés tehát semleges lehet az érintett fajra nézve. Így, ha az érintett faj védettségi helyzete nem kedvező, az eltérés csak akkor engedélyezhető, ha az kivételes körülmények alapján indokolt, és csak akkor, ha a védettségi helyzet nem romlott és kedvező helyzetbe való helyreállítása nem akadályozott (semleges hatás), és

153 Lásd különösen: a Bíróság 2007. május 10-i ítélete, Bizottság kontra Osztrák Köztársaság, C-508/04. sz. ügy, 115. pont, és a Bíróság 2007. június 14-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-342/05. sz. ügy, 28. pont.

154 Lásd különösen: C-508/04. sz., Bizottság kontra Osztrák Köztársaság ügy, 115. pont, és C-342/05. sz., Bizottság kontra Finnország ügy, 28. pont.

155 A Bíróság 2007. június 14-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-342/05, ECLI:EU:C:2007:341, 29. pont.

feltéve, hogy a 16. cikkben előírt összes többi feltétel is teljesül. A C-342/05. sz. ügyben a Bíróság megállapította, hogy az illetékes nemzeti hatóságok valójában anélkül engedélyeztek eltéréseket, hogy „a faj védettségi helyzetének értékelésére támaszkodtak volna, vagy más kielégítő megoldások hiányára utaló pontos és megfelelő indokolást nyújtottak volna, illetve pontosan meghatározták volna a jelentős károkat okozó, kilőhető farkasokat”. Ezenkívül a Bíróság megállapította, hogy az ilyen eltérések, „amelyek egyrészt nem annak értékelésén alapszanak, hogy a farkasok általuk engedélyezett kilövése milyen hatást gyakorol e faj populációjának a természetes elterjedési területükön fennálló kedvező védettségi helyzetének fenntartására, és másrészt nem tartalmazzak a más kielégítő megoldások hiányát illetően pontos és megfelelő indokolást, ellentétesek az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésével”¹⁵⁶. A C-674/17. sz. ügyben az EUB hangsúlyozta, hogy a tervezett eltérések kedvező védettségi helyzetre gyakorolt hatásának fent említett értékelését az elővigyázatosság elvének fényében kell elvégezni.¹⁵⁷ Másként fogalmazva, „amennyiben a rendelkezésre álló legjobb tudományos adatok vizsgálata bizonytalanságnak enged helyt a tekintetben, hogy ezen eltérés hátrányosan érinti-e, vagy sem, egy kihalással veszélyeztetett faj populációja kedvező védettségi állapotban való fenntartását vagy annak visszaállítását, a tagállamnak el kell tekintenie annak elfogadásától vagy végrehajtásától”¹⁵⁸.

Hasonló megközelítést kell alkalmazni, ha az érintett faj védettségi helyzete ismeretlen. Ebben az esetben lehetetlen lenne megállapítani, hogy az eltérés milyen hatást gyakorol a védettségi helyzetre, így az eltérés nem engedélyezhető.

(3-68) Nyilvánvaló, hogy minél kedvezőtlenebb a védettségi helyzet és minél kedvezőtlenebbek a tendenciák, annál kevésbé valószínű, hogy az eltérés igazolható, hacsak kivételesen rendkívüli körülmények nem indokolják azt.

Az is egyértelmű, hogy az eltérésekre vonatkozó ezen megközelítés a legjobban a fajok védelmére irányuló intézkedések egyértelmű és jól kidolgozott keretén belül alkalmazható. Ugyasintén (a védelmi intézkedésekhez hasonlóan), az eltérések alkalmazásának értékelése és igazolása során is a fajok védettségi helyzete a fő szempont. Ezért nemcsak a jelenlegi védettségi helyzetet kell figyelembe venni, hanem azt is meg kell vizsgálni, hogy az hogyan változik.

(3-69) Az érintett fajok jelenlegi védettségi helyzetét tekintve egy adott földrajzi területen egy faj helyi populációjának helyzete és állapota jelentősen eltérhet a tagállam bioföldrajzi régiójában (vagy akár a természetes elterjedési területen) élő populációk általános védettségi helyzetétől. Ezért az eltérés engedélyezéséről szóló döntés meghozatala előtt a védettségi helyzetet minden szinten ismerni és megfelelően értékelni kell.

(3-70) Nem engedélyezhető eltérés, ha az – bármely szinten – hátrányosan befolyásolja egy adott faj védettségi helyzetét vagy kedvező védettségi helyzetének elérését. Másként fogalmazva, ha egy eltérés valószínűleg jelentősen negatív hatással lesz az érintett populációra (vagy e populáció kilátásaira), vagy akár egy adott tagállamon belüli helyi populációra, az illetékes hatóság nem engedélyezheti azt. **Az eltérés nettó eredményének semlegesnek vagy pozitívnak kell lennie a faj érintett populációira nézve.**

(3-71) Ha az adatok nem elég szilárdak és megbízhatóak annak bizonyításához, hogy a védettségi helyzet kedvező és/vagy annak biztosításához, hogy az eltérés ne befolyásolja hátrányosan a védettségi helyzetet, az elővigyázatosság elvét kell alkalmazni (amely szerint bizonytalanság esetén elsősorban a védelmi célkitűzéseknek kell érvényesülniük),

156 C-342/05; 30–31. pont.

157 C-674/17; 68–69. pont.

158 C-674/17; 66. pont.

és nem engedélyezhető eltérés. Az EUB által a C-674/17. sz. ügyben tett megállapítás szerint „hangsúlyozni kell továbbá, hogy az elővigyázatosság EUMSZ 191. cikk (2) bekezdésében foglalt elvével összhangban, amennyiben a rendelkezésre álló legjobb tudományos adatok vizsgálata bizonytalanságnak enged helyt a tekintetben, hogy ezen eltérés hátrányosan érinti-e, vagy sem, egy kihalással veszélyeztetett faj populációja kedvező védeltségi állapotban való fenntartását vagy annak visszaállítását, a tagállamnak el kell tekintenie annak elfogadásától vagy végrehajtásától.”¹⁵⁹

(3-72) Amennyiben a faj helyzete és állapota eltérő a különböző földrajzi szinteken, az értékelésnek először a helyi populációszintet, majd az eltérésnek a bioföldrajzi régióban lévő populációra gyakorolt hatását kell megvizsgálnia, figyelembe véve az ugyanazon fajra vonatkozó egyéb eltérések kumulatív hatását is az adott bioföldrajzi régióban.

3.3. Egyéb megfontolások

(3-73) Annak értékelésekor, hogy az eltérés hátrányos lehet-e a faj populációi kedvező védeltségi helyzetének fenntartására nézve, többek között az alábbiakat is mérlegelni kell:

a) sor kerül-e a szükséges (megfelelő, hatékony és ellenőrizhető) intézkedések megállapítására, végrehajtására és hatékony érvényre juttatására adott tagállamban valamely faj szigorú védelmének, valamint kedvező védeltségi helyzete elérésének biztosítása érdekében;

b) az eltérés nem akadályozza, nem lehetetleníti el és nem semlegesíti a szükséges intézkedéseket;

c) az eltérések hatásait (beleértve a kumulatív hatásokat is) szoros figyelemmel kísérik, és levonják a tanulságokat a jövőre nézve.

3.3.1. A fajvédelmi cselekvési tervek szerepe

(3-74) Az eltérések szigorú védelmi rendszer keretében történő megfelelő alkalmazásának egyik módja **a fajokra vonatkozó átfogó cselekvési tervek vagy védelmi / kezelési tervek kidolgozása és végrehajtása** lenne, habár az irányelv ezt nem írja elő. Ezeknek a terveknek a fajok védelmére és kedvező védeltségi helyzetének helyreállítására vagy fenntartására kell irányulniuk. A 12. cikk szerinti szükséges intézkedések mellett tartalmazniuk kell a populáció, annak természetes elterjedési területe és a fajok élőhelyei életképessége támogatására vagy helyreállítására irányuló intézkedéseket is. A tervek így hasznos alapot és iránymutatási keretet jelenthetnek az eltérések alkalmazásához, feltéve, hogy az eltéréseket továbbra is eseti alapon engedélyezik, a 16. cikkben foglalt összes többi feltétel teljesül, és bizonyítást nyert, hogy az eltérés nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védeltségi helyzetének fenntartását.

(3-75) Például a termést vagy a tulajdont érintő súlyos károk megelőzését célzó eltérések kevésbé hatékonyak lehetnek a probléma hosszú távú megoldásában, ha azokat az adott fajra vonatkozó bármely egyéb intézkedéstől függetlenül alkalmazzák. Ha azonban azokat számos egyéb intézkedés (pl. halált nem okozó intézkedések, megelőző intézkedések, ösztönzők, kompenzációk stb.) kíséri a fajok védelmére / kezelésére vonatkozó terv keretében, egy szigorú védelmi rendszer részeként, az eltérések sokkal hatékonyabbá tehetők. Ilyen körülmények között a fajok védelmére/ kezelésére vonatkozó terv kielégítő végrehajtása esetén megfelelő keretet biztosíthat az irányelv célkitűzéseivel összhangban álló eltérések engedélyezéséhez. Az ilyen terveket

¹⁵⁹ C-674/17. sz. ügy, 66. pont.

természetesen rendszeresen frissíteni kell a bővülő ismeretek és a nyomkövetési eredmények fényében.

(3-76) Az eltérések engedélyezésére szolgáló megfelelő keret létrehozásához a fajok védelmére / kezelésére vonatkozó terveknek a fajok populációinak helyzetével és tendenciáival kapcsolatos **megbízható és naprakész tudományos adatokon** kell alapulniuk, és fő céljukként a faj kedvező védeltségi helyzetének fenntartását vagy helyreállítását kell meghatározni (az e cél elérése érdekében teljesítendő feltételek feltüntetésével). A terveknek tartalmazniuk kell a fajokat érintő valamennyi releváns veszély és terhelés alapos és átfogó értékelését, valamint a meglévő mortalitási szintek elemzését, akár természetes okok, akár emberi beavatkozás által előidézett tényezők – például jogellenes megölés (orvvadászat) vagy véletlen befogás és megölés – miatti elhullásról van szó.

(3-77) A rendelkezésre álló legjobb információk, valamint a megbízható tudományos értékelések és nyomkövetési rendszerek alapján azután a fajok védelmére/kezelésére vonatkozó tervek előírhatják egységes intézkedések végrehajtását és nyomon követését az érintett populáció kedvező védeltségi helyzetének elérése vagy fenntartása érdekében. A fajok védelmére/kezelésére vonatkozó tervek csak ilyen körülmények között jelenthetnek megfelelő keretet az eltérések engedélyezéséhez, ami aztán elősegítheti az egyes konkrét eltérések engedélyezési eljárásának leegyszerűsítését, feltéve, hogy a 16. cikkben előírt valamennyi feltétel teljesül.

3.3.2. A tervek / projektek hatásvizsgálata és a fajok védelme

(3-78) A 16. cikk szerinti különös rendelkezéseket és eljárásokat olyan terv vagy projekt esetében is be kell tartani, amely hatással lehet valamely uniós védelem alatt álló fajra, és amelyre az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerinti, illetve a KHV-irányelv vagy az SKV-irányelv szerinti vizsgálati eljárások vonatkoznak. Ebben az esetben a tervekre és projektekre vonatkozóan elvégzett hatásvizsgálati eljárások alkalmazhatók a 12. cikk szerinti követelményekre gyakorolt hatás értékelésére, valamint annak ellenőrzésére, hogy teljesülnek-e a 16. cikk szerinti eltérés feltételei.

Ez például akkor releváns, ha egy projekt kivitelezése és/vagy működtetése valószínűleg a párási, költő- vagy pihenőhelyek károsodását vagy elpusztulását, vagy a IV. melléklet a) pontjában felsorolt és a projekt területén előforduló fajok megzavarását okozza.

E körülmények között meg kell vizsgálni, hogy:

- az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt fajok bármelyike megtalálható-e a projekt területén,
- az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt fajok bármely párási, költő- vagy pihenőhelye megtalálható-e a projekt területén,
- e fajok bármelyikét és/vagy azok párási, költő- vagy pihenőhelyeit „érinti-e” a projekt kivitelezése és/vagy működtetése (megölik, megzavarják, károsodik stb.), és ha igen,
- teljesülnek-e a 16. cikkben előírt feltételek.

(3-79) Csak a fenti ellenőrzések elvégzését követően lehetséges a 16. cikk szerinti eltérés engedélyezése és a projekt jogszerű kivitelezése (az engedély megszerzését követően). Ha például a területen megtalálható a IV. melléklet a) pontjában szereplő

valamely faj párzási vagy költőhelye, és az el fog pusztulni a projekt kivitelezése vagy működtetése miatt, a projekt engedélyezése a 12. cikk megsértését jelenti, kivéve, ha engedélyezik a 16. cikk szerinti eltérést, és teljesülnek az eltérés engedélyezésének feltételei.

(3-80) Amennyiben a projektek akár önmagukban, akár más tervek vagy projektek részeként valószínűleg jelentős hatással lesznek a Natura 2000 területekre, az irányelv 6. cikkének (3) bekezdése értelmében megfelelő vizsgálatnak kell alávetni őket, amelynek keretében sor kerül a fent felsorolt ellenőrzések elvégzésére és – adott esetben – nyomon követésére.

Azon projektek esetében, amelyek nem tartoznak a 6. cikk (3) bekezdésének hatálya alá, mert akár önmagukban, akár más tervek vagy projektek részeként valószínűleg nem lesznek jelentős hatással a Natura 2000 területekre, a tagállamok kiigazíthatják meglévő eljárásaikat, hogy azok megfeleljenek a 12. és 16. cikk követelményeinek. Ez azt jelenti, hogy a fent felsoroltak ellenőrzése beépíthető a különböző szinteken zajló tagállami döntéshozatali folyamatok részét képező értékelésekbe, köztük a földhasználat tervezésére vonatkozó döntésekbe vagy a tervekre és projektekre vonatkozó környezeti hatásvizsgálati eljárásokba.

Az alapvető cél a projekt hatásainak pontos és gyors azonosítása – beleértve az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt védett fajokra és az élőhelyeikre gyakorolt hatást is – még a projekt végrehajtása előtt. Ennek egyik lehetséges eszköze a környezeti hatásvizsgálati eljárás.

(3-81) A jogi eljárások összehangolásával elkerülhetők a jogi bonyodalmak. Ideális esetben a KHV-irányelv hatálya alá tartozó projektre vonatkozó engedély iránti kérelem kézhezvételét követően környezeti hatásvizsgálat indul (legalább az előzetes értékelési szakasz) az összes lehetséges hatás azonosítása érdekében. Így az eltérés szükségessége kétséget kizáróan megállapítható, és értékelhető, hogy teljesíthető-e az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkében foglalt követelmények. Ha igen, akkor az engedély az eltéréssel együtt megadható. Ha a projektet a környezeti hatásvizsgálat során tett megállapítások miatt módosítani kell, az eltérés a módosított projekten alapulhat.

Ideális esetben az összevont engedély iránti kérelmet követően elvégzett környezeti hatásvizsgálat kiterjed az összes olyan releváns környezeti hatásra (beleértve az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt fajokra és azok párzási, költő- vagy pihenőhelyeire gyakorolt hatást), amelyek kezelhetők az engedély megadása esetén. Ez történhet például a negatív hatások mérséklésére irányuló feltételek meghatározásával és/vagy bizonyos, jogszabályokban meghatározott tilalmaktól való eltérések engedélyezésével, amennyiben azok megfelelnek az eltérésekre vonatkozó feltételeknek.

(3-82) Bár az élőhelyvédelmi irányelv 12. és 16. cikke alapján nem kötelező elvégezni a fent említett ellenőrzéseket az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerinti megfelelő vizsgálat keretében vagy a környezeti hatásvizsgálati eljárás részeként, ez a legjobb módja annak, hogy biztosítsák az élőhelyvédelmi irányelv 12. és 16. cikkének való megfelelést. A környezeti hatásvizsgálati eljárás során meghatározható a projekthez kapcsolódóan az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletében felsorolt fajokra gyakorolt hatás, valamint meghatározható a projekt lehetséges következményei az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkében foglalt tilalmak bármelyikének megsértésével összefüggésben. A hatásvizsgálat elvégzése – amely magában foglalja az eltérés engedélyezése és a fejlesztés előtt folytatandó konzultációkat – a legjobb megoldás, mivel megkönnyíti a döntéshozatal összehangolását.

3.3.3. A kiegyenlítő intézkedések szerepe (eltérések a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjától)

(3-83) Kiegyenlítő intézkedéseket lehet előirányozni a 12. cikk (1) bekezdésének d) pontjától való indokolt eltérések vonatkozásában, vagyis párzási, költő- és pihenőhelyek károsodása vagy elpusztulása esetén. A fajok biológiájától, ökológiájától és viselkedésétől függően ezek az intézkedések jól működhetnek egyes fajok esetében, mások esetében azonban nem.

A mérséklő intézkedésekkel ellentétben a kiegyenlítő intézkedések függetlenek attól a tevékenységtől, amely egy párzási, költő- vagy pihenőhely károsodását vagy elpusztulását okozza. Az ilyen intézkedések célja a párzási, költő- vagy pihenőhelyre gyakorolt konkrét negatív hatások ellentételezése, ami semmilyen esetben sem befolyásolja hátrányosan az érintett faj védettségi helyzetét. Ideális esetben a kiegyenlítő intézkedéseknek igazodniuk kell a párzási, költő- vagy pihenőhelyre gyakorolt negatív hatásokhoz, és már a negatív hatás bekövetkeztét megelőzően érvényben kell lenniük és működniük kell.

(3-84) A 16. cikk nem említi a kiegyenlítő intézkedéseket, ezért azok nem kötelezőek. Továbbá nem igazolhatják és nem ellentételezhetik a 12. cikk megsértését, hanem a 16. cikk (1) bekezdésében foglalt azon követelménynek való megfelelés biztosításának egyik elemét képezhetik, amely szerint nem lehet az érintett fajok védettségi helyzetére gyakorolt hátrányos befolyás.

Ideális esetben a kiegyenlítő intézkedések:

- i. ellentételezik a tevékenység által a fajok párzási, költő-és pihenőhelyeire gyakorolt negatív hatást az adott körülmények között (a helyi populáció szintjén);
- ii. jó eséllyel sikeresek és a bevált gyakorlatokon alapulnak;
- iii. növelik a faj esélyeit a kedvező védettségi helyzet elérésére;
- iv. működnek már a párzási, költő vagy pihenőhely károsodása vagy elpusztulása előtt, vagy legkésőbb annak megkezdődésekor.

(3-85) Az ilyen módon végrehajtott kiegyenlítő intézkedések biztosíthatják, hogy nem keletkezik a faj párzási, költő- és pihenőhelyeire gyakorolt káros hatás sem a populáció szintjén, sem pedig bioföldrajzi szinten. **Ugyanakkor a kiegyenlítő intézkedések nem helyettesítik vagy csökkentik annak a szükségességét, hogy a 16. cikk szerinti eltérések kiállják a három próbát.** Ez azt jelenti, hogy a kiegyenlítő intézkedések rendszerének elfogadása nem használható fel arra, hogy megkerüljék az eltérés szükségességét és a 3.2. fejezetben leírt mindhárom próba teljesítésének a követelményét.

3.3.4. Több fajra vonatkozó eltérések

(3-86) Egyes projektek (pl. nagy közérdekű infrastrukturális projektek, úgymint közlekedési hálózatok) a IV. mellékletben felsorolt számos faj érinthetnek. Ilyen esetekben fel kell mérni **az egyes** érintett fajokra gyakorolt hatást, és ezen információk alapján a legjobb megoldások kiválasztása érdekében átfogó képet kell alkotni az összhatásról. A megoldásoknak is meg kell felelniük mindhárom próbán. Nem elég egyszerűen csak felsorolni a potenciálisan érintett fajokat anélkül, hogy a következő lépésben felmérnék a problémák mértékét és módot találnának azok elkerülésére.

3.3.5. Ideiglenes jelleg: a IV. mellékletben felsorolt fajok fejlesztés alatt álló területeken való megtelepedésének kezelése

(3-87) Vannak olyan esetek, amikor már engedélyezett területfejlesztési tevékenységek (például új infrastruktúra, úgymint utak, házak stb. építése vagy folyamatban lévő kőfejtési tevékenységek) kedvező új élőhelyek kialakulásához vezetnek, ahol

megtelepednek az irányelv IV. mellékletében felsorolt fajok. Az ilyen jellegzetes természeti elemek közé tartozhatnak például a kitermelési helyszíneken létrejövő új tavak (amelyek előnyösek a kétéltűek és a szitakötők számára), a nyílt terepek, a homokos és kavicsos területek (amelyek vonzzák a rovarokat és a madarakat), a füves puszták (amelyek vonzzák a rovarokat és a madarakat), a szabad kőszirtok (amelyek előnyösek a madarak és a magányos méhek számára), valamint menedéket nyújtó területek kialakulása (hüllők, kétéltűek és rovarok számára).

Mivel a 12. cikk szerinti szigorú védelmi rendszer nem tesz különbséget az ideiglenes (pl. 5–10 évig tartó) vagy állandó, mesterségesen létrehozott vagy természetesen kialakult környezet között, úgy kell tekinteni, hogy azok a IV. mellékletben szereplő védett állat- vagy növényfajok, amelyek engedélyezett területfejlesztési tevékenységek eredményeként elkezdnek megtelepedni egy új területen, **szintén teljes mértékben a 12. cikk védelmi rendelkezéseinek hatálya alá tartoznak.**

(3-88) A 12. cikk szerinti szigorú védelmi rendszer ilyen esetekre történő alkalmazása jelentős kihívást jelenthet a projektgazdák és a földtulajdonosok számára, mivel a munka jellegéből adódóan előfordulhat, hogy el kell távolítaniuk ezeket az „ideiglenes” élőhelyeket annak érdekében, hogy munkájukat a megengedett módon folytathassák. Az élőhelyek eltávolításához – akár a projekt előkészítési, üzemeltetési vagy leszerelési szakaszában – a 16. cikk (1) bekezdése szerinti eltérésre van szükség, amennyiben teljesülnek a feltételek (lásd lejjebb).

Az azzal kapcsolatos jogbiztonság hiányában, hogy a szóban forgó terület jogszerűen, a tervek szerint használható az engedélyezett célra, előfordulhat, hogy a földtulajdonosok vagy a projektgazdák meg akarják akadályozni a védett fajok behatolását (például növényvédő szerek vagy talajművelés alkalmazásával) abban a köztes időszakban, amikor a földterületet nem fejlesztik aktívan, annak érdekében, hogy elkerüljék az olyan védett fajok jelenlétéhez kapcsolódó további terheket, megszorításokat vagy korlátozásokat, amelyek eredetileg nem voltak jelen a földjükön. Ez elszalasztott lehetőséget jelenthet, mivel minden olyan további ideiglenes élőhely, amely egyébként nem fejlődhetett volna ki az érintett területen, bizonyos feltételek mellett pozitívan hozzájárulhat az irányelv célkitűzéseéhez.

(3-89) E jogbiztonság biztosítása, és ezáltal az ideiglenes természeti területek kialakításának vagy fenntartásának ösztönzése érdekében a projektgazdák **a tervezési folyamat korai szakaszában eltérést kérelmezhetnek a 16. cikk alapján**, ha a területen még nem telepedtek meg védett fajok, de megfelelő bizonyossággal számítani lehet a megtelepedésükre (ez lehet a helyzet például akkor, ha a fajok már jelen vannak a környező területeken). Az előzetes eltérés ezen formája lehetővé tenné az ideiglenes természeti elemek későbbi eltávolítását a projektfejlesztési szükségletekkel összhangban. Az ilyen eltérésekre vonatkozó jogi előírások azonban nem lehetnek alacsonyabb szintűek, mint a már előforduló védett fajokra és élőhelyeikre vonatkozó eltérésekre érvényes előírások, és meg kell felelniük a 16. cikkben meghatározott valamennyi feltételnek. Ez többek között azt jelenti, hogy a faj tényleges megtelepedése vagy az élőhelye tényleges kialakulása előtt engedélyezett eltéréseknek egyértelműen és pontosan meg kell határozniuk az eltéréssel elérni kívánt célokat¹⁶⁰.

(3-90) Ezért **fontos, hogy a 16. cikk szerinti eltérés iránti kérelmeket teljes körű helyszíni szemle előzze meg**, amelynek célja az összes védett faj felderítése nem csupán a projekt területén, hanem a környező területeken is. Ez biztosítja a IV. mellékletben szereplő valamennyi „előre jelezhető” faj és azok sűrűsége azonosítását, valamint annak meghatározását, hogy azok mekkora valószínűséggel telepednek meg a projekterületen. A 16. cikk szerinti határozat ezt követően felhasználható a faj élőhelye folyamatos ökológiai működésének fenntartására vonatkozó feltételek meghatározásához

160 Lásd a C-674/17. sz. ügyben hozott ítélet 41. pontját.

abban az esetben, ha a projektterületen belül az újonnan benépesített élőhelyet el kell távolítani az engedélyezett projekt/tevékenység céljából. Ez magában foglalhatja például hasonló élőhelyek létrehozását és védelmét a projektterületen kívül, valamint a fajoknak a projektterületen belüli áthelyezését ezekre az élőhelyekre, hosszú távú nyomon követés mellett. Mint minden eltérés esetében, a helyes végrehajtást ellenőrizni és rögzíteni kell.

(3-91) A fent leírt ideiglenes helyzetekre vonatkozó eltérések objektív indokolást igényelnek a 16. cikk (1) bekezdésében meghatározott okok egyike alapján. Az egyik lehetőség, hogy az eltérést a 16. cikk (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott okra alapozzák, amely szerint „a vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme érdekében” indokolt az eltérés. A rendelkezés szövege nem korlátozódik a növény- vagy állatfajok más, rivális védett fajokkal szembeni védelme érdekében engedélyezett eltérésekre. A megfogalmazás úgy is értelmezhető, hogy lehetővé teszi a védett fajra vonatkozó szigorú védelmi rendszertől való eltérést a faj saját előnyére. A rendelkezésben szereplő „érdekében” kifejezés azt sugallja, hogy **az eltérésnek hozzáadott értéket kell nyújtania az érintett faj számára**. Ez azt jelentené, hogy a 16. cikk (1) bekezdésének a) pontja akkor lenne alkalmazandó, ha kimutatható, hogy az érintett faj számára nettó előny áll fenn, amely eleve csak az eltérés engedélyezésével vált lehetővé.

(3-92) A 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja eltérés engedélyezéséről rendelkezik „(...) más kiemelkedően fontos közérdek, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is, továbbá a környezet számára kiemelkedően előnyös hatás elérése” érdekében. A „a környezet számára kiemelkedően előnyös hatásra” való hivatkozás hasonlóan értelmezhető ahhoz, amit fentebb javasoltunk a 16. cikk (1) bekezdésének a) pontjában szereplő, „a vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme érdekében” való hivatkozás tekintetében, azaz feltételezve, hogy a fajra vonatkozó szigorú védelmi rendszertől való eltérés a faj saját előnyére is engedélyezhető. A hozzáadott értéknek azonban „kiemelkedőnek” kell lennie, ami ebben az esetben magasabb küszöbértéket jelent, mint a 16. cikk (1) bekezdésének a) pontja értelmében.

(3-93) Az ideiglenes természeti területekre vonatkozó eltérések alkalmazásának lehetőségével a projekttervezési szakaszban körültekintően kell foglalkozni, beleértve annak a részletes tudományos értékelését is, hogy a védett fajok hol telepedhetnek meg a projekt különböző szakaszaiban. A tervezési szakasznak tartalmaznia kell annak az értékelését, hogy az ideiglenes élőhelyeken megtelepedett fajok miként a őrizhetők meg a lehető legnagyobb mértékben a projekt során és azt követően, például megfelelő mérséklő intézkedések végrehajtása és az áthelyezés támogatása révén.

(3-94) Az eltérésről szóló határozatnak viszont ettől függetlenül is mindig meg kell felelnie a 16. cikkben meghatározott összes többi kritériumnak (más megfelelő megoldások hiánya, nincs a védettségi helyzetre gyakorolt hátrányos befolyás), és előzetesen szigorú felügyeleti és nyomonkövetési kötelezettségeket kell előírnia¹⁶¹. Ezek biztosítják, hogy az ideiglenes terület fejlesztése illeszkedjen a védett fajoknak a területen való várható megjelenéséhez/előfordulásához. Ez a nyomonkövetési munka bizonyítékokat szolgáltatna továbbá az olyan új előfordulások kezelése érdekében kérelmezett további eltérésekhez, amelyek nem voltak kezdettől fogva előre láthatók.

25. Példa bevált gyakorlatra: LIFE a kőbányákban projekt Belgiumban: a biológiai sokféleség dinamikus kezelése aktív kőbányákkal összefüggésben

161 Lásd például a holland modellt: Staatscourant (2015): BeleidslijnTijdelijkeNatuur (concept 11 juni 2015) - Nr. 209016. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2015-29016.html>

A LIFE a kőbányákban [LIFE14 NAT/BE/000364] projekt célja olyan módszerek kidolgozása, amelyek optimalizálják az ásványnyersanyag-kitermelési helyek üzemeltetésében rejlő biológiai sokféleségi potenciált. A biológiai sokféleség kezelését célzó, kifejezetten kőbányákra vonatkozó tervek részeként a projekt tudományos és jogi megközelítéseket tárt fel a kőfejtési tevékenység által létrehozott és attól függő ideiglenes élőhelyek (pl. ideiglenes tavak vagy homokpadok) támogatására, amelyek védett fajoknak (pl. partifecske, gyíkok, fali gyíkok, nádi varangyok vagy a szegényes adottságokkal rendelkező környezetekre jellemző algák) adhatnak otthont. A biológiai sokféleségnek a kőfejtési tevékenységhez (már meglévő, valamint kiegészítő ideiglenes tevékenység egyaránt) alkalmazkodó, meglévő és/vagy új fajokat támogató dinamikus kezelése kombinálható az állandó élőhelyek tervezett helyreállítási intézkedéseivel a kitermelési időszak során és azt követően, a stabil és biológiai sokféleségben gazdag ökoszisztémák maximalizálása érdekében a projekt befejezése után (további állandó jelleg)¹⁶².

3.4. Az eltérések nyomon követése és jelentése

Amellett, hogy az illetékes nemzeti hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az eltérési rendszer valamennyi feltétele teljesüljön az eltérés engedélyezése előtt (vagyis hogy megfeleljen a három próbán), nyomon kell követniük az eltérés hatását (és a kiegyenlítő intézkedések hatékonyságát) is annak végrehajtása után. Az eltérésekről szóló jelentéseknek hiánytalanoknak kell lenniük, és tartalmazniuk kell azokat az információkat, amelyek lehetővé teszik a Bizottság számára annak értékelését, hogy a 16. cikk szerinti eltérési rendszert helyesen alkalmazták-e.

3.4.1. Az eltérések hatásainak nyomon követése

(3-95) Amellett, hogy az illetékes nemzeti hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az eltérési rendszer valamennyi feltétele teljesüljön az eltérés engedélyezése *előtt*, nyomon kell követniük az eltérések hatását (és a kiegyenlítő intézkedések hatékonyságát) is azok végrehajtása után¹⁶³. A 16. cikk (3) bekezdésének e) pontja előírja, hogy a tagállamok eltérésekről szóló jelentéseiben fel kell tüntetni „az alkalmazott felügyeleti intézkedéseket és az elért eredményeket”. Ez azt jelenti, hogy felügyelniük kell és nyomon kell követniük az engedélyezett eltérések végrehajtását.

Az eltérések hatásának nyomon követésére annak ellenőrzése érdekében is szükség van, hogy az eltéréseket helyesen hajtották-e végre, és hogy azok elérték-e céljukat, amit tudományos bizonyítékokkal kell alátámasztani, és szükség esetén korrekciós intézkedéseket kell hozni. Ennek során biztosítani kell, hogy az eltérés végrehajtásából eredően a fajt érintő bármilyen nem szándékos kockázat vagy kár észlelésre kerüljön. Az eltérési rendszer megfelelő alkalmazásához olyan keretfeltételekre van szükség, amelyek megfelelően biztosítják, hogy a megközelítés nem vezet nemkívánatos hatásokhoz. Ennek eléréséhez kulcsfontosságú a nyomon követés.

(3-96) Az eltérések végrehajtása után a nemzeti hatóságoknak figyelemmel kell kísérniük az eltérés hatálya alá tartozó valamennyi faj tekintetében a nemzeti területen engedélyezett eltérések kumulatív hatását is, függetlenül az eltérések engedélyezésének okaitól, és meg kell erősíteniük azt az eredeti értékelést, amely szerint az eltérések nem befolyásolják hátrányosan a faj populációinak kedvező védettségi helyzetét. E nyomon követés eredményeit természetesen figyelembe kell venni az eltérések engedélyezésére vonatkozó bármely jövőbeli döntés meghozatalakor.

¹⁶² További információért lásd a LIFE projekt honlapját: <https://www.lifeinquarries.eu>

¹⁶³ Lásd még a Bíróság 2012. január 26-i ítéletét, Bizottság kontra Lengyelország, C-192/11, ECLI:EU:C:2012:44, 65. és 67. pont, a 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikke (2) bekezdésének e) pontjában foglalt hasonló rendelkezésről.

(3-97) Ez a nyomon követés az irányelv 11. cikke szerinti általános felügyeleti kötelezettség hatálya alá is tartozhat. Észszerűnek tűnik, hogy az ilyen felügyelet érzékeny legyen az olyan fajokra vonatkozóan alkalmazott eltérések hatásaira (beleértve a kumulatív hatásokat és a kiegyenlítő intézkedések hatásait is), amelyekre rendszeresen engedélyeznek eltéréseket, vagy amelyek védettségi helyzete kedvezőtlen (kivételes körülmények között azonban eltérések tárgyát képezik). Az is észszerűnek tűnik, hogy az ilyen felügyelet más olyan tényezők megfigyelését is magában foglalja, amelyek negatív hatással lehetnek a fajok védettségi helyzetére (például jogellenes megölés). Ezek az adatok felhasználhatók a faj védettségi helyzetének értékeléséhez.

3.4.2. A 16. cikk (2) és (3) bekezdése szerinti jelentéstételi kötelezettségek

(3-98) Az eltéréseknek meg kell felelniük a 16. cikk (2) és (3) bekezdésében meghatározott formai feltételeknek is. A C-118/94. sz. ügyben (a madárvédelmi irányelvvel kapcsolatos ügy) a Bíróság megfogalmazása szerint e formai feltételek „célja, hogy az eltéréseket a szigorúan szükséges mértékre korlátozzák, és lehetővé tegyék a Bizottság számára azok felügyeletét”.

(3-99) A tagállamoknak nem kell konzultálniuk a Bizottsággal az eltérések alkalmazása előtt, de kötelesek két évente jelentést benyújtani a Bizottságnak a 16. cikk végrehajtásáról. A 16. cikk (2) bekezdése nem határozza meg pontosan e jelentések tartalmát. Egyértelmű azonban, hogy a tájékoztatásnak teljes körűnek és tényszerűnek kell lennie, és ki kell terjednie a 16. cikk (3) bekezdésében meghatározott valamennyi részletre. Az eltérésekről szóló jelentésekben megadott információk alapján a Bizottságnak képesnek kell lennie arra, hogy felügyelje a 16. cikk alkalmazását a tagállamokban, és ellenőrizze annak az irányelvvel való összeegyeztethetőségét. Azokban az esetekben, amikor a Bizottság arra a következtetésre jut, hogy az eltérések alkalmazása sérti az irányelv követelményeit, jogában áll kötelezettségszegési eljárást indítani az érintett tagállammal szemben.

(3-100) Az eltérések jelentésének jelenlegi formátuma kiterjed az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezmény (Berni Egyezmény)¹⁶⁴ 9. cikke szerinti jelentéstételi kötelezettségekre is, és célja a jelentéstétel hatékonyságának és alkalmazhatóságának javítása valamennyi szinten (regionális, nemzeti, uniós). A Bizottság és a tagállamok jelenleg az új jelentéstételi formátumot és a Habitats and Birds Directives Derogation System+ (HaBiDeS+) [az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelv eltérési rendszere+] elnevezésű új informatikai eszközt használják¹⁶⁵.

(3-101) Az új formátum tartalmazza a 16. cikk (3) bekezdésében meghatározott alaki feltételeket, amelyeknek teljesülniük kell, és amelyeket minden engedélyezett eltérésben meg kell határozni, valamint további információkat tartalmaz (pl. az okok, eszközök és módszerek további megértését segítő adatokat, a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontjában foglalt konkrét követelményekre vonatkozó bizonyítékokat, az elvetett alternatívákra való hivatkozásokat, annak bizonyítékát, hogy az eltérés nem befolyásolja hátrányosan a populáció védettségi helyzetét), amelyek segítenek megérteni az illetékes hatóságok érvelését a 16. cikk szerinti eltérési rendszer alkalmazása tekintetében.

164 Az Európai Bizottság és a Berni Egyezmény titkársága közötti jelenlegi megállapodás alapján az Európai Unió összegyűjti az uniós tagállamok által adott időszak során bejelentett összes eltérést, majd továbbítja ezeket a Berni Egyezmény titkársága felé.

165 A HaBiDeS+ eszköz online elérhető az alábbi címen: <https://webforms.eionet.europa.eu/>

Mellékletek:

I. melléklet:

Bírósági ügyek

II. melléklet:

A

II., IV. és V. melléklet hatálya alá tartozó fajok jegyzéke

III. melléklet:

Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének végrehajtása – A farkas példája

I. MELLÉKLET

Bírósági ügyek Az élőhelyvédelmi irányelv fajvédelmi rendelkezései

A Bíróság 1969. november 12-i ítélete, Stauder kontra Stadt Ulm, C-29/69, ECLI:EU:C:1969:57

A Bíróság 1977. október 27-i ítélete, Regina kontra Bouchereau, C-30/77, ECLI:EU:C:1977:172

A Bíróság 1979. július 12-i ítélete, Koschniske kontra Raad van Arbeid, C-9/79, ECLI:EU:C:1979:201

A Bíróság 1985. május 23-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-29/84, ECLI:EU:C:1985:229

A Bíróság 1987. április 9-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-363/85, ECLI:EU:C:1987:196

A Bíróság 1987. július 8-i ítélete, Bizottság kontra Belgium, C-247/85, ECLI:EU:C:1987:339

A Bíróság 1987. július 8-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-262/85, ECLI:EU:C:1987:340

A Bíróság 1988. február 23-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-429/85, ECLI:EU:C:1988:83

A Bíróság 1988. április 27-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-252/85, ECLI:EU:C:1988:202

A Bíróság 1988. július 7-i ítélete, Moksel kontra BALM, C-55/87, ECLI:EU:C:1988:377

A Bíróság 1990. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Hollandia, C-339/87, ECLI:EU:C:1990:119

A Bíróság 1990. március 28-i ítélete, G. Vessoso és G. Zanetti elleni büntetőeljárások, C-206/88. és C-207/88. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:1990:145

A Bíróság 1991. január 17-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-157/89, ECLI:EU:C:1991:22

A Bíróság 1991. február 28-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-57/89, ECLI:EU:C:1991:89

A Bíróság 1991. február 28-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-131/88, ECLI:EU:C:1991:87

A Bíróság 1991. május 30-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-59/89, ECLI:EU:C:1991:225

A Bíróság 1993. augusztus 2-i ítélete, Bizottság kontra Spanyolország, C-355/90, ECLI:EU:C:1993:331

A Bíróság 1996. március 7-i ítélete, WWF Olaszország kontra Regione Veneto, C-118/94, ECLI:EU:C:1996:86

A Bíróság 1996. szeptember 19-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-236/95, ECLI:EU:C:1996:341

A Bíróság 1996. december 12-i ítélete, Ligue royale belge pour la protection des oiseaux és Société d'études Ornithologiques kontra Région Wallonne, C-10/96, ECLI:EU:C:1996:504

A Bíróság 1999. május 19-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-225/97, ECLI:EU:C:1999:252

A Bíróság 1999. november 11-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-315/98, ECLI:EU:C:1999:551

A Bíróság 2000. november 7-i ítélete, First Cooperate Shipping, C-371/98, ECLI:EU:C:2000:600.

A Bíróság 2001. május 10-i ítélete, Bizottság kontra Hollandia, C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257

A Bíróság 2001. május 17-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-159/99, ECLI:EU:C:2001:278

A Bíróság 2002. január 30-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-103/00, ECLI:EU:C:2002:60

A Bíróság 2003. február 13-i ítélete, Bizottság kontra Luxemburg, C-75/01, ECLI:EU:C:2003:95

A Bíróság 2003. október 16-i ítélete, Ligue pour la protection des oiseaux és társai kontra Premier ministre et Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, C-182/02, a Bíróság Határozatainak Tára, 12105. o.

A Bíróság 2003. november 6-i ítélete, Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-434/01, ECLI:EU:C:2003:601

A Bíróság 2005. október 20-i ítélete, Bizottság kontra Egyesült Királyság, C-6/04, ECLI:EU:C:2005:626

A Bíróság 2005. december 15-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-344/03, ECLI:EU:C:2005:770

A Bíróság 2006. január 10-i ítélete, Bizottság kontra Németország, C-98/03, ECLI:EU:C:2006:3

A Bíróság 2006. március 16-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-518/04, ECLI:EU:C:2006:183

A Bíróság 2006. május 18-i ítélete, Bizottság kontra Spanyolország, C-221/04, ECLI:EU:C:2006:329

A Bíróság 2006. június 8-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-60/05, ECLI:EU:C:2006:378

A Bíróság 2006. december 19-i ítélete, Bizottság kontra Olaszország, C-503/06, ECLI:EU:C:2008:279

A Bíróság 2007. január 11-i ítélete, Bizottság kontra Írország, C-183/05, ECLI:EU:C:2007:14

A Bíróság 2007. május 10-i ítélete, Bizottság kontra Ausztria, C-508/04, ECLI:EU:C:2007:274

A Bíróság 2007. június 14-i ítélete, Bizottság kontra Finnország, C-342/05, ECLI:EU:C:2007:341

A Bíróság 2010. május 20-i ítélete, Bizottság kontra Spanyolország, C-308/08, ECLI:EU:C:2010:281

A Bíróság 2011. június 9-i ítélete, Bizottság kontra Franciaország, C-383/09, ECLI:EU:C:2011:369

A Bíróság 2012. január 26-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-192/11, ECLI:EU:C:2012:44

A Bíróság 2012. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Ciprus, C-340/10, ECLI:EU:C:2012:143

A Bíróság 2012. március 15-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-46/11, ECLI:EU:C:2012:146

A Bíróság 2016. november 10-i ítélete, Bizottság kontra Görögország, C-504/14, ECLI:EU:C:2016:847

A Bíróság 2018. április 17-i ítélete, Bizottság kontra Lengyelország, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255

A Bíróság 2019. október 10-i ítélete, előzetes döntéshozatal iránti kérelem, C-674/17, ECLI:EU:C:2019:851

A Bíróság 2020. június 11-i ítélete, előzetes döntéshozatal iránti kérelem, C-88/19, ECLI:EU:C:2020:458

A Bíróság 2021. március 4-i ítélete, C-473/19. és C-474/19. sz. egyesített ügyek – Föreningen Skydda Skogen, ECLI:EU:C:2021:166

Folyamatban lévő C-477/19. sz. ügy – Magistrat Stadt Wien

II. MELLÉKLET

A 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv II., IV. és V. mellékletének hatálya alá tartozó állatfajok jegyzéke

Felelősségi nyilatkozat: Az alábbi táblázat a Környezetvédelmi Főigazgatóság által készített, egységes szerkezetbe foglalt táblázat. Célja csupán az, hogy áttekintést nyújtson. Tartalmáért semmilyen felelősséget nem vállalunk. A mellékletek jogilag kötelező erejű változatai a vonatkozó jogi aktusokban hivatalosan közzétett változatok. E mellékletek legutóbbi, a táblázat alapjául szolgáló változatát „A Tanács 2013/17/ EU irányelve (2013. május 13.) a környezetvédelem területén elfogadott egyes irányelveknek a Horvát Köztársaság csatlakozására tekintettel történő kiigazításáról” című dokumentumban tették közzé¹⁶⁶

Az e mellékletben felsorolt fajok az alábbiak szerint kerülnek meghatározásra:

- a faj vagy az alfaj megnevezése (félkövér és dőlt betűvel szedve), vagy
- mindazon faj, amely egy magasabb rendszertani osztályba vagy ennek egy megjelölt részébe tartozik. A család vagy a nem, illetve nemzetség (genus) megnevezése után az „spp.” rövidítés az ehhez a családhoz vagy nemhez, illetve nemzetséghez tartozó összes fajt jelöli.

A faj megnevezése előtt található csillag (*) jelzi, hogy a faj a II. mellékletben szereplő veszélyeztetett faj (a VI. és az V. melléklet nem tesz különbséget a veszélyeztetett és a nem veszélyeztetett fajok között).

Az e táblázatban egységes szerkezetbe foglalt mellékletek a következők:

II. MELLÉKLET: KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ FAJOK, AMELYEK MEGŐRZÉSÉHEZ KÜLÖNLEGES TERMÉSZETMEGŐRZÉSI TERÜLETEK KIJELELÉSE SZÜKSÉGES

IV. MELLÉKLET: KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ, SZIGORÚ VÉDELMET IGÉNYLŐ FAJOK

V. MELLÉKLET: KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ FAJOK, AMELYEKNEK A TERMÉSZETES KÖRNYEZETBŐL VALÓ KIVONÁSA ÉS FELHASZNÁLÁSA IGAZGATÁSI INTÉZKEDÉSEK TÁRGYA LEHET

166 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:01992L0043-20130701>

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
ÁLLATOK				
GERINCESEK				
EMLŐSÖK				
INSECTIVORA				
Erinaceidae				
<i>Erinaceus algirus</i>		X		
Soricidae				
<i>Crocidura canariensis</i>		X		
<i>Crocidura sicula</i>		X		
Talpidae				
<i>Galemys pyrenaicus</i>	X	X		
CHIROPTERA				
MICROCHIROPTERA				
Rhinolophidae				
<i>Rhinolophus blasii</i>	X	X		
<i>Rhinolophus euryale</i>	X	X		
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	X	X		
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	X	X		
<i>Rhinolophus mehelyi</i>	X	X		
Vespertilionidae				
<i>Barbastella barbastellus</i>	X	X		
<i>Miniopterus schreibersi</i>	X	X		
<i>Myotis bechsteini</i>	X	X		
<i>Myotis blythii</i>	X	X		
<i>Myotis capaccinii</i>	X	X		
<i>Myotis dasycneme</i>	X	X		
<i>Myotis emarginatus</i>	X	X		
<i>Myotis myotis</i>	X	X		
Minden egyéb Microchiroptera		X		
MEGACHIROPTERA				
Pteropodidae				
<i>Rousettus aegyptiacus</i>	X	X		
RODENTIA				
Gliridae				
A <i>Glis glis</i> és az <i>Eliomys quercinus</i> kivételével valamennyi faj		X		
<i>Myomimus roachi</i>	X	X		
Sciuridae				
* <i>Marmota marmota latirostris</i>	X	X		
* <i>Pteromys volans (Sciuropterus ruscicus)</i>	X	X		
<i>Spermophilus citellus (Citellus citellus)</i>	X	X		
* <i>Spermophilus suslicus (Citellus suslicus)</i>	X	X		
<i>Sciurus anomalus</i>		X		
Castoridae				
<i>Castor fiber</i>	X	X	X	II. melléklet: kivéve az észet, a lett, a litván, a lengyel, a finn és a svéd populációkat IV. melléklet: kivéve az észet, a lett, a litván, a lengyel, a finn és a svéd populációkat V. melléklet: a finn, a svéd, a lett, a litván, az észet és a lengyel populációk
Cricetidae				

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
<i>Cricetus cricetus</i>		X	X	IV. melléklet: kivéve a magyar populációkat V. melléklet: magyar populációk
<i>Mesocricetus newtoni</i>	X	X		
Microtidae				
<i>Dinaromys bogdanovi</i>	X	X		
<i>Microtus cabrerae</i>	X	X		
* <i>Microtus oeconomus arenicola</i>	X	X		
* <i>Microtus oeconomus mehelyi</i>	X	X		
<i>Microtus tatricus</i>	X	X		
Zapodidae				
<i>Sicista betulina</i>		X		
<i>Sicista subtilis</i>	X	X		
Hystricidae				
<i>Hystrix cristata</i>		X		
CARNIVORA				
Canidae				
* <i>Alopex lagopus</i>	X	X		
<i>Canis aureus</i>			X	
* <i>Canis lupus</i>	X	X	X	II. melléklet: kivéve az észti populációt; a görög populációkból: csak a 39. szélességi foktól délre találhatóak; a spanyol populációkból: csak a Duero folyótól délre találhatóak; a lett, a litván és a finn populációkat IV. melléklet: kivéve a görög populációkat a 39. szélességi foktól északra; az észti populációkat, a spanyol populációkat a Duero folyótól északra; a lett, a litván, a lengyel, a szlovák, a bolgár populációkat és a finn populációkat a rénszarvastartási területen, a rénszarvastartásról szóló, 1990. szeptember 14-i 848/90. számú finn törvény 2. szakaszában meghatározottak szerint V. melléklet: a spanyol populációk a Duero folyótól északra, a görög populációk a 39. szélességi foktól északra, a finn populációk a rénszarvastartási területen, a rénszarvastartásról szóló, 1990. szeptember 14-i 848/90. számú finn törvény 2. szakaszában meghatározottak szerint, a bolgár, a lett, a litván, az észti, a lengyel és a szlovák populációk
Ursidae				
* <i>Ursus arctos</i>	X	X		II. melléklet: kivéve az észti, a finn és a svéd populációkat

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
Mustelidae				
* <i>Gulo gulo</i>	X			
<i>Lutra lutra</i>	X	X		
<i>Martes martes</i>			X	
<i>Mustela eversmanii</i>	X	X		
<i>Mustela putorius</i>			X	
* <i>Mustela lutreola</i>	X	X		
<i>Vormela peregusna</i>	X	X		
Felidae				
<i>Felis silvestris</i>		X		
<i>Lynx lynx</i>	X	X	X	II. melléklet: kivéve az észti, a lett és a finn populációkat IV. melléklet: kivéve az észti populációt V. melléklet: az észti populáció
* <i>Lynx pardinus</i>	X	X		
Phocidae				
<i>Halichoerus grypus</i>	X		X	
* <i>Monachus monachus</i>	X	X		
<i>Phoca hispida bottnica</i>	X		X	
* <i>Phoca hispida saimensis</i>	X	X		
<i>Phoca vitulina</i>	X		X	
Minden egyéb Phocidae			X	
Viverridae				
<i>Genetta genetta</i>			X	
<i>Herpestes ichneumon</i>			X	
DUPLICIDENTATA				
Leporidae				
<i>Lepus timidus</i>			X	
ARTIODACTYLA				
Cervidae				
* <i>Cervus elaphus corsicanus</i>	X	X		
<i>Rangifer tarandus fennicus</i>	X			
Bovidae				
* <i>Bison bonasus</i>	X	X		
<i>Capra aegagrus</i> (természetes populációk)	X	X		
<i>Capra ibex</i>			X	
<i>Capra pyrenaica</i> (a <i>Capra pyrenaica pyrenaica</i> kivételével)			X	
* <i>Capra pyrenaica pyrenaica</i>	X	X		
<i>Ovis gmelini musimon</i> (<i>Ovis ammon musimon</i>) (természetes populációk – Korzika és Szardínia)	X	X		
<i>Ovis orientalis ophion</i> (<i>Ovis gmelini ophion</i>)	X	X		
* <i>Rupicapra pyrenaica ornata</i> (<i>Rupicapra rupicapra ornata</i>)	X	X		
<i>Rupicapra rupicapra</i> (a <i>Rupicapra rupicapra balcanica</i> , a <i>Rupicapra rupicapra ornata</i> és a <i>Rupicapra rupicapra tatraca</i> kivételével)			X	
<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>	X	X		
* <i>Rupicapra rupicapra tatraca</i>	X	X		
CETACEA				
<i>Phocoena phocoena</i>	X	X		
<i>Tursiops truncatus</i>	X	X		
Minden egyéb Cetacea		X		
HÜLLŐK				

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
CHELONIA (TESTUDINES)				
Testudinidae				
<i>Testudo graeca</i>	X	X		
<i>Testudo hermanni</i>	X	X		
<i>Testudo marginata</i>	X	X		
Cheloniidae				
* <i>Caretta caretta</i>	X	X		
* <i>Chelonia mydas</i>	X	X		
<i>Lepidochelys kempii</i>		X		
<i>Eretmochelys imbricata</i>		X		
Dermochelyidae				
<i>Dermochelys coriacea</i>		X		
Emydidae				
<i>Emys orbicularis</i>	X	X		
<i>Mauremys caspica</i>	X	X		
<i>Mauremys leprosa</i>	X	X		
SAURIA				
Lacertidae				
<i>Algyroides fitzingeri</i>		X		
<i>Algyroides marchi</i>		X		
<i>Algyroides moreoticus</i>		X		
<i>Algyroides nigropunctatus</i>		X		
<i>Dalmatolacerta oxycephala</i>		X		
<i>Dinarolacerta mosorensis</i>	X	X		
<i>Gallotia atlantica</i>		X		
<i>Gallotia galloti</i>		X		
<i>Gallotia galloti insulanagae</i>	X	X		
* <i>Gallotia simonyi</i>	X	X		
<i>Gallotia stehlini</i>		X		
<i>Lacerta agilis</i>		X		
<i>Lacerta bedriagae</i>		X		
<i>Lacerta bonnali (Lacerta monticola)</i>	X	X		
<i>Lacerta monticola</i>	X	X		
<i>Lacerta danfordi</i>		X		
<i>Lacerta dugesi</i>		X		
<i>Lacerta graeca</i>		X		
<i>Lacerta horvathi</i>		X		
<i>Lacerta schreiberi</i>	X	X		
<i>Lacerta trilineata</i>		X		
<i>Lacerta viridis</i>		X		
<i>Lacerta vivipara pannonica</i>		X		
<i>Ophisops elegans</i>		X		
<i>Podarcis erhardii</i>		X		
<i>Podarcis filfolensis</i>		X		
<i>Podarcis hispanica atrata</i>		X		
<i>Podarcis lilfordi</i>	X	X		
<i>Podarcis melisellensis</i>		X		
<i>Podarcis milensis</i>		X		
<i>Podarcis muralis</i>		X		
<i>Podarcis peloponnesiaca</i>		X		
<i>Podarcis pityusensis</i>	X	X		
<i>Podarcis sicula</i>		X		
<i>Podarcis taurica</i>		X		
<i>Podarcis tiliguerta</i>		X		
<i>Podarcis wagleriana</i>		X		
Scincidae				
<i>Ablepharus kitaibelli</i>		X		
<i>Chalcides bedriagai</i>		X		
<i>Chalcides ocellatus</i>		X		

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
<i>Chalcides sexlineatus</i>		X		
<i>Chalcides simonyi</i> (<i>Chalcides occidentalis</i>)	X	X		
<i>Chalcides viridianus</i>		X		
<i>Ophiomorus punctatissimus</i>		X		
Gekkonidae				
<i>Cyrtopodion kotschy</i>		X		
<i>Phyllodactylus europaeus</i>	X	X		
<i>Tarentola angustimentalis</i>		X		
<i>Tarentola boettgeri</i>		X		
<i>Tarentola delalandii</i>		X		
<i>Tarentola gomerensis</i>		X		
Agamidae				
<i>Stellio stellio</i>		X		
Chamaeleontidae				
<i>Chamaeleo chamaeleon</i>		X		
Anguidae				
<i>Ophisaurus apodus</i>		X		
OPHIDIA (SERPENTES)				
Colubridae				
<i>Coluber caspius</i>		X		
* <i>Coluber cypriensis</i>	X	X		
<i>Coluber hippocrepis</i>		X		
<i>Coluber jugularis</i>		X		
<i>Coluber laurenti</i>		X		
<i>Coluber najadum</i>		X		
<i>Coluber nummifer</i>		X		
<i>Coluber viridiflavus</i>		X		
<i>Coronella austriaca</i>		X		
<i>Eirenis modesta</i>		X		
<i>Elaphe longissima</i>		X		
<i>Elaphe quatuorlineata</i>	X	X		
<i>Elaphe situla</i>	X	X		
<i>Natrix natrix cetti</i>		X		
<i>Natrix natrix corsa</i>		X		
* <i>Natrix natrix cypriaca</i>	X	X		
<i>Natrix tessellata</i>		X		
<i>Telescopus falax</i>		X		
Viperidae				
<i>Vipera ammodytes</i>		X		
* <i>Macrovipera schweizeri</i> (<i>Vipera lebetina schweizeri</i>)	X	X		
<i>Vipera seoanni</i>		X		IV. melléklet: kivéve a spanyol populációkat
<i>Vipera ursinii</i> (a <i>Vipera ursinii rakosiensis</i> és a <i>Vipera ursinii macrops</i> kivételével)	X	X		
* <i>Vipera ursinii macrops</i>	X	X		
* <i>Vipera ursinii rakosiensis</i>	X	X		
<i>Vipera xanthina</i>		X		
Boidae				
<i>Eryx jaculus</i>		X		
KÉTÉLTŰEK				
CAUDATA				
Salamandridae				
<i>Chioglossa lusitanica</i>	X	X		
<i>Euproctus asper</i>		X		
<i>Euproctus montanus</i>		X		
<i>Euproctus platycephalus</i>		X		

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
<i>Mertensiella luschani</i> (<i>Salamandra luschani</i>)	X	X		
<i>Salamandra atra</i>		X		
* <i>Salamandra aurorae</i> (<i>Salamandra atra aurorae</i>)	X	X		
<i>Salamandra lanzai</i>		X		
<i>Salamandrina terdigitata</i>	X	X		
<i>Triturus carnifex</i> (<i>Triturus cristatus carnifex</i>)	X	X		
<i>Triturus cristatus</i> (<i>Triturus cristatus cristatus</i>)	X	X		
<i>Triturus dobrogicus</i> (<i>Triturus cristatus dobrogicus</i>)	X			
<i>Triturus italicus</i>		X		
<i>Triturus karelinii</i> (<i>Triturus cristatus karelinii</i>)	X	X		
<i>Triturus marmoratus</i>		X		
<i>Triturus montandoni</i>	X	X		
<i>Triturus vulgaris ampelensis</i>	X	X		
Proteidae				
* <i>Proteus anguinus</i>	X	X		
Plethodontidae				
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>ambrosii</i>	X	X		
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>flavus</i>	X	X		
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>genei</i>	X	X		
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>imperialis</i>	X	X		
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>strinatii</i>	X	X		
<i>Hydromantes</i> (<i>Speleomantes</i>) <i>supramontis</i>	X	X		
ANURA				
Discoglossidae				
<i>Alytes cisternasii</i>		X		
* <i>Alytes muletensis</i>	X	X		
<i>Alytes obstetricans</i>		X		
<i>Bombina bombina</i>	X	X		
<i>Bombina variegata</i>	X	X		
<i>Discoglossus galganoi</i> (beleértve a <i>Discoglossus „jeanneae“-t</i>)	X	X		
<i>Discoglossus montalentii</i>	X	X		
<i>Discoglossus pictus</i>		X		
<i>Discoglossus sardus</i>	X	X		
Ranidae				
<i>Rana arvalis</i>		X		
<i>Rana dalmatina</i>		X		
<i>Rana esculenta</i>			X	
<i>Rana graeca</i>		X		
<i>Rana iberica</i>		X		
<i>Rana italica</i>		X		
<i>Rana latastei</i>	X	X		
<i>Rana lessonae</i>		X		
<i>Rana perezi</i>			X	
<i>Rana ridibunda</i>			X	
<i>Rana temporaria</i>			X	
Pelobatidae				
<i>Pelobates cultripes</i>		X		
<i>Pelobates fuscus</i>		X		
* <i>Pelobates fuscus insubricus</i>	X	X		
<i>Pelobates syriacus</i>		X		
Bufo				
<i>Bufo calamita</i>		X		
<i>Bufo viridis</i>		X		
Hylidae				
<i>Hyla arborea</i>		X		
<i>Hyla meridionalis</i>		X		
<i>Hyla sarda</i>		X		

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
HALAK				
PETROMYZONIFORMES				
Petromyzonidae				
<i>Eudontomyzon spp.</i>	X			
<i>Lampetra fluviatilis</i>	X		X	II. melléklet: kivéve a finn és a svéd populációkat
<i>Lampetra planeri</i>	X			II. melléklet: kivéve az észti, a finn és a svéd populációkat
<i>Lethenteron zanandreaei</i>	X		X	
<i>Petromyzon marinus</i>	X			II. melléklet: kivéve a svéd populációkat
ACIPENSERIFORMES				
Acipenseridae				
* <i>Acipenser naccarii</i>	X	X		
* <i>Acipenser sturio</i>	X	X		
Minden egyéb Acipenseridae faj			X	
CLUPEIFORMES				
Clupeidae				
<i>Alosa spp.</i>	X		X	
SALMONIFORMES				
Salmonidae / Coregonidae				
<i>Coregonus spp.</i> (kivéve a <i>Coregonus oxyrhynchus</i> – a tengerben ívó folyami halak populációi az Északi-tenger egyes övezeteiben)			X	
* <i>Coregonus oxyrhynchus</i> (a tengerben ívó folyami halak populációi az Északi-tenger egyes övezeteiben)	X	X		
<i>Hucho hucho</i> (természetes populációk)	X		X	
<i>Salmo macrostigma</i>	X			
<i>Salmo marmoratus</i>	X			
<i>Salmo salar</i> (csak édesvízben)	X		X	II. melléklet: kivéve a finn populációkat
<i>Salmothymus obtusirostris</i>	X			
<i>Thymallus thymallus</i>			X	
Umbridae				
<i>Umbra krameri</i>	X			
CYPRINIFORMES				
Cyprinidae				
<i>Alburnus albidus</i> (<i>Alburnus vulturius</i>)	X			
<i>Anaocypris hispanica</i>	X	X		
<i>Aspius aspius</i>	X		X	II. melléklet: kivéve a finn populációkat
<i>Aulopyge huegelii</i>	X			
<i>Barbus spp.</i>			X	
<i>Barbus comiza</i>	X		X	
<i>Barbus meridionalis</i>	X		X	
<i>Barbus plebejus</i>	X		X	
<i>Chalcalburnus chalcoides</i>	X			
<i>Chondrostoma genei</i>	X			
<i>Chondrostoma knerii</i>	X			
<i>Chondrostoma lusitanicum</i>	X			
<i>Chondrostoma phoxinus</i>	X			
<i>Chondrostoma polylepis</i> (beleértve a <i>C. willkommii</i> -t)	X			
<i>Chondrostoma soetta</i>	X			
<i>Chondrostoma toxostoma</i>	X			

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
<i>Gobio albipinnatus</i>	X			
<i>Gobio kessleri</i>	X			
<i>Gobio uranoscopus</i>	X			
<i>Iberocypris palaciosi</i>	X			
* <i>Ladigesocypris ghigii</i>	X			
<i>Leuciscus lucumonis</i>	X			
<i>Leuciscus souffia</i>	X			
<i>Pelecus cultratus</i>	X		X	
<i>Phoxinellus spp.</i>	X			
* <i>Phoxinus phoxinus</i>	X	X		
<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	X			
<i>Rutilus alburnoides</i>	X			
<i>Rutilus arcasii</i>	X			
<i>Rutilus frisii meidingeri</i>	X		X	
<i>Rutilus lemmingii</i>	X			
<i>Rutilus pigus</i>	X		X	
<i>Rutilus rubilio</i>	X			
<i>Rutilus macrolepidotus</i>	X			
<i>Scardinius graecus</i>	X			
<i>Squalius microlepis</i>	X			
<i>Squalius svallise</i>	X			
Cobitidae				
<i>Cobitis elongata</i>	X			
<i>Cobitis taenia</i>	X			II. melléklet: kivéve a finn populációkat
<i>Cobitis trichonica</i>	X			
<i>Misgurnus fossilis</i>	X			
<i>Sabanejewia aurata</i>	X			
<i>Sabanejewia larvata</i> (<i>Cobitis larvata</i> és <i>Cobitis conspersa</i>)	X			
SILURIFORMES				
Siluridae				
<i>Silurus aristotelis</i>	X		X	
ATHERINIFORMES				
Cyprinodontidae				
<i>Aphanius iberus</i>	X			
<i>Aphanius fasciatus</i>	X			
* <i>Valencia hispanica</i>	X	X		
* <i>Valencia letourneuxi</i> (<i>Valencia hispanica</i>)	X			
PERCIFORMES				
Percidae				
<i>Gymnocephalus baloni</i>	X	X		
<i>Gymnocephalus schraetzer</i>	X		X	
* <i>Romanichthys valsanicola</i>	X	X		
<i>Zingel</i> spp. (kivéve a <i>Zingel asper</i> és a <i>Zingel zingel</i>)	X			
<i>Zingel asper</i>	X	X		
<i>Zingel zingel</i>	X		X	
Gobiidae				
<i>Knipowitschia croatica</i>	X			
<i>Knipowitschia</i> (<i>Padogobius</i>) <i>panizae</i>	X			
<i>Padogobius nigricans</i>	X			
<i>Pomatoschistus canestrini</i>	X			
SCORPAENIFORMES				
Cottidae				
<i>Cottus gobio</i>	X			II. melléklet: kivéve a finn

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások
	II.	IV.	V.	
				populációkat
<i>Cottus petiti</i>	X			
GERINCTELENEK				
ANNELIDA				
HIRUDINOIDEA- ARHYNCHOBDELLAE				
Hirudinidae				
<i>Hirudo medicinalis</i>				X
ÍZELTLÁBÚÁK				
CRUSTACEA				
Decapoda				
<i>Astacus astacus</i>				X
<i>Austropotamobius pallipes</i>		X		X
* <i>Austropotamobius torrentium</i>		X		X
<i>Scyllarides latus</i>				X
Isopoda				
* <i>Armadillidium ghardalamensis</i>		X	X	
INSECTA				
Coleoptera				
<i>Agathidium pulchellum</i>		X		
<i>Bolbelasmus unicornis</i>		X	X	
<i>Boros schneideri</i>		X		
<i>Buprestis splendens</i>		X	X	
<i>Carabus hampei</i>		X	X	
<i>Carabus hungaricus</i>		X	X	
* <i>Carabus menetriesi pacholei</i>		X		
* <i>Carabus olympiae</i>		X	X	
<i>Carabus variolosus</i>		X	X	
<i>Carabus zawadzskii</i>		X	X	
<i>Cerambyx cerdo</i>		X	X	
<i>Corticaria planula</i>		X		
<i>Cucujus cinnaberinus</i>		X	X	
<i>Dorcadion fulvum cervae</i>		X	X	
<i>Duvalius gebhardti</i>		X	X	
<i>Duvalius hungaricus</i>		X	X	
<i>Dytiscus latissimus</i>		X	X	
<i>Graphoderus bilineatus</i>		X	X	
<i>Leptodirus hochenwarti</i>		X	X	
<i>Limoniscus violaceus</i>		X		
<i>Lucanus cervus</i>		X		
<i>Macroplea pubipennis</i>		X		
<i>Mesosa myops</i>		X		
<i>Morimus funereus</i>		X		
* <i>Osmoderma eremita</i>		X	X	
<i>Oxyporus mannerheimii</i>		X		
<i>Pilemia tigrina</i>		X	X	
* <i>Phryganophilus ruficollis</i>		X	X	
<i>Probaticus subrugosus</i>		X	X	
<i>Propomacrus cypriacus</i>		X	X	
* <i>Pseudogaurotina excellens</i>		X	X	
<i>Pseudoseriscius cameroni</i>		X	X	
<i>Pytho kolwensis</i>		X	X	
<i>Rhysodes sulcatus</i>		X		
* <i>Rosalia alpina</i>		X	X	
<i>Stephanopachys linearis</i>		X		
<i>Stephanopachys substriatus</i>		X		
<i>Xyletinus tremulicola</i>		X		

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások		
	II.	IV.	V.			
Hemiptera						
<i>Aradus angularis</i>				X		
Lepidoptera						
<i>Agriades glandon aquilo</i>				X		
<i>Apatura metis</i>					X	
<i>Arytrura musculus</i>				X	X	
* <i>Callimorpha (Euplagia, Panaxia) quadripunctaria</i>				X		
<i>Catopta thrips</i>				X	X	
<i>Chondrosoma fiduciarium</i>				X	X	
<i>Clossiana improba</i>				X		
<i>Coenonympha hero</i>					X	
<i>Coenonympha oedippus</i>				X	X	
<i>Colias myrmidone</i>				X	X	
<i>Cucullia mixta</i>				X	X	
<i>Dioszeghyana schmidtii</i>				X	X	
<i>Erannis ankeraria</i>				X	X	
<i>Erebia calcaria</i>				X	X	
<i>Erebia christi</i>				X	X	
<i>Erebia medusa polaris</i>				X		
<i>Erebia sudetica</i>					X	
<i>Eriogaster catax</i>				X	X	
<i>Euphydryas (Eurodryas, Hypodryas) aurinia</i>				X		
<i>Fabriciana elisa</i>					X	
<i>Glyphipterix loricatella</i>				X	X	
<i>Gortyna borelii lunata</i>				X	X	
<i>Graellsia isabellae</i>				X		X
<i>Hesperia comma catena</i>				X		
<i>Hypodryas maturna</i>				X	X	
<i>Hyles hippophaes</i>					X	
<i>Leptidea morsei</i>				X	X	
<i>Lignyopectera fumidaria</i>				X	X	
<i>Lopinga achine</i>					X	
<i>Lycaena dispar</i>				X	X	
<i>Lycaena helle</i>				X	X	
<i>Maculinea arion</i>					X	
<i>Maculinea nausithous</i>				X	X	
<i>Maculinea teleius</i>				X	X	
<i>Melanagria arge</i>				X	X	
* <i>Nymphalis vaualbum</i>				X	X	
<i>Papilio alexanor</i>					X	
<i>Papilio hospiton</i>				X	X	
<i>Parnassius apollo</i>					X	
<i>Parnassius mnemosyne</i>					X	
<i>Phyllometra culminaria</i>				X	X	
<i>Plebicula golgus</i>				X	X	
<i>Polymixis rufocincta isolata</i>				X	X	
<i>Polyommatus eroides</i>				X	X	
<i>Proterebia afra dalmata</i>				X	X	
<i>Proserpinus proserpina</i>					X	
<i>Pseudophilotes bavius</i>				X	X	
<i>Xestia borealis</i>				X		
<i>Xestia brunneopicta</i>				X		
* <i>Xylomoia strix</i>				X	X	
<i>Zerynthia polyxena</i>					X	
Mantodea						
<i>Apteromantis aptera</i>				X	X	
Odonata						
<i>Aeshna viridis</i>					X	
<i>Coenagrion hylas</i>				X		
<i>Coenagrion mercuriale</i>				X		

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások		
	II.	IV.	V.			
<i>Coenagrion ornatum</i>				X		
<i>Cordulegaster heros</i>				X	X	
<i>Cordulegaster trinacriae</i>				X	X	
<i>Gomphus graslinii</i>				X	X	
<i>Leucorrhina albifrons</i>					X	
<i>Leucorrhina caudalis</i>					X	
<i>Leucorrhinia pectoralis</i>				X	X	
<i>Lindenia tetraphylla</i>				X	X	
<i>Macromia splendens</i>				X	X	
<i>Ophiogomphus cecilia</i>				X	X	
<i>Oxygastra curtisii</i>				X	X	
<i>Stylurus flavipes</i>					X	
<i>Sympecma braueri</i>					X	
Orthoptera						
<i>Baetica ustulata</i>				X	X	
<i>Brachytripes megacephalus</i>				X	X	
<i>Isophya costata</i>				X	X	
<i>Isophya harzi</i>				X	X	
<i>Isophya stysi</i>				X	X	
<i>Myrmecophilus baronii</i>				X	X	
<i>Odontopodisma rubripes</i>				X	X	
<i>Paracaloptenus caloptenoides</i>				X	X	
<i>Pholidoptera transsylvanica</i>				X	X	
<i>Saga pedo</i>					X	
<i>Stenobothrus (Stenobothrodes) eurasius</i>				X	X	
ARACHNIDA						
Araneae						
<i>Macrothele calpeiana</i>					X	
Pseudoscorpiones						
<i>Anthrenochernes stellae</i>				X		
COELENTARATA						
Cnidaria						
<i>Corallium rubrum</i>						X
PUHATESTŰEK						
GASTROPODA						
<i>Anisus vorticulus</i>				X	X	
<i>Caseolus calculus</i>				X	X	
<i>Caseolus commixta</i>				X	X	
<i>Caseolus sphaerula</i>				X	X	
<i>Chilostoma banaticum</i>				X	X	
<i>Discula leacockiana</i>				X	X	
<i>Discula tabellata</i>				X	X	
<i>Discula testudinalis</i>					X	
<i>Discula turricula</i>					X	
<i>Discus defloratus</i>					X	
<i>Discus guerinianus</i>				X	X	
<i>Elona quimperiana</i>				X	X	
<i>Geomalacus maculosus</i>				X	X	
<i>Geomitra moniziana</i>				X	X	
<i>Gibbula nivosa</i>				X	X	
* <i>Helicopsis striata austriaca</i>				X		
<i>Helix pomatia</i>						X
<i>Hygromia kovacsi</i>				X	X	
<i>Idiomela (Helix) subplicata</i>				X	X	
<i>Lampedusa imitatrix</i>				X	X	

Faj neve	Melléklet			Földrajzi korlátozások		
	II.	IV.	V.			
* <i>Lampedusa melitensis</i>				X	X	
<i>Leiostyla abbreviata</i>				X	X	
<i>Leiostyla cassida</i>				X	X	
<i>Leiostyla corneocostata</i>				X	X	
<i>Leiostyla gibba</i>				X	X	
<i>Leiostyla lamellosa</i>				X	X	
* <i>Paladilhia hungarica</i>				X	X	
<i>Patella feruginea</i>					X	
<i>Sadleriana pannonica</i>				X	X	
<i>Theodoxus prevostianus</i>					X	
<i>Theodoxus transversalis</i>				X	X	
<i>Vertigo angustior</i>				X		
<i>Vertigo genesii</i>				X		
<i>Vertigo geyeri</i>				X		
<i>Vertigo moulinsiana</i>				X		
BIVALVIA						
Anisomyaria						
<i>Lithophaga lithophaga</i>					X	
<i>Pinna nobilis</i>					X	
Unionoida						
<i>Margaritifera auricularia</i>					X	
<i>Margaritifera durrovensis (Margaritifera margaritifera)</i>				X		X
<i>Margaritifera margaritifera</i>				X		X
<i>Microcondylaea compressa</i>						X
<i>Unio crassus</i>				X	X	
<i>Unio elongatulus</i>						X
Dreissenidae						
<i>Congeria kusceri</i>				X	X	
ECHINODERMATA						
Echinoidea						
<i>Centrostephanus longispinus</i>					X	

III. MELLÉKLET

Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének végrehajtása: A farkas példája

1. Háttér – Bevezetés

A farkas az európai őshonos állatvilág része, valamint szerves részét képezi biológiai sokféleségünknek és természeti örökségünknek is. Csúcsragadozóként fontos ökológiai szerepet játszik, és hozzájárul az ökoszisztémák egészségéhez és működéséhez. Többek között segít az általa zsákmányolt fajok (jellemzően vadon élő patások, például európai őz, gímszarvas, vaddisznó, de akár zerge és jávorszarvas is, a területtől függően) sűrűségének szabályozásában¹⁶⁷, valamint egészségük javításában szelektív zsákmányolás révén. A farkasok valaha a kontinentális Európa területén mindenütt előfordultak, de a 20. század első felében a legtöbb régióból és országból kiirtották őket.

A természet állapotáról szóló 2020. évi jelentés¹⁶⁸, amely a tagállamok által szolgáltatott adatokon alapul, megerősíti, hogy az EU-ban általában felépülőben vannak a farkaspopulációk (stabilak vagy növekszenek), és fokozatosan újra benépesítik eredeti elterjedési területüket, noha egyelőre még csak néhány tagállamban érték el kedvező védettségi helyzetet¹⁶⁹. A farkas visszatérése nagy jelentőségű természetvédelmi siker¹⁷⁰, amit a jogvédelem, a polgárok kedvezőbb hozzáállása, valamint a prédafajok (pl. az őz és a vaddisznó) és az erdőterületek helyreállítása (a vidéki földterületek termelésből való kivonását követően) tett lehetővé.

Ugyanakkor a farkas visszatérése olyan régiókba, ahol már évtizedek óta vagy még hosszabb ideje nem volt jelen, jelentős kihívást jelent a tagállamok számára, mivel ezt a fajt gyakran társítják különböző típusú konfliktusokkal, és az heves társadalmi tiltakozást és reakciókat válthat ki az érintett vidéki közösségek körében.

Más nagyragadozókhoz hasonlóan a farkasok területigénye is igen nagy, az egyedek és a falkák több százezer km² területet használnak. Ennek következtében nagyon alacsony sűrűségben fordulnak elő, és populációjuk általában igen nagy területen szóródik szét, jellemzően számos közigazgatási határon áterjedve, az országokon belül és azok között egyaránt. Biológiai szempontból ezért ajánlott, hogy a védelmi és kezelési intézkedések a lehető legnagyobb mértékben összehangoltak és egységesek legyenek. Ez rávilágít a határokon átnyúló együttműködés szükségességére, például egységes és összehangolt megközelítések alkalmazásával a farkaspopuláció szintjén. További útmutatásért lásd: az Európai Bizottság számára készült *Iránymutatás a nagyragadozók populációszintű kezelésére vonatkozó tervekhez Európában* (Linnell et al., 2008)¹⁷¹ című dokumentumot.

A farkas a legtöbb tagállam és régió vonatkozásában szerepel az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletében, ezért az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkében foglalt szigorú védelmi rendelkezések hatálya alá tartozik, ami kiterjed a vadon élő egyedek szándékos befogásának vagy megölésének bármely formájára.

167 <https://link.springer.com/article/10.1007/s10344-012-0623-5>

168 <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>

169 Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján Románia, Litvánia, Lettország, Észtország és Olaszország számolt be arról, hogy bioföldrajzi régióikban a farkas kedvező védettségi helyzetben van.

170 <https://science.sciencemag.org/content/346/6216/1517>

171 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/promoting_management.htm

Egyes tagállamok és régiók esetében a farkas az V. mellékletben szerepel mint olyan faj, amelynek „vadon történő begyűjtése, valamint hasznosítása igazgatási rendszabályok hatálya alá vonható”. A legtöbb tagállam és régió esetében a farkas a II. mellékletben is szerepel mint veszélyeztetett faj, amelynek megőrzéséhez különleges természetmegőrzési területek kijelölésére és megfelelő védelmi intézkedésekre van szükség. Az 1. táblázat bemutatja, hogy mely populációk szerepelnek az élőhelyvédelmi irányelv mellékletében.

1. TÁBLÁZAT A farkas szerepeltetése az élőhelyvédelmi irányelv mellékleteiben

II. melléklet (különleges természetmegőrzési területek kijelölésének szükségessége): „* Canis lupus (kivéve az észti, a lett, a litván és a finn populációkat, a görög populációkat a 39. szélességi foktól északra és a spanyol populációkat a Duero folyótól északra)”

IV. melléklet (szigorú védelem): „Canis lupus (kivéve az észti, a bolgár, a lett, a litván, a lengyel és a szlovák populációkat, a görög populációkat a 39. szélességi foktól északra, a spanyol populációkat a Duero folyótól északra és a finn populációkat a rénszarvastartási területen, a rénszarvastartásról szóló, 1990. szeptember 14-i 848/90. számú finn törvény 2. szakaszában meghatározottak szerint)”

V. melléklet (a fajokkal való gazdálkodás megengedett): „Canis lupus (a spanyol populációk a Duero folyótól északra, a görög populációk a 39. szélességi foktól északra, a finn populációk a rénszarvastartási területen, a rénszarvastartásról szóló 1990. szeptember 14-i 848/90. számú finn törvény 2. szakaszában meghatározottak szerint, a bolgár, a lett, a litván, az észti, a lengyel és a szlovák populációk)”.

Amint azt fentebb már említettük, a farkas számos tagállamban és régióban még nem ért el kedvező védettségi helyzetet¹⁷².

Az Európai Parlament számára 2018-ban készített tanulmány¹⁷³ a Természetvédelmi Világszövetség vörös listájának kritériumai alapján értékelte a kihalás kockázatát az egyes farkaspopulációk vonatkozásában. A (többnyire határokon átnyúló) kilenc farkaspopuláció közül három a „nem fenyegetett”, három a „mérsékelten fenyegetett” és három a „sebezhető” kategóriába került. Egy farkaspopuláció (az ibériai populáció, Spanyolország, Sierra Morena) kihalt. A tanulmány szerzői rámutattak arra is, hogy nehézségekbe ütközik a megfigyelési adatok eredményeinek harmonizálása az eltérő megfigyelési módszerek és megközelítések (különböző számítási módok vagy időszakok), a maximális és minimális populációk alapján megállapított átlagértékek közötti különbségek, a faj jelenléte ellenére bizonyos országok részéről a jelentéstétel elmaradása, az adatok minőségének eltérése stb. miatt¹⁷⁴.

Bár úgy tűnik, hogy több farkaspopuláció is felépülőben van és bővül szerte Európában, a faj továbbra is különféle fenyegetésekkel és védelmi problémákkal szembesül, különös tekintettel az orvvadászatra (amely gyakran észrevétlen marad, de valószínűleg a teljes mortalitás igen nagy hányadáért felel). Az egyes farkaspopulációkra vonatkozó konkrét veszélyeket és a kezelésükre irányuló lehetséges intézkedéseket az Európai Bizottság által finanszírozott „Kulcsfontosságú cselekvések az európai nagyragadozók érdekében” című jelentés (Boitani et al., 2015¹⁷⁵) ismerteti.

¹⁷²[https://nature-](https://nature-eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=)

[art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=](https://nature-eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=)

¹⁷³ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617488/IPOL_STU\(2018\)617488_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617488/IPOL_STU(2018)617488_EN.pdf)

¹⁷⁴ A kihalással fenyegetett fajok vörös listája, 2018: <https://www.iucnredlist.org/ja/species/3746/144226239>
Más újabb adatok egyes esetekben a fenti tanulmánytól némiképp eltérő számokat eredményeznek az ibériai, nyugat-közép-alpokai és karéliei populációk vonatkozásában.

¹⁷⁵ https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf

2. Az egyes farkasok védelmére vonatkozó jogi követelmények

A farkas – bárhol is szerepel az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletében – szigorúan védett. Az irányelv célja ugyanis a felsorolt fajok kedvező védettségi helyzetének elérése. Az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke által az e mellékletben felsorolt fajok populációi számára biztosított védelem megelőző jellegű, és előírja a tagállamok számára, hogy előzzék meg az olyan helyzeteket, amelyek negatív hatást gyakorolhatnak a fajokra.

A 12. cikk nemzeti jogba való alakszerű átültetését további végrehajtási intézkedésekkel kell kiegészíteni a farkasokat adott körülmények között érintő konkrét problémákon és veszélyeken alapuló szigorú védelem biztosítása érdekében. A 12. cikkben felsorolt cselekmények megtiltásán túlmenően a hatóságoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak biztosítása érdekében, hogy a tilalmakat a gyakorlatban ne sértsék meg. Ez magában foglalja például azt is, hogy a hatóságok kötelessége, hogy megtegyenek minden szükséges intézkedést a farkasok (jogellenes) megölésének megakadályozása, valamint a párzási, költő- vagy pihenőhelyként szolgáló területek – pl. az odúik és „találkozási helyeik” – védelme érdekében.

Az Európai Unió Bírósága (EUB) szerint az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikkének (1) bekezdése „nemcsak teljes jogszabályi keret létrehozását követeli meg a tagállamoktól, hanem konkrét és különleges védelmi intézkedések megtételét is”, míg a rendelkezés „összefüggő és összehangolt, megelőző jellegű intézkedések meghozatalát is feltételezi” (a Bíróság 2007. január 11-i ítélete, Bizottság kontra Írország, C-183/05). Ezt a megközelítést az EUB 2019. október 10-i ítélete is megerősítette (előzetes döntés a C-674/17. sz. ügyben): „E rendelkezés tiszteletben tartása nemcsak teljes jogszabályi keret létrehozását követeli meg a tagállamoktól, hanem konkrét és különleges védelmi intézkedések megtételét is. Ugyanakkor a szigorú védelmi rendszer összefüggő és összehangolt, megelőző jellegű intézkedések meghozatalát is feltételezi. Az ilyen szigorú védelmi rendszernek tehát lehetővé kell tennie az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletének a) pontjában felsorolt állatfajok vadon élő példányai szándékos befogásának vagy megölésének, továbbá szaporodási, költő- vagy pihenőhelyei károsításának vagy elpusztításának tényleges kizárását”.

A fajvédelmi rendelkezéseket hatékonyan érvényre juttató fellépés egyik példája a méregkereső kutyákkal ellátott hatékony, orvvadászat elleni egységek felállítása. Az orvvadászat, a csapdák és a mérgezett csalétkék számos helyen komoly veszélyt jelentenek a farkasok számára. A mérgezés különösen súlyos probléma, mivel más fajokat is érint, különösen a ragadozó madarakat. E probléma kezelése érdekében Dél- és Kelet-Európában (Spanyolország, Olaszország, Portugália, Görögország, Bulgária és Románia) számos, a LIFE program által finanszírozott projekt¹⁷⁶ hozzájárult a szigorú fajvédelmi rendszert hatékonyan támogató egyedi intézkedések bevezetéséhez, pl. méregkereső kutyákkal dolgozó egységek létrehozása, a személyzet képzése (parkőrök, erdőőrök, tartományi rendőrség, állatorvosok) és a közjogi szerveken belüli kapacitásépítés; továbbá állattenyésztőkre, vadászokra, idegenforgalmi szolgáltatókra, iskolásokra és a nagyközönségre irányuló tájékoztató tevékenységek.

A farkasok védelmére / kezelésére vonatkozó tervek – amennyiben azokat a 12. cikkel összhangban dolgozzák ki és megfelelően hajtják végre – hatékony keretet jelenthetnek a IV. mellékletben szereplő farkaspopulációkra vonatkozó szigorú védelmi rendelkezések végrehajtásához, felépítve az együttélés átfogó rendszerét, amelynek célja a kedvező védettségi helyzet biztosítása és ezzel egyidejűleg az emberi tevékenységekkel való konfliktusok kezelése.

176 LIFE09 NAT/ES/000533 INNOVATION AGAINST POISON; LIFE Antidoto LIFE07 NAT/IT/000436; LIFE PLUTO LIFE13 NAT/IT/000311; LIFE WOLFALPS LIFE12/NAT/IT/000807; WOLFLIFE (LIFE13 NAT/RO/000205).

Az ilyen tervek többek között az alábbi tevékenységeket foglalhatják magukban: i. megelőző intézkedések támogatása (beruházási támogatások, tájékoztatás, képzés és technikai segítségnyújtás révén); ii. farkasok által okozott gazdasági károk megtérítése; iii. a nyomon követés javítása és a rendelkezésre álló ismeretek bővítése az érintett farkaspopuláció vonatkozásában; iv. az állatállomány védelmét szolgáló intézkedések hatékonyságának nyomon követése, értékelése és javítása; v. az érdekelt felek bevonásának és a velük folytatott párbeszédnek az előmozdítása (pl. erre a célra szolgáló platformokon keresztül); vi. a farkasok jogellenes megölése elleni küzdelemre irányuló a jogérvényesítési erőfeszítések fokozása; vii. az élőhelyek védelme és a táplálkozási feltételek javítása (pl. szükség esetén a prédafajok populációinak helyreállításával); viii. a farkasokhoz kapcsolódó ökoturisztikai lehetőségek fejlesztése; ix. a farkaslakta területekről származó mezőgazdasági termékek promóciója/forgalmazása; valamint x. tájékoztatás, oktatás és a tudatosság növelése. A tervek azt is lehetővé tehetik az illetékes hatóságok számára, hogy az irányelvben meghatározott feltételeknek megfelelő eltérések alkalmazásával engedélyezzék halált okozó szabályozási módszerek használatát a farkasok példányainak eltávolítása érdekében. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az adaptív terítékkezelést elfogadó tervek (mint például az élőhelyvédelmi irányelv V. mellékletében szereplő vadászható fajokra vonatkozó tervek) nem állnának összhangban a IV. mellékletben szereplő fajokra vonatkozó szigorú védelmi rendelkezésekkel.

Ezeket a terveket a fajok védettségi helyzetéről és tendenciáiról, valamint az összes releváns fenyegetésről és terhelésről rendelkezésre álló legjobb információk alapján kell elkészíteni. Az összes érintett érdekelt fél – különösen a fajok vagy a tervezett védelmi intézkedések által érintett felek – részvétele vagy a velük folytatott konzultáció döntő fontosságú a tervek valamennyi releváns szempontjának beépítése és a széles körű társadalmi elfogadottság ösztönzése szempontjából.

Példa az érdekelt felek kezelési tervbe való bevonására

Horvátország farkasok kezelésére vonatkozó terve a 2010–2015-ös időszakra (horvát kulturális minisztérium, 2010) egy kétéves folyamat eredményeként jött létre, valamennyi érdekcsoport (érintett minisztériumok, a nagyragadozó-populációk megfigyelésével foglalkozó bizottság tagjai, tudósok, erdészek, nem kormányzati szervezetek stb.) képviselőinek a részvételével. A részletes cselekvési terv felvázolja azokat az intézkedéseket, amelyeket Horvátországnak végre kell hajtania farkaspopulációja és az emberek lehető legharmonikusabb együttélésének biztosítása érdekében.

A farkasokra vonatkozó védelmi és kezelési tervek ezért megfelelő struktúrát biztosíthatnak a farkaspopulációkat fenyegető valamennyi releváns probléma és konfliktus értékeléséhez és kezeléséhez a kedvező védettségi helyzet elérése érdekében.

Következésképpen olyan kérdésekre is kiterjedhetnek, mint a farkas és a kutya közötti hibridizáció, amelyről mind a kilenc európai farkaspopuláció vonatkozásában, 21 európai országban beszámolnak¹⁷⁷. Bizonyos helyeken ez komoly veszélyt jelent a farkasok védelmére nézve¹⁷⁸, és a probléma kezeléséhez konkrét megelőző, proaktív és reaktív intézkedésekre lehet szükség, amint azt a Berni Egyezmény keretében elfogadott 173. számú ajánlás (2014¹⁷⁹) is jelzi (Európa Tanács, 2014). Mivel azonban a farkas és a kutya közötti hibridizáció összetett kérdés, kifejezetten javasolt nemzeti és populációs szintű, jól meghatározott kezelési terv kidolgozása a legkorszerűbb és legmegbízhatóbb helyszíni, laboratóriumi és statisztikai eljárások alkalmazásával (lásd a keretes írást).

177 Salvatori, V et al. (2020) *European agreements for nature conservation need to explicitly address wolf-dog hybridisation (A farkas és a kutya közötti hibridizáció határozott kezelésének természetvédelmi szükségességére vonatkozó európai megállapodások)*.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S000632071931674X>

178 Salvatori, V et al. (2019).

¹⁷⁹ <https://rm.coe.int/0900001680746351>

Farkas-kutya hibridek

A farkasok és háziasított formájuk, a kutyák keresztezésére valószínűleg többször sor került a kutya háziasítása során, és változó intenzitással ma is előfordul a farkas elterjedési területének számos részén. A farkas és a kutya közötti hibridizáció, ami az antropogén hibridizáció egyik fajtája, nem olyan természetes fejlődési folyamat, amelynek során a hibridekre vonatkozóan védelmi intézkedéseket kellene alkalmazni. Ehelyett, mint a farkaspopulációk genetikai integritását fenyegető veszélyt, a farkas és a kutya közötti hibridizációt természetvédelmi szempontból komoly aggodalomra okot adó problémának kell tekinteni, amellyel megfelelő kezelési tervek és eszközök alkalmazásával kell foglalkozni.

Európában a hibridizációt már számos országban észlelték, például Norvégiában, Lettországon, Észtországban, Bulgáriában, Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában, Németországban, Görögországban, Szlovéniában és Szerbiában. Megjegyzendő azonban, hogy a kutyák génjeinek a vadon élő farkaspopulációba történő introgressziójára vonatkozó becslések különböző megközelítéseken és a kapcsolódó kísérleti jegyzőkönyveken alapulnak. Míg a keresztezés több esetben is csak egy vagy néhány hibrid almot eredményezett bizonyos korlátozás alá vont területeken, más esetekben kutyák génjeinek a vadon élő farkaspopulációba történő introgressziójáról megállapították, hogy jelentős területeken elterjedt, bár eltérő mértékben (a spanyolországi Galiciában 5,6 %, míg az olaszországi Grosseto tartományban több, mint 60 %). Hasonlóképpen, az Apenninek északi részén nagy mértékű introgressziót regisztráltak, míg az alpesi farkaspopulációban (Franciaországtól a Közép-Kelet-Alpokig) csak néhány hibrid esetet találtak. Másutt azonban mintegy 5–10 %-os hibridizációs arányról számolnak be (Leonard et al. 2011). A hibridizáció leginkább hím kutyák és nőstény farkasok között fordul elő. Ritka esetekben ennek az ellenkezője is előfordulhat. A különböző területekről – különösen a földközi-tengeri régiókból – származó szabad tartású kutyák nagy száma miatt bőségesen van lehetőség a farkasok és a kutyák találkozására. A vadon élő farkas-kutya hibridek ökológiájára vonatkozóan ugyan nincsenek ismereteink, de semmi sem bizonyítja, hogy a hibrid egyedek erőnléte, elterjedése, szaporodási sikere, viselkedésbeli módosulása vagy a populáció életképessége gyengébb vagy kisebb mértékű lenne.

A farkas és a kutya közötti hibridizáció kezelése fogas kérdés a kormányzati hatóságok számára, mivel számos komoly kihívást vet fel.

a) A hibrid taxonómiai besorolása

A háziasítás révén a kutyák a farkasoktól származnak, és ugyanahhoz a rendszertani egységhez, a *Canis lupus* fajhoz tartoznak. A kutyákat esetenként a *Canis lupus familiaris* alfajhoz sorolják. Nem kétséges, hogy a hibridek esetében is meg kell tartani a *Canis lupus* nevet. A hibridek jogállása

b) A hibridek jogállása

Ellentétben a kutyákkal, amelyek túlélése általában az emberi gondoskodás és erőforrások függvénye, a hibridek vadon élő állatokként önálló és teljes életet élnek. Ekként számos nemzeti jogszabály a vadon élő állatokkal egyenlőnek tekintené és ugyanazon szabályok szerint kezelné őket. Ha a hibrideket a kutyákkal egyenlőnek tekintenék, akkor a háziállatokra vonatkozó nemzeti jogszabályok hatálya alá tartoznának. Bárhogy is legyen, észszerűnek tűnik, hogy a farkas-kutya hibridek „a farkasokéval azonos jogállással rendelkezzenek a vadászok és a nyilvánosság szemében, annak érdekében, hogy megszűnjenek a joghézagok a farkasok illegális megölése vonatkozásában” (a hibridizációra vonatkozó szakpolitikai támogató nyilatkozat, amely a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés keretében készült, és a nagyragadozók populációsztintű gazdálkodási terveire vonatkozó iránymutatás mellékletét képezi [Linnell et al., 2008]). Ha ugyanis a nemzeti jogszabályok úgy tekintenék, hogy a hibridek jogi szempontból nem védettek, az a farkasok véletlen megölésének fokozódásához vezethet, tekintettel arra, hogy nehéz megkülönböztetni a hibrideket a genetikailag „tisztá” farkasoktól kizárólag morfológiai jellemzők alapján. Ez nemcsak véletlen, hanem szándékos megölést is eredményezhet, mivel a hibridek nem védett státusza felhasználható arra, hogy azzal leplezzék valójában farkasok megölését. Az irányító hatóságokat arra ösztönözzük, hogy gondoskodjanak arról, hogy nemzeti jogszabályaik világosan és félreérthetetlenül kiterjedjenek a hibridekre mint vadon élő állatokra vagy háziállatokra.

c) Lehetséges kezelési válasz lépések

A legmegfelelőbb kezelési válasz az introgresszió általános becsült szintjétől, valamint attól függ, hogy az introgresszió meghatározott területekre és néhány falkára korlátozódik-e, vagy pedig nagy területeken és/vagy a falkák többségében elterjedt. Előfordulhat például, hogy a korlátozott mértékű introgresszió nem jelent komoly veszélyt, ha az generációkon átívelően állandó szinten maradt. A jelentős mértékű és széles körben elterjedt hibridizáció (hybrid swarm) kezelhetetlenné válhat, bár továbbra is kívánatos lehet a házasított gének farkaspopulációba történő folyamatos és jövőbeli átáramlásának csökkentése. A magas, de lokalizált prevalencia továbbra is kezelhető lehet a hibridek szaporodásának semlegesítésére irányuló célzott intézkedésekkel (fizikai eltávolítás vagy sterilizálás révén). Bár több fenntartás is felmerült a hibridek eltávolításának nehézségével és hatékonyságával kapcsolatban a széles körben elterjedt introgresszió alacsony szintjének ellenőrzése érdekében, ez a beavatkozás hasznos lehet, ha a hibridizáció nem széles körben elterjedt, és alkalmazását az alkalmazott kutatás, nyomon követés és adaptív kezelési keret támogatja.

A kezelési eszközök köre széles, és az egyes eszközök hasznossága a célkitűzésektől függ. Határozottan ajánlott, hogy a hibridizációt nemzeti vagy esetleg populáció szintű célzott terv révén kezeljék, amelyben a célkitűzéseket, protokollokat és kritériumokat teljeskörűen ismertetik és megindokolják. Meg kell határozni és le kell írni egy sor megelőző, proaktív és reaktív intézkedést. A terv vélhetően az alábbiakra vonatkozó rendelkezéseket fog tartalmazni:

- 1) Nemzetközi együttműködés kialakítása valamennyi genetikai laboratórium bevonásával, közös megközelítés elfogadása érdekében a hibridek azonosítására szolgáló küszöbértékek és eljárások meghatározására, valamint a referenciapopulációk allélgyakoriságának megosztása érdekében.
- 2) A hibridizáció és a kutyák génjeinek a farkaspopulációba való introgressziója terjedésének és előfordulási gyakoriságának a tanulmányozására és nyomon követésére vonatkozó szakpolitikai iránymutatások jóváhagyása.
- 3) Azon területek meghatározása, ahol a hibrid prevalencia szintjétől és mintázatától függően különböző kezelési eszközök alkalmazhatók, a beavatkozás mellőzésétől a hibrid egyedek aktív eltávolításáig. Végző soron a társadalmi környezet hatással lehet a kiválasztott kezelési területekre és intézkedésekre.
- 4) Szükség esetén vészhelyzeti csoportok (és eljárások) létrehozása, amelyek feladata a vadon élő farkas-kutya hibridek eltávolítása, illetve befogása/sterilizálása/szabadon engedése. Az Európai Bizottság teljes mértékben támogatja a Berni Egyezmény 173. számú ajánlását (2014), amely többek között kimondja, hogy: „a farkasok hatékony védelme érdekében biztosítani kell, hogy az észlelt farkas-kutya hibrid eltávolítására kizárólag a kormány által ellenőrzött módon kerüljön sor.” Úgy tűnik, hogy ez csak a hibridek megölésének a nemzeti jog szerinti tilalmával valósítható meg, amely alól csak kormányzati hivatalok vagy azok kijelölt képviselői esetében tehető kivétel. Az ajánlás felszólítja a feleket, hogy: „Biztosítsák, hogy a farkas-kutya hibrideknek a kormány által ellenőrzött módon történő eltávolítására azt követően kerüljön sor, hogy a kormánytisztviselők és/vagy a kormányok által e célból megbízott szervek és/vagy kutatók megerősítették, hogy azok genetikai és/vagy morfológiai jellemzőkkel bíró hibridek. Az eltávolítást csak az illetékes hatóságok által ilyen feladattal megbízott szervek végezhetik, biztosítva ugyanakkor, hogy az ilyen eltávolítás ne veszélyeztesse a farkasok védettségi helyzetét.” „Fogadják el a szükséges intézkedéseket a farkasok szándékos vagy tévedésből farkas-kutya hibridként való megölésének megelőzése érdekében. Ez nem érinti az észlelt vadon élő farkas-kutya hibrideknek a körültekintően, a kormány által ellenőrzött módon történő eltávolítását olyan szervezetek által, amelyeket az illetékes hatóságok bíztak meg ezzel a feladattal.”
- 5) Nemzeti terv jóváhagyása a szabadtartású kutyák (vadon élő, kóbor kutyák vagy olyan kutyák, amelyek tulajdonosa engedi őket szabadon járkálni) ellenőrzése, valamint a farkasok és a farkas-kutya hibridek kedvtelésből való tartásának tilalma érdekében. A vadon élő és szabadtartású kutyáknak a farkasok elterjedési területein való ellenőrzését támogató tájékoztató kampányok szervezése.

3. Farkasokkal kapcsolatos konfliktusok

A farkast hagyományosan az emberekkel való számos különböző társadalmi-gazdasági konfliktussal hozzák összefüggésbe. A múltban ezek a konfliktusok a farkaspopulációk kiirtásához vagy jelentős csökkenéséhez vezettek európai elterjedési területük nagy részén. Ez az üldöztetés és a nagy mértékű orvadászat számos területen ma is folytatódik. Napjainkban a fő konfliktusok a következők:

- **A haszonállat-állomány pusztítása.** A pusztítás leginkább a juhállományokat érinti. Linnell és Cretois (2018) számításai szerint 2012–2016 között évente átlagosan 19 500 juhot öltek meg farkasok az EU-ban (megjegyzendő, hogy Lengyelország, Románia, Spanyolország, Bulgária, Ausztria és Olaszország egyes részei tekintetében nem voltak adatok). Jelenleg ez a szám a legjobb rendelkezésre álló mutató a farkasok zsákmányoló hatása tekintetében az EU-ban. Míg a farkastámadások fő áldozatai a juhok, kisebb mértékben más állatállományok (kecskék, szarvasmarhák, lovak) és félig házasított rénszarvasok is érintettek. A pusztítás igen eltérő mértékű, és nagyban függ az állattartási rendszer típusától, a gazdálkodás típusától és a felügyelet szintjétől, nevezetesen attól, hogy az állatállományt körülzárják-e, különösen éjszaka, vagy őrzi-e pásztor. Franciaországban például (80 farkasfalka) 2019-ben körülbelül 11 000 juh, szarvasmarha és kecske zsákmányolására és megtérítésére került sor (Dreal 2019¹⁸⁰), míg Németországban (128 farkasfalka) ez a szám 3 000 alatti volt 2019-ben (DBBW 2019¹⁸¹), Svédországban pedig (31 farkasfalka) csak 161 juhot vittek el a farkasok 2018-ban (Viltskadestatistik 2018, SLU¹⁸²).

Linnell és Cretois (2018) kiemeli, hogy Európa-szerte nehéz következetes és megbízható adatokat gyűjteni a haszonállat-állomány farkasok általi pusztításával kapcsolatban. Az állatállományból számos okból elpusztulhatnak vagy eltűnhetnek állatok, ami nem mindig kapcsolható nagyragadozókhoz. Az állattenyésztők és az állattartók általi jelentéstétel minősége nagymértékben függ a kártérítési rendszertől. Például a kártérítés szintjétől (teljes vagy részleges), a kapcsolódó adminisztratív folyamat hosszúságától és bonyolultságától, valamint attól, hogy sor kerül-e helyszíni ellenőrzésekre annak megállapítása érdekében, hogy a pusztítást valóban nagyragadozók vitték-e végbe. A farkasok alkalmanként kutyákat is megtámadhatnak és megölhetnek. Például Svédországban vagy Finnországban, amikor szabadjára engedett kutyákkal üldözik a jávorszarvasokat a farkasok területein. A közvetlen és közvetett gazdasági veszteségek mellett az állatállomány és a kutyák elvesztése jelentős érzelmi hatással jár. Míg a farkas általi zsákmányolás hatása az uniós állattenyésztési ágazatra elhanyagolható mértékű, a védtelenül legelő juhokat érő farkastámadások jelentősek lehetnek az egyes gazdaságok szintjén, további nyomást és terhet róva a gazdasági szereplőkre egy olyan ágazatban, amelyre már amúgy is komoly társadalmi-gazdasági nyomás nehezedik.

- **Emberekre nézve érzékelt kockázat.** A farkasok az embert nem annyira lehetséges prédának, mint inkább elkerülendő veszélynek tekintik. Korábban ugyan érkeztek bejelentések az embert érő halálos farkastámadásokról (sok esetben veszett vagy emberek által etetett, felfingerelt, sérült vagy csapdába ejtett példányokkal kapcsolatban), a jelenlegi európai környezeti és társadalmi körülmények között rendkívül alacsonynak tekinthető az ember elleni farkastámadások tényleges kockázata. (Linnell et al., 2002; Linnell és Alleau, 2016¹⁸³; KORA, 2016; Linnell et al.,

¹⁸⁰http://www.auvergne-rhone-alpes.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/20200327bilandommages2019_especes.pdf

¹⁸¹<https://www.dbb-wolf.de/Wolfsvorkommen/territorien/karte-der-territorien>

¹⁸²<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/vsc/vsc-dokument/vsc-publikationer/rapporter/viltskadestatistikrapporter/viltskadestatistik-2018-1-webb.pdf>

¹⁸³ „Mindamellet, hogy el kell ismerni azt, hogy az embert érő farkastámadások esélye a nullánál nagyobb [...], jelenleg több mint 12 000 farkas van Európában és több mint 50 000 farkas Észak-Amerikában, és közülük számos farkas emberek millióinak a közelében él, az utóbbi évtizedekben mégis csupán néhány támadásra vonatkozóan találhatunk bizonyítékokat”: Predators That Kill Humans: Myth, Reality, Context and the

2021). Ennek ellenére sokan még mindig félnek a farkasoktól, különösen azokban az országokban és régiókban, ahol a faj az utóbbi időben telepedett meg, vagy ahol a farkasok számának növekedése miatt az állatok láthatóbbá válnak azokon a területeken, ahol korábban általában nem voltak jelen. Beszámoltak olyan esetekről, amikor a farkasok megközelítették az embereket és szokatlanul viselkedtek („merész” vagy „félelem nélküli” farkasok). Ez különösen akkor fordul elő, amikor a farkasok rendszeresen visszatérnek táplálékért, vagy pedig kutyák jelenlétében (Reinhardt 2018). Ami a farkas-kutya hibrideket illeti, nincs bizonyíték arra, hogy azok merészebbek vagy veszélyesebbek lennének, mint a farkasok, de a hibridektől való félelem is sajátos problémát jelent Európa bizonyos területein. Ezeket a megítéléseket és hozzáállásokat körültekintően figyelembe kell venni és komolyan kell kezelni. Hasznos, de gyakran nem elegendő az oktatási tevékenységek támogatása, helyes információk szolgáltatása és az álhírek leleplezése a tények ellenőrzésével (amint azt egyes helyi vagy regionális hatóságok teszik, vagy amint arra LIFE projektek keretében sor kerül). Egyértelművé kell tenni továbbá, hogy abban a valószínűtlen esetben, ha fennállna például egy veszett vagy agresszív farkas, vagy egy táplálékért rendszeresen visszatérő vagy az emberhez szokott farkas által okozott objektív veszély, az ilyen farkas célzott eltávolítása teljes mértékben jogszerű lenne az élőhelyvédelmi irányelv értelmében (lásd az alábbi 6. fejezetben a 16. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérésekről szóló szakaszt).

- **A vadon élő patás fajokra gyakorolt hatás.** Előfordulhat, hogy a farkasok és a vadászó emberek néha ugyanazt a zsákmányt akarják elejteni, pl. vadon élő patásokat. A nagyragadozók visszatérése kapcsán a vadászok sokszor attól tartanak, hogy a verseny hatással lesz a tevékenységükre, és ez jelentős konfliktusokhoz vezethet. A farkastámadások hatása a vadon élő patás állatok számára és viselkedésére meglehetősen változó és összetett, a fajoktól és a helyi körülményektől függően. Általánosságban elmondható, hogy a farkasok évente a vadon élő patás állatoknak csak kis százalékát ejtik el – sokkal kevesebbet, mint a vadászok –, és úgy tűnik, hogy nem befolyásolják kedvezőtlen irányban az európai patás állatok populációinak jelenlegi (általában növekvő) tendenciáit¹⁸⁴ (Bassi, E. et al. 2020; Gtowacifski, Z. és Profus, P. 1997). Mindenesetre, ellentétben a házi haszonállatokat érő támadásokkal, a vadon élő patásoknak a vadon élő őshonos ragadozók általi zsákmányolását nem lehet megelőzni vagy mérsékelni, mivel az részét képezi a biológiai sokféleséggel kapcsolatos politika által helyreállítani és megőrizni kívánt természetes folyamatoknak. Ez nagy kihívást jelent az európai vadászok számára, mivel a nagyragadozók visszatérését figyelembe kell venni a vadászat tervezése és a vadon élő patásokra vonatkozó kvóták megállapítása során. Végezetül el kell ismerni, hogy a farkasok hozzájárulnak a patás állatok sűrűségének szabályozásához (Ripple, W.J. és Beschta, R.L., 2012), figyelembe véve a kapcsolódó előnyöket, többek között az erdészet számára és a mezőgazdasági növényekben okozott károk csökkentése tekintetében¹⁸⁵.
- **Értékekkel kapcsolatos konfliktusok (egymással versengő elképzelések az európai tájakkal kapcsolatban).** A farkasokkal kapcsolatos konfliktusok nem mindig a vidéki érdekelt felekre gyakorolt közvetlen gazdasági hatásról szólnak. A farkasok erős jelképnek számítanak számos tágabb kérdésben, és a konfliktusok gyakran mélyebb társadalmi különbségeket tükröznek (pl. a vidéki és a városi területek, a modern és a hagyományos értékek, illetve a különböző társadalmi és

Politics of Wolf Attacks on People (Emberölő ragadozók: mítosz, valóság, összefüggések és politikák az embereket érő farkastámadásokkal kapcsolatban) <https://www.researchgate.net/publication/301267098>

184 Lásd például a patás vadászszákmányokat az utóbbi években Franciaországban. <http://www.oncfs.gouv.fr/Tableaux-de-chasse-ru599/-Grands-ongules-Tableaux-de-chasse-nationaux-news467>

185 Lásd még: Carpio et al. (2020), *Wild ungulate overabundance in Europe: contexts, causes, monitoring and management recommendations (A vadon élő patások túlzott sűrűsége Európában: összefüggések, okok, nyomkövetési és kezelési javaslatok)*.

gazdasági osztályok között) (Linnell, 2013). A farkasok gyakran sarkalatos vitát váltanak ki az európai tájak alakulásának jövőbeli irányáról (Linnell, 2014) a társadalom különböző szegmensei között, amelyek ellentétes nézetekkel és elképzelésekkel rendelkeznek arról, hogy miként kellene megőrizni, használni vagy kezelni a vadvilágot és a tájakat¹⁸⁶. Ez magyarázatot ad arra, hogy miért fedezhető fel ritkán egyértelmű kapcsolat a nagyragadozók közvetlen gazdasági hatásának mértéke és az ebből eredő társadalmi konfliktusok szintje között (Linnell és Cretois, 2018).

4. Az emberek és farkasok egymás mellett élésének javítását célzó intézkedések

Az élőhelyvédelmi irányelv elfogadása óta a Bizottság az egymás mellett élésre vonatkozó megközelítést ösztönzi, ami a nagyragadozó-populációk kedvező védeltségi helyzetének helyreállítására irányul, amellyel, hogy kezelje és csökkentse a jogszerű emberi tevékenységekkel való konfliktusokat, a többcélú tájakon való osztozás érdekében. A LIFE program több mint 40, a farkasok védelmére és a velük való együttélésre irányuló projektet finanszírozott, amelyek segítettek megtalálni és kipróbálni az e célkitűzések eléréséhez szükséges bevált gyakorlatokat¹⁸⁷.

Az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform – különböző érdekcsoportokat képviselő szervezetek tömörülése, amelyek közös küldetést fogadtak el az egymás mellett éléssel kapcsolatos megoldások támogatása érdekében¹⁸⁸ – már számos példát és esettanulmányt talált az egymás mellett élésre vonatkozóan. Ezek az esettanulmányok öt kategóriába sorolhatók: 1. tanácsadás / tájékoztatás; 2. gyakorlati támogatás nyújtása; 3. nézőpontok megértése; 4. innovatív finanszírozás; és 5. nyomon követés¹⁸⁹ (a nagyragadozókkal foglalkozó uniós platform, 2019).

Az Európai Parlament kérésére készített 2018-as tanulmány¹⁹⁰ ajánlásokat és példákat mutatott be több tagállamban a farkasokkal és más nagyragadozókkal kapcsolatban az egymás mellett élés támogatása érdekében bevezetett gyakorlati intézkedésekre vonatkozóan.

Európai szinten tehát széles körben megoszthatók az ismeretek és az értékes tapasztalatok. A konfliktusok csökkentése érdekében a leggyakrabban alkalmazott megközelítéseket az alábbiakban ismertetjük.

• Kártérítési kifizetések

A farkasok okozta károk gazdasági hatásának csökkentésére és a védett fajokkal szembeni tolerancia növelésére irányuló gyakori megközelítés a kártérítés fizetése, amit számos uniós országban alkalmaznak. A kártérítés fizetése gyakran megfelelő intézkedés lehet, de a jogosultságra vonatkozó szabályokat egyértelműen meg kell határozni, és számos különböző tényezőt figyelembe kell venni. Ez magában foglalja annak ellenőrzését, hogy a haszonállat-állományban bekövetkezett károk ténylegesen a farkastámadásoknak tudhatók-e be, valamint annak biztosítását, hogy a kártérítés méltányos legyen és azt mihamarabb kifizessék a kedvezményezettnek.

186 Például a hagyományos termelési célú tájakra, a tájképi örökségre, a rekreációs célú tájakra, a természetvédelmi tájakra vagy a többcélú tájakra vonatkozó nézetek közötti konfliktusok. Vagy a hanyatlóban lévő, hagyományos (és vidéki) életmód felől a modern (és városi) életmód felé való elmozduláshoz kapcsolódó konfliktusok és feszültségek.

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_4_conflict_coexistence.pdf
<https://www.lcie.org/Blog/ArtMID/6987/ArticleID/65/The-symbolic-wolf-Competing-visions-of-the-European-landscapes>

187 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/promoting_best_practices.htm

188 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

189 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/case_studies.htm

190 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/596844/IPOL_STU\(2018\)596844_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/596844/IPOL_STU(2018)596844_EN.pdf)

Sok országban az állattartók arra panaszkodnak, hogy bonyolult és költséges a kártérítés igénylése, vagy hogy a kifizetések késedelmesek vagy nem elegendők. A kártérítési kifizetéseket általában a nemzeti vagy regionális kormányzatok finanszírozzák az állami támogatásra vonatkozó uniós szabályokkal¹⁹¹ összhangban (amelyek lehetővé teszik a közvetlen és a közvetett költségek 100 %-os megtérítését). A kártérítés fizetése önmagában nem mindig elegendő az egymás mellett éléssel kapcsolatos problémák kezeléséhez, mivel az nem csökkenti a pusztítást és más konfliktusokat. Ezenkívül a kártérítési kifizetések hosszú távon gyakran nem fenntarthatók, kivéve, ha azokat megfelelően kombinálják más intézkedésekkel.

- **Megelőző intézkedések és technikai segítségnyújtás**

A megelőző intézkedések az átfogó együttélési rendszer alapvető elemei. A szerzett tapasztalatok (pl. LIFE projektekből és vidékfejlesztési programokból) rámutatnak a különböző állatállomány-védelmi intézkedések fontosságára és hatékonyságára, mint például különböző típusú kerítések, terelés, őrzőkutyák, az állatállomány összetételének éjszakára, valamint vizuális vagy akusztikus riasztóberendezések (Fernández-Gil, et al. 2018, lásd még: Carnivore Damage Prevention News [CDP hírlevél, 2018]). Különösen a pásztorok jelenléte jelentősen hatékonyabbá teheti az állatállomány védelmét szolgáló intézkedéseket, és önmagában visszatartó erőt jelent a ragadozókkal szemben. Az EU nagyragadozókkal foglalkozó platformja által készített jelentés sikeres tapasztalatokról és bevált gyakorlatokról tanúskodik (Hovardas et al., 2017). Egyedi megelőző intézkedésekre van szükség, amelyek igazodnak a regionális sajátosságokhoz (többek között az állatállomány típusához, az állomány méretéhez, a domborzati viszonyokhoz stb.).

Ezen intézkedések hatékonysága nagyban függ attól, hogy az érintett gazdasági szereplők megfelelően végrehajtják-e azokat, valamint attól, hogy rendelkezésre áll-e elegendő erőforrás és technikai tanácsadás az intézkedések helyszíni bevezetésének támogatásához (pl. van Eeden et al. 2018). Egyetlen intézkedés sem lehet 100 %-ban sikeres, de a megfelelő műszaki megoldások (gyakran együttesen alkalmazva) jelentősen csökkenthetik az állatállományban a ragadozók által okozott károkat. Az illetékes hatóságoknak és az érdekelt feleknek gondosan kell megtervezniük a megelőző intézkedéseket, hogy azok alkalmasak legyenek a különböző helyzetekre. Emellett megfelelően végre is kell hajtaniuk azokat (a karbantartást is beleértve), figyelemmel kell kísérniük azok hatékonyságát, és el kell végezniük a szükséges kiigazításokat. Az érintett szereplők számára nyújtott képzés, tájékoztatás, a nyomon követés és a technikai segítség alapvető fontosságú, és ahhoz megfelelő állami támogatást kell biztosítani, többek között a megelőzési rendszerek fenntartása és a megnövekedett munkateher kezelése érdekében.

- **Tájékoztatás, tanácsadás, a tudatosság növelése**

A farkasokra és a hatások minimalizálásának módjára vonatkozó tényszerű információk szolgáltatása hasznos konfliktuscsillapító intézkedés lehet (a nagyragadozókkal foglalkozó uniós platform, 2019). Például a különböző LIFE-projektek által támogatott Carnivore Damage Prevention News hírlevél¹⁹² segítséget nyújt az állatállomány védelmével kapcsolatos információk terjesztéséhez az EU-ban és nemzetközi szinten egyaránt. Az olasz „Védd a haszonállataidat” (Proteggi il tuo Bestiame, 2019) nevű weboldal részletes tanácsokkal szolgál az állatállomány védelmét szolgáló intézkedésekről, valamint az olasz régiókban rendelkezésre álló különböző finanszírozási rendszerekről. Spanyolországban az ökológiai átállásért felelős minisztérium honlapján fellelhető azoknak a bevált megelőző intézkedéseknek a jegyzéke, amelyekkel

191 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/Briefing%20note%20state%20aid_EU%20Platform.pdf

192 <http://www.protectiondestroupeaux.ch/en/cdpnews/>

elkerülhetők vagy minimálisra csökkenthetők a védett fajok, valamint a mezőgazdasági és állattenyésztő gazdaságok közötti interakciók¹⁹³.

Ennek a megközelítésnek egy másik példája, amely kifejezetten a vadászközösségre irányul, a LIFE WolfAlps projekt, amelynek tevékenységei közé tartozik az Alpok vadon élő patás állatainak populációdinamikájával, valamint a farkasok visszatérésének a prédaállatokra és a vadászati tevékenységekre gyakorolt hatásaival kapcsolatos adatok és információk megosztása¹⁹⁴. A farkasok vonatkozásában Szászországban létrehozott kapcsolattartó hivatal (Kontaktbüro Wölfe in Sachsen, 2019) és a Szász-Anhaltban található kompetenciaközpont tágabb megközelítést alkalmaz, ahol a személyzet több tagja is rendelkezésre áll a helyszínen oktatási anyagok biztosítása, kirándulások szervezése, valamint az emberek kérdéseinek és aggályainak megválaszolása érdekében.

- **Nyomon követés**

A nagyragadozó-populációk nyomon követése alapvető fontosságú a pontos tájékoztatás, a túlélésük biztosításához szükséges populációdinamika megértése, a kezelési gyakorlatoknak a változó helyzetekhez való igazítása és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti kötelezettségek teljesítése érdekében. Ugyanakkor igen nagy kihívást jelentő feladat is, mivel nagy földrajzi területen, gyakran a nemzetközi határokon túlnyúlóan végzik, valamint a nagyragadozók alacsony sűrűsége és rejtőzködő viselkedése miatt (a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés (LCIE) keretében kiadott szakpolitikai támogató nyilatkozat, amely a nagyragadozók populációsintű gazdálkodási terveire vonatkozó iránymutatás mellékletét képezi [Linnell et al., 2008]). A kezeléssel kapcsolatban hozott valamennyi döntésnek (beleértve az eltérésekre vonatkozókat is) az érintett farkaspopulációra vonatkozó megbízható adatokon kell alapulnia. A nyomon követésnek ki kell terjednie az összes megelőző intézkedés végrehajtására (alkalmazás, eredmények, hatékonyság), valamint a haszonállat-állományt megtámadó ragadozó azonosítására a farkasok és a kutyák közötti különbségtétel érdekében (f. e. Echegaray and Vilà, 2010; Sundqvist et al., 2008), továbbá annak felmérése érdekében, hogy szükség van-e a rendszer módosítására vagy javítására.

Tekintettel arra, hogy Európa-szerte igen gyakori konfliktust jelent a ragadozók populációinak méretével és helyzetével kapcsolatos véleménykülönbség, az érdekelt felek – köztük a vadászok – nyomon követésbe való bevonása nemcsak az adatgyűjtésben részt vevő személyek számának növelése, hanem az érdekelt felekkel fenntartott kapcsolatok javítása és a konfliktusok csökkentése szempontjából is előnyös lehet.

A farkasok védelmére és kezelésére vonatkozó megfelelő döntések meghozatalához megbízható nyomonkövetési adatokra van szükség. Ezért kulcsfontosságú egy olyan megfelelő nyomonkövetési rendszerbe való beruházás, amely alkalmas arra, hogy pontos és naprakész ismereteket nyújtson az érintett területen élő farkaspopulációról. A francia nyomonkövetési rendszer jó példának tekinthető¹⁹⁵.

Példák az érdekelt feleknek a nyomon követésbe való bevonására:

A Bizottság által támogatott kísérleti projekt Szlovákiában az érdekelt felek széles körét (környezetvédőket, erdészeket, védett területeken dolgozó munkavállalókat és vadászokat) vonta be a farkasok tudományos alapokon nyugvó összeszámlálásba. Az ő feladatuk volt a farkasok ürülékéből és vizeletéből vett minták gyűjtése a vizsgálati területről. Részvételük és a csúcstechnológián alapuló elemzés alkalmazása eredményeként nagyobb egyetértés alakult ki a helyi farkaspopuláció méretét illetően (Rigg et al., 2014).

193 <https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/conservacion-de-especies/especies-silvestres/ce-silvestres-interacciones.aspx>

194 http://ex.lifewolfalps.eu/wp-content/uploads/2014/05/LWA_brochure-E3_168x240_5mm-abbondanzaBassa.pdf

195 <https://www.loupfrance.fr/suivi-du-loup/situation-du-loup-en-france/>

Egy másik példa a finnországi nagyragadozó megfigyelési hálózat, ami a helyi vadgazdálkodási egyesületek által jelölt mintegy 2 100 aktív önkéntesből álló csoport. Ez a képzett megfigyelőket, főként helyi vadászokat foglalkoztató hálózat felel azért, hogy ellenőrizzék a nagyragadozók jelenlétére utaló nyomokkal és egyéb jelekkel kapcsolatban a polgárok által bejelentett megfigyeléseket. Ezek az önkéntesek rögzítik a megfigyelési adatokat egy nemzeti adatbázisban, ami a „TASSU” (finn nyelven „mancs”) elnevezést kapta, és amit a természeti erőforrások finnországi intézete (Luke) tart fenn. Ezt az adatbázist használják például a nagyragadozók populációinak nemzeti és regionális szinten történő becsléséhez, valamint ezt használják a vadgazdálkodási tisztviselők és a vadőrök is. A hálózatot, az adatbázist és azok irányítását folyamatosan fejlesztik és módosítják annak érdekében, hogy elősegítsék a különböző intézmények és az érdekelt felek csoportjai közötti kölcsönös bizalom és együttműködés kialakítását az ilyen érzékeny fajokra vonatkozó adatok megosztása, felhasználása és az azokhoz való hozzáférés terén. Például a 2019-től 2025-ig tartó LIFE BOREALWOLF projekt célja a nagyragadozó megfigyelési hálózat megerősítése a jelenlegi önkéntesek továbbképzése és új, nem vadász önkéntesek toborzása révén.

Ehhez hasonlóan Svédország és Norvégia létrehozta a Skandobs rendszert, ami a nagyragadozók – hiúz, rozsomák, barna medve, farkas – skandináv nyomonkövetési rendszere. Skandináviában bárki bejegyezheti ebbe az adatbázisba a nagyragadozók nyomaival, jeleivel vagy észleléseivel kapcsolatos megfigyeléseit. A megfigyelések fokozottabb bejelentése hozzájárul az e fajok előfordulásával és elterjedésével kapcsolatos ismeretek bővítéséhez. Az adatbázisban rögzített megfigyelések valamennyi rendszerhasználó számára elérhetők. A megfigyelések a Skandobs App alkalmazás használatával is megoszthatók (a felhasználók letölthetik a Skandobs-Touch alkalmazást az App Store-ból vagy Google Play Áruházból, hogy a helyszínről jelenthessék a ragadozókat vagy a nyomaikat). Az adatbázist 15 percenként frissítik. Kezelését a Rovdata, a norvég természetkutató intézet (NINA) független egysége végzi.

- **Az érdekelt felekkel folytatott párbeszéd, valamint az érdekelt felek bevonása**

Elismerve a farkasokkal kapcsolatos konfliktusok kulturális és társadalmi jellegét, a részvételi folyamatokban jelentős konfliktuscsoökkentési lehetőség rejlik, különösen az érdekelt felek közötti bizalom növelése révén (Young et al. 2016). E megközelítés egyik példája az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform (lásd az iránymutatások IV. mellékletében szereplő 9. esettanulmányt). Regionális és nemzeti szinten is alkalmaznak ilyen megközelítéseket. Számos tagállamban már nemzeti platformokat hoztak létre. Egy kísérleti projekt keretében az uniós intézmények támogatják továbbá regionális platformok létrehozását Olaszországban, Romániában, Spanyolországban, Franciaországban, Németországban és Svédországban (a nagyragadozókkal foglalkozó regionális platformok, 2019). A LIFE EUROLARGECARNIVORES projekt (2019) szintén támogatja az együttműködést és az információk megosztását a nagyragadozók szempontjából jelentőséggel bíró legfontosabb európai területek között.

Az érdekelt felek bevonásának másik pozitív példája a Grupo Campo Grande (GCG). Ez egy nemzeti szellemi műhely Spanyolországban, amelyben különböző hátterű emberek és szervezetek vesznek részt, akik érintettek az extenzív állattartás és az ibériai farkas közötti konfliktusban. A csoportot 2016-ban a Fundación Entretantos hozta létre egy társadalmi közvetítési kezdeményezés részeként, amelynek középpontjában az ibériai farkasok és az extenzív állattartás egymás melletti létezésével kapcsolatos konfliktus kezelése állt. A résztvevők közös nyilatkozatot írtak alá, és együttműködnek annak érdekében, hogy mások is kövessék az általuk alkalmazott megközelítést (GCG, 2018).

- **A farkasok halált okozó módszerrel történő szabályozása / kiselejtezése**

Hagyományosan széles körben alkalmazzák a farkasok halált okozó módszerrel történő szabályozását / kiselejtezését a farkasok eltávolítása, valamint az általuk okozott hatások és konfliktusok megszüntetése érdekében. Ezek a gyakorlatok a farkasok kiirtásához vezettek eredeti európai elterjedési területük nagy részén. Napjainkban még mindig alkalmaznak bizonyos halált okozó szabályozási módszereket és szinteket számos európai országban, ahol azt állítják, hogy céljuk az állatállomány károsodásának megelőzése vagy csökkentése, valamint az emberek által a farkasokkal szemben

tanúsított tolerancia növelése. Ezek között van néhány olyan tagállam is, ahol a faj szerepel az irányelv IV. mellékletében (szigorú védelmi rendszer).

Mindazonáltal a jelenlegi szakpolitika és a kapcsolódó jogszabályok értelmében a farkasok és más védett nagyragadozók Európa többcélú tájain való megőrzésével kapcsolatos konfliktusokat nem lehet csak vagy főként kiselejtezéssel / halált okozó szabályozási módszerrel kezelni. A halált okozó szabályozás engedélyezésére vonatkozó eltérések alkalmazása lehetséges és jogszerű eszköz, és a tagállamok mérlegelhetik annak alkalmazását a fent említett egyéb konfliktuskezelési intézkedések kiegészítésére, tiszteletben tartva az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében felsorolt valamennyi feltételt (lásd az 5. szakaszt).

Úgy tűnik, nincs alapos bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a halált okozó szabályozás alkalmazása hatékonyan csökkenti a haszonállat-állomány ragadozók általi pusztítását. Egyes tanulmányok szerint a halált okozó szabályozás/kiselejtezés kevésbé hatékony, mint a haszonállat-állomány védelmére irányuló intézkedések (van Eeden et al., 2018, Santiago-Avila et al., 2018), és valójában a haszonállat-állomány ragadozók általi pusztítása és a konfliktusok fokozódásához vezethet (Wielgus és Peebles, 2014; Fernández-Gil et al., 2016), valószínűleg a farkasfalkák szerkezetében a kiselejtezés következtében bekövetkező zavar miatt.

Ezenkívül a korábban említett, halált nem okozó intézkedésektől eltérően a védett fajok halált okozó szabályozása/kiselejtezése vitatott eszköz a természetvédelmi szakemberek körében (Lute et al., 2018), és a társadalom nagy része is egyre inkább megkérdőjelezi¹⁹⁶. Ennek fényében, valamint empirikus bizonyítékok alapján nem egyértelmű, hogy a farkasok kiselejtezése a társadalmi konfliktusok fokozódásához vagy csökkenéséhez vezet-e.

Következésképpen úgy tűnik, hogy a halált nem okozó intézkedések – köztük a haszonállat-állomány kezelésére és védelmére irányuló intézkedések – hatékonyabbak, fenntarthatóbbak, jogi szempontból kisebb valószínűséggel megtámadhatók, továbbá elfogadhatóbbak (az emberek többsége részéről) a haszonállat-állomány ragadozók általi pusztítása és a konfliktusok kockázatának csökkentésére.

A tagállamok illetékes hatóságainak figyelembe kell venniük ezeket az elemeket a kezelési intézkedéseikről való döntéshozatal és az intézkedések végrehajtása során.

A farkasok védelmére/kezelésére irányuló átfogó tervek

A tagállamok számára a legjobb megközelítés az lenne, ha a fent említett intézkedések közül többet ötvöznének az egymás mellett élés megfelelő szintjének támogatása érdekében, és azokat a helyi körülményekhez igazítanák. A farkasok védelmére/kezelésére irányuló átfogó és következetes terveikhez továbbá fel kell használniuk az összes rendelkezésre álló eszközt és finanszírozási forrást. Ezek a tervek (ideális esetben az ugyanazon a farkaspopuláción osztozó szomszédos tagállamokra vonatkozó, határokon átnyúló tervek [Linnell et al., 2008]) foglalkoznának az érintett tagállamban a farkassal kapcsolatban előforduló valamennyi releváns fenyegetéssel, konfliktussal, lehetőséggel és szükséglettel. Ez lenne a legjobb mód a farkas kedvező védettségi helyzetének eléréséhez és fenntartásához a természetes elterjedési területén, a kezelés szükséges rugalmasságának biztosítása mellett az irányelvben meghatározott korlátokon belül, gondoskodva a farkas társadalmi elfogadottságának fenntartásáról vagy javításáról (a „társadalmi befogadóképesség”).

196 A Savanta ComRes által 2020-ban hat tagállamban végzett véleménykutatás azt mutatja, hogy az emberek többsége ellenzi a farkasok megölését, akkor is, ha azok haszonállatokra támadnak.

<https://www.eurogroupforanimals.org/news/new-poll-shows-eu-citizens-stand-wolves>

5. Az egymás mellett élést támogató intézkedések finanszírozása

A farkasok védelmével kapcsolatos konfliktusok megoldását elősegítő támogatás uniós alapokból, különösen a LIFE programból és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA), valamint nemzeti alapokból (állami támogatások) nyújtható.

- **A LIFE program** éves versenypályázati felhívások alapján demonstrációs tevékenységeket és innovatív megoldások tesztelését finanszírozhatja az alábbiak vonatkozásában: a haszonállat-állomány védelmére irányuló intézkedések; a ragadozók általi pusztítás kockázatának értékelése; kártérítési rendszerek létrehozása; valamint helyi vadőrök és állatorvosok képzése az állatállomány károsodásának felmérésére szolgáló módszerekkel kapcsolatban. A LIFE olyan célzott kommunikációs és tájékoztatási tevékenységeket is finanszírozhat, amelyek célja az ember és a farkas közötti konfliktusok rendezése. Megjegyzendő, hogy a LIFE nem finanszíroz rendszeres kezelést.
- **Az EMVA** támogatást nyújthat olyan megelőző intézkedésekhez, mint például védőkerítések vagy őrzőkutyák beszerzése (amelyek mint nem termelő beruházások 100 %-ban finanszírozhatók). Az állattartóknál a védőkerítés ellenőrzése, karbantartása vagy áthelyezése miatt felmerülő további munkaerőköltségeket, valamint az őrzőkutyák etetési és állategészségügyi költségeit az agrár-környezetvédelmi és az éghajlattal kapcsolatos kifizetések fedezhetik. Az EMVA-t számos tagállamban (pl. Görögországban, Bulgáriában, Szlovéniában, Olaszországban és Franciaországban) használják a haszonállat-állomány védelmére irányuló intézkedések – például terelés, körülkerítés, őrzőkutyák – többletköltségeinek finanszírozására. *Az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform* (lásd lejjebb) áttekintést készített arról, hogy jelenleg hol alkalmaznak vidékfejlesztési programokat, és azok hol lehetnének alkalmazhatók a jövőben (Marsden et al., 2016)¹⁹⁷. A jövőbeli közös agrárpolitika az új ökoszisztemeken keresztül is támogathat megelőző intézkedéseket és terelési rendszereket¹⁹⁸.
- **Az EMVA Interreg eszköze** olyan projekteket támogathat, amelyek célja a nagyragadozók védelmére és kezelésére irányuló, határokon átnyúló együttműködés javítása, például az élőhelyek folytonossága, a tudástranszfer, az állatállomány károsodásának megelőzése és az együttélést támogató egyéb intézkedések kapcsán¹⁹⁹.
- **A nemzeti finanszírozás (állami támogatás)** akár 100 %-os támogatást nyújthat megelőző intézkedésekhez; elpusztított mezőgazdasági potenciál helyreállításához, például a farkasok által megölt haszonállatok pótlásához; farkasok által okozott károk – például megölt állatok és a gazdaság eszközeiben okozott anyagi kár –, illetve állategészségügyi költségek és az eltűnt állatok felkutatásával kapcsolatos költségek megtérítéséhez²⁰⁰.

197 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/case_studies_sub_rural_development_programmes.htm

198 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/factsheet-agricultural-practices-under-ecoscheme_en.pdf

199 Lásd például a „Carnivora Dinarica” elnevezésű projektet Szlovénia és Horvátország között; <https://www.carnivoradinarica.eu/en/> A biológiai sokféleséggel kapcsolatos Interreg projektek vonatkozásában további információért lásd: <https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/docs/Interreg%20Natura2000.pdf>

200 https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/Briefing%20note%20state%20aid_EU%20Platform.pdf

Átfogó megközelítésre van szükség a farkasokkal kapcsolatos konfliktusok csökkentésére irányuló finanszírozási és támogató intézkedések tekintetében adott tagállamon belül (és ideális esetben az ugyanazon a farkaspopuláción osztozó tagállamok határain átnyúlóan).

A tagállamoknak kiemelt intézkedési kereteikben jelezniük kell a farkasokkal kapcsolatos főbb védelmi és konfliktusokkal kapcsolatos kérdéseket, meghatározva a kapcsolódó prioritásokat és pénzügyi szükségleteket, valamint azt, hogy miként tervezik teljesíteni ezeket. A kiemelt intézkedési keret aktualizált formátuma²⁰¹ tartalmaz egy szakaszt (E.3.2.), amely kifejezetten az uniós madárvédelmi irányelv és élőhelyvédelmi irányelv alapján védett fajok által okozott károk megelőzésére, enyhítésére vagy megtérítésére irányuló kiemelt intézkedéseket és azok kapcsolódó költségeit tárgyalja.

Emellett Európa-szerte már számos innovatívabb módszert alkalmaznak az együttélés finanszírozására és támogatására.

Példák innovatív finanszírozásra

Az együttélés innovatív finanszírozásának egyik eredeti és sikeres példája a rozsomák vonatkozásában „a védelmi teljesítményen alapuló kifizetésekre” irányuló svéd kezdeményezés. Ennek keretében a kifizetések a rozsomák sikeres szaporodásához kapcsolódnak, nem pedig a rénszarvasok elvesztésének ellentételezéséhez. A kifizetésekre a rozsomák adott körzetben dokumentált szaporulatának száma alapján kerül sor, tekintet nélkül a ragadozók általi zsákmányolás mértékére. 5 évvel a program elindítása után megfigyelték a rozsomákpopuláció növekedését. A regisztrált szaporulatok száma a 2002-es 57-ről 2012-ben 125-re nőtt, és a populáció kiterjedt korábban nem benépesített területekre is (Persson, 2015).

Egy másik sikeres innovatív finanszírozási rendszer a szirti sas program, amely a finn Lappföldön lévő számi rénszarvastenyésztő közösséget jutalmazza szirti sas fészkek és területek sikeres létrehozásáért (Európai Bizottság, 2017). Azóta, hogy a finn kormány 1998-ban bevezette ezt a programot, a jelentések szerint a pásztorok szirti sassal szemben tanúsított magatartása drámai módon megváltozott, mivel a szirti sast már inkább erőforrásnak, nem pedig kártevőnek tekintik.

A természetben alapuló ökoturizmusból származó jövedelem és foglalkoztatási lehetőségek szintén hozzájárulhatnak a farkasok elfogadottsága és az érintett vidéki közösségekkel való együttélés javításához. Spanyolországban Zamora északnyugati régiója (nevezetesen a „Sierra de la Culebra”) fontos térséggé vált a farkasmegfigyelési turizmus számára, ami jelentős gazdasági értéket képvisel, és évente több ezer látogatót vonz. Az ilyen idegenforgalmi kezdeményezések esetében ügyelni kell arra, hogy ne akadályozzák a farkasok védelmét (pl. a megzavarás és a farkasvermek elkerülése). Figyelembe kell venni az érdekelt felek más csoportjaira gyakorolt hatást is (pl. ne vonzzák a nagyragadozókat olyan területekre, ahol haszonállatok vannak, illetve ne idézzenek elő olyan helyzetet, amelyben a nagyragadozók az embert összekapcsolják a táplálékkal).

Az olaszországi Piemontban másfajta lehetőséget dolgoztak ki (a LIFE WolfAlps projekt keretében). Létrehoztak egy helyi márkanévvel („Terre di Lupi”= farkasok földje), és számos kezdeményezést vezettek be a farkasok jelenléte miatt aggódó mezőgazdasági termelők által előállított sajtok és egyéb termékek promóciója, valamint az együttélést biztosító megelőző intézkedések végrehajtása érdekében.

2020-ban a „társadalmi-gazdasági előnyök” kategóriában a Natura 2000 díj nyertese a „Pro-Biodiversidad: a pásztorok mint a biológiai sokféleség védelmezői a Natura 2000 hálózatban” című kezdeményezés volt. A nyertes bemutatta, hogy a mezőgazdasági termelők és a természetvédők hogyan működhetnek együtt annak érdekében, hogy a természetvédelem erőforrásokat és előnyöket teremtsen, ne pedig problémákat idézzen elő a helyi közösségek számára. A Picos de Europa hegység nagy része gazdaságilag megszervezi a vidéki területek termelésből való kivonását, a legelők elvesztését, a dögveők táplálékforrásainak elvesztését és a tűzveszélyt. A Fundación para la Conservación del Quebrantahuesos úgy döntött, hogy a Pro-Biodiversidad (a biológiai sokféleségért) elnevezésű különleges tanúsító márka létrehozásával kezeli ezt a problémát az extenzív juhtenyésztési ágazat támogatása, a vidéki területek termelésből való

201 <https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/docs/PAF%20format%20EN.docx>

kivonásának megállítása és a biológiai sokféleség feltételeinek javítása érdekében. E program keretében azok a gazdálkodók, akik környezetében farkasok élnek, magasabb árat kapnak az általuk előállított juhhúsiért.

6. 16. cikk: eltérések a IV. mellékletben szereplő farkaspopulációk szigorú védelme alól

Általános szabályként az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletében felsorolt farkaspopulációk szigorúan védettek, és tilos az egyedek szándékos befogása, elpusztítása vagy megzavarása a természetes elterjedési területükön. Továbbá tilos a párzási, költő- és pihenőhelyek károsítása és elpusztítása. Ez a védelem a Natura 2000 területeken belül és kívül egyaránt érvényes.

Mindazonáltal bizonyos kivételes körülmények között indokolt lehet egyes farkasok befogásának vagy megölésének az engedélyezése. Sor kerülhet erre például a haszonállat-állomány jelentős pusztításának megelőzése érdekében, vagy a farkasok rádióadóval felszerelt nyakörvvel való ellátása érdekében kutatási, nyomonkövetési és gazdálkodási célokból, vagy pedig a táplálékért rendszeresen visszatérő vagy merész és potenciálisan veszélyes egyedek eltávolítása érdekében.

Az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke biztosítja a szükséges rugalmasságot a fenti helyzetek kezeléséhez azáltal, hogy lehetővé teszi a tagállamok számára a szigorú védelemre vonatkozó általános rendelkezésektől való eltérések elfogadását és a fent említett tevékenységek végzését (a következő bekezdéseket a dokumentum III. részével együtt kell értelmezni).

Az eltérés megadásának előfeltételei

A 16. cikk három előfeltételt határoz meg, amelyek mindegyikének teljesülnie kell az eltérés engedélyezése előtt. Az illetékes nemzeti hatóságoknak bizonyítaniuk kell a következőket:

- a 16. cikk (1) mellékletének a)–e) pontjában felsorolt egy vagy több ok fennállása, megfelelő bizonyítékokkal alátámasztva;
- más megfelelő megoldás hiánya (azaz hogy a probléma olyan módon is megoldható-e, amelyhez nincs szükség eltérés alkalmazására, nevezetesen halált nem okozó eszközök használatával);
- az eltérés nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi helyzetének fenntartását az elterjedési területükön.

E követelmények alkalmazását most a farkas példáján szemléltetjük. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az érintett nemzeti hatóságok feladata, hogy végrehajtsák ezeket a rendelkezéseket, megfelelően megindokolva és bizonyítva, hogy a 16. cikk (1) bekezdésében foglalt valamennyi feltétel teljesül. Hasonlóképpen, elsősorban a nemzeti igazságügyi hatóságok feladata a követelményeknek való megfelelés ellenőrzése és biztosítása adott összefüggésben és a konkrét esetekben.

1) A 16. cikk (1) bekezdésének a)–e) pontjában felsorolt egy vagy több ok igazolása

A 16. cikk (1) bekezdésében felsorolt okok a következők:

- a) „a vadon élő állatok és növények, valamint a természetes élőhelyek védelme”.
- b) „termést, állatállományt, erdőt, halastavat, vizeket és más típusú, tulajdont érintő súlyos károk megelőzése”.

c) „közegészség, közbiztonság vagy más kiemelkedően fontos közérdek, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is, továbbá a környezet számára kiemelkedően előnyös hatás elérése”.

d) „az érintett fajok újbóli elszaporításával és visszahonosításával kapcsolatos kutatás és oktatás, továbbá az e célok érdekében végzett tenyésztés és nemesítés, növények esetében a mesterséges szaporítást is beleértve”.

e) „a IV. mellékletben felsorolt fajok korlátozott és az illetékes tagállami hatóságok által meghatározott számú példányai szigorúan ellenőrzött feltételek mellett, szelektív módon és korlátozott mértékben végzett befogásának, begyűjtésének vagy tartásának engedélyezése”.

Példák az eltérések indoklására a farkasok esetében:

- Az **a) indok** alkalmazására valószínűleg ritkán kerül sor. Erre olyan esetben lehet hivatkozni, amikor például egy veszélyeztetett vadon élő prédefajt fenyeget a farkasok általi zsákmányolás. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy egy őshonos fajnak egy másik őshonos faj általi zsákmányolása természetes folyamat, és az ökoszisztéma működésének szerves része. Továbbá bármely eltérés mérlegelése előtt azonosítani kell és hatékonyan kezelni kell a prédefajokat érő egyéb veszélyeket vagy korlátozó tényezőket (pl. élőhely károsodása, ember általi megzavarás, túlvadászás, a háziállatok által jelentett verseny stb.).
- Ami a **b) indokot** illeti, a farkasok esetében a tagállamok által alkalmazott eltérések célja többnyire a haszonállat-állományban bekövetkező súlyos kár megelőzése. E rendelkezés célja a súlyos károk elkerülése, ezért nem írja elő azt, hogy a kárnak már be kellett következnie. Igazolni kell azonban a szokásos üzleti kockázaton túlmutató súlyos kár valószínűségét, és elegendő bizonyítékkal kell alátámasztani azt is, hogy az eltérés keretében alkalmazott, halált okozó szabályozási módszerek hatékonyak, arányosak és fenntarthatók a súlyos károk megelőzése vagy korlátozása tekintetében. Ezen indok alapján eltávolíthatók azok a farkasok, amelyek a megfelelő megelőző intézkedések (például farkasbiztos elektromos kerítések és őrzőkutyák) kielégítő végrehajtása ellenére valószínűleg nagy mértékű pusztítást vinnének végbe a haszonállat-állományban.
- A **c) indok** – vagyis a közegészség, közbiztonság vagy más kiemelkedően fontos közérdek, beleértve a társadalmi vagy gazdasági érdekeket is, továbbá a környezet számára kiemelkedően előnyös hatás elérése – igazolhatja például elrettentő módszerek alkalmazását a táplálékért rendszeresen visszatérő, emberhez szokott vagy az emberekhez következetesen közeledő, merész farkasok vagy más, nemkívánatos és veszélyes viselkedést tanúsító egyedek vagy farkasfalkák elzavarása vagy eltávolítása érdekében.

Példák a közegészségügy és a közbiztonság érdekében hozott intézkedésekre:

A német Dokumentations und Beratungsstelle des Bundes zum Thema Wolf (DBBW) iránymutatásokat hagyott jóvá, amelyek segítik a nemzeti irányító hatóságokat a merész vagy szokatlanul viselkedő farkasok kezelésében (Reinhardt et al., 2018). Első lépésként ezek az iránymutatások segítenek a hatóságoknak annak felismerésében, hogy egy farkas valóban szokatlanul viselkedik-e. Ezt követően, amennyiben úgy tűnik, hogy a farkast vonzza az emberek vagy kutyák jelenléte, fokozatos megközelítés alkalmazása javasolt a feljegyzett incidensek súlyosságától függően, kezdve a vonzó tényezők (pl. táplálék) eltávolításával, egészen a farkas (halált okozó vagy halált nem okozó) eltávolításáig a legsúlyosabb esetekben.

Az LCIE (Large Carnivore Initiative for Europe – a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés, az IUCN fajok túlélésével foglalkozó bizottságának szakértői csoportja) szakpolitikai nyilatkozatot adott ki a merész farkasok hasonló elvek mentén történő kezeléséről,

amely tartalmazza a farkas különböző viselkedési formáival szemben javasolt intézkedéseket, valamint a kutatási prioritásokat (LCIE, 2019).

A farkasok viselkedése és az általuk az emberi biztonságra jelentett kockázat értékelése, valamint javasolt intézkedések (LCIE, 2019)		
Viselkedés	Értékelés	Javasolt intézkedések
A farkas települések közelében halad el a sötétben.	Nem veszélyes.	Nincs szükség intézkedésre.
A farkasok a településektől/szétszórtan elhelyezkedő háztól látótávolságon belül járkálnak nappal	Nem veszélyes.	Nincs szükség intézkedésre.
A farkas nem fut el azonnal, amikor járműveket vagy embereket lát. Megáll és figyel.	Nem veszélyes.	Nincs szükség intézkedésre.
A farkast több napon át látják kevesebb mint 30 m távolságra lakott háztól (többszöri előfordulás hosszabb időszak során).	Figyelmet igényel. Erős megszokás vagy pozitív kondicionálás lehetséges problémája.	A helyzet elemzése. Vonzó tényezők felkutatása és eltávolítása. Averzív kondicionálás mérlegelése.
A farkas ismételten megengedi, hogy az emberek kevesebb, mint 30 méternyire megközelítsék.	Figyelmet igényel. Erős megszokást jelez. A pozitív kondicionálás lehetséges problémája.	A helyzet elemzése. Averzív kondicionálás mérlegelése.
A farkas önszántából ismételten 30 méternél közelebb megy az emberekhez. Úgy tűnik, hogy érdeklődik az emberek iránt.	Figyelmet igényel/kritikus helyzet. A pozitív kondicionálás és az erős megszokás egyre merészebb viselkedéshez vezethet. Sérülés veszélye.	Averzív kondicionálás mérlegelése. A farkas eltávolítása, ha a megfelelő averzív kondicionálás nem vezet eredményre vagy nem kivitelezhető.
A farkas megtámad vagy megsebez egy embert, anélkül, hogy felingerelték volna.	Veszélyes.	Eltávolítás.

- A kutatással, oktatással, újbóli elszaporítással és visszahonosítással kapcsolatos **d) indok** alapján például engedélyezhető a farkasok átmeneti befogása annak érdekében, hogy rádióadóval felszerelt nyakörvekkel lássák el őket kutatás vagy nyomon követés céljából, vagy pedig megőrzési célú áttelepítés érdekében.

Példa farkasok csapdázására kutatás és nyomon követés céljából

2018-ban a Bizottság levélváltás útján egyetértett a német hatóságokkal abban, hogy a lábfogó csapóvasakról szóló 3254/91/EGK rendeletnek bizonyos feltételek mellett lehetséges olyan értelmezése, amely kizárja a *kíméletes csapdákat* az említett rendeletben foglalt tilalom hatálya alól. Ezek a kíméletes csapdák gumi bélésű csapókkal rendelkeznek (acélfogak helyett) annak érdekében, hogy minimálisra csökkentsék annak a kockázatát, hogy az állatok megsérülnek, amikor csapdába esnek. Ezek tekinthetők a rendelkezésre álló legjobb eszközöknek farkasok megfigyelés és kutatás céljából, élve történő elfogásához, mivel nagyobb arányban eredményesek és kisebb valószínűséggel okoznak sérülést.

A Bizottság úgy véli, hogy ha a kíméletes csapdák szükségesnek bizonyulnak az érintett fajok védettségi helyzetének javítását célzó tudományos kutatáshoz vagy megfigyeléshez, akkor ellentétes lenne a 3254/91/EGK rendelet védelmi célkitűzésével az, hogy az ilyen csapdákat a rendelet tilalmának hatálya alá vonják. Következésképpen a kíméletes csapdák alkalmazása csak védelmi célból vehető figyelembe, amennyiben: i. nincs más megfelelő megoldás; ii. nincs a faj kedvező védettségi helyzetére gyakorolt negatív hatás; és iii. minden óvintézkedést megtesznek azért, hogy az állat ne sérüljön meg, és az állatot érő stresszt minimálisra csökkentsék.

Az ilyen kíméletes csapdákat célszerű olyan adóberendezéssel felszerelni, amely azonnal értesíti az illetékes hatóságokat az állat elfogásáról. Az értesítést követően az illetékes hatóságoknak 30 percen belül be kell avatkozniuk annak érdekében, hogy az állatot érő stressz időtartama a lehető legrövidebb legyen, és elkerüljék azt, hogy az állat saját magában kárt okozzon. Az állatot hivatásos állatorvosnak kell anesztetizálnia és adókészülékkel ellátnia, majd haladéktalanul szabadon kell engedni.

A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja szerinti eltérések – a 3.2.1. szakaszban foglaltaknak megfelelően – kivételes esetben alkalmazhatók a farkasok bizonyos példányai elejtésének vagy tartásának engedélyezésére, több további szigorú feltétel teljesülése esetén. A C-674/17. sz. ügyben az EUB megerősítette, hogy a „elejtés” fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az magában foglalja mind az érintett egyedek befogását, mind azok megölését²⁰².

A 16. cikk (1) bekezdésének e) pontján alapuló eltérés célja főszabály szerint nem keveredhet az irányelv 16. cikke (1) bekezdésének a)–d) pontján alapuló eltérések céljaival, miáltal az előbbi rendelkezés csak azokban az esetekben szolgálhat eltérés elfogadásának alapjául, amikor az utóbbi rendelkezések nem irányadóak²⁰³. Ha az eltérés célja a 16. cikk (1) bekezdésének a)–d) pontja bármelyikének a hatálya alá tartozik, az eltéréseknek az említett pontok közül egy vagy több ponton kell alapulniuk. Az eltéréseket és alkalmazásuk indokait átláthatóvá kell tenni. Ha például a fő cél a haszonállat-állományt / vagyont érő súlyos kár megelőzése, akkor a b) pontot kell alkalmazni. Ha egy farkas, amely megszokta az ember jelenlétét, veszélyesen viselkedik, a c) pontot kell alkalmazni. Az e) pont tehát nem egy bármilyen típusú megölésre alkalmazandó, általános rendelkezés.

A 16. cikk szerinti bármely eltérést illetően az e) pont alapján megölést engedélyező nemzeti határozatokat kivételes, konkrét és egyértelmű célok tekintetében kell meghozni, az irányelv célkitűzéseivel (2. cikk) összhangban, és azokat megfelelően indokolni kell.

A C-674/17. sz. ügyben az EUB elismerte, hogy a farkasok jogellenes vadászata (orvvadászat) elleni küzdelem lehet a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontja alapján engedélyezett eltérés célja, amennyiben hozzájárul az érintett fajok kedvező védettségi helyzetének fenntartásához vagy helyreállításához a természetes elterjedési területükön.

202 32. pont.

203 Lásd a C-674/17. sz. ügyben hozott ítélet 37. pontját: „Következésképpen az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdésének e) pontján alapuló eltérés célja főszabály szerint nem keveredhet az ezen irányelv 16. cikke (1) bekezdésének a)–d) pontján alapuló eltérések céljaival, miáltal az előbbi rendelkezés csak azokban az esetekben szolgálhat eltérés elfogadásának alapjául, amikor az utóbbi rendelkezések nem irányadóak.”

Ebben az esetben a nemzeti engedélyező hatóságnak szigorú tudományos bizonyítékokkal – köztük a faj védettségi helyzetére gyakorolt következményekre vonatkozó összehasonlító adatokkal – kell alátámasztania az eltérést. Ha az eltérés célja az orvvadászat elleni küzdelem, a hatóságnak figyelembe kell vennie az orvvadászat szintjére és a mortalitásra vonatkozó legfrissebb becsléseket is, amelyek az összes engedélyezett eltéréseken alapulnak. Az orvvadászat elleni küzdelem céljából engedélyezett eltéréseknek tehát alkalmasnak kell lenniük az érintett populáció orvvadászat miatti elhullásának olyan mértékű csökkentésére, hogy az összességében pozitív hatást gyakoroljon a farkaspopuláció méretére.

Továbbá a 16. cikk (1) bekezdésének e) pontján alapuló eltéréseknek a 16. cikk (1) bekezdésének a)–d) pontjában foglaltakhoz képest további korlátozó feltételeknek is meg kell felelniük. Ezen eltérés alkalmazása szigorúan ellenőrzött feltételek mellett engedélyezett, a helyekre, időpontokra és mennyiségekre vonatkozó egyértelmű felhatalmazásokkal, valamint szigorú területi, időbeli és személyes ellenőrzések előírásával a hatékony végrehajtás biztosítása érdekében. Ezenkívül csak szelektív módon és korlátozott mértékben végezhető, és korlátozott számú példányra vonatkozhat.

A szelektivitás tekintetében az eltérésnek olyan példányokra kell vonatkoznia, amelyeket az eltérés céljának fényében a lehető legkonkrétabb és legmegfelelőbb módon határoznak meg. Következésképpen, amint azt az EUB a C-674/17. sz. ügyben hangsúlyozta, szükséges lehet, hogy az eltérést ne csak az érintett fajra, illetve annak egyedei típusaira vagy csoportjaira korlátozzák, hanem egyénileg meghatározott példányokra is²⁰⁴.

A „korlátozott szám” tekintetében ez a szám minden esetben a populáció szintjétől (egyedek száma), védettségi helyzetétől és biológiai jellemzőitől függ. A „korlátozott számot” a földrajzi, éghajlati, környezeti és biológiai tényezőkre, valamint a szaporodási arányra és a természetes okok miatti teljes éves mortalitásra vonatkozó szigorú tudományos adatok alapján kell meghatározni. Ezt a számot egyértelműen fel kell tüntetni az eltérésekről szóló határozatokban.

2) Más megfelelő megoldás hiánya

A második előfeltétel az, hogy „nincs más megfelelő megoldás”. Ez azt jelenti, hogy mindig a megelőző és halált nem okozó módszereket kell az elsődleges lehetőségnek tekinteni (az eltérés a legvégső lehetőség). Az alternatívák a mérlegelt eltérés kontextusától és konkrét célkitűzéseitől függenek, és azoknak figyelembe kell venniük az egyes helyzetekben rendelkezésre álló legjobb ismereteket és tapasztalatokat.

Például a haszonállat-állományt érő károk esetén az eltérések engedélyezése előtt kiemelten kell kezelni a halált nem okozó alternatívákat, és megfelelően végre kell hajtani a megfelelő és észszerű megelőző intézkedéseket a ragadozók általi zsákmányolás kockázatának csökkentése érdekében, úgymint pásztorok általi felügyelet, őrzőkutyák használata, az állatállomány védelme kerítéssel, vagy az állatállomány alternatív kezelése (pl. ellésszabályozás). Az eltérések csak akkor engedélyezhetők a (fennmaradó) probléma megoldására, ha sor került ilyen alternatív intézkedések végrehajtására, és azok nem jártak eredménnyel vagy csak részben bizonyultak eredményesnek, vagy ha az ilyen típusú alternatív intézkedések az adott esetben nem hajthatók végre.

Merész és/vagy szokatlanul viselkedő farkasok vagy táplálékért rendszeresen visszatérő farkasok esetén az elsőként megfontolandó válaszlépés a konkrét okok (pl. a nem megfelelően kezelt hulladékban lévő táplálék, ami odacsalogathatja a farkasokat) megszüntetése és az averzív kondicionálás a farkasok elriasztása és viselkedésük

204 C-674/17. sz. ügy, 73. pont.

megváltoztatása érdekében, ami elveszi a kedvüket az emberhez való közeledéstől (pl. különböző típusú elrettentő és nem halált okozó eszközök révén) (Reinhardt et al., 2018). Amennyiben sor került ilyen alternatív megoldások mérlegelésére, és azok az adott esetben nem bizonyultak kielégítőnek vagy megvalósíthatónak, eltérés engedélyezhető.

Az orvvadászat visszaszorítására irányuló, fent említett eltérésekkel kapcsolatban az EUB hangsúlyozta (C-674/17. sz. ügy, 48., 49., 50. pont), hogy önmagában egy olyan jogellenes tevékenység megvalósulása, mint amilyen az orvvadászat vagy az annak ellenőrzése során felmerülő nehézségek, nem mentesíthetik a tagállamot azon kötelezettsége alól, hogy biztosítsa az élőhelyvédelmi irányelv IV. melléklete alapján védett fajok védelmét. Ellenkezőleg: ilyen helyzetben a tagállamnak az a feladata, hogy egyrészt e jogellenes tevékenység szigorú és hatékony ellenőrzését helyezze előtérbe, másrészt hogy olyan eszközöket alkalmazzon, amelyek nem járnak az irányelv 12–14. cikkében, valamint 15. cikkének a) és b) pontjában foglalt tilalmak megsértésével. Az eltérés iránti kérelem alátámasztása érdekében a tagállamnak pontos és megfelelő indokolást kell adnia a célok elérését szolgáló más kielégítő megoldások hiányát illetően, hivatkozva bármely egyéb megfelelő megoldás hiányára vagy releváns technikai, jogi és tudományos jelentésekre.

3) A populáció kedvező védettségi helyzetének fenntartása

A harmadik előfeltétel annak biztosítása, hogy „az eltérés megengedése nem befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációi kedvező védettségi állapotának fenntartását az elterjedési területükön”.

Az élőhelyvédelmi irányelv 1. cikkének (i) pontja értelmében „egy faj védettségi helyzete” az érintett fajt érintő azon hatások összessége, amelyek a tagállamok területén belül hosszú távon befolyásolhatják a faj populációinak eloszlását és sűrűségét. Egy faj védettségi helyzete akkor kedvező, ha i. a populáció „képes hosszú távon fenntartani magát természetes élőhelyének életképes alkotórészeként”, ii. „a faj természetes előfordulási területe nem csökken, és valószínűleg a belátható jövőben sem fog csökkenni”, továbbá iii. „kellő nagyságú élőhely áll rendelkezésre jelenleg és valószínűleg a jövőben is a faj populációinak hosszú távú fennmaradásához”. További információk elérhetők az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke szerinti jelentéstételről szóló iránymutatásban.

E feltétel teljesítéséhez (azaz ahhoz, hogy az eltérés ne befolyásolja hátrányosan az érintett fajok populációinak kedvező védettségi helyzetét a természetes elterjedési területükön) értékelni kell az eltérésnek mind az érintett populációra, mind pedig a faj adott tagállam területén belüli védettségi helyzetére gyakorolt lehetséges hatását.

Az eltérések alkalmazására vonatkozó határozatoknak és az eltérések által az érintett populáció védettségi helyzetére gyakorolt lehetséges hatások értékelésének az érintett farkaspopulációra és annak tendenciáira vonatkozó pontos ismereteken kell alapulnia. Az eltérések további és kumulatív hatásait is megfelelően értékelni kell, figyelembe véve az emberi tevékenységekből származó egyéb közvetlen vagy közvetett negatív hatásokat (beleértve a véletlen és a jogellenes megölést). Erre azért van szükség, hogy a határozat ne érintse hátrányosan a populáció védettségi helyzetét.

A C-674/17. sz. ügyben (57–61. pont) az EUB hangsúlyozta, hogy a 16. cikk (1) bekezdése címén nyújtott eltérésnek olyan kritériumokon kell alapulnia, amelyek biztosítják az érintett faj dinamikájának és szociális stabilitásának hosszú távú megőrzését. Ezért az összes eltérésnek az érintett populációra gyakorolt kumulatív demográfiai és földrajzi hatásait megfelelően értékelni kell, minden más természetes vagy ember okozta elhullással együtt.

Az értékelést „helyi szinten és az érintett tagállam területének szintjén, vagy adott esetben, ha e tagállam határai több bioföldrajzi régiót szelnek át, az érintett bioföldrajzi

régió területének szintjén, illetve, ha a faj természetes elterjedési területe azt megköveteli, lehetőség szerint határokon átnyúló szinten” kell elvégezni. Ennek során azonban nem vehetik figyelembe „az érintett populáció természetes elterjedési területének azon részét, amely áthúzódik valamely harmadik állam területének bizonyos részéig, amely tagállamot nem kötik az európai uniós jelentőségű fajok szigorú védelmére vonatkozó kötelezettségek”.

A C-342/05. sz. ügyben az EUB kimondta, hogy a kedvezőtlen védettségi helyzetű populációkat érintő eltérések engedélyezése „csak kivételes esetben lehetséges, ha megfelelő megállapítást nyert, hogy nem súlyosbítják az említett populációk kedvezőtlen védettségi helyzetét, illetve nem akadályozzák azok kedvező védettségi helyzetének helyreállítását.” A Bíróság megállapította, hogy „nem zárható ki, hogy korlátozott számú egyed kilövése nem befolyásolná az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének (1) bekezdésében meghatározott célt, amely a farkaspopuláció természetes elterjedési területén fennálló kedvező védettségi állapotának a fenntartására irányul. Az ilyen eltérés így semleges lenne az érintett faj szempontjából.”

Ezt a megközelítést az EUB megerősítette a C-674/17. sz. ügyben (66–69. pont), az elővigyázatosság elvére való további hivatkozással: „a tekintetben, hogy valamely faj kedvezőtlen védelmi állapota milyen hatást gyakorol az eltérések élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke (1) bekezdése címén történő engedélyezésének lehetőségére, a Bíróság már kimondta, hogy az ilyen eltérések engedélyezése csak kivételes esetben lehetséges, ha megfelelő megállapítást nyert, hogy azok nem súlyosbítják az említett populációk kedvezőtlen védettségi helyzetét, illetve nem akadályozzák azok kedvező védettségi helyzetének helyreállítását”. Ugyanakkor azonban, „amennyiben a rendelkezésre álló legjobb tudományos adatok vizsgálata bizonytalanságnak enged helyt a tekintetben, hogy ezen eltérés hátrányosan érinti- e, vagy sem, egy kihalással veszélyeztetett faj populációja kedvező védettségi állapotban való fenntartását vagy annak visszaállítását, a tagállamnak el kell tekintenie annak elfogadásától vagy végrehajtásától”.

Ezért nagyon kevés példány megőlése tekintetében eseti alapon engedélyezhető eltérés, még akkor is, ha a faj védettségi helyzete (még) nem kedvező, feltéve, hogy az eltérés semleges a faj védettségi helyzetére nézve, vagyis nem veszélyezteti a farkaspopuláció kedvező védettségi helyzetének helyreállítására és fenntartására irányuló célkitűzés elérését a természetes elterjedési területén. Következésképpen az eltérés ezért nem gyakorolhat összességében negatív nettó hatást a populáció dinamikájára, a természetes elterjedési területre, a populáció szerkezetére és egészségi állapotára (beleértve a genetikai vonatkozásokat is), sem pedig az érintett farkaspopuláció folytonossági szükségleteire.

Tehát minél kevésbé kedvező a védettségi helyzet és a tendenciák, annál kevésbé valószínű, hogy ez a harmadik előfeltétel teljesíthető, és – a legkivételesebb körülményektől eltekintve – indokolt lenne az eltérések engedélyezése. A faj védettségi helyzete és tendenciái (bioföldrajzi és populációs szinten) – pontos ismeretek és adatok alapján – tehát kulcsfontosságú szempont a harmadik előfeltétel teljesülésének értékelése során.

Eltérések, valamint a kedvező védettségi helyzet és a fajokra vonatkozó tervek szerepe

A farkasra vonatkozó megfelelő és átfogó védelmi és kezelési terv jó általános keretet biztosíthat valamennyi szükséges eszköz és intézkedés végrehajtásához, beleértve az eltérések esetleges alkalmazását is. Amennyiben az ilyen terveket megfelelően végrehajtják, és bizonyítottak a kedvező védettségi helyzettel kapcsolatban elért eredmények, az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke biztosítja a szükséges rugalmasságot eltérések alkalmazása révén.

A farkasok szigorú védelmétől való eltérések jobban indokolhatók, ha az adott tagállamban átfogó, megfelelő, hatékony és ellenőrizhető intézkedéseket hoznak és hajtanak végre a hatékony védelem biztosítása, valamint a faj kedvező védettségi helyzetének elérése vagy fenntartása érdekében.

Ez lenne a helyzet akkor, ha:

- A farkas vonatkozásában megfelelő védelmi és helyreállítási terv áll rendelkezésre, amelyet teljeskörűen és helyesen végrehajtanak és megfelelően nyomon követnek, és amelynek célja a kedvező védettségi helyzet biztosítása és a társadalmi-gazdasági konfliktusok kezelése.
- A terv a rendelkezésre álló legjobb tudományos adatokon és a farkaspopuláció nyomon követésére szolgáló szilárd rendszeren alapul.
- Minden szükséges megelőző és kiegyenlítő intézkedést végrehajtanak.
- Megfelelő intézkedéseket hajtanak végre az orvvadászat elleni hatékony küzdelem érdekében (például bűncselekménnyé nyilvánítás, végrehajtás és tájékoztatás), továbbá az ember okozta egyéb elhullási tényezők (például a halálos közúti gázolások) kezelése érdekében.
- Az érintett területen a farkasok védelmét fenyegető összes többi veszélyt eredményesen kezelik (pl. hibridizáció).
- A legeltetett állatállomány elhullásának egyéb okait (pl. szabad tartású kutyák) megfelelően kezelik.
- Az eltérések céljait és feltételeit egyértelműen meghatározzák és megfelelő tudományos bizonyítékokkal alátámasztják. Bizonyított, hogy nem állnak rendelkezésre megfelelő alternatívák, és hogy az eltérés keretében alkalmazott, halált okozó módszer az egyetlen módja a súlyos károk megelőzésének vagy korlátozásának, illetve az eltérések egyéb célkitűzéseinek a vonatkozó jogszabályokkal összhangban történő megvalósításának. Az eltérések értékelésére és az eltéréseket megállapító határozatok meghozatalára eseti alapon kerül sor.
- A tervezett eltérés nem befolyásolja hátrányosan a populáció védettségi helyzetét sem a helyi populáció szintjén, sem pedig a faj természetes elterjedési területén.

HIVATKOZÁSOK:

- Andersen, R., Linnell, J. D. C. és Solberg, E. J. (2006). *The future role of large carnivores on terrestrial trophic interactions: the northern temperate view* (A nagyragadozók jövőbeni szerepe a szárazföldi trófikus interakciókban: az északi mérsékelt nézet). *Large herbivore ecology, ecosystem dynamics and conservation*: 413-448. Danell, K., Bergström, R., Duncan, P. és Pastor, J. (Szerk.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Barkham, P. *Denmark Gets Its First Wild Wolf Pack in 200 Years* (200 év után az első vad farkasfalka Dániában), THE GUARDIAN, 2017. május 4.
<http://www.theguardian.com/environment/2017/may/04/denmark-gets-its-first-wild-wolf-pack-in-200-years>
- Bassi, E., Gazzola, A., Bongio, P., Scandura, M., Apollonio, M. (2020). *Relative impact of human harvest and wolf predation on two ungulate species in Central Italy* (Az ember általi levadászás és a farkasok általi zsákmányolás relatív hatása két patás fajra Közép-Olaszországban). *Forrás: Ecological Research* 35. évfolyam, 4. szám <https://esj-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1440-1703.12130>
- Bath, A. J. és Majic, A. (2001). *Human dimensions in wolf management in Croatia: understanding attitudes and beliefs of residents in Gorski kotar, Lika and Dalmatia towards wolves and wolf management* (A farkasok kezelésének emberi vonatkozásai Horvátországban: Gorski kotar, Lika és Dalmácia lakosainak a farkasokkal és a farkasok kezelésével kapcsolatban tanúsított hozzáállásai és meggyőződései). A nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés www.lcie.org
- Boffey, D. *Pioneering Wolf Becomes First Sighted in Belgium for a Century* (100 év után először láttak farkast Belgiumban), THE GUARDIAN, 2018. január 22.,
<http://www.theguardian.com/environment/2018/jan/22/pioneering-female-becomes-first-wolf-in-belgium-in-a-century>
- Boitani, L. (2003). *Wolf conservation and recovery* (A farkasok védelme és helyreállítása). *Wolves: behavior, ecology, and conservation* (Farkasok: viselkedés, ökológia és védelem): 317–340. o., Mech, L. D. és Boitani, L. (Szerk.). Chicago: University of Chicago Press.
- Boitani, L. et al. (2015). *Key actions for Large Carnivore populations in Europe*. (A nagyragadozókra irányuló kulcsfontosságú intézkedések Európában). Alkalmazott ökológia intézete (Róma, Olaszország). Jelentés a Környezetvédelmi Főigazgatóságnak, Európai Bizottság, Brüsszel.
https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf
- Breitenmoser, U., Breitenmoser-Würsten, C., Carbyn, L. N. és Funk, S. M. (2001). *Assessment of carnivore reintroductions* (A nagyragadozók visszahonosításának értékelése). *Carnivore conservation* (A ragadozók védelme): 241–281. o. Gittleman, J. L., Funk, S. M., Macdonald, D. W. és Wayne, R. K. (Szerk.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Breitenmoser, U. (1998). *Large predators in the Alps: the fall and rise of man's competitors* (Nagyragadozók az Alpokban: az ember riválisainak felemelkedése és bukása). *Biological Conservation* 83(3): 279–289. o.
- Carpio, Antonio és Acevedo, Pelayo és Apollonio, Marco. (2020). *Wild ungulate overabundance in Europe: contexts, causes, monitoring and management recommendations* (A vadon élő patások túlzott sűrűsége Európában: összefüggések, okok, nyomonkövetési és kezelési javaslatok). *Mammal Review*. 51. 10.1111/mam.12221.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/mam.12221>
- CDP News (2018) *Carnivore Damage Prevention News*:
<http://www.medwolf.eu/index.php/cdpnews.html>;
<http://www.protectiondestroupeaux.ch/en/cdpnews/>
- Chapron, G., P. Kaczensky, J. Linnell, M. von Arx et al. (2014). *Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes* (A nagyragadozók helyreállítása Európa

- modern, ember által dominált tájain), *Science*, 2014. december 19., 346. évfolyam, 6216. szám, 1517-1519. o.
- Európa Tanács (2014), 173. számú ajánlás (2014) a vadon élő szürke farkasok (*Canis lupus*) és a házikutyák (*Canis lupus familiaris*) közötti hibridizációról.
<https://rm.coe.int/0900001680746351>
- Az Európai Unió Bírósága (2007). C-342/05. sz. ügy. A Bíróság (második tanács) 2007. június 14-i ítélete. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Finn Köztársaság. Tagállami kötelezettségzegés – 92/43/EGK irányelv – A természetes élőhelyek védelme – Vadon élő állatok és növények – Farkasvadászat.
- Horvát kulturális minisztérium (2010) *Wolf Management Plan in the Republic of Croatia for the period 2010–2015*. (A farkasok kezelésére vonatkozó terv a 2010–2015 közötti időszakra a Horvát Köztársaságban.) <http://www.life-vuk.hr/eng/wolf-management-plan/wolf-management-plan-in-croatia/wolf-management-plan-in-the-republic-of-croatia-for-the-period-2010%E2%80%932015-837.html>
- Decker, D. J., Brown, T. L. és Siemer, W. F. (2001). *Human dimensions of wildlife management in North America* (A vadgazdálkodás emberi dimenziói Észak-Amerikában). Bethesda, Maryland, USA: The Wildlife Society.
- DREAL (2018). Direction regionale de l'Environnement, de l'Aménagement et du Logement honlap: Données surs les dommages. <http://www.auvergne-rhone-alpes.developpement-durable.gouv.fr/protocole-dommages-a3854.html>
- DBBW (2018). A Dokumentations- und Beratungsstelle des Bundes zum Thema Wolf (DBBW) honlapja. <https://www.dbb-wolf.de/>
- Decker, D. J., Brown, T. L. és Siemer, W. F. (2001). *Human dimensions of wildlife management in North America* (A vadgazdálkodás emberi dimenziói Észak-Amerikában). Bethesda, Maryland, USA: The Wildlife Society.
- Echegaray, J. és Vila, C. (2010). *Noninvasive monitoring of wolves at the edge of their distribution and the cost of their conservation* (A farkasok nem invazív megfigyelése az elterjedési területük szélén, valamint a farkasok védelmének költségei). *Animal Conservation*, 13 (2): 157–161. o.
- Az Európai Bizottság (2017) szirti sasokra vonatkozó védelmi programja – Finnország, A biológiai sokféleségre irányuló gazdálkodás – Az eredményeken alapuló agrár-környezetvédelmi programok, az Európai Bizottság honlapja.
http://ec.europa.eu/environment/nature/rbaps/fiche/golden-eagle-conservation-scheme-finland_en.htm
- EU LC Platform (2019), az emberek és a nagyragadozók együttélésével foglalkozó uniós platform, esettanulmányok.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/case_studies.htm
- Fernández-Gil A, Naves J, Ordiz A, Quevedo M, Revilla E, Delibes M (2016) *Conflict Misleads Large Carnivore Management and Conservation: Brown Bears and Wolves in Spain* (A konfliktusok félrevezetik a nagyragadozók kezelését és védelmét: a barna medvék és a farkasok Spanyolországban) *PLoS ONE* 11(3): e0151541. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0151541>
- Fernández-Gil, S. Cadete da Rocha Pereira, S Dias Ferreira Pinto, I. Di Silvestre (2018) *Large Carnivore Management Plans of Protection: Best Practices in EU Member States* (A nagyragadozók kezelésére vonatkozó védelmi tervek: az uniós tagállamok bevált gyakorlatai).
[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2018\)596844](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2018)596844)
- GCG (2018) Grupo Campo Grande para la coexistencia del lobo y la ganaderia extensiva: A Campo Grande-csoport nyilatkozata az ibériai farkas és az extenzív állattenyésztés egyidejű jelenlétéről. http://www.entretantos.org/wp-content/uploads/2018/08/DeclaracionGCG_v3_eng.pdf

- Gtowaciflski, Z. & Profus, P. (1997). *Potential impact of wolves Canis lupus on prey populations in Eastern Poland* (A farkas [*Canis lupus*] potenciális hatása a prédafajok populációira Kelet-Lengyelországban). Forrás: *Biological Conservation* 80 (1997) 99–106. o.
- Hovardas, T., K. Marsden, S. Psaroudas, Y. Mertzanis, K. Brandt (2017) *Case studies for coexistence: examples of good practice in sup-porting coexistence between people and large carnivores* (Az együttéléssel kapcsolatos esettanulmányok: példák bevált gyakorlatokra az emberek és a nagyragadozók együttélésének támogatása során). http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/144_case%20studies%20analysis%20report.pdf
- Kojola, I., P. Helle, S. Heikkinen (2011) Susikannan viimeaikaiset muutokset Suomessa eri aineistojen valossa, *Suomen Riista* 65: <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/530616>
- Kojola, I., Huitu, O., Toppinen, K., HEIKURA, K., Heikkinen, S. és Ronkainen, S. (2004). *Predation on European forest reindeer (Rangifer tarandus) by wolves (Canis lupus) in Finland* (A rénszarvas [*Rangifer tarandus*] mint farkasok [*Canis lupus*] prédafaja Finnországban). *Journal of Zoology*, London 263(3): 229–236. o.
- KORA (2016) Az emberek közelében élő farkasok. https://www.kora.ch/fileadmin/file_sharing/5_Bibliothek/52_KORA_Publikationen/520_KORA_Berichte/KORA_Bericht_76_Wolves_living_in_proximity_to_humans.pdf
- Kontaktbüro Wölfe in Sachsen (2019) Kontaktbüro Wölfe in Sachsen honlapja. <https://www.wolf-sachsen.de/en/wolfsregion/the-contact-office>
- LCIE (2018), a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés honlapja. <http://www.lcie.org/Large-carnivores/Wolf->
- LCIE (2019), a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezés szakpolitikai támogató nyilatkozatai: A merész farkasok kezelése. https://lciepub.nina.no/pdf/636870453845842163_PPS_bold%20wolves.pdf
- Leonard, J. A., Echegaray, J., Randi, E. & Vilà, C. (2014). *Impact of hybridization on the conservation of wild canids* (A hibridizáció hatása a vadon élő kutyafélék védelmére). 170–184. o., E. Gompper, M.E. (Szerk.). *Free ranging dogs and wildlife conservation* (Szabadtartású kutyák és a vadon élő állatok és növények védelme). Oxford University Press, Oxford, Egyesült Királyság. 312. o.
- Liberg, O, G. Chapron, P. Wabakken, H. Pedersen, N. Hobbs, H. Sand (2011) *Shoot, shovel and shut up* (Lődd le, ásd el és hallgass). *Proceedings of the Royal Society B*: 279. évfolyam, 1730. szám <https://doi.org/10.1098/rspb.2011.1275>
- LIFE DINALP BEAR (2016) A barna medvék nem fogyasztási célú felhasználása a turizmusban: iránymutatás a felelős gyakorlatokhoz. http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/Odgovorno-opazovanje-medvedov-v-severnih-Dinaridih_EN_web.pdf
- LIFE EUROLARGE CARNIVORES (2019) LIFE EUROLARGE CARNIVORES: A nagyragadozókkal való együttélés javítása. <https://www.eurolargecarnivores.eu/en/>
- Linnell and Alleau (2016) *Predators That Kill Humans: Myth, Reality, Context and the Politics of Wolf Attacks on People* (Emberölő ragadozók: mítosz, valóság, összefüggések és politikák az embereket érő farkastámadásokkal kapcsolatban). *Problematic Wildlife*, DOI: 10.1007/978-3-319-22246-2_17: https://www.researchgate.net/publication/301267098_Predators_That_Kill_Humans_Myth_Reality_Context_and_the_Politics_of_Wolf_Attacks_on_People
- Linnell, J. et al. (2002). *The fear of wolves: A review of wolf attacks on humans* (A farkasoktól való félelem: Az embereket érő farkastámadások áttekintése). NINA Oppdragsmelding 731:1-65 Trondheim, 2002. január <https://mobil.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publikationen-PDF/2002.Review.wolf.attacks.pdf>

- Linnell, J. D. C., Brøseth, H., Solberg, E. J. és Brainerd, S. M. (2005). *The origins of the southern Scandinavian wolf population: potential for natural immigration in relation to dispersal distances, geography and Baltic ice* (A dél-skandináv farkaspopuláció eredete: a természetes bevándorlás lehetősége az elterjedési távolságokkal, a földrajzi elhelyezkedéssel és a balti-tengeri jéggel összefüggésben). *Wildlife Biology* 11: 383–391.
- Linnell, J. D. C., Nilsen, E. B., Lande, U. S., Herfindal, I., Odden, J., Skogen, K., Andersen, R. és Breitenmoser, U. (2005). *Zoning as a means of mitigating conflicts with large carnivores: principles and reality* (Zónák kialakítása a nagyragadozókkal fennálló konfliktusok enyhítése érdekében: elvek és valóság). Forrás: *People & Wildlife: conflict or co-existence?* (Az emberek és a vadvilág: konfliktus vagy együttélés?) 162–175. o. Woodroffe, R., Thirgood, S. és Rabinowitz, a. (Szerk.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Linnell, J.D.C., Odeen J., Smith, M.E:e. Aanes, R. és Swenson, J.E. (1999) *Large carnivores that kill livestock: do 'problem individuals' really exist?* (Haszonállatokat ölő nagyragadozók: valóban léteznek „problémás egyedek”?) *Wildlife Society Bulletin* 1999, 27(3):698–705. o.
- Linnell, J. D. C., Promberger, C., Boitani, L., Swenson, J. E., Breitenmoser, U. és Andersen, R. (2005). *The linkage between conservation strategies for large carnivores and biodiversity: the view from the 'half-full' forests of Europe* (A nagyragadozókra vonatkozó védelmi stratégiák és a biológiai sokféleség közötti kapcsolat: a kilátás Európa „félíg teli” erdői felől). Forrás: *Carnivorous animals and biodiversity: does conserving one save the other?* (A ragadozó állatok és a biológiai sokféleség: az egyik megőrzése megmenti a másikat?) 381–398. o. Ray, J. C., Redford, K. H., Steneck, R. S. és Berger, J. (Szerk.). Washington: Island Press.
- Linnell J., V. Salvatori & L. Boitani (2008). Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission. (Iránymutatás a nagyragadozók populációsintű kezelésére vonatkozó tervekhez Európában. Az Európai Bizottság számára készített jelentés a nagyragadozókkal kapcsolatos európai kezdeményezésről) (070501/2005/424162/MAR/B2. számú szerződés). http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/guidelines_for_population_level_management.pdf
- Linnell, J. (2013). From conflict to coexistence: *insights from multi-disciplinary research into the relationships between people, large carnivores and institutions* (A konfliktustól az együttélésig: több tudományágat átfogó kutatás során nyert bepillantás az emberek, a nagyragadozók és az intézmények közötti kapcsolatokba) (070307/2012/629085/SER/B3. számú szerződés). John D. C. Linnell, norvég természetkutató intézet (NINA), P. Box 5685 Sluppen, NO-7485 Trondheim, NORVÉGIA. 2013. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_4_conflict_coexistence.pdf
- Linnell, J. (2014) *The symbolic wolf: Competing visions of the European landscapes* (A szimbolikus farkas: az európai tájak egymással versengő jövőképei) LCIE blog: <http://www.lcie.org/Blog/ArtMID/6987/ArticleID/65/The-symbolic-wolf-Competing-visions-of-the-European-landscapes>
- Linnell, J (2016). *First wolf reproduction in Austria since 19th century* (A farkas első alkalommal történő szaporodása Ausztriában a 19. század óta). <http://www.lcie.org/Blog/ArtMID/6987/ArticleID/87/First-wolf-reproduction-in-Austria-since-19th-century>
- Linnell, J. D. C. & Cretois, B. (2018). A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottság számára végzett kutatás – *A farkasok és más nagyragadozók újjáéledése, valamint annak hatása a gazdálkodókra és megélhetésükre Európa vidéki régióiban*, Európai Parlament, Strukturális és Kohéziós Politikai Tematikus Főosztály, Brüsszel. http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU%282018%29617488
- Linnell, J. D. C., Kovtun, E. & Rouart, I. (2021). *Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020. (Emberek elleni farkastámadások: frissítés a 2002–2020 közötti időszakra vonatkozóan). A norvég természetkutató intézet (NINA) 1944. sz. jelentése* <https://brage.nina.no/nina-xmlui/bitstream/handle/11250/2729772/ninarapport1944.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Lute, M.L., Carter N.H., López-Bao J.V., Linnell, J.D.C. (2018). *Conservation professionals agree on challenges to coexisting with large carnivores but not on solutions* (A természetvédelmi szakemberek megállapodnak a nagyragadozókkal való együttélés jelentette kihívásokról, de a megoldásokról nem). *Biological Conservation*, 218. évfolyam, 2018., 223–232. o.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320717316166>
- Marsden, K. Hovardas, T. Spyros Psaroudas, S. Mertzanis, Y. Callisto, Baatz, U. (2016). A nagyragadozókkal foglalkozó uniós platform: *Supporting good practice for coexistence – presentation of examples and analysis of support through the EAFRD* (Az együttélés bevált gyakorlatainak támogatása – példák bemutatása és az EMVA-n keresztül nyújtott támogatás elemzése). Az Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóságának platformtitkársága, 07.0202/2015/713809/ SER/ ENV/ B.3. sz. szolgáltatási szerződés
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/160906_LC%20Platform-case%20studies%20and%20RD.pdf
- Marucco F, Boitani L.(2012). *Wolf population monitoring and livestock depredation preventive measures in Europe* (A farkaspopuláció megfigyelése és a haszonállatok zsákmányolását megelőző intézkedések Európában). *Hystrix* 23(1): 1-4. doi:10.4404/hystrix-23.1-6364.
- MTES, MAA (2018) francia nemzeti cselekvési terv (2018–2023) a farkasra és az állattenyésztésre vonatkozóan. http://www.auvergne-rhone-alpes.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/nap_wolf_and_stock-rearing_activities_2018-2023.pdf
- Mykrä, S., M. Pohja-Mykrä, T. Vuorisalo (2017) *Hunters' attitudes matter: diverging bear and wolf population trajectories in Finland in the late nineteenth century and today* (A vadászok hozzáállása számít: a medve-és farkaspopulációkat jelző eltérő görbék Finnországban a 19. század végén és ma). *European Journal of Wildlife Research*.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10344-017-1134-1>
- Odden, J., Linnell, J. D. C., Moa, P. F., Herfindal, I., Kvam, T. és Andersen, R. (2002). *Lynx depredation on domestic sheep in Norway* (A házijuh húz általi zsákmányolása Norvégiában). *Journal of Wildlife Management* 66(1): 98–105. o.
- Persson, J., Geir R. Rauset Guillaume Chapron. *Paying for an Endangered Predator Leads to Population Recovery* (Egy veszélyeztetett ragadozóért való fizetés a populáció helyreállítását eredményezi). *Conservation Letters* 8(5) Első kiadás: 2015. március 30.
<https://doi.org/10.1111/conl.12171>
- Pohja-Mykrä, M. (2016) *Felony or act of justice? – Illegal killing of large carnivores as defiance of authorities* (Büntett vagy igazságszolgáltatás? – Nagyragadozók jogellenes megölése mint a hatóságokkal szembeni ellenszegülés). *Journal of Rural Studies*, 44, 46–54. o.
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.01.003>
- Proteggi il tuo bestiame (2019) Proteggi il tuo bestiame honlap. <http://www.protezionebestiame.it/>
- A nagyragadozókkal foglalkozó regionális platformok (2019) Az emberekkel és a nagyragadozókkal foglalkozó regionális platformok honlapja.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/regional_platforms.htm
- Reinhardt et al. (2018). *Konzept im Umgang mit Wölfen, die sich Menschen gegenüber auffällig verhalten – Empfehlungen der DBBW –BfN Skript 502*.
<https://www.bfn.de/fileadmin/BfN/service/Dokumente/skripten/Skript502.pdf>
- Jelentéstétel az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján. Magyarázó megjegyzések és iránymutatások a 2013–2018 közötti időszakhoz. Végleges változat – 2017. május. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) és a biológiai sokféleséggel foglalkozó Európai Tematikus Központ. http://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17 Rigg R, Find'o S, Wechselberger M, Gorman M, Sillero-Zubiri C, MacDonald D. (2011) Mitigating carnivore-livestock conflict in Europe: lessons from Slovakia 2011 (A ragadozók és a haszonállatok közötti konfliktusok enyhítése Európában: tanulságok Szlovákiából, 2011.) *Oryx*, 45(2): 272–280. doi: 10.1017/S0030605310000074.

- Rigg, R., T. Skrbinšek, J. Linnell (2014) *Engaging stakeholders in wildlife monitoring a pilot study of wolves in Slovakia using non-invasive genetic sampling* (Az érdekelt felek bevonása a vadon élő állatok megfigyelésébe; a farkasokkal kapcsolatos kísérleti projekt Szlovákiában nem invazív genetikai mintavétel alkalmazásával). http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/pa_slovakia_finalreport.pdf
- Ripple, W. J. és Beschta, R.L., (2012). *Large predators limit herbivore densities in northern forest ecosystems* (A nagyragadozók korlátozzák a növényevők sűrűségét az északi erdei ökoszisztémákban). *European Journal of Wildlife Research* 58. évfolyam, 733–742. o. (2012). <https://link.springer.com/article/10.1007/s10344-012-0623-5>
- Salvatori, V., Szerk. (2012). *Large carnivore conservation and Management in Europe: the contribution of EC co-funded LIFE projects* (Nagyragadozók megőrzése és kezelése Európában: az Európai Bizottság által társfinanszírozott LIFE projektek hozzájárulása). Istituto di Ecologia Applicata, Via B. Eustachio 10. 00161 Róma, OLASZORSZÁG. 2013. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_2_life_and_l.c.pdf
- Salvatori, V., Godinho, R., Braschi, C., Boitani, L., Ciucci P., (2019). *High levels of recent wolf x dog introgressive hybridization in agricultural landscapes of central Italy* (A farkasok és a kutyák közötti közelmúltbeli introgresszív hibridizáció magas szintje Közép-Olaszország mezőgazdasági tájain). *European Journal of Wildlife Research*, 65, 73–87. o. doi.org/10.1007/s10344-019-1313-3.
- Santiago-Avila FJ, Cornman AM, Treves A (2018) *Killing wolves to prevent predation on livestock may protect one farm but harm neighbours* (A farkasok megölése a haszonállatok elragadásának megelőzése érdekében megvédhet egy gazdaságot, de károsíthatja a szomszédos gazdaságokat). *PLoS ONE* 13(1): e0189729. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0189729>
- Skogen, K., Haaland, H., Brainerd, S. és Hustad, H. (2003). Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning. En undersøkelse i fire kommuner: Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger (A helyiek véleménye a nagyragadozókról és kezelésükről: négy településen végzett tanulmány). Norvég természetkutató intézet, Fagrapport 070: 1–30.
- Skogen, K. és Krange, O. (2003). *A wolf at the gate: The anti-carnivore alliance and the symbolic construction of community*. (Farkas a kapunál: A ragadozók elleni szövetség és a közösség szimbolikus felépítése). *Sociologia Ruralis* 43(3): 309–325.
- Sundqvist, A. K., Ellegren, H. & Vilà, C. (2008). *Wolf or dog? Genetic identification of predator from saliva collected around bite wounds on prey* (Farkas vagy kutya? A ragadozók genetikai azonosítása a prédállaton ejtett sebekről gyűjtött nyálból). *Conservation Genetics*, 9 (5): 1275–1279.
- Tasch, B. (2017). *First Official Proof of Wolf in Luxembourg Since 1893* (A farkas jelenlétének első hivatalos bizonyítéka Luxemburgban 1893 óta), *LUXEMBOURG TIMES*, 2017. szeptember 1. <http://luxtimes.lu/archives/1112-first-official-proof-of-wolf-in-luxembourg-since-1893>
- Trouwborst, A. & F.M. Fleurke (2018). *Killing Wolves Legally – Exploring the Scope for Lethal Wolf Management under European Nature Conservation Law* (A farkasok jogszerű megölése – Az európai természetvédelmi jog keretében a farkasok halált okozó kezelésére rendelkezésre álló lehetőségek feltárása). *Journal of International Wildlife Law and Policy*, sajtó alatt.
- van Eeden LM, Eklund A, Miller JRB, López-Bao JV, Chapron G, Cejtin MR, Crowther MS, Dickman CR, Frank J, Krofel M, Macdonald DW, McManus J, Meyer TK, Middleton AD, Newsome TM, Ripple WJ, Ritchie EG, Schmitz OJ, Stoner KJ, Tourani M, Treves A. (2018) *Carnivore conservation needs evidence-based livestock protection* (A ragadozók megőrzéséhez szükség van a haszonállat-állomány tényeken alapuló védelmére). *PLoS Biol.* Sep 18;16(9):e2005577. doi. 10.1371/journal.pbio.2005577.
- Wielgus RB, Peebles KA (2014) *Effects of Wolf Mortality on Livestock Depredations* (A farkasok elhullásának hatásai a haszonállatok pusztítására). *PLoS ONE* 9(12): e113505. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0113505>

Young, J. C., Searle, K., Butler, A., Simmons, P., Watt A. D., Jordan, A. (2016). *The role of trust in the resolution of conservation conflicts* (A bizalom szerepe a természetvédelmi konfliktusok megoldásában), *Biological Conservation*, 195. évfolyam, 196–202. o.

A nagyragadozókkal foglalkozó uniós platform:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

A nagyragadozókkal foglalkozó regionális platform:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/regional_platforms.htm